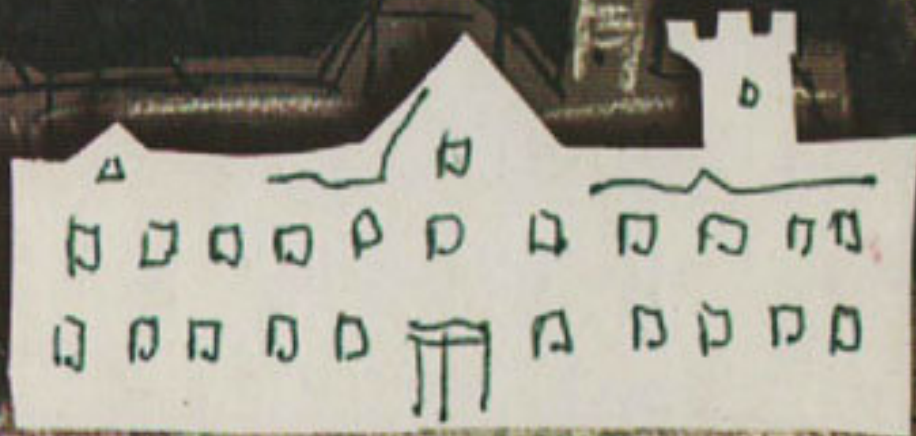

ANTO GARDAS

PRIKAZA

Pričam
TI
PRIČU

Anto Gardaš
Prikaza

Prvo poglavlje

POSTAVLJANJE ŠATORA - GOST NA VEČERI - MIRON JE ZABORAVIO NACRT - TURSKE SABLJE I TOPOVSKE KUGLE - IZNENADNA POJAVA VRTLARA - POZIV NA ČAJ

Miron zbacila naprtnjaču i otare znoj s čela.

Ubrzo za njim pristigoše Tajanstveni Ivan, Eukaliptus i Trostruki Joja. Kljova bijaše nešto zaostao. Na njegovoj se naprtnjači prilikom izlaska iz autobusa prekinuo remenčić, pa ju je dio puta morao nositi u rukama, a zatim ju je jednostavno vukao po travi.

Prije pola sata ova je družina stigla autobusom iz Osijeka i iskrcala se u Valpovu. Dječaci su se odlučili ulogoriti u parku na desnoj obali Karašice. Tu će ostati sedam-osam dana, zapravo onoliko koliko im bude potrebno da obave jedan poseban zadatak. Taj su zadatak postavili sami sebi. Pripadali su Društvu amatera, koje su osnovali prije dvije godine. Cilj društva bilo je čuvanje i zaštita starina i prikupljanje vrijednih arheoloških predmeta. I ovaj im je posebni zadatak, kojim su se nakanili baviti za vrijeme boravka u Valpovu, bilo istraživanje dvorca i njegova okoliša i skupljanje predmeta zaostalih iz glasovite bitke za Valpovo 1543. godine, za koje su pretpostavljali da se nalaze pod zemljom u okolici dvorca.

Tajanstveni Ivan zaškilji prema suncu što je prosijavalo kroz razgranate krošnje platana.

-Ima još oko dva sata do zalaska - reče. - Moramo razapeti šatore.

-Kud si navalio, najprije ćemo se okupati - dobaci Kljova, koji je u tom času pristigao i priključio se ostalima. Sjeo je na svoju naprtnjaču i spustio ruke niz koljena.

-Nemamo vremena. S kupanjem možemo pričekati do sutra.

Izabrali su mjesto pod starim hrastom na samoj obali Karašice. Račistili su prostor i u zemlju poboli klinove za šatore.

Karašica u Valpovo dotječe sa sjeverne strane. Na desnoj obali riječice smješten je valpovački dvorac, a na lijevoj su sagrađene stambene zgrade. Već za koju stotinu metara podno dvorca Karašica skreće ulijevo. Tu, nedaleko, spaja se sa svojom posestrimom Vučicom i tako zagrljene hitaju do ušća u Dravu. Pokraj dvorca su joj preko leđa prevukli lijep širok most, a malo dalje još jedan. Voda joj

je bistra, na pojedinim mjestima prozirna do dna, djelomično muljevitog, a mjestimično obraslog šašom i barskom travom. Jata ribica trepere u njezinoj bistrini. Na svaki pokret s obale, jato će se munjevito raspršiti, poput treptaja, bljeska, ili će iskočiti iz vode, a voda će se usprskati, kao da je na površinu bačena pregršt kukuruzna zrnja.

Valpovački park, što okružuje dvorac, jedan je od najstarijih i najljepših u Slavoniji. Glavna mu obilježja daju egzotično ukrasno grmlje i višestoljetna stabla, u čijim se razgranatim krošnjama gnijezde ptice i skakuću vjeverice. Šetate li njegovim stazama i stazicama, često će pred vas s nekog stabla spuznuti razdragana vjeverica, zagledati se u vas svojim krupnim očima, kao da pita kako se osjećate u njezinu carstvu. Posegnete li rukom za njom, dražesna se životinjica neće uplašiti, ne, moj gospodine, samo će odskakutati malo dalje i opet se okrenuti prema vama, kao da vas poziva da pođete zajedno u obilazak.

Na sjevernoj strani parka nalazi se srednjovjekovni dvorac. Više puta je popravljan, prepravljani i dograđivan. Jedna od njegovih najstarijih građevina jest Morovića kula, masivna građevina valjkasta oblika, debelih zidova, s puškarnicama i prorezima za topovske cijevi, koja je do današnjih dana sačuvala svoj prvotni oblik. S njene se terase pruža pogled na valpovačke krovove i cijelu Valpovštinu.

I toga toplog lipanjskog poslijepodneva, kada počinje naša priča, jasno su se ocrtavali njezini obrisi izranjajući iz gustog zelenila.

Sunce se priklonilo zapadu i rumenkasto-zlatnom maglicom ovilo vrh kule, toranj dvorca i njegove najviše krovove. Iako se već osjećao dah sutona, vrućina nije jenjavala. Bio je lipanj, pun cvjetanja i zrioba; dani vrući, večeri tople, sparne, ispunjene mirisom barske trave i ugodnim slatkastim vonjem istrula lišća, što se širio iz hladovitih, suncu jedva dostupnih dijelova parka.

Dječaci su razapeli tri šatora i sada su slagali kamenje na rubove šatorskog platna, kako bi ih pričvrstili uza zemlju i spriječili ulaz uljezima. Imali su oni i četvrti šator. No njega će postaviti i urediti tek kada dođe Melita, Mironova sestra. Ako dođe, naravno. Obećala je da će ubrzo dohuktati za njima, ali su dječaci znali da obećanja te gospođice koji put stoje na klimavim nogama.

Kljova je bio predložio da šatore postave u trokut, ulazima okrenutim jedan prema drugome. Eukaliptus, visoki mršavi dječak iz Kopačeva, primijetio je da bi u tom slučaju ostavili nezaštićena leđa. Zato je predložio da ih postave uz rijeku, s ulazima okrenutim prema parku, što je i prihvaćeno. Tako će im zaleđe biti zaštićeno vodenom zaprekom, a uz to će organizirati i cjelonoćna dežurstva. Nisu oni očekivali nikakav napad, ali, kako reče Tajanstveni Ivan, oprez nikada nije naodmet.

U šatore su unijeli sve potrepštine za osmodnevni boravak, koliko su kanili ostati - hranu, prostirke, lagane pokrivače, zračne jastuke na napuhavanje i još koješta. Hrane su doista imali dovoljno. Eukaliptus je bio sa sela; on je donio šunke i kobasica domaće proizvodnje. Miron je ponio priručni hladnjak pretrpan sušenim i svježim sirovima i paštetama. I ostali su mislili na hranu. Našlo se tu svježeg voća, sušenih šljiva i groždica, voćnih sokova i čokolade. U šatore su porazmještali i svoje pribore za osobnu higijenu, nešto knjiga, šahovsku ploču s figurama, džepne svjetiljke i još kojekakve sitnice. Trostruki Joja ponio je i malo plinsko kuhalo, kako bi mogli spravljati tople napitke i pržiti šunku i jaja.

Raspored boravka i spavanja bio je ovakav: Miron će biti u šatoru s Tajanstvenim Ivanom, Kljova će spavati sam (jer hrče), a dvojica visokih, Eukaliptus i bubuljičavi Trostruki Joja, dijelit će treći šator.

Završili su sve poslove predviđene za taj dan. Sunce je već bilo zašlo i polumrak se na očigled zgušnjavao u sjenovitim mjestima među stablima. Umili su se na rijeci i postavili večeru na poljskom stoliću pred šatorima.

Kao da je samo to čekala, jedna se vjeverica počne spuštati niza stablo. Svako malo bi zastala i priljubila se uz hrapavu koru poput krupnog tamnog leptira, kao da oklijeva. Napokon se spustila do podnožja i odmah nestala u visokoj travi, ali se već idućeg trenutka pojavi nedaleko od šatora i stade promatrati dječake. Nekoliko puta cokne i zatrese kitnjastim repom. Uspravi se na stražnje nožice, a prednje sklopi kao da moli. U polumraku joj se isticao bijeli trbuh. Visoko je zadigla raskošni rep i njime pokrila čitavo tijelo, sve do glave.

-Oho, imamo gosta - reče Eukaliptus. - Ova se još nije snašla za večeru, čini mi se.

Kljova joj hitne nekoliko suhих šljiva. Životinjica na njegov pokret hitro odskoči i izgubi se u travi, odakle se začuje uzrujano coktanje.

-Uplašio si je - reče Miron preko zalogaja. - Nemojmo sada obraćati pozornost na nju, možda će se vratiti.

Ubrzo potom glavica sa šiljastim ušima proviri iza stabla. Životinjica napravi dva-tri skoka i oprezno pronjuška mjesto na koje su pale šljive. Zatim poput munje nestade u krošnji iznad šatora.

Dječaci nastaviše večeru.

Malo kasnije Miron se lupi po čelu.

-Liptus!

-Molim?

-Zaboravio sam nacрте!

Tajanstveni Ivan spusti ruke sa stola i pogleda ga preneraženo.

-Sjedaj na bus i idi po njih! - reče odrješitim glasom. - Još večeras ih moraš donijeti!

Trostruki Joja i Kljova prestadoše jesti i s nijemom se optužbom zagledaše u Mirona. Kljova zakoluta očima i otpuhne.

-Kako si ih mogao zaboraviti, čovječe? - frkne Trostruki Joja. Zatim odmahne rukom i nastavi jesti.

-Ha, kako - pravdao se Miron. - Liptus i ja smo ih razgledali prije polaska, u predsoblju. Mislim da su mi ondje ostali, na komodi.

-Briši odmah po njih, Mirone, ozbiljno mislim - uzrujavao se Tajanstveni Ivan. - Imaš bus u osam.

Eukaliptus je bio zaokupljen tvrdo kuhanim jajetom. Progutaо je više od polovice jajeta, no jednjak mu bijaše preuzak za toliki zalogaj. Steglo ga je i zaboljelo u prsima. Posegne za čašom i proguta nekoliko gutljaja vode kako bi protisnuo to nesretno jaje. No, to je samo još više pogoršalo stanje u njegovu jednjaku. Pritisne dlanom prsa i pričeka nekoliko trenutaka. Uskoro bolovi uminuše.

-Sjećaš li se, Liptus? - pitao je Miron, kao da bi Eukaliptusovo sjećanje moglo pomoći da se nacрти odjednom stvore tu. - Bili smo u predsoblju.

-Sjećam se, ako ti to nešto znači. Stajali smo pokraj komode.

-Da, točno, siguran sam da su mi ostali na komodi.

Eukaliptus je iz Kopačeva doputovao u Osijek k Mironu i odatle su zajedno pošli na autobusni kolodvor, gdje su se po dogovoru sastali s Tajanstvenim Ivanom, Kljovom i Trostrukim Jojom.

- A kad smo izlazili - nastavio je Eukaliptus - sjećam se da si mi govorio nešto kako si morao proučiti brdo knjiga da bi došao do određenih saznanja o tim topovskim kuglama.

-Pa i jesam, Liptus.

-Sve one osječke zbornike, i tako, pa razne stručne knjige, časopise, članke profesora Ive Mažurana, profesora Curžika...

-Dobro, Liptus - nestrpljivo ga presiječe Tajanstveni Ivan - zašto sada mlatiš praznu slamu? Već je petnaest do osam, Miron mora požuriti u Osijek po te nacрте.

-A išao si i u kapucinski samostan razgledati stare knjige i zapise - nastavi Eukaliptus ne obazirući se na upadicu Tajanstvenog Ivana.

-Bogme, jesam - potvrdi Miron gorljivo i ustade spreman da pođe. Znao je da bez tih nacрта ne mogu započeti iskopavanja.

-I nakon svega toga proučavanja izradio si nacрте.

-Nacрте je zapravo izradio gospodin Homanović, ali po mojoj zamisli. Ja baš nisam neki crtač. Ostali su mi na komodi u predsoblju, znam. - Uzeo je nešto novaca i krenuo. Na polasku još reče: - Vratit ću se do pola noći. Tko bude dežurni, neka me se ne uplaši. Lozinka: »Nacrti!« Znam da su mi ostali na komodi.

Eukaliptus ispljune košticu suhe šljive.

-Ostali bi ti da ih ja nisam uzeo s komode - reče.

-Klipane, što nisi odmah rekao? - ljutne se Miron.

Visoki dječak iz Kopačeva nasmije se i izbaci iz usta još jednu košticu. Zatim se uvuče u šator i odande se ubrzo vrati s dva komada papira u ruci.

Raščistili su poljski stolić i na nj stavili stolnu svjetiljku na baterije. Kraj svjetiljke su raširili nacрте i stali ih proučavati.

-Gdje su križići, Mirone? - zapita Kljova.

-Koji križići?

-Oznake mjesta na kojima ima topovskih kugli i svega toga. Kako možemo kopati ako nisi označio gdje se to nalazi?

-Ovako - uze Miron objašnjavati pokazujući vrhom olovke pojedina mjesta na papiru, istovremeno ih označavajući križićima. - Murat-beg je prodro s južne strane i ulogorio se tamo, evo, baš ovdje.

Podigao je glavu i desnom rukom pokazivao u pravcu dječjeg vrtića. Za njegovom se rukom okrenuše sve četiri glave.

-Kako znaš? - zapita Trostruki Joja.

-Eto, znam, sve sam proučio i ponešto zaključio. Dometi njihovih topova nisu bili veliki, pa su se morali približiti koliko god su mogli, ali su pritom morali voditi računa i o ubojitom dometu pušaka branitelja utvrde. Na istočnoj strani - sada ispruži lijevu ruku - ondje gdje je sada izlazna cesta za Osijek, morao se nalaziti Ulama-paša sa svojim postrojbama.

-Dobro, ali gdje ćemo mi kopati? - nestrpljivo će Tajanstveni Ivan. - Znademo i mi da su Turci bili posvuda naokolo, ali pokaži ti meni gdje mi možemo naći sablje, i to.

-Pa... možemo ih naći gdje god budemo kopali, siguran sam. Cijela je utvrda bila opkoljena. Topovskih kugli mora biti najviše oko bedema, tu su uglavnom padale, a sablje i puške valja tražiti na mjestima gdje je vojska bila ulogorena. Ovdje, na primjer.

Ucrtao je nekoliko križića na karti s južne strane dječjeg vrtića, na samom rubu parka. Sada je tamo rasla šikara i mlada šuma.

Nedaleko od njih začuje se nekakav zvuk. Pogledaše u pravcu iz kojega je dopirao. Tamo je, kod prvog šatora, sjedila vjeverica sklopljenih šapica i coktala.

-Evo ti tvoje štíćenice, Kljova - reče Tajanstveni Ivan.

-Baci joj još nekoliko šljiva!

Kljova to odmah učini. Životinjica se ovaj put nije ustručavala. Čim su šljive pale u njezinu blizinu, ugrabila je jednu i šmugnula uza stablo.

Tek što su se ponovno nagnuli nad nacрте, Tajanstveni Ivan šapne:

-Pazite, netko nas promatra iza onog stabla.

-Kojeg stabla? - Miron se osvrne.

Iza one platane na čistini. Nemoj se sada okretati, praviti ćemo se kao da ga nismo primijetili.

Ostali su nagnuti nad nacртima, ali je svaki kriomice pokušavao pogledati u pravcu platane.

Malo kasnije približi im se čovjek u zelenim hlačama i bijeloj košulji zavrnutih rukava. Oko vrata mu bijaše ovlaš omotan šal. Vjeverica, koja se u međuvremenu bila spustila po još jednu šljivu, uznemireno se povuče u svoju krošnju.

-Dobra večer, momci - pozdravi pridošlica.

Bilo mu je pedesetak godina, a imao je guste brkove i snažan kukast nos. Gledao je prodorno, ali blago. Dječaci uzvrate pozdrav.

-Koje vas je dobro donijelo ovamo, momci?

-Na izletu smo - snađe se Tajanstveni Ivan.

-Na izletu, hm. Ostajete li duže?

-Tako, nekoliko dana.

-Dobro, onda ćemo nekoliko dana biti susjedi. Ja privremeno stanujem gore, u dvorcu - pokaže palcem preko ramena.

-Mislio sam da u dvorcu nitko ne stanuje - reče Miron-A i muzej je zatvoren. Kustos je na godišnjem odmoru i otputovao je na more, tako su nam rekli.

-Dakle, neće biti baš tako, jer ja stanujem u dvorcu. U to se možete uvjeriti ako sutra dođete k meni na čaj. Uđite na glavni ulaz, preko prilaznog mosta, i uspnite se lijevim stubištem. - Malo zastane, pa dometne: - Da, istina je da je kustos sada na ljetovanju. Mene je zamolio da stanujem u njegovu stanu i da mu pripazim na stan i muzej do njegova povratka. On je moj ujak, znate.

-Da, ali ako je muzej zatvoren...

-Zatvoren je, ali i zatvoreni se muzej mora čuvati zbog vrijednih eksponata. Usput uređujem vrt i prostor oko dvorca. Mogu li vas očekivati sutra navečer?

-Možete - obeća Tajanstveni Ivan u ime svih.

-A što ćete s tim? - pokaže vrtlar lopatice koje su dječaci prislonili uz drvo.

-Mi smo arheolozi-amateri, bavimo se iskopavanjem - zausti Miron - i tako...

-I...?

Bili su u nedoumici bi li otkrili na kakvom su zadatku. Vrtlar im priđe i iznad njihovih glava zagleda se u nacрте raširene na stoliću. Nije ništa govorio, samo je promatrao te Mironove nacрте. Miron se nakon kratkog oklijevanja odluči i nastavi:

-I... tako... znademo za veliku valpovačku bitku iz 1543. godine. Tu okolo, pod zemljom, zacijelo bi se moglo naći nešto od turskog naoružanja i opreme, barem neka sablja ili topovska kugla. Htjeli bismo nešto od toga iskopati i pohraniti u svome muzeju, a nešto smo obećali predati i osječkom muzeju, naravno, ako uopće što nađemo. Možete pitati kustosa u Osijeku, on znade da se mi time bavimo.

-A, tako - kimne vrtlar i zamišljeno zasuče lijevi brk. - Ali razrovat ćete mi park, bojim se.

-Nećemo, ne morate se bojati. Rupe koje budemo iskopali zatrpāt ćemo i sve poravnati. Neće se ni primijetiti da smo kopali.

-E, to bi onda bilo u redu. Samo - upre prstom u jedan od Mironovih križića - ovo povuci malo južnije, veća je vjerojatnost da ćete tu na nešto naići. Turci su tu imali svoje pokretno skladište streljiva.

-Kako znate? - izletje Tajanstvenom Ivanu.

Vrtlar ne odgovori odmah. Protrlja bradu i zagonetno se osmjehne.

-He, i ja sam svojedobno proučavao tu bitku - reče, pa doda: - Dakle, dolazite sutra na čaj?

-Dolazimo, svakako - zabrza Miron. Bilo mu je drago što će moći razgovarati s nekim tko dobro poznaje tu bitku.

Vrtlar im zaželi laku noć i udalji se u pravcu dvorca.

Dječaci su još neko vrijeme ostali pred šatorima, razgovarajući o sutrašnjim planovima.

Noć je uvelike odmakla, ali je u parku, pod krošnjama, svejedno vladala sparina. Dječaci su se znojili, a najteže bijaše Trostrukom Joji. Prebacio je ručnik preko ramena i svako malo njime brisao znoj s lica i vrata. U jednom trenutku reče:

-Ne mogu podnijeti ovu vrućinu. A onaj se čovjek još utoplio šalom...

Uskoro su utvrdili raspored dežurstva i povukli se na spavanje.

Kljova je ostao dežurati u prvoj smjeni.

Drugo poglavlje

TAMNA SJENA NA PROZORU - KUSTOSOVA GOSTINSKA SOBA - RAZGOVOR O VALPOVAČKOJ LEGENDI - PRIČA ĆE ZAPOČETI SUTRA - IZNENAĐENJE NA POVRATKU

Vrtlar ugasi motornu kosilicu i rupčićem obriše oznojena prsa i vrat. Pogledom zaokruži po okolišu.

Cijelo je poslijepodne uređivao ružičnjake, travnjake i živice, pa se sada, u rano predvečerje, osjećao snažan miris pokošene trave. Sjeverni dio parka bio je sličan zeleni sagu s cvjetnim uzorcima. Japanske su trešnje već odavno bile ocvale i sada su ih krasile bujne krošnje s tamnozelenim lišćem. I grmove forzilija minula je žuta proljetna groznica cvjetanja. Iznad cvjetnih nasada i grmolikoga ukrasnog bilja izdizahu se golema stabla platana, što sezahu do pod sam vrh Morovića kule.

Vrtlar dohvati košulju što ju je bio objesio na grani, zabaci je preko ramena i, gurajući pred sobom kosilicu, uputi se preko prilaznog mostića u dvorište. Mostić bijaše sagrađen preko opkopa što je opasivao dvorac. Kroz opkop su nekada navraćali vodu iz Karašice, no u njemu već odavno nije bilo vode, pa je most tu stajao više radi ukrasa nego iz neke praktične potrebe. Dao ga je sagrađiti barun Gustav Prandau u devetnaestom stoljeću, posljednji gospodar dvorca iz loze Prandau. Prije toga opkop bijaše premošćen visećim mostom, koji je u ono vrijeme, kao i opkop, služio u obrambene svrhe.

Vrtlar se sjeti dječaka koje je sinoć upoznao. Simpatični momci, pomisli. Obećali su da će me posjetiti, a još ih nema. Bit će da su zaboravili na obećanje, ili su se predomislili. Ili su doista u tim svojim iskopavanjima naišli na neko zanimljivo otkriće, pa ih je to zaokupilo i nisu imali vremena za posjet.

-Eh, mali avanturisti - promrmlja i osmijeh mu zatitra ispod gusta brka. - Neka, neka, treba malo pustolovnog duha kod mladih, treba. A kad bi samo znali, hm... ne znam bi li im trebalo otkriti...

U dvorištu je odložio kosilicu, pa se zaputio u stan svoga ujaka kustosa.

Dvorište je u promjeru imalo oko šezdeset metara. S istočne, sjeverne i zapadne strane bilo je okruženo pomoćnim zgradama namijenjenim posluži, na kojima još i sada, okrenuti prema unutrašnjosti dvorišta, bijahu tri sunčana sata; s južne ga je strane zatvaralo velebno zdanje s ukrašenim pročeljem i crkvenim tornjem. U tom su se raskošnom zdanju rađali, živjeli i umirali vlasnici i gospodari dvorca.

Na sjeveroistočnom dijelu dominirala je masivna Morovića kula, koja je u minulih gotovo šest stoljeća zadržala svoj prvobitni izgled.

Vrtlar zastade kraj dvorišne crpke za vodu i zagleda se u otvore na kuli, koji su sada, u prvom sutonu, sličili tamnim ustima neke nemani. Učini mu se da je odatle dopro nekakav zvuk, poput lepeta krila. Znao je da unutrašnjost kule, osim šišmiša, nastavaju noćne ptičurine, najčešće sove, pa taj zvuk protumači kao pokret ptice koja se otisnula u noćni lov. Drugo ništa nije moglo biti, jer osim njega nitko ne živi u dvorcu. Već je zakoračio da pođe, kadli se zvuk ponovi i jedna tamna sjena kao da promaknu kraj prozora na kuli.

Svu je pozornost usredotočio na taj prozor, ali se tamo više ništa nije pojavljivalo.

U taj čas začuje glasove pred ulaznim vratima. Ona se ubrzo otvorište i u dvorište udoše Miron, Tajanstveni Ivan, Eukaliptus i Kljova.

-Dakle, momci, gdje vam je peti? - zapita ih vrtlar nakon pozdrava.

-On je večeras dežurni - odgovori Tajanstveni Ivan. - Morao je ostati kod šatora.

Vrtlar otključa vrata kustosova stana i propusti ih unutra.

-Jeste li što iskopali?

-Pa, tako... - započe Tajanstveni Ivan oklijevajući i pogleda Mirona.

-Jednu probušenu kacigu iz prošlog rata - reče Miron - i zahrđalu bajunetu. I još nekoliko čahura.

-Morate kopati dublje, barem jedan metar u dubinu. Moralo bi se tu naći i nešto mnogo starije. Nekada je ovdje bila sva sila handžara, pištolja i pušaka, a u kuli i topova. Oružje je većinom otpremljeno u bečki muzej, a dobar dio su odnijeli časnici i velikaši. Sablju pandurskoga vođe baruna Trenka uspio je barun Prandau spasiti. Darovao ju je hrvatskom banu Jelačiću, kada je ovaj prolazio kroz

Valpovo. Ona se jamačno i sada nalazi kod banovih nasljednika, ako je oni u međuvremenu nisu darovali kojem muzeju.

Kustosova gostinska soba bila je namještena raskošnim stilskim pokućstvom, što će reći da je kustos po svoj prilici pokupio neke od muzejskih predmeta i porazmještao ih po sobi. Ne bi se moglo reći da je pri tome pokazao osobit ukus. Kraj bogato rezbarene vitrine od mrke hrastovine priljubila se bijela komoda u koju je neka od valpovačkih grofica odlagala svoje čipkaste rupčiče. Do komode se pak zgurio stolić od orahovine s izvijenim rahitičnim nogama, a uza nj se, vrijedan svakog poštovanja, ustobočio golem barokni pisaći stol s nezgrapnim slonovskim nogama. Na suprotnom kraju sobe, jedna do druge, stajale su dvije sofe jedna od mahagonija presvučena smeđim platnom s cvjetnim uzorkom, dosta raščehanim i istrošenim, druga sva u bijelo-zlatastom tonu, u čije drvene dijelove bijaše urezano lozovo lišće s bezbroj vitica. Na stoliću s rahitičnim nogama sada je, umjesto damskog pribora za uljepšavanje, stajao televizor s daljinskim upravljačem, a u kutu se, suprotno svakom očekivanju, uz veličanstveni bijeli kamin našao električno-plinski štednjak, na koji je vrtlar upravo pristavljao vodu za čaj. Pod, već dosta izlizan od stoljetne uporabe, bio je izrađen od krupnog bijelog i smeđeg parketa.

Zidovi bijahu oblijepljeni svilenim tapetama i pretovareni umjetničkim slikama različita sadržaja, uramljenim u teške okvire, na kojima se još jedva razaznavala pozlata. Pogledate li to mnoštvo motiva iz lova s jelenima u bijegu, krvožednim hrtovima i razigranim konjima plemenite pasmine, te portrete davnih grofova i baruna s ponosno zavrnutim brčinama, stroga pogleda, s plemenitaškim obilježjima na sjajnim odorama, pogledate li te prelijepe gospe plave krvi i rumenih usana, dugih vratova opterećenih masivnim zlatnim ogrlicama načičkanim draguljima - pogledate li sve to lijepo šarenilo, imat ćete osjećaj da se nalazite u jednoj od galerija palače Uffizi u Firenzi.

No, unatoč očitom neskladu kojim odisaše kustosova gostinska soba, u prvom redu zbog nedovoljno pokazana ukusa u odabiru i razmještaju pojedinih komada pokućstva, u njoj se ipak osjećalo ugodno, ako ni zbog čega drugoga, a ono stoga što je čovjeka

preplavljivao osjećaj da je zakoračio u jedan davno nestali svijet, u nepovratno minula vremena.

Pa i taj naš poznanik vrtlar! Kad ga bolje pogledate, zapaziti ćete da se sasvim lijepo uklapa u ovu sredinu. Kao što smo rekli, bio je sredovječan čovjek, bujne prosijede kose, smirenih kretnji i ugodna duboka glasa. Iz pogleda mu je izbijala neka tajnovitost i blagost, što donekle bijaše u suprotnosti s dugim, mrkim brkovima, koje je svako malo sukao i uvrtao.

Popravio je šal na vratu i počeo smirenim kretnjama ulijevati čaj u šalice.

-Dakle, probušena kaciga, a?

-I bajuneta, i čahure - dometne Miron.

-Da, da. I to je sve?

-Paaa - otegne Tajanstveni Ivan i ispod oka pogleda Mirona - našli smo i jednu topovsku kuglu.

-Iz onoga doba?

-Iz kojega doba? - nepromišljeno ubaci Kljova.

Miron mu zabije lakat u rebra i prošapće:

-Blesane!

-Pa, iz 1543. godine, ne? - osmjehne se vrtlar.

-Da, vjerojatno - opet će Tajanstveni Ivan. - Od kamena je, malo otkrhnuta.

-Bit će da je to jedna od onih 3173 koje su Turci ispalili na valpovačku utvrdu. - Vrtlar pažljivo stavi porculanske šalice pred dječake, uspravi se i reče: - Mi se zapravo još nismo upoznali. Ja sam Jakov Krašić. Privremeno čuvam ovaj dvorac, zalijevam cvijeće i obrezujem živice.

-Ja sam Miron, a ovo su moji prijatelji - pokaže Miron ponaosob svakog dječaka - Tajanstveni Ivan, Eukaliptus i Kljova.

- Imena su im dosta neobična.

-To su njihovi nadimci, imaju oni i svoja prava imena.

-No, no, vjerujem da imaju. I, kažete, veoma vam je stalo da malo pronjuškate po povijesnoj prašini što se slegla nad ovim dvorcem?

-Da - spremno potvrdi Miron.

-E pa, lijepo - reče vrtlar i sjedne. I ja ću vam malo pomoći, pa ćemo zajednički pokušati otpuhnuti barem jedan oblačić prašine s te velike bitke.

-Što znadete o toj bici?

Gospodin Krašić se zagonetno nasmiješi.

-Tja, dosta toga. Zapravo, ta bitka mi je prilično dobro poznata. A podosta toga znadem i o događajima koji su se u ovom dvorcu zbivali oko tristo godina poslije bitke, dakle prije gotovo sto pedeset godina računajući od danas unatrag, a u vezi su s tom bitkom.

Miron se sav zajapuri.

-Gospodine Krašiću - reče gorljivo - želite li reći da vam je poznata legenda o valpovačkoj bijeloj ženi?

-Da poznata mi je ta legenda, hm... među ostalim. Onaj zagonetni smiješak nije mu silazio s lica.

-I ja sam proučavao tu legendu, znate... - Miron za stade.

-I?

-Ima nekoliko verzija.

-Mirone - tiho ga opomene Eukaliptus - zar ćeš opet početi sa svojim teorijama?

-Daj, šuti! - gurne ga Miron.

Vrtlar zavuče prste u gustu kosu i dlanovima podboči čelo.

-Nekoliko verzija, da - malčice se nasmiješi svojoj šalici za čaj. - A odakle ti to znadeš?

-Čitao sam.

-Čitao sam i ja. Ali istina je malo drukčija od svake dosad napisane priče.

-Pričajte nam - oglasi se Tajanstveni Ivan.

Kljova je u rukama prevrtao svoj nož na sklapanje s drškom od jelenjeg roga, ali je budno slušao ono što se govori. Znao je da je Miron zaokupljen pričom o valpovačkom prikazanju, no sam tome nije pridavao važnosti.

Svi su ovi dječaci bili dobri prijatelji, ali Miron i Eukaliptus, visoki dječak iz Kopačeva, voljeli su se kao braća. Njih su dvojica zajedno prošli kroz mnoge uzbudljive događaje i to ih je osobito zbližilo. No čak se i Eukaliptus malo podsmjehivao Mironovoj opsjednutosti pričom o valpovačkoj prikazi. Tajanstveni Ivan bio je najumjereniji i najstalozheniji. On ni preko čega nije prelazio olako, svačiju bi ideju ili mišljenje uzimao ozbiljno, razmatrao ih sa svih strana i pridavao im važnost, tražeći u svemu logičnu pozadinu i objašnjenje.

-Dobro, ali priča je poduga - napokon će gospodin Krašić. - Koliko dana ostajete ovdje... u parku?

-Nekoliko dana, a možemo i jedan ili dva tjedna.

-Jeste li došli samo radi topovskih kugli - oštro pogleda Mirona - ili imate još nešto na umu?

-Uglavnom radi kugli - odgovori Miron. - Znade, naš izlet ima znanstveni karakter, ovaj... tako bi se moglo uzeti.

-Velikih li riječi! - promrsi Kljova za sebe.

Vrtlar Krašić odsutnim je pogledom promatrao smeđu tekućinu u svojoj šalici, kao da nije čuo Mironove posljednje riječi. I kao da je zaboravio na prisutnost dječaka.

-U redu - oglasi se napokon. - Ispričat ću vam. Ali to će potrajati. Priča bi mogla teći u nastavcima, što mislite?

-To bolje, mi imamo vremena. - Miron se sav napeo od silnog uzbuđenja.

-Dobro, momci. Morat ćete me posjećivati svake večeri, radi nastavaka. A sada, hoćemo li nešto založiti, a? - I ne čekajući odgovor, gospodin Krašić ustade i zakorači prema smočnici. - Ali nešto mi morate obećati.

-Što? - zapitaše sva četvorica.

-Da po dvorcu nećete ništa istraživati na svoju ruku.

Tajanstveni Ivan zausti da obeća, ali Miron brzo reče:

-A u parku možemo?

-Možete, no dogovorili smo se da ćete zatrpati sve rupe koje budete iskopali.

-Jesmo, poravnat ćemo sve - opet zabrza Miron. Činilo se kako mu je stalo da samo on s vrtlarom vodi ovaj dio razgovora, ne dopuštajući ostaloj trojici da prozbore i istrče s nekim brzopletim obećanjem. - Kada budemo odlazili, možete sve pregledati.

Tako je obećanje da neće istraživati dvorac uistinu izoslalo. Gospodin Krašić kao da to nije opazio. Stavio je na stol kruh, sir i kobasice i sve to narezao na ploške.

-A kada onome petome morate dati smjenu na dežurstvu?

-U deset sati - reče Miron pogledavši na svoj ručni sat.

To je onda za dvadest pet minuta.

-Ništa ne smeta, ostat će on i duže ako se ne vratimo na vrijeme, ne brinite.

-A, nećemo tako. Vi sada lijepo povećerajte i vratite se k njemu. S pričom ćemo započeti sutra.

Dječaci su bili malo razočarani. No uvidjeli su da je vrtlarev prijedlog razložen.

Bilo je deset sati kad su se pozdravili sa svojim domaćinom i zaputili se prema šatorima.

Pun mjesec sjeo na rub Morovića kule i osvijetlio šuštave krošnje platana oko dvorca. U dubini parka, međutim, bilo je tamno, osim na nevelikim krpicama čiste travnate površine, na kojima se biserila večernja rosa.

Prolazili su pokraj razgranatog grma ljeske. Eukaliptus se o nešto spotakne i uzvikne:

-Koji je to vrag?

Odmah potom uplašeno odskoči od grma.

Ispod nisko spuštenih ljeskovih grana virile su nečije noge.

Treće poglavlje

TROSTRUKI JOJA NAPUSTIO STRAŽARSKO MJESTO -
KLJOVA ĆE ZAMIJENITI MIRONA NA DEŽURSTVU -
NEUGODAN PRONALAZAK

Sva četvorica nagnuše se nad dječaka što je ležao pod grmom. Eukaliptus mu džepnom svjetiljkom osvijetli lice.

-Isuse! Pa to je naš Trostruki!

Bio je doista Trostruki Joja. Na blijedom mu se licu isticale samo bubuljice, nos mu se nekako ušiljio, a beskrvne usne jedva da su se i razlikovale od boje lica.

-Trostruki! - prodrma ga Tajanstveni Ivan. - Trostruki, probudi se!

Nije se budio. Kljova ga primi za ruku, opipa puls i ispusti je. Ruka klone niz tijelo.

-Isuse - opet će Eukaliptus - nije valjda mrtav! Mirone, daj mu umjetno disanje, ti to najbolje znaš!

-Čekaj, Liptus, nemoj praviti paniku. - Miron nekoliko puta ovlaš pljusne Trostrukog Joju po svakom obrazu. - Trostruki, čuješ li, što to izvodiš? Diži se!

-A... - Beskrvne usne malo se razdvojiše.

-Hajde, nemoj praviti cirkus! - Miron ga je još pljuskao.

-A...

Dječak otvori oči i podiže zamućeni pogled.

-Što ti je, Trostruki? - Tajanstveni Ivan primi ga za ruke. - Što se dogodilo?

-Zašto nisi na straži? - reče Miron. - Govori!

-Klepnuli su me.

Trostruki Joja pokuša sjesti, pri čemu su mu pomogli Kljova i Miron. Zatim ga usprave u stojeći položaj, ali su ga i dalje morali podupirati, jer se klimao kao da su mu koljena ispunjena piljevinom.

-Tko te je klepnuo? - zapita Tajanstveni Ivan.

-A...?

-Čuj, dugački, nemoj samo akati i blejati! Tko te je klepnuo?

Kljova i Miron ispustiše mu ruke. Trostruki Joja nekoliko puta klecne, a zatim nekako učvrsti korak.

-Ne znam - slegne ramenima. - Stajao sam kod šatora, kada su oni naišli.

-Tko?

-Neki tipovi.

-Koliko ih je bilo?

-Dvojica, mislim. Zaustavili su se nedaleko od šatora, tu su malo postajali i udaljili se. Ja sam ih za svaki slučaj slijedio komad puta, onako izdaleka, kao da sam pošao u šetnju. Tada se preda mnom odnekud stvorila ona naša vjeverica. Među šapicama je držala lješnjak. Bilo je to kod onog grma kraj kojega ste me našli. Zagledao sam se u nju i...

-I?

-Zveknuli su me, no.

-Čime?

-Daskom.

-Što? Daskom?

-Ne znam, čini mi se da je bila daska.

-Pa oni su bili ispred tebe, kažeš da si ih slijedio - reče Miron. - Kako su te onda mogli odalapati?

-Možda ga je vjeverica zviznula onim lješnjakom što ga je držala među šapicama - dobaci uz osmijeh Kljova.

-Samo se ti zafrkavaj, Kljova! Volio bih vidjeti tebe da si bio na mom mjestu. No, ja mislim da je iza mene bio i treći, pa dok sam ja slijedio onu dvojicu, on je slijedio mene.

-O, ljudi - uzrujavao se Eukaliptus - slijedio ih izdaleka, pa nagrabusio! Da pukneš!

-Dobro, sada to nije važno - umiješa se Tajanstveni Ivan. - Što misliš, što su htjeli od tebe? Nisu te valjda zviznuli tek onako.

Trostruki Joja brzo opipa džepove i izvuče mali srebrni džepni sat bez kazaljki, što je držao svojom najvrednijom imovinom.

-Ne znam, nisu me opljačkali.

-Bi li ih prepoznao da ih opet vidiš?

-Vraga bih ih prepoznao, bio je mrak! Jedino...

-Jedino - što?

-Mislim da je jedan od njih imao čupavu kosu.

-Misliš da je jedan od njih imao čupavu kosu, o, Bože - žestio se Miron. Baš bi ga lijepo prepoznao, a? Misliš li da je imao još i dvije

noge i dvije ruke, pa da ga još bolje prepoznaš?

-Bio je mrak, rekao sam, a nisam ni očekivao da će mi njegova slika zatrebati za spomenar. Jednostavno nisam obraćao pozornost.

Stigli su do šatora.

Odmah su pregledali cjelokupnu svoju imovinu. Miron je prije svega požurio da provjeri jesu li tu predmeti koje su iskopali. Sve je bilo na svome mjestu. Čini se da nikome nije stalo do praznih čahura, zahrđale bajunete i probušene kacige, a ni do oštećene topovske kugle, za koju se još nije znalo je li uistinu topovska kugla ili običan ovalni kamen kojemu je takav oblik dala priroda.

Bilo je već kasno, noć mirna i zvjezdana. Veliki i Mali medvjed snivali su na svome nebeskom ležaju, mjesec u tišini spokojno kročio među zvijezdama. Posvemašnji mir samo bi s vremena na vrijeme narušio šuštaj lišća taknutog noćnim povjetarcem, ili bojažljivo šušketanje samotnoga noćnog tumarala ježa.

Eukaliptus je ostao na straži.

-Čuj, Tajanstveni - tiho će Miron kad su se već bili smjestili na ležajevima - nikako mi nije jasno zašto su oni tipovi napali Trostrukog.

-Ni meni. Možda su opazili da ih slijedi, pa su mu dali lekciju.

-A možda su nas namjeravali okrasti, što misliš?

-Pa zašto nisu? Mogli su to učiniti kad su uspavali stražara.

-Nas četvorica smo brzo naišli, pa nisu imali vremena provesti svoju nakanu.

-Moguće je i to, slažem se - reče Tajanstveni Ivan. - Nego, taj gospodin Krašić baš je neki simpatičan čovo, a?

-Jest - odmah se složi Miron. - Čini mi se da mnogo znade o valpovačkoj legendi. Jedva čekam da čujem što će nam ispričati.

-Samo nemoj previše očekivati. Ti znaš četiri ili pet verzija te priče. Jedna više ili manje ne znači mnogo.

-Ali istinita može biti samo jedna. Možda baš ona koju zna on.

-Moglo bi biti, dobro. Nego, hajdemo spavati, blizu je ponoć.

-Dobro. - Miron se okrene postrance i skupi koljena pod bradu, što bijaše njegov najmiliji položaj pred spavanje, a onda još reče: - Izračunao sam da bih sutra navečer, u vrijeme kada smo dogovorili posjet gospodinu Krašiću, baš ja trebao biti na straži, a tako bih želio čuti njegovu priču.

-Čini mi se da Kljovi nije osobito stalo do te priče. Uvjeren sam da će se s tobom mijenjati za smjenu. Hajdemo spavati, kapci mi se lijepe.

Sutradan, prije polaska na iskopište, Miron povuče Kljovu za rukav.

-Čuj, Kljova - reče - moj je red da večeras budem na straži od osam do deset.

-Dobro, pa što? - pogleda ga Kljova.

-Ništa - slegne Miron ramenima. - Neću moći poći u dvorac i čuti početak vrtlareve priče.

-Kao da je to važno.

-Meni jest. Nego, čuj, je li tebi stalo do te priče?

-Kao do lanjskog snijega.

-Hajde onda da se mijenjamo za smjene, hoćeš?

-Hm - Kljova se počeska iza uha - to će ići malo teže. Ili uopće neće ići. Znaš, meni nije stalo do te priče, zbilja mi nije stalo, ali mi je stalo do onih vrtlarevih kobasica, u tome je stvar. Ti bi lijepo slušao priču koja te zanima i mlatio one kobasice, a ja da ovdje dreždim i sušim zube. Eto, zato to ne bi išlo.

Miron malo razmisli, pa mu poče nešto šaputati. Kljova je s odobravanjem kimao glavom.

-U redu, zamijenit ćemo se - reče na kraju. - Ali pazi što si rekao!

Dječaci su se dogovorili da će svakoga dana jedan od njih čuvati šatore. Već ujutro on bi odlazio u nabavku, pripremljao doručak i, sve u svemu, vodio brigu o svim potrebama družine, dok bi ostala četvorica radila na iskopištu. Cjelodnevno dežurstvo trajalo bi do osam sati navečer. Od osam sati započinjalo bi noćno dežurstvo u trajanju od po dva sata za svakoga dežurnog.

Danas je kod šatora ostao Tajanstveni Ivan, a Miron se s Eukaliptusom, Kljovom i Trostrukim Jojom zaputio na iskopište, u južnom dijelu parka, uza samu lijevu obalu Vučice. Teren je tu obrastao žbunjem i mladim drvećem i dosta je težak za kopanje. Na tom su mjestu jučer iskrčili grmlje i već dobro načeli zemlju. Bilo je to upravo ono mjesto što ga je Miron na svojoj karti označio jednim od križića.

Od alata su se koristili lopaticama i trnokopima sa skraćenim drškom. Posao bijaše naporan zbog čitavog spleta žilja i korijenja, a nekoliko su puta naišli i na pravi pravcati kamen, kojega bi se u tom

ravničarskom i ponešto močvarnom zemljištu jedva moglo očekivati. Miron je glede toga kamenja odmah iznio svoju teoriju. Držao je da je ono meteoritskog podrijetla.

Šikara je krila pravo carstvo komaraca, a uz to je bilo veoma sparno, pa su dječaci svako malo odlazili na Vučicu da se rashlade i osvježe.

U prva dva dana posao nije napredovao onako kako su priželjkivali. Turskim sabljama ni traga, a danas nisu pronašli ni topovske kugle. Iz zemlje su izvukli samo jedan, od truleži gotovo raspadnut vojnički opasač s fišeklijama, u kojima su još bila tri okvira zahrđalih metaka.

Kljova je cijelo prijepodne nevoljko zabadao lopaticu u zemlju. Više je bio zaokupljen obranom od komaraca nego istražiteljskim žarom. Pronašao je jednu čovječju lubanju s rupicom na čeonoj kosti. Moglo se pretpostaviti da se na njoj nekada nalazila ona probušena kaciga koju su jučer pronašli. Lubanju su ostavili da počiva u miru na mjestu na kojemu je pronađena.

U šatore su se vratili sredinom poslijepodneva i spojili ručak s večerom. Nekoliko su se sati odmarali, a nešto prije osam pošli su u dvorac.

Kljova je ostao u prvoj smjeni noćnog dežurstva.

Četvrto poglavlje

MIRON NIJE GLADAN - PREISPITIVANJE SAVJESTI - NEOBIČAN NOĆNI POSJETITELJ

Naklonost koju su dječaci osjećali prema vrtlaru znatno se povećala pri njihovu trećem susretu. Prilikom ulaska u gostinsku sobu primijetili su da je stol zastrt bijelim stolnjakom. Na njemu je stajala velika vaza od plavo obojena porculana, ukrašena fino izvijenim viticama od zapečena zlata. Bila je puna svježeg cvijeća. Vidjelo se da je gospodin Krašić očekivao dječake, i to s pažnjom koja se ukazuje dobrodošlim gostima.

Pozdravili su se s domaćinom i upoznali ga s Trostrukim Jojom.

-A gdje je onaj... Surla? - zapita vrtlar.

-Kljova - ispravi ga Eukaliptus.

-Da, Kljova, gdje je on?

-Večeras je dežurni u prvoj smjeni.

-Trebao sam biti ja - dometne Miron - ali je Kljova pristao da dežura umjesto mene.

Vrtlar ih je posjeo oko stola. Vazu s cvijećem premjestio je na kamin, a na njezino mjesto stavio već pripremljen pladanj s narecima kulena, kobasice, dimljena sira i šunke, sve to lijepo ukrašeno i obrubljeno maslinama u ulju iz staklenke. Pred svakog je dječaka postavio tanjurić sa srebrnim priborom za jelo i šalicu za čaj.

-Izvolite, momci - pozove ih. - Sve ovo na pladnju ujakova je domaća proizvodnja. Meni nemojte zamjeriti, večerao sam maloprije.

Dječaci su se skanjivali, ispričavali se da su već večerali. Na kraju se ipak prihvatiše jela. I to kakvog jela! Čovjek jednostavno nije znao za čim bi prije posegnuo. Slavonski kulen ima nepojmljiv okus, a kustosov kulen domaće izrade bio je naprosto nenadmašan. Kobasice su bile žestoko začinjene, s mnogo papra, paprike i češnjaka, ali je specijalitet bio tako neodoljiv da dječaci nisu ni pomišljali na moguće sutrašnje posljedice od prekomjerna uživanja te ljute poslastice. Okus dimljenog sira bio je prava svečanost za jezik, a šunka, na izgled tvrda, a u ustima meka, bila je jedinstven doživljaj za svakog poznavaoća dobra zalogaja. Povrh svega masline, oble, trpke i malčice gorkaste, upravo toliko da vam baš taj

njihov gorkasto-blaženi okus dugo ostaje u ustima. Kod takve ste se trpeze uistinu osjećali kao Buridanov magarac.

Dakle, trojica dječaka su blagovala, a Miron - ništa. Nije ni dotaknuo svoj pribor.

-No, Mirone - nutkao ga je domaćin - što je tebi? E, nećemo tako! Kad bi moj ujak saznao da netko odbija njegov kulen, zaista bi se naljutio.

-Imao bi se i pravo naljutiti - reče Tajanstveni Ivan punih usta.

-Ma, siguran sam daje odličan, ali ne smijem - branio se Miron. - Danas me bolio želudac...

-Samo ga nemoj previše tetošiti, taj svoj želudac. Daj, uzmi, no? - vrtlar bijaše neumoljiv.

-Zaista ne bih, hvala - još se ustezao Miron. - Ali, eto... mogao bih svoj dio ponijeti za poslije...

-Eh, da je barem taj Surla... Kljova ovdje, baš bi mi bilo drago. Sviđa mi se taj momak, čovjek uživa gledajući ga kako jede.

-Kljova uvijek može jesti - pripomene Trostruki Joja. - U tome je dobar.

-Tako i treba. - Vrtlar malo promisli, pa reče: - Kažete da je sada na straži umjesto Mirona?

-Da.

-Hm, hm... lijepo od njega što je pristao da te zamijeni, Mirone, baš lijepo. Dakle, nesebičnost, spremnost da se prijatelju pomogne u svakoj prilici, to je ono što krase odnose među ljudima. I to bez očekivanja neke protuusluge, je li? - Vrtlar se zagonetno smješкао i sukao brk, svejednako promatrajući Mirona, koji se još ustezao uzeti pribor. - E, pa kad je tako, i za njega ću pripremiti nekoliko sendviča, pa ćeš mu ponijeti. Hoćeš li, Mirone?

-Hoću - jedva dočeka Miron.

Začudo, posljednje su vrtlareve riječi na Mirona imale ozdravljajući učinak. Činilo se da ga je želudac istoga časa prestao boljeti i tek mu se otvorio. Samo je slegnuo ramenima kao da se predaje, dohvatio vilicu i nož i prihvatio se pladnja. Pitao se je li ga vrtlar »pročitao«. Je li odgonetnuo da se nećka samo zato što je Kljovi, kao protuuslugu za zamjenu na dežurstvu, obećao donijeti svoj dio večere?

Obećao mi je donijeti svoj dio večere, razmišljao je Kljova šetajući ispred šatora. Pa zašto ne, razmišljao je dalje bez grižnje savjesti.

On sada lijepo sluša priču do koje mu je toliko slalo, a ja ovdje pravim društvo ježevima i vjevericama. A ipak, pomisli malo kasnije, možda to s moje strane nije bilo lijepo, ucijenio sam ga. Pa i nije, ako ćemo pravo. Na nedostojan sam način iskoristio Mironovu želju da čuje legendu koja ga silno zanima. Ne, ne, tako što prijatelj prijatelju ne bi smio učiniti, ne, ni po koju cijenu! A mi jesmo prijatelji, Miron i ja. Baš je smo. Kad su me ono Dingo i Glupavi Štef izazivali u školskom dvorištu, i to pred Marinom, Miron mi je odmah priskočio u pomoć i za čas smo riješili tu stvar s njima dvojicom. A izazivali su me i vrijeđali baš pred Marinom, to je bilo ono najpodlije. Miron je zacijelo znao da sam ja zaljubljen u Marinu i smjesta mi je pritekao u pomoć, ne dopuštajući da me ona dvojica ponižavaju pred njom. To je bilo zbilja prijateljski. Spasio mi je obraz. Dobro, ja sam se najprije htio zaljubiti u Melitu, ali kakva korist kad su u nju zaljubljeni svi iz naše družine, valjda svi, a najviše Eukaliptus. Tu ne bih imao nikakvih izgleda, hm, recimo, gotovo nikakvih, pa sam se onda zaljubio u Marinu. A i Glupavi Štef se zaljubio u Marinu. A ona se zaljubila u njegov motor i nekoliko se puta s njim provozala. Lako ti je njemu kad ima motor! Da ja imam kakav motoriće, i ja bih je rado provozao, a ona bi me isto onako lijepo zagrlila sjedeći otraga i naslonila mi glavu na leđa, to bi bila prava uživancija! Ali ja nemam motorića, eto, u tome je stvar. A onda me je još počeo izazivati, kao da mu nije bilo dosta što ima motor i što se Marina kojiput s njim provozala. No tada je priskočio Miron. Jesmo im pokazali, nas dvojica. A ja mu sada za jednu sitnu uslugu postavljam uvjet da mi prepusti večeru! Fuj, baš sam krmača! Čim se vrati iz dvorca, reći ću mu neka samo pojede svoju večeru, da sam se samo šalio. Ne, reći ću mu kako jest, da se nisam šalio, ali da sam se predomislio i da ne bi bilo pošteno da mu oduzmem zalogaj. Da, baš ću mu tako reći.

Eto, tako je razmišljao dežurni u prvoj smjeni noćnog dežurstva pred šatorima na obali Karašice.

Na poljskom stoliću gorjela je stolna baterijska svjetiljka i blijedozelenkastom svjetlošću osvjetljivala šatore i donji dio najbližih krošanja.

Kljova namisli da ugasi svjetiljku, kako se baterije ne bi trošile bez potrebe. Zakorakne prema poljskom stoliću. U taj čas začuje šušanj i

stane. Sada se nije čulo ništa. Lagano spusti nogu za zemlju. A onda opet sušanj. I koraci. Netko ili nešto provlačilo se kroz grmlje.

Iz grmlja se uskoro ukaže životinjska glava, a potom i tijelo. U prvi mah nije mogao razaznati o kakvoj se životinji radi, no ubrzo shvati da pred njim, oči u oči, stoji golemi pas, prava psina, velik gotovo kao ždrijebe.

Od straha dječak nije mogao napraviti ni jedan jedini pokret, baš ništa poduzeti za svoj spas. Samo je raskolačio oči u to čudovište od psa, sav ukočen, paraliziran. I pas je gledao njega, udaljen svega dva do tri metra.

Osim nevjerovatne veličine te životinje, ono što je ulijevalo strah u kosti i ledilo krv u žilama bile su njezine oči, crvene poput žeravice. Kao dvije plamene rupe u glavi. Na rumenoj njušci isticahu joj se tamnosmeđe pjege; raširenim je nozdrvama žudno udisala zrak.

Kljova je znao da mu je u desnom džepu nož na sklapanje s drškom od jelenjeg roga, a za pojasom izviđački nož s nazubljenim gornjim dijelom sječiva. Ali, hajde, pokušaj pokrenuti ruku da ga izvučeš! Samo je stajao, oduzet strahom, dok su mu se po glavi motale rastrgane misli, u ušima mu šumjelo, a u sljepoočnicama čekicalo.

Tada se dogodi nešto neočekivano: životinja zamahnu repom lijevo-desno, pogled joj se smekša i iz njega nestade one pakosti. Oglasi se nekakvim čudnovatim glasom i vijugavim se kretnjama stade približavati dječaku, baš onako kako to čine psi koji ne žele učiniti ništa nažao. Kljova je i dalje stajao sav skamenjen, nasmrt preplašen, prepušten na milost i nemilost tom psolikom stvorenju koje mu se približavalo, osjećajući kako mu se ledeni žmarci spuštaju niz leđa.

Životinja mu priđe glave polegnute gotovo uza samu zemlju. Umiljato otre glavu i vrat o njegova koljena, svejednako ispuštajući nekakav dubok mumljajući glas.

A onda - ništa. Prođe mimo njega, a potom okrenu glavu i pogleda ga preko leđa crveno-plamtećim pogledom, kao da mu želi nešto reći. U tom pogledu kao da bijaše i nekakve odanosti, i molbe, i preklinjanja.

I tada nestade u šipražju.

Kljova je još nekoliko minuta ostao stajati poput spomenika, a tada se otkoči, kao da u njegovim mišićima popustiše neke opruge. Stušti se u najbliži šator i čvrsto ga iznutra zatvori.

Peto poglavlje

VRTLAREVA PRIČA (Napad na Valpovo - Pismo bana Nikole Zrinskog - Ocu rame uz rame) - KAMO JE NESTAO KLJOVA - ZAGONETNI OTISAK

-Vi zacijelo znadete - govorio je vrtlar dok su dječaci listili nareske njegova ujaka kustosa - da legenda o valpovačkoj prikazi ima svoju podlogu u povijesti ovoga kraja.

-Znademo - potvrdiše Miron i Tajanstveni Ivan. Eukaliptus samo kimne glavom, jer su mu usta bila puna. Trostruki Joja nije ništa rekao niti kimnuo, jer je vrlo malo znao o valpovačkoj legendi.

-Priča je zapravo povezana s događajima koji su se zbivali u Valpovu gotovo tri stotine godina prije prvog prikazanja bijele žene. Jedni je nazivaju prikazom, drugi govore o sablasti, treći opet o duhu...

-Oprostite - javi se Tajanstveni Ivan obrisavši usta - nešto bih vas zapitao...

-Izvoli, samo pitaj - vrtlar zastade i pogleda ga.

-Vjerujete li vi u tu priču?

Dječaci prestadoše žvakati. Pozorno, ali neupadljivo motrili su vrtlara. Ovaj je nekoliko trenutaka šutio, kao da je zatečen. Polako je nalijevao čaj u šalice i stavljao ih pred dječake. Tajanstveni Ivan obori glavu osjećajući se neugodno što je uopće i postavljao to pitanje, kadli vrtlar ozbiljno kimne glavom.

-Da, vjerujem - reče kratko, pa nastavi: - Da bismo shvatili tu priču, moramo posegnuti u daleku prošlost, jer ona svoje korijene vuče iz prve polovice šesnaestog stoljeća. U to je vrijeme turski sultan Sulejman II, kojega su kasnije zbog njegovih ratnih osvajanja prozvali Veličanstveni, započeo još jedan vojni pohod na Slavoniju i Mađarsku. Za vrijeme prethodnih vojni nekoliko je slavonskih gradova osvojio, ali ih je još nekoliko ostalo nepokoreno. Među potonjima bio je i utvrđeni grad Valpovo. Sultan je pretpostavljao da će mu svaki od ovih gradića pružati žilav otpor. Znao je da je Valpovo veoma dobro utvrđeno, a njegovi branitelji da su spremni boriti se do posljednjeg čovjeka. S druge strane, on nipošto nije želio da Valpovo za njega postane drugi Kiseg. Naime, desetak godina

prije toga, utvrđeni je Kiseg branio Nikola Jurišić sa svojih 700 junaka. Uspio ga je obraniti i tako zaustaviti Sulejmanov pohod na Beč. Zato je sultan u proljeće 1543. godine poslao u Slavoniju silnu vojsku pod vodstvom Ulama-paše bosanskog, koji je odmah, kao usput, u strašnom naletu osvojio Vučin (današnji Voćin), Stupčanicu i Bijelu Stijenu. Ulami se ubrzo pridružio požeški sandžak Murat-beg i rumelijski beglerbeg Kodža Ahmed-paša.

-Nije li taj Kodža - ubaci Miron - osvojio Siklos (Sikloš) i Pečuh?

-I Esztergom (Estergom), i Szekesfehervar (Sekešfehervar), za koje mi imamo nazive Ostrogon i Stolni Biograd. No to je bilo kasnije, poslije valpovačke bitke. U valpovačkoj se utvrdi smjestilo oko 600 branitelja. Obranom je zapovijedao vrsni vojskovođa Mihajlo Arky. U utvrđeni su se grad sklonili i seljaci iz okolnih sela. I tada je, u travnju, započeo napad turske vojske na ovo pitomo slavonsko mjesto. Valpovački su branitelji nadljudskim naporima odbijali turske nasrtaje. Osobito su bili teški topnički napadi, u kojima je na utvrdu ispaljeno više od 3000 topovskih kugli. I danas ih možete naći u zemlji oko dvorca. Iako je grad bio dobrim dijelom razoren, obrana je junački odolijevala bjesomučnim napadima turskih jurišnika. Najslabija točka obrane bila je zapadna strana utvrde. S te je strane napadao Kodža Ahmed-paša rumelijski, hoteći po svaku cijenu sa svojim bojovnicima prvi prodrijeti u utvrdu. Više puta su uz polusrušene zidine prislanjali ljestve i poput mrava gmizali uz njih, ali ih je šaćica hrabrih branitelja svaki put odbacivala.

U ono vrijeme utvrdu je opasivao opkop, koji je, mjereći ga vanjskim rubom, bio dug pet stotina koraka. Njegovo korito možete i danas vidjeti oko dvorca. Opkop je bio ispunjen vodom iz rijeke Valpo, kako se u ono vrijeme zvala Karašica, koja je kroza nj bila navedena za potrebe obrane grada. U ona dva mjeseca ljutog boja voda se u opkopu neprestano crvenjela od prolivene krvi, više turskih napadača nego valpovačkih branitelja, jer treba znati da je Turaka bilo na tisuće, a branitelja, kao što smo rekli, samo oko šest stotina. O očajnom stanju u kojemu su se našli u utvrdi svjedoči i pismo, zapravo vapaj za pomoć, koje je ban Nikola Zrinski iz grada Lukavca uputio kranjskom kapetanu Nikoli Jurišiću. Nikola Zrinski se godinu dana prije bitke veoma istaknuo u bitkama pod Budimom i Peštom,

za što ga je, u znak priznanja za vojne zasluge, kralj Ferdinand imenovao hrvatsko-slavonskim banom.

Vrtlar ustade i ubrzo iz muzejske biblioteke donese prastaru knjigu, tvrdo ukoričenu i uvezanu u crnu kožu, svu izlizanu od duge uporabe. Listovi joj bijahu žuti i znatno oštećeni. Miron nije mogao a da ne zaviri u nju. Vrtlar je postupao s knjigom kao da u rukama drži veliku dragocjenost, pažljivo prevrćući listove, reklo bi se nježno, s nekom posebnom ljubavlju, tražeći odlomak koji je htio pročitati.

- Evo, dakle, što je ban Nikola Zrinski 9. lipnja 1543. godine pisao Nikoli Jurišiću - reče i počne čitati: »Grad Valpovo nisu Turci još nipošto zauzeli, ali su ga čvrsto opkolili požeški Murat-beg i bosanski paša Ulama. Mi smo zapovjedili gospodi ove kraljevine da poteknu gradu u pomoć. I vaše bi velemožno gospodstvo dobro učinilo da bilo čime pomogne tome gradu, jer mi sami sa 600 konjanika ne možemo Turcima ni najmanje odoljeti.«

Uzdahnuo je i prestao čitati.

-Turci su obećavali braniteljima - nastavi kazivati pošto je odložio knjigu - da će im svima poštedjeti život ako se predaju. No valpovački su junaci svaki put takve prijedloge odbijali. Uporna dvomjesečna obrana Valpova sultana je silno razbješnjela, a uz to je stalno pomišljao na Kiseq, na kojemu je turska sila 1532. godine polomila zube. Zato je odlučio da i sam s velikom vojskom krene na Valpovo. Utaborivši se pod njegovim zidinama, pošalje poruku Mihajlu Arkyju da će njemu i njegovim ratnicima dopustiti slobodan izlazak iz tvrđave, da će ih čak i nagraditi, samo ako mu predaju ključeve grada. Neustrašivi zapovjednik odbije i tu ponudu, našto raspomamljeni Turci navališe neviđenom žestinom.

-Jedan od Arkyjevih vojskovođa bio je i Stjepan Stilinović, nadasve mudar i hrabar ratnik. Za cijelo vrijeme opsade borio se u prvim redovima, a uz njegovo se rame jednako hrabro borila i njegova kći Marija i zaručnik joj Đuro Bakić.

Vrtlar zastade i pogleda na zidni sat.

-Ako se slažete - reče - ovdje bismo mogli prekinuti, a meni će biti zadovoljstvo da svoje kazivanje nastavim sutra navečer.

Da ih se doista pitalo, ne bi se oni složili. Priča je već bila zaokupila i Trostrukog Joju. No vrijeme je bilo poodmaklo i oni nevoljko

poustajaše i stadoše se opraštati. Vrtlar uzme zamotuljak koji je za vrijeme večere pripremio i predade ga Mironu.

-Ovo ponesi onome što te je zamijenio na straži - reče.

Miron prihvati zamotuljak i zahvali.

Kljovu nisu zatekli na straži i to ih iznenadi. Zbunjeno su zastali osluškujući neće li se odnekud začuti kakav zvuk koji bi odao njegovu prisutnost. Pomislili su da se Kljova pritajio i sada ih motri. No ništa se nije čulo. Samo je odozdo, iza šatora, dopirao uspavljajući žubor Karašice. Jaka je mjesečina posrebrila maglu što se u pramenovima uvukla među krošnje. Sve bijaše mirno, tek bi pokoji list iznenada zatreperio ili grančica zadrhtala zanjihana pokretom probuđene ptice.

Pred šatorima je gorjela baterijska svjetiljka i mutnom svjetlošću obasjavala logorište.

Zazvaše ga, ali ne dobiše odgovora.

-Kamo je mogao nestati? - promrmlja Tajanstveni Ivan. U glasu mu se osjetio prizvuk tjeskobe.

-Da nisu i njega... - započe Trostruki Joja.

-Šuti - presiječe ga Miron.

Otvoriše šatore.

-Evo ga, tu je - odahne Tajanstveni Ivan pošto je povukao patentni zatvarač na svome šatoru. - Spava, lijenčina jedna!

-Ne spavam - čuo se Kljovin glas iz unutrašnjosti. Bunovno je trljao oči.

-Zar se tako stražari? - ljutne se Miron. - Mogli su odnijeti i tebe i šatore.

-Tko? - tupo ga pogleda Kljova.

-Oni koji su uspavali Trostrukog.

Kljova je brzo razmišljao. Kaže li im da se uplašio psa i pobjegao u šator, zafrkanciji neće biti kraja. Zato odluči da zasad o tome šuti.

-Sve je bilo mirno i dosadno, pa sam malo prilegao - reče nastojeći glasu dati bezbrižan ton. - Nema tu nikoga osim komaraca. Nikako ih se nisam mogao otresti, pa sam se i zbog njih morao skloniti u šator.

-Hm - Miron će - ne znam jesi li zaslužio večeru. No, dobro, eto ti, uzmi.

Pružio mu je zamotuljak.

-Hvala - Kljova mu blago odgurne ruku. - Nisam gladan. A ono sam se šalio, Mirone, znaš, pa ne bih ti valjda za tu sitnu uslugu oduzeo večeru. Ne bi to bilo pošteno... samo ti to pojedi.

-Pojeo sam ja svoju večeru, ne brini. Ovo gospodin Krašić šalje tebi, impresionirao si ga svojim tekom.

-U tom ću slučaju uzeti. - Kljova primi zamotuljak, a zatim spusti glas kako bi ga samo Miron mogao čuti: - Znam, nije bilo lijepo od mene što sam uvjetovao, kažem ti, na poštenu riječ...

-Ne melji gluposti - nasmije se Miron. - Samo ti lijepo papaj.

Kljova ispuže iz šatora i razmota zamotuljak.

-Mmmm - promumlja zadovoljno i strpa u usta komad kulena.

-Je li netko dolazio? - zapita Eukaliptus ulazeći u svoj šator.

-Nitko - odgovori Kljova preko zalogaja.

U šatorima uskoro zavlada muk. Dječaci su se smjestili na svoje ležajeve i pozaspali. Samo je Miron ostao na dežurstvu.

Ujutro, tek što je sunce sinulo, šatori se probudiše. Dječaci pođoše k rijeci da se umiju i operu zube.

Eukaliptus je na rijeci ostao duže od ostalih. Miron ga je vidio, djelomično zaklonjena grmljem, kako u jedno drvo prikucava čavao. Na nj je objesio malo zrcalo i počeo se brijati. Na bradi mu je izrastalo nekoliko dlačica. Brijao ih je jednom na tjedan, kriomice. Nije on još dorastao za brijanje - tek je navršio trinaest godina - ali je držao da brijanjem dječak postaje odrasliji, pa je uporno, još od prošle godine, svakog tjedna strugao te jadne paperjaste dlačice. Miron je otprije znao za tu njegovu tajnu, ali to pred njim nije pokazivao niti je kome o tome pričao, znajući da bi time prijatelja izložio podbadanju.

-Mirone, dođi malo ovamo - čuo je nešto kasnije njegov glas.

Miron mu priđe. Eukaliptus je, s ručnikom preko ramena, klečao na jednom koljenu i gledao u nešto pred sobom.

-Što je, Liptus? - Miron mu pristupi.

-Pogledaj ovo. Što bi to moglo biti?

U mekoj zemlji bio je utisnut otisak šape neke životinje. Po obliku je podsjećao na pseću šapu, ali je bio mnogo krupniji, veličine stisnute šake, pa je bilo teško povjerovati da potječe od psa.

Odmah su pristigli Tajanstveni Ivan i Kljova. Trostruki Joja upravo se bio uhvatio ukoštac s bubuljicom koja mu je toga jutra ukrasila

lice. No znatiželja je ubrzo privukla i njega.

Sada su sva petorica u nedoumici buljila u čudni otisak.

-Kljova - podiže pogled Tajanstveni Ivan - je li za vrijeme tvoga dežurstva ovuda prolazila kakva životinja?

-Ne, nije - odmahne Kljova prilično uvjerljivo.

-Mirone?

-Ne.

-Liptus?

-Nije.

-Trostruki?

-Samo rojevi komaraca, đavo ih odnio!

Ova su trojica poslije Kljove noćas bili na straži.

-Otisak je svjež, sigurno od noćas - reče Miron ne dižući glavu. - Prekrupan je za pseću šapu.

-Nije za lavlju - pokuša Kljova okrenuti na šalu.

-Za lavlju nije. Samo odakle bi lav došao ovamo?

-No, znam da ne šetaju po parkovima, ali pogledaj ti ovu šapetinu - dlanom je pokrio otisak. - A, opet, ne bih se smio zakleti. Možda se neka psina dovukla ovamo dok sam bio u šatoru.

-Ne, ne, ovo ne može biti pseća šapa.

-Konj? Krava?

-Daj, šuti, glupane! Da si ti prošao ovuda, ostao bi magareći trag. Zar ne znaš da konj ima poluokruglo kopito, a krava papke?

-Uostalom, zašto mene gnjavite time? - reče na kraju Kljova slegnuvši ramenima i uputivši se prema svom šatoru. - Što se mene tiče, mogla je proći i deva jednogrba. Naši su šatori u redu, to je važno.

Na tome se završilo.

Šesto poglavlje

KRAĐA U SAMOPOSLUŽIVANJU - OTKRIĆE PODZEMNOG PROLAZA - MILOSTIVA LETICIJA - VRTLAREVA PRIČA - nastavak (Riđa mačka u štenari - Razdvojeni šesnaest godina - Ponovni susret u opkoljenom gradu - Smrt Đure Bakića - Pad Valpova)

Eukaliptus je u košaricu stavio tri mlijeka u tetrapaku, dva kruha, nekoliko limenki mesnog nareška, paštete, namaz od topljenog sira i dvije limenke od pola kilograma gulaša. Pošao je prema blagajni da plati. Tada ugleda mladića nagnuta nad pretincem s baterijskim svjetiljkama. To ga podsjeti da i on treba kupiti uloške za baterijske svjetiljke. Kako se okrenuo da se vrati, nehotice zapne za nečiju košaricu punu hrenovki. To ga opet podsjeti da mora kupiti i parišku kobasicu. Pošavši, dakle, po parišku kobasicu, pogled mu zapne za boce s coca-colum, a to ga opet podsjeti...

Uzeo je parišku kobasicu i coca-colu i prišao pretincu s baterijskim svjetiljkama. Mladić je još razgledao svjetiljke. Evo, upravo je odabrao jednu i uputio se prema blagajni.

Što li je samo toliko birao kad je ovdje samo jedna vrsta svjetiljaka, pomisli Eukaliptus.

U redu pred blagajnom mladić je stajao ispred njega. U košarici je imao jednu svjetiljku, ali mu džepovi na kratkim hlačama bijahu nekako čudno nabubreni. Kako bi napravio korak-dva, približavajući se blagajni, iz desnog bi mu džepa nešto zasvijetlilo. Eukaliptus pogleda malo bolje i zapazi da on u džepu ima još jednu svjetiljku. Vjerojatno mu se upalila dok ju je utiskivao u tijesni džep.

Oho, pomisli Eukaliptus, tu smo, dakle! Mladić ju je zacijelo drpio.

Razmišljao je bi li bilo uputno upozoriti blagajnicu da ovaj »kupac« u džepu ima nešto što očito ne namjerava platiti. A, opet - je li on uistinu kradljivac? Moguće je da je tu svjetiljku imao i prije nego što je ušao u prodavaonicu. Pogledom odmjeri mladića. Bilo mu je oko šesnaest godina, možda i više, hm...

Visoki se dječak našao u nedoumici. Prokaže li ga, moglo bi to ispasti naopako. Mladić je bio dvije-tri godine stariji i zacijelo snažniji. Evo, upravo je došao na red za plaćanje. Trebalo se brzo odlučiti. U

taj mah iz male prostorije nedaleko od blagajne iziđe neki gospodin u bijelom haljetku. Priđe mladiću koji se spremio platiti, potapše ga po ramenu i zamoli da pođe s njim u onu prostoriju. Mladić pokuša prosvjedovati, no gospodin u bijelom haljetku samo ga čvršće stegne za mišicu i, svejednako se smiješeći, odlučno ga pogura prema onoj prostoriji.

Eukaliptus plati i iziđe. Pred samoposluživanjem je pričekao da vidi što će biti s mladićem. Mladić iziđe nakon petnaestak minuta, sav zajapuren u licu i nekako narogušen. Ostavljao je dojam gnjevna dječaka kojemu su upravo učinili veliku nepravdu. Džepovi su mu u međuvremenu splasnuli.

Eukaliptus se osmijehne i pođe prema parku.

Za to su vrijeme ostala četvorica dječaka načela novo iskopište u južnom dijelu parka. Miron je prije toga dugo proučavao nacрте, uspoređivao razmak između upisanih križića, potom koracima premjeravao udaljenost od desne obale rijeke prema zapadu, pod pravim kutom skrenuo na jug, napravio još nekoliko dugih koraka prema istoku, nekoliko puta zaškiljio u sunce, pogledao na ručni sat, upro prstom u jedan grm pun drača i korova i rekao:

-Ovdje!

-Ha, ovdje - isceri se Trostruki Joja. - Mogao si odmah vidjeti gdje ima najviše trnja i uprijeti prstom u to mjesto. Nisi morao izvoditi cijelu predstavu.

Označeno mjesto bilo je zaista neprikladno za kopanje, jer je trebalo iskrčiti grmlje, raščistiti korov i povaditi korijenje. No Miron je ostao uporan, pa se dječaci latiše trnokopa.

Najprije su posjekli grmlje, počupali korov i odstranili korijenje, a zatim je kopanje išlo lakše, jer je zemlja bila pjeskovita i rahla. Oko podne su već bili u zemlji gotovo za cijelu svoju visinu.

-Nastavimo li ovako - othukne Trostruki Joja i podboči se na trnokop - do večeri bismo mogli doći do vode.

-To i ja mislim - prihvati Kljova.

Još jutros su poskidali košulje i cijelo dopodne radili nagi do pojasa. Leđa, preplanula od sunca, presijavala im se od znoja, zamrljana pijeskom i zemljom, prošarana ubodima komaraca i ogrebotinama od granja i stalnog češanja.

-Samo ti kopaj, Trostruki - reče Miron čupajući jedan zaostali korijen. - Da nismo kopali, ne bismo našli ni ono što sada imamo.

-A našli smo baš mnogo - nato će bubuljičavi dječak.

-Naravno da jesmo. Topovsku kuglu, kacigu, bajunetu. Što hoćeš više?

-Sve su to mršavi nalazi... oho, što je ovo? - trnokopom je udario u neki tvrd predmet. Odložio je trnokop i uzeo lopaticu sa skraćenim držalom. Pažljivo je opkopavao oko predmeta, kako ga ne bi oštetio. Uskoro reče razočarano: - Eto, obične cigle.

-Čekaj malo - upozori ga Miron prilazeći. - Te su cigle, čini mi se, postavljene ljudskom rukom.

Bile su to krupne cigle poslagane okomito i malo ukošene, povezane žbukom i solidno učvršćene.

Kljova je iskoristio priliku i izišao iz rupe da se malo rashladi. Tajanstveni Ivan se nagnuo nad dvojicom dječaka i pratio što će se pojaviti iz sipke zemlje.

-To bi moglo biti nadsvođe podzemnog prolaza - reče.

Sva trojica počеше sada rukama odstranjivati zemlju. Pred njihovim je očima iz zemlje izranjao gornji dio ozidanoga lučnog nadsvođa, koje je, sa svakom odbačenom pregršti zemlje, sve više dobivalo ovalan oblik. A sa svakom odbačenom pregršti zemlje i njihova se mašta rasplamsavala. I Kljova se spustio u rupu i prionuo poslu.

-Ima Tajanstveni pravo, nalazimo se iznad podzemnog prolaza! - ushićeno je govorio Trostruki Joja. - Ako to nije to, režite me gdje sam najtanji!

-Najtanji si u pameti - smijao se Miron.

Oduševljenje i radost obuzeli su svu četvoricu. Svojski su razgrtali zemlju, poput krtica, kao da su im tu, nadohvat ruke, ćupovi puni zlatnika. Gomila iskopane zemlje iza njihovih leđa počela je kliziti u rupu, pa im je to otežavalo posao. Na kraju je Kljova morao uzeti plastičnu kantu i iznositi je iz rupe.

Bilo je već prošlo četiri sata poslije podne kad je odložio kantu i rekao:

-Ja više ne mogu. Želudac mi zavija kao izgladnjeli vuk.

Zakupljeni poslom, dječaci nisu ni opazili da je vrijeme objeda odavno prošlo. Na to ih je, eto, upozorio Kljovin želudac.

-Čekaj barem dok vidimo što je ispod ovog nadsvođa - govorio je Trostruki Joja, sav predan poslu. - Zar te to ne zanima, gladežu jedan?

-Zanima me, naravno, ali to će me zanimati i sutra. Trenutno me više zanima što nam je Liptus pripremio za objed.

-Ima Kljova pravo - javi se Tajanstveni Ivan. - Najbolje da za danas prekinemo s poslom. Sutra ćemo nastaviti.

-A što ćemo s ovom rupetinom? - zapita Trostruki Joja uspravivši se. - Netko bi je mogao primijetiti.

Dječaci su kopali u južnom dijelu parka. To više zapravo i nije bio park, nego prava pravcata šikara. Gusto je raslinje obraslo cijeli prostor između parka i rijeke Vučice. Tek tu i tamo zelenjele su se krpice travnate površine. Bilo je doista malo vjerojatno da će baš tuda netko naići. Miron se ipak zamisli.

-Ne vjerujem da će ovuda netko šetati - reče. - Od ove je šikare, čini mi se, i gospodin Krašić digao ruke. Rupu ćemo ipak prekriti granjem i korovom koji smo jutros posjekli.

Tako su i učinili. Na rupu su navukli granje i, dlanova punih žuljeva, a koljena klecavih od umora, zaputili se k šatorima.

-Gdje ste do sada? - dočeka ih Eukaliptus. - Jeste li što pronašli?

Za vrijeme objeda upoznali su ga sa svojim otkrićem. I on se složio s mišljenjem da bi to mogao biti podzemni hodnik.

Tajanstveni Ivan u jednom trenutku prestade žvakati i načuli uši.

-Eno je... - šapne.

Vjeverica se hitro, s kratkim zastojima, spuštala niza stablo. Sjela je nedaleko od njih i zacoktala. Kljova odmah ustade i iz šatora donese nekoliko lješnjaka. Dobaci ih životinjici. Ona najprije pobježe, ali se uskoro vrati i stade njuškati mjesto na koje su pali lješnjaci. Uspjela ih je iščeprkati iz trave. Nekoliko je puta dolazila po njih i odnosila ih na neko skrovito mjesto u krošnji.

-Odakle ti lješnjaci, Kljova? - zapita Miron.

-Kupio sam jednu vrećicu.

-Baš za vjevericu?

-Da.

-Svaka čast - kimne Miron. - Tko bi rekao da si ti tako nježne duše? To donekle popravlja moje mišljenje o tebi, ako te to zanima.

-No, neću se baš polomiti za tvojim ovakvim ili onakvim mišljenjem, ako te to zanima.

-U redu, u redu - osmjehne se Miron i ustade. - Odoh ja sada u grad, moram posjetiti jednu gospođu.

-Koju gospođu? - pogleda ga Eukaliptus.

- Milostivu Leticiju. I ona nešto znade o valpovačkoj legendi. Živi tu, u Valpovu. Neki dan sam razgovarao s njom telefonom i tom prilikom me pozvala da je posjetim kad budem mogao.

-Ali, zar nećemo večeras gospodinu Krašiću?

-Hoćemo, naravno. Vratit ću se na vrijeme.

U traganju za nekim tko nešto znade o valpovačkoj legendi, Miron je doznao da u Valpovu živi osamdesetogodišnja starica, milostiva Leticija, kako su je sugrađani oslovljavali. Njezina je prabaka bila komorkinja barunice Prandau.

Vratio se oko osam sati.

-Čini mi se - govorio je dok su brzali prema dvorcu - da milostivu gospođu sjećanje dosta slabo služi. Neprestance drži krunicu u rukama i moli se. Pa i dok je lijevala čaj micala je usnama i mrmljala molitve, a često bi odlazila i do jednog klecala u kutu da se i ondje malo pomoli. No ipak smo, između molitava, malo i porazgovarali. Rekla mi je da opet navratim.

-Jesi li saznao nešto novo? - zapita Eukaliptus.

-Uglavnom, ne. Više sam pričao ja nego ona. Njezina je prabaka u mlade dane bila u dvorcu komorkinja, ili dvorkinja, tako nešto. O bijeloj prikazi pričala je svojoj kćeri, dakle milostivinoj baki, a ova je to pričala milostivi. Ali to je uglavnom ono što se može naći u raznim zapisima i što sam ja već znao.

Ugledali su vrtlara kako im se, s košuljom prebačenom preko leđa i šalom oko vrata, približava između grmlja okresanih forzitijski.

-Što mislite - prošapće Tajanstveni Ivan - hoćemo li mu reći o onom tunelu?

-Pred njim nemamo što skrivati - odvrati Miron - ali s tim možemo i pričekati. Na kraju, ako ćemo pravo, mi sada kopamo u šikari u koju on vjerojatno i ne zalazi. On samo uređuje park. Kad budemo odlazili, zatrpajmo rupu i sve poravnajmo, pa se neće ni opaziti da smo tamo kopali.

-Imaš pravo - složi se Tajanstveni Ivan.

-Kao što smo rekli - započeo je vrtlar nastavak svoje priče pošto je dječake uveo u gostinsku sobu - u obrani utvrde hrabrošću se isticala i kći vojskovođe Stjepana Stilinovića, Marija, a uz nju se borio i njezin zaručnik Đuro Bakić.

Priča o ovo dvoje mladih i njihovoj čudnoj ljubavi počela je zapravo kojih devetnaest godina prije valpovačke bitke. Marija se rodila u jednom selu nedaleko od Valpova. U vrijeme njezina rođenja, u tom je selu, upravo u njezinu susjedstvu, živio i igrao se trogodišnji dječak Đuro Bakić. Od milja su ga zvali Đurica. Bio je veoma živahno i nestašno dijete. Svugdje ga je dotjecalo. Sa svoje tri godine već je činio kojekakve nepodopštine, bezazlene nestašluke, koji su, međutim, zadavali glavobolje njegovim roditeljima, ali i susjedima. Omiljena mu je zabava bila, na primjer, sakriti se u sijeno i čekati da se sve susjedstvo slegne u dvorištu i pođe u potragu za njim, ili otvoriti ljesu i pustiti živad da pravi štetu u vrtu, ili otkvačiti bunarsko kolo kako bi se ono, uslijed težine kante obično napunjene vodom, počelo bjesomučno okretati, sve dok kanta s pljuskom ne bi pala u vodu.

-Strašan klinac - prokomentira Kljova. - Ali to i nije nikakva šteta. Ništa se ne bi moglo dogoditi ni kanti ni vodi, ako ćemo pravo.

-Ne bi, ali bi njegovi ukućani doživljavali prave šokove, plašeći se svaki put da je to nestašni Đurica pljusnuo u vodu - reče vrtlar. - Dakle, kad je Marija stala na svoje noge i prohodala, Đurici su bile četiri godine. Kuće su im stajale jedna do druge. Dječak je svako malo dolazio k djevojčici, igrao se s njom, učio je govoru, pridržavao je i usmjeravao joj prve nesigurne koračiće - ukratko, postali su nerazdvojni. Druženju dviju šeprtljica radovali su se i Marijini i Đurini roditelji. A tada dječaka opet obuzme njegova sklonost prema nestašlucima.

Bilo mu je tada već šest godina, a djevojčici tri. U djevojčičinoj kući imali su u to vrijeme i neku riđu mačku, kojoj je bilo tri godine točno u dan kada i Mariji.

Đurica jednoga dana ubaci Marijinu miljenicu u štenaru, na ulaz prisloni dasku i podupre je ciglom. Možete misliti što se događalo u pasjoj kućici! Na mačju dernjavu istrčali su usplahireni ukućani, pa vidjevši u čemu je stvar, oslobode nesretnu životinju. Mačka poput munje iskoči iz pasje kućice, sune na plot i tu se skutri, sva izgrižena

i nakostriješena. Djevojčica je bila preneražena. Nije ni gledala mačku, samo je nijemi, optužujući pogled, pun nevjerice i predbacivanja, upravila u Đuricu. Taj pogled je dječaka zapekao, ali iz čudnog dječjeg ponosa ne htjede to pokazati. Samo se smješкао obješenjački, što djevojčicu još više povrijedi i ona brižne u plač.

-To mu baš nije trebalo - reče Eukaliptus.

-Možete biti sigurni da je posrijedi bila ljubomora, prava dječja ljubomora. Dječaku se učinilo da djevojčica u posljednje vrijeme više pozornosti posvećuje mački nego njemu.

Gospodin Krašić naliije sokove u čaše pred dječacima i nastavi:

-I tako je ta veza pukla za sljedećih šesnaest godina. Istina, dječak se poslije tog događaja pokajao i pokušavao u više navrata ponovno približiti djevojčici, ali mu ona nije praštala. Kad se zamomčio, Đuro je otišao iz sela i radio kao drvosječa u okolnim šumama. Marija je u međuvremenu stasala u pravu ljepoticu. Imala je smeđu kosu koja se prelijevala u toplini, zlatastim tonovima, lice meko i bijelo, tek blago zarumenjeno na ispupčenim jagodicama, trepavice duge i guste, a ispod njih oči boje badema, i pogled beskrajno topao, dubok i tajanstven.

Vrtlar zastane u pripovijedanju i zagleda se u zastor na prozoru. Okna bijahu poluotvorena, pa se zastor blago njihao i napuhivao uslijed povjetarca stoje šumorio u krošnjama podno prozora.

-A onda? - potakne ga Tajanstveni Ivan. - Jesu li se ponovno susreli?

-Jesu, jesu - trgne se gospodin Krašić - ali tek šesnaest godina poslije, u opkoljenom Valpovu. Marijina oca Stjepana imenovao je Mihajlo Arky jednim od svojih zapovjednika. Kao dobrovoljac, u njegov se odred prijavio i Đuro Bakić, kršni drvosječa, i ne sluteći da će u istom odredu naći svoju davnašnju ljubav. Kad ugledaše i prepoznadoše jedno drugo, istoga trenutka zaboraviše zadjevice iz djetinjih dana, koje su ih tolike godine razdvajale. I rodi se ljubav među njima, koja, po svemu sudeći, nikada nije ni bila prestala. Mariji je tada bilo devetnaest, a Đuri dvadeset i dvije godine. Ubrzo prisegnuše jedno drugome na ljubav i vjernost, namjeravajući se vjenčati kad obrane svoj grad i protjeraju mrskog neprijatelja.

A tada dođe i onaj kobni 23. lipnja 1543. godine. Toga se dana zametnula posljednja, odlučujuća bitka. Utvrda je postala pravi

pakleni kotao; radilo se o biti ili ne biti. Napadači su nasrnuli sa svih strana, a branitelji ih pokušavali očajnički odbiti. Čuli su se samo fijuci bačenih kopalja, zveket mačeva i sablji, kletve i uzdasi, samrtni hropci, zazivanje Boga i Alaha. Rumelijski Begler-beg Kodža Ahmed-paša, kao što sam rekao sinoć, silovito je nadirao na zapadnu stranu tvrđave, koja je već bila dobrim dijelom razorena topovskim kuglama. Njegovi su se ljuti jurišnici preko zgomilana kamenja već počeli uspinjati na bedeme. A tu ih je dočekivao Đuro Bakić, čvrst kao stijena. Golom je sabljom odbijao nasrtaje, neštedimice sijekući napadače. No bujica žive sile nadirala je odozdo sve žešće, sve silovitije. Videći da mu je poginuti, Đuro krikne i zazove Mariju, ne da bi mu pomogla, jer tu više nitko nikome nije mogao pomoći, već da bi znala daje njegova posljednja misao upućena njoj i da umire s njezinim imenom na usnama.

Prepoznavši glas svoga dragoga, a odmah zatim videći da se nalazi u beznadnom položaju, Marija s ocem i nekoliko branitelja pohrli k njemu s isukanim mačem. U tom času jedan od napadača potajice priđe Đuri s leđa i sablju mu doslovce protjera kroz grlo.

Gospodin Krašić zastane i pritegne šal oko vrata. Teško je disao, a oči su mu se čudno krijesile, kao da pogledom prođite kroz sva ta minula stoljeća, daleko u dubinu povijesti, sve do stravičnih prizora na bedemima valpovačke utvrde. Počeo je pripaljavati lulu. Dok je prinosiso plamen, moglo se vidjeti kako mu se ruke tresu.

-Poginuo je? - tiho proslovi Miron.

-Srušio se nijemo, bez krika, bez glasa. Poput ponosnog, slavonskog hrasta. - Gospodin Krašić napokon uspije pripalili lulu, pa nastavi: - U međuvremenu se Marija s ocem i pet-šest branitelja probila do mjesta Bakićeve pogibije. Uspjeli su šio sasjeći što rastjerati nasrtljive napadače. Marija mačem probode Bakićeva ubojicu, a zaručnikovu glavu nježno nasloni na svoje krilo, dok su joj vrele suze kapale na lice umirućeg dragana.

Đuro Bakić je izdisao na njezinim rukama. Još je gledao Mariju, ali više ne progovori ni riječi, ne otvori usta. Dok mu se pogled gasio, posljednja mu je misao odlutala u daleke dane djetinjstva. Ako me pitate koja je to misao bila, reći ću vam: pomislio je zašto joj onda, kada je trogodišnja djevojčica u njega upravila optužujući pogled, zašto joj onda nije prišao i pokušao objasniti daje sve ono s mačkom

bila šala, igra, ili čak ljubomora. No, kažem, bila je to samo misao, njegova posljednja misao, koju nikada nije izrekao...

-Oprostite - reče Miron - meni ipak nije jasno kako... - Tu neodlučno zastade.

-Što ti nije jasno? - vrtlar ga je gledao pozorno.

-Ah, ništa - odmahne Miron rukom. - Zaboravio sam što sam htio pitati.

Još nekoliko trenutaka gospodin Krašić nije skidao pogled s njega. Zatim reče:

-Tako je poginuo Đuro Bakić. Njegovu pogibiju promatrao je odozdo, ponosno sjedeći na kičenu vrancu, silni Murat-beg. Bio je zadivljen Marijinom hrabrošću i očaran njezinom ljepotom. Mrmljao je sebi u bradu:

»Allahu ekber! O, prelijepa kaurkinjo, postat ćeš moja robinjica ili ja ne bio ono što jesam! Allah kerim! Bit ćeš najmirisnija ruža u mom vrtu, najljepša među najljepšima u momemu haremu! Allahversum! Tako mi Alah pomogao, jer Alah je najveći, a Muhamed je njegov prorok!«

-Bila je večer - nastavio je vrtlar - topla lipanjska večer. Sunce je rumenilom obojilo zapadno nebo, kao da ga je zalilo žarkom krvlju hrabrih branitelja što izginuše pod valpovačkim bedemima. I te večeri, 23. dana mjeseca lipnja 1543. godine, uvidjevši svu uzaludnost daljnjeg pružanja otpora daleko nadmoćnijem neprijatelju, a ne dobivši očekivanu pomoć za čije se slanje zalagao i Nikola Zrinski u svom pismu Nikoli Jurišiću, vrhovni zapovjednik obrane, Mihajlo Arky, predade ključeve gradskih vrata turskom vojskovođi.

U gostinskoj sobi nastade tajac. Potraja to nekoliko trenutaka. Vrtlar pogleda na zidni sat, uzdahne i slegne ramenima.

-Za danas toliko - reče. - Moramo nešto ostaviti i za sljedeće večeri.

Glas mu bijaše tih i dubok. Pokuša se nasmiješiti, ali je to djelovalo usiljeno.

Kasnije, vraćajući se iz dvorca, Miron se približi Tajanstvenom Ivanu i reče:

-Jesi li opazio kako se gospodin Krašić zagledao u prozor kad je ono pričao o Marijinoj ljepoti? Meni se činilo da će se ona u tom času

pojavit i za zastora s onom svojom nepojmljivom kosom, licem zarumenjenih jagodica i bademastim očima. Jesi li primijetio, a?

-Jesam. A što si ti ono htio pitati kad je pričao o pogibiji Đure Bakića?

-Ma, nije važno - reče Miron nakon kraćeg oklijevanja.

Sedmo poglavlje

MIRON SANJA JABLANE - ŠETNJA PO GRADU - OBRAČUN
KOD MOSTA - KLJOVA JE ZABORAVIO NA CEDULJICU -
PARTIJA ŠAHA - PRESELJENJE ŠATORA

-Ej, Mirone!

-M... molim?

-Što ti je?

-Ništa. Što bi mi bilo? Spavam.

-Dobro, onda spavaj, ali pusti i mene da spavam. Nemoj vikati.

-Tko više?

-Ti. Trabunjaš nešto nerazumljivo.

Ovaj se razgovor vodio u gluho doba noći u Mironovu šatoru, koji je ovaj dijelio s Tajanstvenim Ivanom. Uokolo je vladala mrtva tišina. Samo se čulo žuborenje Karašice, dopunjeno tihim Kljovinim hrkanjem.

-Sanjao sam nešto - reče Miron ziječajući. - Kao, vozim ti se ja u nekim zaprežnim kolima i ležim nauznak, a s obje strane puta, kao, nekakvo drveće, valjda jablani, i vršci im se odražavaju prema nebu i, kao, vjetar ih povija i oni se...

-Joj, Mirone, strašno uzbudljivo! I zato si, kao, morao vikati?

-... i oni se njišu, njišu...

-K vragu, neka se njišu! Hajde, spavaj sad.

Miron ubrzo zaspi. Učinilo mu se da nije spavao ni tren-dva, kadli ga probudi bruhanje motora.

-O, ne! - zavapi i udari šakom po jastuku.

I Tajanstveni Ivan se probudi.

-Šišaju travu u parku - reče. - Od spavanja više neće biti ništa.

Pogledaju kroz prozorčić na šatoru. Bilo je rano jutro, sunce još nije izišlo. Radnici gradskoga komunalnog poduzeća s dvije su motorne kosilice šišali travu između drveća.

-Eto ti na - Miron opet udari šakom po jastuku. - Misliš li isto što i ja, Tajanstveni?

-Dok su oni u parku, ne možemo na iskopište. To si mislio?

-Da, upravo to.

Namjeravali su odmah poslije doručka pohitati na iskopište i nastaviti rad na raskopavanju zemlje oko ulaza u podzemni hodnik. Ali sada, barem dok su radnici s kosilicama ovdje, morali su odustati od nakane. Iako oni, po svoj prilici, neće zalaziti u šikaru, zacijelo bi zapazili skupinu dječaka s trnokopima i lopaticama, pa bi im se to moglo učiniti sumnjivo. A dječaci nipošto nisu smjeli dopustiti da bilo tko otkrije njihovo najnovije iskopište.

-Čuj, Mirone, ja mislim da oni ovdje nemaju što raditi cijeli dan. Završit će posao do podneva. Za to vrijeme mi ćemo ostati u šatorima ili otići malo u grad.

-Drugo nam i ne preostaje - složi se Miron.

I Kljova je želio početi s njima. Eukaliptus i Trostruki Joja rekoše da će obojica ostati u šatoru.

U parku se širio ugodan miris pokošene trave. Ptice se probudile i sada ugađahu glasove za jutarnji koncert, ali im to umnogome otežavaše brujanje motornih kosilica. A žabe s Karašice upravo su privodile kraju svoj noćni koncert. Javile su se još sinoć, najprije pojedinačnim kreketom, prigušenim i opreznim, kao da ispituju svoje glasovne mogućnosti, a ubrzo potom njihovo je kreketanje postalo skladno, složeno i snažno, da je od njega cijele noći podrhtavalo grmlje u priobalju rijeke.

Prije nego što su napustili park, dječaci su, na Mironov prijedlog, odlučili malo izvana razgledati dvorac. Obišli su ga ruhom opkopa, s kojega su Turci nekada bjesomučno napadali valpovačke branitelje, a koji je sada bio ublažen, zaobljen, tako da se obala sasvim blago spuštala prema sredini kanala. A i sam kanal sada bijaše tek kružno uleknuće oko dvorca, obraslo travom i djelomično pokriveno ukrasnim grmljem.

Nešto duže zadržali su se pod Morovića kulom na sjeveroistočnoj strani. Kula bijaše jedan od najstarijih dijelova čitava zdanja. Duž cijele svoje visine bila je istočkana puškarnicama, a na vrhu je imala prostranu terasu s urezima za topovske cijevi.

Kljova upre prstom u vrh kule.

-Možda je onaj Bakić stajao baš na toj kuli kad su ga Turci smaknuli - reče.

-Nije - nato će Miron. - Gospodin Krašić je rekao da se to zbilo na zapadnom bedemu utvrđenja.

-Kako si samo i to zapamtio! Ti baš upijaš svaku riječ koju on izgovori.

-Doista znade lijepo pripovijedati - reče Tajanstveni Ivan. - Poznaje svaku sitnicu, kao da je bio tamo.

Oko devet sati našli su se u gradu.

Kad se trojica dječaka nađu u mjestu u kojemu nema nekih posebnih zanimljivosti, ali ipak ima mnogo toga što može privući pozornost dokonog šetača, oni će zacijelo lutati bez nekog određenog cilja, tu i tamo zastati i pogledati ovo ili ono i, sve u svemu, nastojati utući vrijeme.

Tako su i trojica naših dječaka obišli gradić uzduž i poprijeko, svratili u robnu kuću i kupili neke sitnice, motali se malo po autobusnom kolodvoru i - cijelo vrijeme jednim uhom osluškivali kada će prestati zvuk motornih kosilica što je dopirao iz parka. A kada se to dogodilo - već se bližilo podne - oni zabrzaše prema parku.

Miron je išao prvi, Kljova i Tajanstveni Ivan nekoliko koraka iza njega. Evo Mirona, upravo grabi dugačkim koracima pokraj klupe uz nogostup nedaleko od mosta na Karašici, na kojoj besposleno sjede dva mladića. Jedan od njih bio je zdepast, čvrst momak riđe kose; drugi nije imao nekih posebni li osobina izuzme li se gusta čupava kosa, koja mu je pokrivala glavu, uši, čelo i potiljak, neodoljivo podsjećajući na zapušteno rodino gnijezdo.

Onaj riđokosi podiže nogu u vodoravan položaj kako bi Mironu zapriječio prolaz.

-Stani, dečko - reče razvlačeći pjegavo lice u cerek. - Zar te nitko nije naučio da pristojno pozdraviš starijega od sebe?

-Jest - odgovori Miron zastavši pred ispruženom nogom. U isti mah stali su, nekoliko koraka iza njega, Kljova i Tajanstveni Ivan.

-Pa, što čekaš?

-Da ga ugledam.

-Koga to?

-Toga kojega bih trebao pozdraviti.

-No, upravo ga vidiš pred sobom, dečko. Hajde, lijepo pozdravi, nemoj me ljutiti. Znaš, loše sam volje subotom prije podne.

-A-ha, ta ti je dobra - nasmije se Miron.

-Dobra je, znam. No, hajde sada, osjećam kako postajem nestrpljiv.

Miron spusti glavu i kradomice pogleda gdje su mu prijatelji. Oni su tobože nezainteresirano stajali i nešto razgovarali. A riđokosi nastavi:

-De, de, braco, nemoj spuštati pogled. Pogledaj me čvrsto u oči i reci koga vidiš pred sobom.

Miron ga pogleda čvrsto u oči i reče čvrstim glasom:

-Pred sobom vidim buljave oči kuhanog žapca.

Napasnikov prijatelj prasne u smijeh.

-Op-la - uzvikne. - Mali ima petlju.

-Zar ti to meni? - Riđokosi se prijeteći unese Mironu u lice.

-Tebi, da.

-Ponovi to još jednom, hoćeš?

-Hoću. Pred sobom vidim pjegavu njušku i buljave oči kuhanog žapca.

Pritom se povuče dva koraka unatrag.

-O-la-la - kreveljio se onaj na klupi. No, Džeki, daj obradi klinca!

Pjegavi se Džeki pognute glave zaletje u Mirona, a ovaj se, kako to čini torero u areni, izmakne ustranu i nasrtljivac proletje kroz mjesto na kojemu je do maločas on stajao. Miron mu usput dade i dodatno ubrzanje nogom u stražnjicu.

U istom času iza Mironovih leđa odjekne zvonka ćuška. Džekijev je prijatelj bio skočio s klupe u namjeri da se umiješa. Tajanstveni Ivan se u dva skoka našao pred njim i prilijepio mu takvu pljusku da se ovaj objema rukama uhvatio za obraz i nekoliko se puta okrenuo oko svoje osi. A i junačni se Kljova već ratoborno isprasio pred Džekijem, koji je upravo ustajao s asfalta.

E, sada sve postade malo drukčije. Onoj se dvojici hrabrost naglo spustila na ništicu. Više se ne usuđivahu nastaviti obračun iako su bili stariji i temeljito osramoćeni pred radoznalim prolaznicima koji su se počeli okupljati. Čupavi spusti ruke s lica i procijedi kroz zube:

-Ja se zovem Štaka, zapamti to! Još ćemo se mi susresti!

Bile su to riječi bez žestine i prave prijete, izgovorene tek da bi sukob završio vlastitim riječima kada već nije mogao vlastitim šakama.

Dječaci nastaviše put prema parku. Kad su već prešli most i izbili pred široka vrata od kovana željeza, Tajanstveni Ivan okrene udesno i udari ulicom prema vatrogasnom domu.

-Kamo će on? - zapita Kljova.

-Šuti, idemo za njim - šapne Miron ne zastajući. Vidiš da nas ona dvojica slijede kako bi otkrili gdje stanujemo. Tajanstveni ih vuče na krivu adresu.

-Oho! - Kljova zvizne. - Ali mi se njih ne bojimo.

-Njih dvojice ne, ali oni sigurno imaju svoju družinu. Mogli bi nam je navući na vrat.

Tako su komad puta išli prema vatrogasnom domu. U park su ušli sa zapadne strane, ali tek kad su se uvjerali da ili ona dvojica više ne slijede.

Zatekli su Eukaliptusa i Trostrukog Joju kako postavljaju stol za objed.

Radnici komunalnog poduzeća doista su bili završili posao i otišli. Iza njih je u parku ostao miris svježih pokošene trave i bezbroj sasječenih tratinčica, čije su se glavice bijeljele poput zvijezda na zelenom baršunu.

Ispričali su prijateljima što im se dogodilo kod mosta, a zatim objedovali i zaputali se na iskopište.

Sunce je žeglo svom žestinom. Lišće na drveću omekšalo i opustilo se, ptice utihnule i poskrivale se u krošnjama. U podnevnoj jari čulo se samo tiho, uspavljujuće zujanje muha i pokoji brbotavi kreket iz Karašice.

Kljova iz džepa izvuče rupčić da obriše oznojeno čelo. S rupčićem je izvukao i nekakav zgužvani papirić. Razmota ga i pogleda.

-Mirone! - odmah pozove prijatelja.

-Molim? - Miron mu priđe.

Kljova je u jednoj ruci držao papirić, a u drugoj još ne upotrijebljeni rupčić.

-Sjećaš li se kad se onaj crveni Džeki zaletio u tebe?

-I promašio me - nasmije se Miron. - Da, i?

-Skljokao se na asfalt, da, a ja sam stao preda nj. Sjećaš se?

-Dobro, pa?

-Kad je ustao i otresao prašinu s hlača i one svoje pjegave njuške, iz džepa mu je ispao ovaj papirić. Ja sam ga pokupio i spremio u džep.

-Zašto mu ga nisi vratio?

-Ha, dobro da nisam! Pogledaj što piše u na njemu.

Miron uzme papirić i pogleda ga. Na njemu je bilo nešto napisano kemijskom olovkom, dosta nezgrapnim rukopisom.

Eukaliptus i Trostruki Joja već su počeli odvlačiti granje koje su jučer navukli na rupu.

-Hajdemo brzo k šatorima! - pozove Miron prijatelje.

-Što ti je? - pogleda ga Eukaliptus iznenađeno. - Pa tek smo došli.

-Tajanstveni dežura sam. Možda mu prijete opasnost. Hajdemo, brzo!

Pohitaše k šatorima.

Tajanstveni Ivan je sjedio na poljskom tronošcu i čitao neku knjigu. Iznenadio se kad je vidio da se ona četvorica vraćaju.

-Zar nešto nije u redu? - zapita.

-Izgleda da nije - reče Miron. - Hajde, donesi nam šah. I nemoj se osvrtni, možda nas netko promatra iz grmlja. Ti i ja ćemo igrati, a ostali neka motre, tako ćemo svi biti na okupu. Za to vrijeme nešto ću vam pokazati. Usput ćemo se dogovoriti što nam je činiti. Onome tko motri na nas izgledat, će da smo svi zabavljeni šahom.

Tajanstveni Ivan je shvatio. Bez riječi iz šatora iznese šah i počne slagati figure. Pritom je ispod oka pogledavao uokolo, prema drveću i grmlju što ih je okruživalo. Miron mu sjede nasuprot, a oko njih ostala trojica.

Gledajući ih sa strane, svatko bi pomislio kako su sva petorica zaokupljena šahom. Oni su, međutim, poglede prikovali za papirić, koji je Miron raširio na travi kraj šahovske ploče. Već im je ispričao kako je Kljova došao do tog papirića. Na njemu je pisalo:

ZAPOVIJED ZA DANAS!!!

Džeki i Štaka slijediti one koji se udalje i malo im potprašiti tur!

Mrki nadzirati neprijateljski tabor i posebno onoga bubuljičavog kretena kojega si maznuo po tintari! Zimzelen biti flaster uz No 1, odlazak, povratak, kretanje!

Sastanak večeras 21, staro mjesto, u igru ulazi i plavokosa!

Izvještaj meni!!!

Džeki, cedulju progutati!

Potpis: SKORBUTU!

-Majko mila, koji uskličnici! - reče Eukaliptus. Trostruki Joja gnjevno zadahće:

-Ja sam, dakle, bubuljičavi kreten kojega je taj njihov Mrki maznuo po tintari? Dat ću ja njima bubuljičavog kretena kad mi padnu u ruke!

-Budi miran - gurne ga Kljova laktom. - Tajanstveni i Miron već su nekima dali što ih ide, i to s kamatama.

-Izgleda da taj Džeki nije stigao progutati cedulju - reče Eukaliptus.

-Zastala mu je u grlu - zasmije se Kljova. - Ali je taj pjegavko progutao lijepu porciju prašine s asfalta. Da ste ga samo vidjeli, Bogo moj, kad mu je Miron rekao da je kuhani žabac! Od smijeha bi vam se zubi rasklimali.

Tajanstveni Ivan pomakne figuru i reče:

-Znači, petorica su, kao i mi.

-Najmanje petorica - ispravi ga Miron. - Taj Skorbut im je valjda glavni, a četvorici je izdao zaduženja. Moguće je da ih ima još, samo što ostali u današnjoj zapovijedi nisu spomenuti jer nisu dobili nikakva zadatka.

-Imaš pravo. - Tajanstveni Ivan pojede pješaka.

-Tko li im je taj No 1, za kojega se Zimzelen mora zalijepiti? - mrmljao je Trostruki Joja.

-Miron ili Tajanstveni - bilo je Eukaliptusovo mišljenje.

Kljova zvizne, pa reče:

-A tek plavokosa!

-Kljova - obrati mu se Miron - je li onaj Džeki vidio kad si podigao papirić s asfalta?

Kljova je malo promislio.

-Mislim da nije - reče. - Bio je zabavljen sobom. Otresao je prašinu s odjeće.

-To je dobro. - Miron skakačem dade šah protivničkom kralju. - Znači da oni ne znaju da mi znamo što oni znadu. Tu imamo jednu malu prednost.

-Ali oni imaju jednu veliku - reče Tajanstveni Ivan sklanjajući kralja.

-Koju?

-Stariji su od nas. Ona dvojica s kojima smo se danas susreli imaju po petnaest-šesnaest godina. Može se pretpostaviti da su i ostali njihovih godina.

-Ako, neka su! - junačio se Kljova. - Danas smo im pokazali da im to i nije osobita prednost. Pokazao si im ti, Tajanstveni, i Miron. A i ja

bih, da je bilo potrebno. Ha-ha-ha, ukazala im se zgodna prilika da nam potpraše tur, a oni je nisu iskoristili. Ha-ha-ha!

-Daj, Kljova, ušuti! - opomene ga Miron, pa se obrati Tajanstvenom Ivanu: - Čuj, danas više ne bismo trebali ići na iskopište.

-I ja tako mislim.

-Zašto? - zapita Trostruki Joja.

-Dva su razloga - započe Tajanstveni Ivan uzimajući skakača. - Ne smijemo dopustiti da saznaju gdje nam je iskopište, a ni dežurni više ne bi smio ostajati sam kod šatora. Barem ti, Trostruki, znadeš da ne prezaju ni od čega. Morat ćemo se ubuduće stalno držati zajedno.

-Ja mislim - reče Kljova - da imamo tri mogućnosti. Upustiti se s njima u jedan muški obračun, onako, svi protiv svih, ili danju i noću drežditi u šatorima, ili jednostavno skupiti prnje i otići, povući se.

-Ima i četvrta - priklopi Eukaliptus.

-Koja? - Tajanstveni Ivan podiže pogled prema mršavom Eukaliptusu.

-Zamoliti gospodina Krašića za dopuštenje da šatore postavimo u njegovu dvorištu.

-To je dobra ideja - reče Miron s odobravanjem.

Između glavne zgrade i sporednih građevina, koje su s glavnom povezane i čine cjelinu, bilo je prostrano dvorište. Ulaz u dvorac samo je jedan. Kad bi šatore smjestili u dvorište, nitko im se ne bi mogao približiti niti motriti na njih.

-Slažem se, ideja je odlična - Tajanstveni Ivan skloni napadnutoga lovca na h3. - Nitko ne bi morao ostajati da čuva šatore.

-Samo, hoće li gospodin Krašić dopustiti da se smjestimo u dvorište? - ubaci Trostruki Joja.

-Ja ću ga zamoliti - reče Miron. - Odmah ću poći.

-Nemoj ići sam - upozori ga Eukaliptus - mogli bi te napasti, kao i Trostrukog.

-Još je dan, neće se usuditi.

-Ipak ću ja poći s tobom, za svaki slučaj.

Tajanstveni Ivan u znak predaje prevrne svoga kralja.

-Dobro - reče - onda pođite odmah.

U jednom se grmu zanjiše nekoliko grančica. To je zapazio Trostruki Joja.

-Gledajte - šapne - netko je u onom grmu! Po Skorbutovoj dnevnoj zapovijedi, Mrki bi trebao nadzirati šatore. A baš bih s njim morao izravnati neke račune.

Ustane i kao slučajno pode prema grmu. Granje se zatrese još jače. Uhoda je, izgleda, šmugnuo.

-Ne vrijedi - reče Tajanstveni Ivan. - Ptičica je otprhunla. No, dobro, i tako nije mogao čuti što razgovaramo.

Miron i Eukaliptus pođoše u dvorac.

Vrtlar je zalijevao cvijeće pred ulazom. Dječaci zastadoše nedaleko od njega i pozdraviše.

-Zar danas ne radite? - zapita ih on.

-Velika je vrućina - snađe se Miron, pa doda: - Kako su krupne ove maćuhice, baš su lijepe.

-Jesu, lijepe su - vrtlar se osmjehne - ali to nisu maćuhice nego lijepe kate.

-O, svejedno su lijepe. Znae, meni je svako cvijeće lijepo, i maćuhice, i neveni, i lijepe kate. Nego, došli smo vas nešto zamoliti...

-Da?

-Biste li nam dopustili da premjestimo šatore u vaše dvorište?

-Zašto ne? A zar vam tamo, uz rijeku, nije dobro?

-Jest, dobro je, ali ima puno komaraca. Nesnosni su. Osim toga, uvijek netko od nas mora ostati da čuva šatore, pa je prikraćen za jedan nastavak vaše priče.

-Dobro, dobro. - Vrtlar se dobrodušno nasmije, uspravljajući stabalce perunike što je klonulo k zemlji. - Bit će mi baš drago da dobijem susjede.

-I nama će - spremno će Eukaliptus. - Kada možemo doseliti?

-Kad god želite. Možete i odmah, ako vam je po volji.

-Hvala.

I okrenuše se da pođu.

-Čekajte malo - pozove ih vrtlar pogledavši na ručni sat. - Ja sada moram u grad. Evo vam ključ od ulaznih vrata da možete ući ako se duže zadržim.

Iz svežnja ključeva izdvoji jedan i pruži ga Mironu. Ovaj ga uzme i zahvali. I tada pođoše.

-Prije podne sam bio u ribolovu - dovikne za njima vrtlar. - Ulovio sam lijepoga smuđa, ima u njemu oko tri kilograma. Pa, ako volite ribu...

-I te kako - dobaciše ona dvojica i udaljiše se. Vrtlar je gledao za njima neko vrijeme, pa se opet prigne klonuloj perunici.

Osmo poglavlje

VRTLAREVA PRIČA - nastavak (Škrinja s blagom nije pronađena - Odbijena ponuda - Ljepotica s bodežom - Osveta - Smrt Murat- - bega) - SASTANAK NA DRUGOM KRAJU GRADA - PLAVOGRIVA MADLEN

Dječaci su večerali i posjedali na sofe. Samo je Eukaliptus s domaćinom odnosio u kuhinju upotrijebljeno posuđe i pribor za jelo. Kad su raščistili stol, vrtlar na nj stavi vazu od plavo obojena porculana punu svježih perunika.

-Je li vam išlo u tek? - zapita svoje goste.

Gosti jednoglasno izraziše divljenje kulinarskom umijeću gospodina Krašića, a Kljova dometne:

-Ja stvarno volim ribu i jeo sam je spravljenju na više načina. Ali ovaj vaš smuđ, pohan u kukuruznom brašnu, zbilja je nešto vrhunsko! Mogao bih ga jesti dan i noć.

Na plinskom je štednjaku ključala voda za čaj.

Na Kljovine hvalospjeve pohanom smuđu vrtlar se zadovoljno osmjehne i u ključalu vodu počne istresati čaj iz vrećice. Bio im je okrenut leđima.

-Proždrljivče, budi pristojan - šapne Miron gurnuvši Kljovu koljenom.

- Samo ti je žderanje na pameti.

Vrtlar, međutim, reče:

-Ima još toga smuđa, ako želiš...

-Ma, ne, hvala, dosta mi je za večeras. Evo, dovde mi je...

Miron ga opet gurne i on zašuti.

U prostoriji je jedva čujno šumio uređaj za pročišćavanje zraka.

Iz šalice se isparavao čaj od jasmína i blagim mirisom ispunjavao kustosovu gostinsku sobu.

Vrtlar sjedne u kožni naslonjač kraj kamina i počne puniti lulu. Dječaci su s nestrpljenjem očekivali nastavak priče.

Pripalivši lulu i povukavši nekoliko dimova, vrtlar usuče lijevi i desni brk i otpoče:

-Kada se ono Marija sa svojim ocem i nekolicinom ratnika probijala prema Đuri Bakiću, sijekući i budući sve oko sebe, njezin je umirući zaručnik primijetio da je u jednom trenutku zastala, nešto hitro

izvukla iz njedara i snažno hitnula preko bedema u vodu što je oplakivala podnožje utvrde. Potom se još žešće nastavila boriti, hrleći u pomoć Đuri. No, kao što sam rekao, on je već izdisao, pa s njom nije uspio progovoriti ni jedne jedine riječi.

-A što je to odbacila? - zapita Miron. - Znate li?

Vrtlar je zaredom povukao nekoliko dimova iz lule. A onda reče:

-Znam.

I opet poče uzastopce povlačiti dimove. Bio je duboko zamišljen. Na čelu mu se urezale dvije okomite bore, kao da u sjećanje doziva neki dalek, vrlo dalek događaj.

-Pa što je to bilo? - Miron bijaše sav napet od iščekivanja.

-Ključ od škrinje s blagom - vrtlar iz usta ispusti oblak mirisna duhanskog dima. - Naime, treba da znate da je Mihajlo Arky nekoliko dana prije posljednje bitke, videći da mu ne stiže očekivana pomoć, a Turci iz dana u dan postaju sve brojniji - već se i sam Sulejman II. s golemom vojskom kretao prema Valpovu - dakle, da je Mihajlo Arky pozvao Mariju i u najvećoj joj tajnosti predao škrinju u kojoj je bilo pohranjeno gradsko blago - novac, nakit i druge dragocjenosti prikupljene za obranu Valpova. Savjetovao joj je da blago sakrije na mjesto za koje misli da je najsigurnije, u neku podrumsku prostoriju ili podzemni hodnik, koji je vodio ispod utvrde do Morovića kule, kako ono ne bi palo u neprijateljeve ruke. Hrabri je zapovjednik pretpostavio da će ga Turci zarobiti i staviti na muke, tražeći da im preda gradsko blago, jer im je ono bilo potrebno za financiranje daljih osvajanja. Plašio se da ne bi pod mukama izlanuo gdje je blago. Zato je i rekao Mariji da ga sakrije na mjesto za koje će samo ona znati. I ona je doista željeznu kutiju s blagom zakopala negdje u podrumu ili hodniku, ne odavši nikome do svoje smrti mjesto na kojemu ga je sakrila. I tada je, uvidjevši da je samo pitanje minuta kada će utvrda pasti u ruke neprijatelja, odbacila ključeve i klekla kraj smrtno ranjenog zaručnika.

-Je li netko tražio ključeve? - zapita Tajanstveni Ivan.

-Nitko nije ni vidio kada ih je odbacila, osim Đure Bakića, a jedino je Mihajlo Arky znao da su ključevi uopće bili kod nje. Ali ni samom Arkyju nije bilo poznato na kojemu je mjestu Marija zakopala škrinju s blagom. Je li je netko tražio? Tja ne znam. Moguće je da je netko i

tražio kakvo blago po tvrđavi, jer se doista moglo pretpostaviti da je to blago postojalo. Ali, koliko znam, nikada ga nitko nije pronašao.

-I, kao što sam rekao sinoć - nastavi vrtlar nakon kraće stanke - Mihajlo Arky je u znak poraza predao Turcima ključeve gradskih vrata. Svi su branitelji pali u zarobljeništvo.

-Rekli ste - podsjeti ga Miron - da su Turci obećali slobodu svima koji se predaju.

-Jesu, obećavali su. Neki čak drže da su to obećanje i ispunili i da su Mihajla Arkyja i hrabre branitelje pustili na slobodu, da su ih, štoviše, i nagradili, ali drugi tvrde da su Mihajla Arkyja i sve njegove časnike pozvali na svečani objed, koji je Murat-beg priredio u njihovu čast, i tamo ih mučki poubijali.

-A Marija Stilinović?

-I ona je pala u sužanjstvo, ali je njezina sudbina bila drukčija. Murat-beg se bio javno zarekao da će ona postati robinjica u njegovu haremu, dakle jedna od njegovih žena. Nekoliko dana poslije pada Valpova, naredio je da mu je dovedu. Mariju su lijepo odjenuli - ta najveća je čast za djevojku, po ondašnjem shvaćanju, bila da je takav moćnik poželi imati u svom haremu - i izveli je pred Murat-bega. On je podvijenih nogu sjedio na mekim dušecima u raskošno uređenom šatoru i sladio se šerbetom.

-Allahu ekber! - uskliknuo je ugledavši je, zanesen njezinom ljepotom.

Ponudio ju je šerbetom i drugim istočnjačkim slasticama. Marija sve to ponosno odbije. Murat-beg je zatim počne obasipati drugim ponudama, među ostalim, da bude prva žena u njegovu haremu, ali djevojka ostade nepokolebljiva. Moćnika to razbjესni. Ljutito ustade s dušeka i kroči prema njoj. U njemu su se miješali požuda, gnjev i osjećaj uvrijeđene veličine. U takvu stanju nasrne na djevojku. Videći da se neće moći oduprijeti, Marija iz nabora dimija, koje su joj bili odjenuli za ovu priliku, munjevito izvuče bodež, što ga je uspjela prokrijumčariti u šator, i njime udari Murat-bega u prsa. Silnik se sruši kraj njezinih nogu, a eunusi brzo priskočiše i nesretnicu odvukoše u ćeliju.

Murat-beg nije umro od zadobivene rane. Smišljao je osvetu. A kad ju je smislio, naredi da mu opet dovedu zaslužnjenu kaurkinju, koja se drznula odbiti njegovu ponudu i potegnula na nj ubojito oružje.

Djevojka je sada bila u gruboj odjeći od kostrijeti, okovana teškim lancima.

Kad su je uveli, Murat-beg je ležao na dušecima jer mu rana još ne bijaše zacijeljena. Promatrao je okovanu djevojku sa zloradim osmijehom. A onda pljune u pravcu zaslužnjene hraniteljice Valpova i izda nalog da je smaknu.

Tako i bi učinjeno. Mariju su umorili na jeziv način. Djevojka, iako cijelo vrijeme živa i pri punoj svijesti, nije molila za milost, nije progovorila ni riječi. Šutke i s ponosom podnijela je strahovite patnje.

-Na koji su je način umorili? - tiho će Eukaliptus.

-Otkrit će se to tek kada protekne 295 godina, a to će otkriće uslijediti pod posve nevjerojatnim okolnostima; sablasnim, moglo bi se reći. Saznat ćemo to kad budemo u 1838. godini.

Gospodin Krašić počne puniti lulu.

-A Murat-beg? - zapita Tajanstveni Ivan.

Ozdravio je od rane koju mu je zadala Marija. Ali su se ubrzo poslije Marijina smaknuća s njim počele događati čudne promjene. Od svemoćnog silnika, pobjednika u mnogim bitkama, pretvorio se u bojažljiva čovjeka, koji se čak plašio ostati sam u šatoru. Trzao se na svaki šum, kao luđak hodao po šatoru, kršio ruke, vrištao. Kopnio na očigled. Svejednako je zazivao mrtvu djevojku i molio je da mu oprost. Skrušeno se klanjao Alahu i tražio njegovu milost za okrutni zločin koji je počinio nad nedužnom kaurkinjom. Molio je da ga uzme k sebi.

-I uzeo ga je - zaključio vrtlar - smilovao mu se. Nesretnik je umro od ludila.

Nastade tajac. Činilo se da je gospodin Krašić duboko potresen.

-Tu bi bio kraj prvog dijela priče o Mariji Stilinović, valpovačkoj junakinji - reče. - Nikada se nije ništa saznalo o škrinji s blagom koju je sakrila u podzemlju ispod utvrde. Nikada... da.

-A onaj podzemni hodnik - počne Miron oprezno - za koji ste rekli da je ispod utvrde vodio do Morovića kule, zar ga nisu istražili? Mislim, radi onoga blaga...

-Rekao sam već da nitko nije ni znao kako je postojalo nekakvo blago. Marija je tajnu škrinje s blagom ponijela sa sobom u grob... A podrumi i podzemni hodnici kasnije su se, tijekom stoljeća, urušavali. Osim toga, tvrđava je više puta prezidivana. Na kraju je na njezinu

mjestu podignut dvorac u kojemu se sada nalazimo. Od stare tvrđave iz onog vremena ostala je samo Morovića kula. Prašina povijesti i zaborava lagano se slijegala na te događaje. Pod konac sedamnaestog stoljeća, 30. rujna 1687. godine, Valpovo je oslobođeno turske vladavine. U devetnaestom je stoljeću vlasnik ovoga dvorca bio barun Gustav Prandau. I tada će se, nepunih 300 godina poslije smrti valpovačke junakinje, opet početi pričati o Mariji Stilinović. I ne samo pričati, dragi moji, ne samo pričati...

U tom trenutku vrtlareva pripovijedanja u mehanizmu starinskoga zidnog sata nešto škljocne i on počne odbijati mukle udarce. Nitko ne prozbori ni riječi. Nakon desetog udarca starog dobnika, u kustosovoj gostinskoj sobi zavlada muk.

- ... ali o tome ćemo sutra navečer - javi se napokon vrtlar nekim šupljim glasom, zaključujući svoje pripovijedanje.

Dječaci su, kao i prethodnih večeri, osjetili da bi bilo uzaludno nagovarati ga da priču produži. Kad on završi pripovijedanje za jednu večer, tada se zna da je tu točka.

Zato su i večeras zahvalili na dobroj večeri i spustili se u svoje šatore. Toga su ih poslijepodneva premjestili u dvorište i večeras prvi put u punom sastavu slušali vrtlarevu priču.

Te iste večeri, u maloj kavani na drugom kraju grada, odvijala se jedna sasvim druga priča.

Za stolom u kutu sjedilo je i ondje pet dječaka. Ali pred njima ne bijahu šalice s čajem. O, ne! Bijahu to čaše s coca-colom, iz kojih je jače mirisao alkohol nego coca-cola. Gostioničar nije smio maloljetnicima točiti alkohol, pa je, da bi tu zabranu izigrao, u njihove čaše s coca-colom ulio i po čašicu žestokog pića.

Jedan od njih, robustan mladić od kojih sedamnaest godina, otpije gutljaj mješavine i pripali cigaretu.

-Da čujemo - reče ispruživši noge ispod stola. - Podnesite izvještaj!
- Kad vidje da nitko ne počinje prvi, on nastavi: - Džeki, ti i Štaka trebali ste pratiti one koji se udalje. Pa? Je li se tko udaljio?

-Da, trojica.

-Jeste li ih pratili?

-Jesmo - odgovori crvenokosi mladić. - Onako kako si želio, Skorbi.

-Kamo su išli?

-U grad.

-Što su radili u gradu? Daj, govori, nemoj da svaku riječ moram izvlačiti iz tebe! Dakle, što su radili?

-Ništa posebno. Motali se uokolo. Bili su u pošti i robnoj kući. Neko su se vrijeme zadržavali i na autobusnom kolodvoru. Općenito, šalabazali su bez veze. Znaš i sam kako je to kad klinčadija iziđe u grad. Oko podne su se vratili...

-Čekaj malo, Džeki! Zar nisam naredio da zaplašite klince? - Skorbut pogleda Štaku. - Jeste li ih zaplašili?

-Pa... jesmo - uzvrpolji se ovaj. - Zaplašili smo ih.

-Kako?

U kavanu uđe mršava djevojka u crvenim čarapama. Imala je plavu kosu. Odnosno, što je od kose ostalo. A nije ostalo mnogo. Sa svake joj je strane iznad ušiju do pod sam vrh tjemena, kosa bila ošišana do gole kože. Samo joj se jedan neošišani trak protezao od dna potiljka do čela i jedino se po tom ostatku moglo zaključiti kakve joj je kosa boje. Doista je sličila ždrebetu kojemu su podrezali grivu. Ili pijetlu s podignutom krestom. Usne i nokti bijahu joj obojeni tamnoplavom, gotovo crnom bojom, a vjeđe ljubičastom. Kroz duge umjetne trepavice jedva je mogla gledati.

Prišla je društvu za stolom u kutu.

-Bok, momci - pozdravi. - Tražila sam vas, gdje ste? Obišla sam pola Valpova.

Sjedne do Skorbuta i ovlaš ga poljubi.

-Tu smo, zar ne vidiš - odgovori ovaj. - Što ćeš popiti?

-Viski, ne?

-Moraš pomiješati s coca-colum. Ovdje maloljetnicima ne toče žestoka pića.

-Oh, Bože, koja zaostalost! Provincija! Dobro, neka u viski uliju malo cole. Pazi, rekla sam: u viski malo cole, a ne u coca-colu malo viskija.

Skorbut naruči viski razrijeđen colom.

-Što ima novo? - zapita djevojku prebacivši joj ruku preko ramena.

-Partneri su nestrpljivi. Na kraju, hoće li nešto biti od toga posla?

-Naravno da će biti, Madlen. Ali neki su se klinci neplanirano utrpali. Moramo to s njima raščistiti.

-Zezni klince! Ja moram znati hoće li od našeg posla nešto biti ili neće.

-Bit će, sigurno da će biti. Baš smo raspravljali...

-Nastavite s raspravom, da čujem.

Skorbut pogleda Štaku.

-Kako ste ih zaplašili?

-Ovako... Sjeli smo na onu klupu kraj kina, blizu mosta, jer smo znali da tuda moraju proći kad se budu vraćali. To ti i Džeki može potvrditi.

Džeki je potvrdio kimanjem glave. Ali pogled mu bijaše zalijepljen za nogu susjednog stola.

-I, što? Oni se ukakili od straha kad su vas vidjeli na klupi, a? Ma, jeste li im malo potprašili tur, to vas pitam!

-Pa... jesmo, potprašili smo im... Džeki je jednome od njih podmetnuo nogu, znaš... onako, da ih izazove.

-A oni zaobišli nogu i otišli svojim putem, a?

-Joj, Skorbi - uzrujano upade plavokosa Madlen - zašto cijelo vrijeme gnjaviš s tim klincima?

-Daj, šuti malo, slatka - Skorbut joj kažiprstom pritisne vrh nosa. - Rekao sam da su se neki klinci neplanirano utrpali. Nastanili se u parku. Došli, valjda, na izlet i razapeli šatore kraj Karašice. Smetaju nam u izvršenju našeg nauma.

-Pa maknite ih, zaboga!

-To i namjeravam učiniti. Natjerat ću ih da se povuku odakle su i došli. - Skorbut opet upre pogled u Štaku. - Dakle, jesu li se ukakili od straha? Ili su zaobišli Džekijevu nogu?

-Nisu, nisu je zaobišli.

-Nego?

Štaka počne ispijati iz svoje čaše nekakav tanjušan gutljajčić kako bi što duže odgodio odgovor. Tražio je načina kako da se izvuče iz neugodne situacije. Videći ga u neprilici, Džeki konačno odlijepi pogled od susjednog stola. Reče:

-Naletio je na moju nogu i ljosnuo koliko je dug i širok.

Nasmijao se kratkim, usiljenim smijehom. Štaka ga pogleda zahvalno.

-To je dobro - kimne Skorbut glavom. - A onda?

-Umiješala su se ona dvojica. A mi smo baš to i čekali. Jedan se od njih sudario sa Štakinom desnom šakom, drugi je naletio na lijevu. Trebao si to vidjeti, Skorbi!

-Oho, Štaka-šaka? Svaka čast! - pohvali ga Skorbut. No Štaka je, kisela izraza lica, gledao u stranu. - A ti, Džeki, jesi li pokazao cedulju Mrkom i Zimzelenu?

-Jesam, pokazao sam.

-Dobro. Što si poslije učinio s njom?

-Progutao sam je, tako si naredio.

-To je u redu. Dakle, zbrisali su u park. Mrki? Ti si trebao nadzirati šatore. Jesi li?

-Jesam - reče crnomanjasti dječak. - Dreždio sam tamo cijelo prijepodne. U šatorima su ostala ona dvojica dugačkih.

-Ajoj, Skorbi - opet će plavokosa Madlen - jesi li ti lud, ili ti noge smrde? Sve je ovo farbanje, kužiš, daj da čujem nekakav muški razgovor! Jesi li mu podmetnuo nogu, o, Bože! Nego, ima li u ovoj rupi još malo viskija?

-Hej, mala, polako! - opomene je Skorbut, ali ipak naruči piće. Zatim se obrati Mrkom: - Što su ona dvojica dugajlija radila u šatoru?

-Pripremali su objed. Hrenovke i parišku kobasicu, osjetio sam po mirisu...

-Čuj, Skorbi, mili, jeste li vi za posao ili niste? - reče odrješito Madlen i srkne piće. - Ili da nađem sposobnije suradnike? Moji su dečki nestrpljivi.

-Ohladi malo, Madlen. - Pa opet Mrkom: - Pripremali su objed, kažeš. I? Jesi li čuo što su razgovarali? Što planiraju, zašto su došli ovamo, na naše područje? Mene ne zanimaju njihove hrenovke i pariške kobasice nego njihov razgovor, shvaćaš? Zar nisi saznao što kane činiti?

-Nisam ih mogao čuti. One su proklete kosilice dizale buku, đavo ih odnio! Kad su se radnici s kosilicama istornjali iz parka, već su se i ona trojica vratila iz grada. Objedovali su i nekamo otišli.

-Kamo?

-Ne znam. Ja sam i dalje čučao u grmlju. Kod šatora je ostao stražar, čitao je neku knjigu...

-Blesane blesavi! Zašto nisi slijedio one koji su otišli? Još mi samo reci kako te je silno zanimalo koju je knjigu čitao onaj kreten! Morao si pratiti one koji su otišli, razumiješ?

-Kako, kad si naredio da pazim na šatore...

-A, tja, dobro - Skorbut udari šakom o dlan. - Što je bilo dalje?

-Oni koji su otišli ubrzo su se vratili i odmah kao ljudi počeli igrati šah. Sve sam to gledao iz grmlja, kažem ti. A onda sam morao otići, jer... - Mrki zastade.

-Jer?

-Jer su svi pošli prema grmu u kojemu sam se krio, a predvodio ih je onaj kojega sam neku večer klepnuo. Pomislio sam da su me otkrili, pa sam se morao povući.

Skorbut zapali drugu cigaretu. Madlen mu je odmah izvuče između prstiju i nastavi pušiti.

-A ti, Zimzelen? - Skorbut pogleda četvrtog mladića što je sjedio za stolom. - Što je radio No 1?

Mladić kojega je oslovio bio je krupniji od njega, a po svoj prilici i stariji. Osim čaše s coca-colom iz koje je mirisao konjak, pred njim je stajala i šalica s kavom.

-Ukratko - reče trgnuvši glavom, kako bi zabacio čuperak kose što mu je visio niz čelo - No 1 je prijepodne proveo na pecanju uz Vučicu. Komarci su me živog požderali dok sam čučao u trščaku. Vratio se oko jedanaest sati s povelikom ribom u plastičnoj vrećici. Poslije podne je zalijevao cvijeće. Tada su naišla dvojica klinaca. Nešto su s njim razgovarali.

-Jesi li čuo što su razgovarali?

-Nisam - Zimzelen opet trgne glavom. - Bili su daleko od mene.

-Zašto im se nisi privukao?

-Nisam mogao, opazili bi me. Oko njih je bila čistina, samo gredice s cvijećem i travnjak. No 1 je jednome od njih nešto predao, ali nisam mogao vidjeti što. Zatim su ona dvojica otišla. Ubrzo se i No 1 odjenuo i otišao u grad.

-Slijedio si ga?

-Naravno. Išao je u samoposluživanje.

-Što je kupovao?

-Joj, Bože, s kim ja imam posla - Madlen zakoluta očima snebivajući se.

-Ostao sam vani i nadvirivao se - nastavi Zimzelen ne obazirući se na djevojčinu upadicu - ali nisam mogao vidjeti.

-Znam da je uzeo kukuruznu krupicu i vrećicu koncentrata za riblju juhu. Bilo je još nešto, ali, kažem, nisam mogao vidjeti.

-Zašto nisi za njim ušao u samoposluživanje?

-Ne bi mi bilo zdravo za oči - nasmije se Zimzelen. - U tome sam samoposluživanju maznuo baterijsku svjetiljku i zbog toga na licu mjesta imao problema. Ne bi bilo preporučljivo da se tamo opet pojavim, razumiješ?

Opet trgne glavom i iskapi kavu.

-Razumijem - reče Skorbut. - Ja sam večeras malo prošetao i vidio da klinci preseljavaju šatore u dvorac. To mi se nimalo ne sviđa, ali sada je tako kako jest. Naš se dan bliži, uskoro ćemo morati stupiti u akciju. Džeki i Štaka - pogleda onu dvojicu - ako kojega od njih susretnete, opet im malo pokažite čvrstu šaku.

-Sada im malo ti pokaži - smrmlja čupavi Štaka, pa brzo dometne: - Kakav je plan za sutra?

-Još ću promisliti. Ujutro ću izdati zapovijed.

-Hajde, dušo, izdaj sada zapovijed da mi donesu još jedan ovakav bučkuriš od viskija - zacvrkuće Madlen umiljato.

Deveto poglavlje

DUBOKA NOĆ NAD VALPOVAČKIM DVORCEM - TREBA LI
VRTLARU POKAZATI CEDULJICU - No 1 - RAZGOVOR O
KATANČIĆU - OPET NA ISKOPIŠTU - EUKALIPTUSOV KRIK

Vrtlar prestade čitati, ali još neko vrijeme zadrži pogled na knjizi.

-Eh, to - mrmljao je puneći lulu. - Moglo je biti, a nije moralo.

Sjedio je pokraj masivnog stola od mrke hrastovine u muzejskoj biblioteci. Pred njim je stajala električna svjetiljka i snopom svjetla osvjetljivala rasklopljenu knjigu. U polutama se nazirahu visoke police što sezahu do stropa, pretrpane knjigama s naslovima u zlatotisku, požutjelim listinama i ukrasnim figurama. Slobodne zidne plohe bile su prekrivene umjetničkim slikama starih majstora. Na prozore bijahu navučeni teški zastori od baršuna. Sezali su do poda od bijelog i smeđeg mozaik-parketa.

-Nije moralo, da - ponovi vrtlar i pripali lulu.

Noktom kažiprsta zamišljeno je kuckao o lulu, pogleda uprta u portret baruna Gustava Prandaua, što je u pozlaćenu okviru visio na suprotnom zidu. Zatim ustade i priđe dvorišnom prozoru. Razgrne zastore i pogleda u dvorište.

Ponoć je već bila minula. Pun mjesec prignuo se zapadu. Vrhovi platana i Morovića kula plivahu u jakoj mjesečini. Pramen mliječnobijele maglice prilegao uz travnjak. Dolje, u dvorištu, bijeljahu se tri šatora. Odnekud dopre huk sove. Noćobdija šišmiš nečujno prhne preko dvorišta i nestade u uskom prorezu na kuli.

Vrtlar uzdahne i vrati se k stolu. Istrese pepeo iz lule u mesinganu pepeljaru. Lulu pažljivo umetne u stalak za lule.

U tom trenutku odozdo, iz parka, dopre lavež, dubok i nekako prigušen, koji ubrzo prijeđe u otegnuto zavijanje.

Vrtlar priđe prozoru što je bio okrenut prema parku. Odmakne zastor i pogleda dolje. Na prilaznom mostiću ugleda životinju sličnu psu, ali mnogo krupniju. Sjedila je na stražnjim nogama, glave podignute prema mjesecu i zavijala. Pri svakom otvaranju gubice - lijepo se vidjelo na mjesečini - bljesnuli bi joj bijeli očnjaci.

Osjetivši da je netko promatra, životinja podigne glavu prema prozoru na kojemu je stajao vrtlar, nekoliko puta mahne repom i

prestane zavijati. Zatim se počne povlačiti u dubinu parka, svejednako se osvrćući prema dvorcu.

Vrtlar navuče zastore i sjedne za stol.

-Bože blagi - mrmlija je - kao da se sve ponavlja.

Lavež i zavijanje probudili su i dječake.

-Jeste li čuli ovo? - prošapće Kljova nadvirivši se u šator koji su dijelili Tajanstveni Ivan i Miron.

-Čuli smo - reče Miron. - To neki pas zavija u parku.

-Prije bih rekao da to zavija neki slon.

Pristigoše Eukaliptus i Trostruki Joja.

-Jesu li zaključana ulazna vrata? - upita Eukaliptus zabrinuto.

-Jesu, provjerio sam sinoć - umiri ga Miron. - A i da nisu, ne vjerujem da bi ih pas mogao otvoriti.

-Jesi li ti siguran da je to pas? - zapita Kljova. U glasu mu se osjećala tjeskoba. Sjetio se svoga doživljaja za vrijeme dežurstva.

-A što bi drugo moglo biti?

-Ne znam... Kljova im sada ispriča o svom susretu s neobičnom životinjom.

-Otisak! - sjeti se Miron. - Ujutro smo našli otisak u blatu. Je li to bilo one noći?

-Da.

-Zašto nam to nisi odmah ispričao? Trabunjao si nešto o devi jednogrbi.

-Nisam držao da je to važno.

-Dobro, hajdemo sada spavati - predloži Tajanstveni Ivan. - Uskoro će svanuti.

Ona trojica se vratiše u šatore. Kljova na svom šatoru do dna povuče patentni zatvarač.

-Mirone - reče Tajanstveni Ivan poluglasno kad su ostali sami - nešto me kopka.

-Što te kopka? - upita Miron. - Ha, mislim da znam. Ona cedulja, ne?

-Da. Možda smo je trebali pokazati gospodinu Krašiću.

-Možda. Misliš li i ti da se pod onim No 1 misli upravo na njega?

-Dakako. Gdje je ta ceduljica?

-U mom džepu.

-Hoćemo li je pokazati gospodinu Krašiću?

-Hoćemo, ujutro.

Ujutro su je poslije doručka pokazali vrtlaru. Došao je k njima da im zaželi dobro jutro. Stajao je u krugu njihovih šatora ogrnut kućnim ogrtačem, s lulom u lijevoj i papirićem u desnoj ruci. Osmjehnuo se i vratio ceduljicu Mironu.

-Ne morate na to obraćati pozornost - reče. - Bit će da je to jedna od igara ovdašnjih dječaka. Često smišljaju kojekakve bezazlene igre, dovlače čitave postrojbe bosonogih bojovnika, tobože objavljuju ratove jedni drugima, sklapaju primirja, razrađuju borbenu taktiku i strategiju. Eh! Ali sve je to bezopasno i nikome ne ide na štetu. Kadšto mi ugaze travnjake ili koju gredicu cvijeća. Čuju se tu i indijanski ratni poklici, i tra-ta-rakanje truba koje najavljuju juriše, a bogme ponekad dođe i do pravog mačevalačkog obračuna, samo što oni umjesto mačeva razmahuju suhim stabljikama kukuruza ili suncokreta.

-Znam to, nekad smo se i mi tako igrali, ali... - Miron zastane.

-Što si htio reći? - pogleda ga vrtlar.

-Tu nekoga nazivaju No 1...

-Da, i?

-Mi mislimo da oni pod tim misle na vas.

-He-he - nasmije se vrtlar - neka misle. To se taman lijepo uklapa u sve ono što sam maloprije o njima rekao. Da, da, moguće je da me nazivaju No 1, moguće je čak da toga gospodina No 1, to jest mene, u svojoj mašti smatraju nekim vojskovođom, ili čuvarom utvrđenog dvorca koji oni kane osvojiti. Neka vas to ne brine. Nego, kako napreduju vaša israživanja?

-Tako-tako - požuri Miron s odgovorom. - Nismo pronašli bogzna što, ali smo zadovoljni. Mnogo nismo ni očekivali.

-Da, kad čovjek ne traži mnogo, i s malo je zadovoljan.

Vrtlar im prije polaska reče da danas prije podne ne kani izlaziti i da ne moraju brinuti za šatore. Kad se već počeo uspinjali uza stube, Tajanstveni Ivan se nečega sjeti.

-Gospodine Krašiću! - poviče za njim.

-Molim? - Vrtlar zastane i osvrne se.

-Jeste li noćas čuli ono zavijanje?

-Čuo sam. To je neki pas što se već nekoliko dana mota po parku. Prvi put sam ga vidio nekako u vrijeme kada ste vi stigli. Mislim da nije opasan. Ipak, bolje je da noću ne izlazite.

- Jeste li ga dobro vidjeli? - priupita Kljova iz svoga šatora. - One njegove crvene oči, mislim?

-Baš mu se nisam zagledao u oči. - Vrtlar slegne ramenima i nastavi se uspinjati uza stube.

Dječaci se uskoro zapute prema iskopištu.

Bilo je nedjeljno jutro, puno sunca i ptičjeg cvrkutanja. Cvijetnjaci i ružičnjaci gospodina Krašića otkrili su se u punoj ljepoti. Jutarnja svježina i miris stare borovine ispunjahu cijeli park. Sve se uzradovalo, od ptica do prvih šetača, koji su već zaposjeli nekoliko klupa.

Kod Katančićeva spomenika, dječaci udariše desnim odvojkom prema južnom dijelu parka. Miron i Trostruki Joja nosili su na leđima naprtnjače s najnužnijim priborom za iskopavanje. Ostala trojica su svoje trnokope i lopatice skraćenih držala prikvačila za opasače.

Miron je zastao kod spomenika i čitao posvetu urezanu u kameno postolje. Otprije je znao da je spomenik Katančiću o svome trošku dao podignuti barun Gustav Prandau.

-Hajde, Miron - pozove ga Kljova žvačući sendvič od šunke i kuhanih jaja. - Nemoj zaostajati.

Miron ih sustiže.

-Kad samo pomislim - reče zatežući remenčić na naprtnjači - da je prije dvije stotine godina ovim stazama šetao Matija Petar Katančić!

-Pa? - Kljova će punih usta. - Što onda ako je šetao? Morao je negdje šetati.

-Bio je jedan od naših velikih znanstvenika.

-Dobro, neka je.

-A rodio se tu, u malom Valpovu.

-Vjerujem ti. Najposlije, čovjek se morao negdje roditi.

-Ali nije morao predavati arheologiju i numizmatiku na poznatom sveučilištu u Budimu! A on je predavao. Preveo je i Sveto pismo. Možeš li to zamisliti?

-Mogu, pa? - opet pakne Kljova. - Netko ga je morao prevesti.

-Uza sve to pisao je i pjesme.

Mnogi ih pišu, a valjda su pisali i prije.

-Ali ne na hrvatskom jeziku. A Katančić jest. To je tada bila prava rijetkost.

-Pa? - pakne Kljova još jednom i komadić kuhana jajeta ispadne mu iz usta.

-Bilmezu! - završi Miron razgovor.

Prodoše kraj dječjeg vrtića, koji danas bijaše prazan i tih, i stigoše na kraj parka. Tu je počinjala šikara. Uz gusto grmlje, raslo je tek pokoje kržljivo stablo. Dočeka ih oblak komaraca, koji se, uznemireni, podigoše iz guštare. I odmah nasrnuše na dječake, kao da su cijele noći samo njih čekali. Napasnici, očito, nisu imali obzira prema ljepoti nedjeljnog jutra.

Stigoše i do hrpe posječena granja, iskrčena grmlja i počupana korova, kojim su prošli put pokrili i kamuflirali rupu i zemlju iznesenu iz nje. Za dva dana lišće bijaše povenulo, granje i korov se slegli, tako da nitko, ako bi ga kakav puteljak i naveo tuda, ne bi mogao pretpostaviti da se bilo što nalazi ispod te gomile.

A ništa se zapravo i nije nalazilo. Osim rupe u zemlji, duboke jedan i pol metar i otprilike tolike širine, sa dnom od okomito postavljenih cigli.

Uklonili su granje s rupe i složili ga na hrpu iskopane zemlje.

-A što sad? - reče Trostruki Joja vadeći stvari iz naprtnjače. - Dublje se ne može kopati, tvrdo je.

Da je tvrdo, to su znali i ostali. Masivne cigle bile su povezane i učvršćene žbukom, pa nije bilo mnogo nade da će lako popustiti. A i njihov alat bijaše suviše skroman za posao koji su nakanili obaviti. S druge strane, sada odustati i sve napustiti, zatrpati rupu i poravnati zemlju iznad nje - tako nešto ne bi sebi nikada oprostili. Miron je stalno pomišljao i na ono čega se gospodin Krašić ovlaš dotaknuo na jednome mjestu u svojoj priči. Rekao je daje škrinja s blagom po svoj prilici zakopana negdje u podrumu ili podzemnom hodniku, koji je u ono vrijeme vodio ispod utvrde do Morovića kule. Taj djelić vrtlareve priče neprestano je prevrtao u glavi i nipošto nije bio spreman napustiti započeti posao.

-Ako je ispod tih cigli ono što ja mislim da jest - reče - onda se svakako isplati potruditi.

-Dakako da se isplati - podrži ga Tajanstveni Ivan, jer je i njega podgrijavala ista misao - ali u kojem je smjeru ulaz u taj podzemni

hodnik? Moramo pronaći ulaz. Kako cigle stoje, rekao bih da se taj hodnik proteže od sjevera prema jugu.

-Ili od juga prema sjeveru - dobaci Kljova. Pritom se zacereka, razvukavši usta od uha do uha, tako da su mu podugi donji očnjaci malo pritisnuli zategnutu gornju usnu. Ali kad vidje da mu nije uspjelo i druge potaknuti na smijeh, zašuti i pođe prema rupi.

Eukaliptus se već bio spustio u nju i sada je nogom lupkao o izbočeno ozidano dno.

-Ako tunel vodi prema dvorcu - govorio je odozdo - dakle prema sjeveru, bilo bi logično daje ulaz na južnoj strani.

-Dobro - Trostruki Joja ustade, spreman da se prihvati posla. - Onda kopajmo prema jugu.

-Samo sjedi, dugački - reče Miron. - Dokle bi ti kopao? Istina, ulaz bi mogao biti tek nekoliko koraka južnije, ali i nekoliko desetaka, pa i stotina metara.

Trostruki Joja slegne ramenima i sjede kraj svoje naprtnjače.

Nekoliko je trenutaka vladala šutnja.

-Ja mislim - protisne Eukaliptus izvlačeći se iz rupe - da pokusnim kopovima trebamo izrupičati zemlju iznad tunela u pravoj crti prema jugu, i to na svakih desetak metara počevši odavde.

-A onda? - zapita Kljova.

Kada prvi put ne budemo naišli na nadsvođe tunela, ulaz ćemo tražiti, i naći, između zadnjega i predzadnjega pokusnog iskopa. Te će bušotine izgledati kao rupice na svirali, ako razumiješ na što mislim.

-Tra-la-la-la - zacereka se Kljova, titrajući prstima ispred usta kao da oponaša sviranje na fruli. - Ali ja na tu sviralu ne bih svirao, ako razumiješ na što mislim.

-Daj, šuti, zdepasti - ušutka ga Miron. Zatim malo promisli, pa doda: - Kad Aleksandar Makedonski nije mogao razmrsiti Gordijev čvor, on ga je jednostavno presjekao mačem. Eto, to! Predlažem da probijemo nadsvođe upravo ovdje, pa ćemo se spustiti u tunel kroz strop.

-Misliš da udaramo po ovim ciglama dok nam bubrezi izdrže? - reče Trostruki Joja.

-Ne boj se, bubrezi nam neće otpasti - umiješa se Tajanstveni Ivan. - Ja se slažem s Mironovim prijedlogom. Budući da je rupa dosta

tijesna, kopat ćemo na smjenu, jedan po jedan. Mijenjat ćemo se svakih pola sata.

To bi prihvaćeno.

Miron prvi uze trnokop i spusti se u rupu. Iznutra izbacila plastičnu kantu koju je Kljova prekjučer ostavio i započne svojski odrađivati svojih pola sata.

Iako je trnokop imao skraćeni držak, u rupi, uskoj poput malo veće kace, nije se moglo razmahnuti punom snagom. Već poslije prvih udaraca Miron je ogulio kožu na laktovima. Kako bi trnokopom udario o dno, lakat bi mu dočekala zemljana stijena. Zato je, umjesto da prodiru u dubinu, počeo proširivati rupu kako bi kopač imao više prostora i mogao slobodnije zamahivati trnokopom.

Nakon sat i pol rupa je bila dovoljno prostrana da više nije prijetila opasnost laktovima kopača i čovjek se sada mogao u njoj komotno saginjati i baratati trnokopom i lopaticom.

Dječaci koji su čekali da na njih dođe red u plastičnoj su kanti donosili vodu s rijeke i polijevali se, jer je sunce već u prijepodnevnim satima prigrrijalo punom snagom.

Kad je Tajanstveni Ivan ušao i preuzeo trnokop, tek što je zamahnuo, nešto ga ogrebe po leđima. Okrene se i ugleda kako iz zemljane stijenke viri šiljast predmet. Odmah lopaticom počne oko njega opkopavati zemlju. Ubrzo ga je toliko olabavio, da ga je mogao iščupati rukom.

- Mirone, dođi malo ovamo! - pozove prijatelja.

Miron skoči u rupu. Tajanstveni Ivan je u ruci držao donju polovicu sablje s balčakom. Metalno sječivo bilo je savijeno i dosta zahrđalo, ali su ukrasi na balčaku bili dobro očuvani. Zapravo, vrlo dobro. Bio je to vrijedan nalaz. Sada su probušenoj kacigi, topovskim kuglama, bajuneti i čahurama mogli dodati i polovicu sablje.

Bitka s ciglama se nastavljala. Činilo se da će zanos kojim su dječaci prionuli poslu i upornost kojom su ga obavljali ipak biti nagrađeni. Cigle su počele pokazivati prve znakove popuštanja. Komadić po komadić, krhotina po krhotina i - centimetar po centimetar u dubinu.

Vrijeme je polako odmicalo, sunce se uzdizalo prema zenitu.

U jedanaest sati i trideset minuta po drugi put je došao red na Eukaliptusa da se prihvati trnokopa. I on ga se prihvatio. Radio je s

velikim žarom gotovo pola sata, želeći da baš on provali nadsvođe i to objavi pobjedničkim krikom.

U jedanaest sati i pedeset i devet minuta iz rupe se doista začuo štropot i tutnjava, pa Eukaliptusov krik.

Ali ne krik pobjednika, već krik uplašenog djeteta.

Sluteći nesreću, dječaci jurnuše da pomognu prijatelju.

Ali rupa bijaše prazna.

Eukaliptusu nije bilo ni traga.

Deseto poglavlje
MOROVIĆA KULA - NEOBIČNI TURISTI - SUSRETLJIVI
VRTLAR - RAZGOVOR NA ODLASKU

Morovića kula sagrađena je potkraj četrnaestog stoljeća. Prvi joj je vlasnik bio knez Morović. Kasnije je kula, dijeleći sudbinu utvrde u čijem se sklopu nalazila, mijenjala gospodare, ali joj naziv ostade po njezinu prvotnom vlasniku. Šest stotina godina vrijeme je na njoj tupilo zube, nagrizalo je, tu i tamo i nagrizlo, ali mu je ona uspjela odoljeti i do današnjih dana sačuvati svoj prvobitni izgled.

Podijeljena je na tri kata. Na svakom od njih nalazi se po jedna velika prostorija i više manjih ili većih iz različitih namjena.

Nevelik ulaz u kulu uokviren je četvrtastim stijenama klesana kamena s gotičkim nadvratnikom, iznad kojega je urezan grb njezina prvog gospodara.

U prizemlju, nešto ispod razine zemlje, nalazi se »ledenica« ili »ledvenica«. Kružnog je oblika kao i kula, s kupolastim svodom od cigle, iz kojega, kao i iz postraničnih zidova, izbijaju zahrđale željezne kuke i alke, za koje se danas i ne zna čemu su služile. Moguće je da su to zakržljali ostaci naprava za mučenje, kakvim su se »dičili« mnogi dvorci, zamkovi, kule i utvrde romantičnog, ali i mračnog srednjeg vijeka. U sredini »ledenice« jest ciglama zidana kružna ograda, slična nadzemnom zaštitnom dijelu seoskih zdenaca, prema kojoj se silazi niz nekoliko visokih stuba. Je li to doista nekada bio zdenac, u kojemu su se čuvale zalihe svježih vode, ili je imao neku drugu namjenu, ne zna se ni danas. U prostoriji je i za najvećih vrućina hladno, ledeno. Moguće je da odatle i potječe njezin naziv.

»Ledenicu« sada nastavaju šišmiši, koji u krupnim, tamnim grozdovima vise s njezina stropa.

U vanjskim zidovima kule, debelim jedan metar i više, ostavljeni su otvori za dovod svjetla i zraka, a ispred njih usječene kamene klupe kao odmorišta, ploha sjajnih i uglačanih od višestoljetne uporabe. U vanjskim se stijenama kule nalaze i okomiti uski prorezi, puškarnice i promatračnice, s kojih se može motriti i braniti cijela Valpovština.

Zavožite kamene stube s klesarskim znakovljem vode do terase na vrhu kule. Veoma su uske, tako da se njima najlakše kreće

postrance, ramenom naprijed. Stubište je toliko zavojito da imate osjećaj kako vam u zakoračaju jedna noga zaostaje na sjeveru, dok vi ramenom zaokrećete prema jugu. Penjući se tim uvrnutim stubištem, sami ćete sebi izgledati usukano i smotano, poput komadićka mesa što ga protjeruju zavojitim žlijebom u uređaju za mljevenje mesa. Ohrabrite li se toliko da se bez zastoja uspnete do terase, na terasi svakako malo odahnite i pričekajte da vam prođe vrtoglavica.

Osim glavnog stubišta, ima i jedno sporedno. Njime se s terase silazi k odvojkju prema tavanu kapelice, koja je povezana s kulom iako je građena znatno poslije nje. Tavan je sada zapušten, grede i daske istrunule i rasklimane. Po njima se može kretati samo uz krajnji oprez. Zapadni dio tavana jedini je ojačan i pregrađen daščanim zidom s ugrađenim vratima. Dolje, ispod tavana, pravi je krš i lom od razrovana poda, nagomilanih klupa i ispovjedaonica, što ga za sobom ostaviše nemarni izvođači nekakvih nazovigrađevinskih radova. A tu su nekada i grofovi klečali i molili se.

Kula je cilindrična oblika. Završava s prostranom terasom, čiji su ogradni zidovi prilagođeni za obranu i u njima su urezi za topovske cijevi i puškarnice.

S terase puca vidik na široku ravan što okružuje Valpovo.

Toga sunčanog nedjeljnog prijepodneva, vrtlar se popeo na terasu i neko vrijeme uživao u pogledu na neobuzdanu širinu što se otvorila pred njegovim očima sve tamo do visova Mecseka (Meček) u Mađarskoj i šumovitih obronaka Krndije iznad Našica. Na toj visini blagi mu je povjetarac ugodno rashlađivao oznojeno čelo.

Vrtlar se pomoćnim stubištem spusti do tavana kapelice. Koračao je s grede na gredu, sa sigurnošću čovjeka koji točno poznaje izdržljivost svake grede i kojemu ovo nije prvi boravak na tome mjestu. Zaobiđe tavanski dio zvonika i stade pred vratima što dijele stari dio tavana od onoga obnovljenog i ojačanog.

Iz džepa izvuče svežanj ključeva i stade prebirati po njima.

U tom trenutku odozdo, s glavnih ulaznih vrata, dopre zveket alke.

Iziđe s tavana i počne se uspinjati pomoćnim stubištem, prijeđe terasu i glavnim se stubištem spusti do izlaznih vrata. Dok je prelazio preko prostranog dvorišta, u kojemu su, kao što nam je poznato,

prethodne večeri dječaci razapeli šatore, lupanje na ulazu ponovi se još nekoliko puta.

Otključao je teška vrata i pred sobom ugledao skupinu mladih turista. Bilo ih je četvero, tri mladića i jedna djevojka. Dvojica su stajala malo podalje, na prilaznom mostu, diveći se velebnoj građevini. Jedan mladić i djevojka stajahu pred ulazom.

-Oprostite - započe mladić uljudno - mi nismo odavde. U turističkom vodiču čitali smo o ovom dvorcu i muzeju, pa smo došli...

-Da? - potakne ga vrtlar.

-Pa smo došli da malo pogledamo muzej.

-Žao mi je, ali muzej je zatvoren.

-Kako to? Nedjelja je, nedjeljom su muzeji obično otvoreni.

-I ovaj bude otvoren nedjeljom, ali ne danas. Kustos je otputovao na godišnji odmor.

-Kakva smola! A mi smo samo radi toga doputovali u Valpovo.

-Zar osim kustosa nitko drugi ne radi u muzeju? - zapita djevojka pritežući svileni rubac ispod brade. Bila je ugodne vanjštine, umiljata glasa i ljupka osmijeha.

-Ne, radi samo kustos. Općina nema novaca.

-Zar vi ne radite ovdje?

-Ovdje sam samo privremeno.

-Ima li dvorac domara, ili tako nekoga? - zapita mladić.

-Nema. Ja sam kustosov rođak. Zamolio me da mu pripazim stan i održavam cvijetnjake dok se on ne vrati.

-Oh, sretne li slučajnosti! - klikne djevojka spustivši pogled na svežanj ključeva u vrtlarevoj ruci. - Zar nam ne biste vi mogli otvoriti da barem malo pogledamo? Vidim da imate ključeve.

-Znate - reče mladić nastojeći iskoristiti vrtlarevu neodlučnost - moja rođakinja studira povijest umjetnosti...

-... i kao takva - ubaci djevojka umiljato - dobila sam stipendiju za studij u Londonu. Napisala bih članak o ovom dvorcu i muzeju.

Gospodin Krašić je još oklijevao. Djevojka uznesse pogled prema tornju sa satom.

-This is really wonderful! - usklikne na engleskom, raširivši ruke kao da će zagrliti cijeli dvorac. Zatim ih spusti i reče snuždeno: - Znači da ipak neću moći napisati taj članak. Baš mi je žao!

-Pa, kad je tako, pokušat ćemo nešto učiniti - popusti gospodin Krašić. - Zna, danas mladež uglavnom posjećuje disko-klubove i kafiće, malo njih nađe vremena za muzeje.

-A moja rođakinja je naprosto zaljubljena u muzeje - doda mladić.

-Što bi vas najviše zanimalo, gospođice? - zapita vrtlar.

-Arheologija, numizmatika, galerija slika, umjetnički obrt, etnografija?

-Oh, tako ste zlatni! Najviše bih voljela...

Mladić je brzo pogleda i upade joj u riječ:

-Sve pomalo, gospodine. Ponajviše arheologija i etnografija, ali i ostalo. Sve ćemo pogledati samo usput, do jedne bolje prilike.

-Dobro, pođite sa mnom.

Gospodin Krašić širom otvori ulazna vrata i propusti ih unutra. Odmah im se priključiše i ona dvojica što su s prilaznog mosta promatrala dvorac.

Uspinjući se širokim stubištem što je vodilo na kat prema izložbenim prostorijama, mladić se kao slučajno približi djevojci i gurne je laktom.

-Jezik za zube, jesi li čula - prosikta. - Da više nisi otvorila usta!

-Zašto?

-Zato što si pametnija kad šutiš.

Razgledali su oko jedan sat. Vrtlar je otvarao jedna vrata za drugima. Proveo je posjetitelje kroz većinu izložbenih dvorana. Ona dvojica s prilaznog mosta nisu pokazivala osobito zanimanje za izložene predmete. Jednom im se činilo da zadržavanje kod pojedinih vitrina predugo traje, pa su, kao prethodnica, odlazili u sljedeću dvoranu, a drugi put su se kod nekih izložaka sami suviše dugo zadržavali u razgovoru.

Mladić i djevojka pokazivali su iznimno veliko zanimanje za svaki muzejski izložak. No pažljiviji bi promatrač zapazio da i oni više gledaju pokraj vitrina s izloženim predmetima negoli u same izložke. A kriomičan im se pogled pritom počesto otimao prema visokim prozorima i vratima što razdjeljuju pojedine dvorane. Djevojka je s vremena na vrijeme nešto bilježila u svoj notes.

-Oh! - reče oduševljeno milujući jedan crvotočni kolovrat. - Kako je ovo divno! Već sada imam ideju za svoj članak.

Mladić je oštro pogleda iza vrtlarevih leđa i namršti se, našto djevojka slegne ramenima i zašuti.

-Eto, to je sve što sam vam mogao pokazati - reče gospodin Krašić kad su napuštali posljednju dvoranu.

-U onom smo prospektu čitali da u muzeju toga ima znatno više - mladić će razočarano.

-O, pa ima, naravno. Ali neke smo izložke morali prenijeti i pohraniti na drugo mjesto, dok ne bude završeno preuređenje izložbenih prostora i dvorca.

-Šteta! A ova soba? - pokaže mladić na jedna vrata pokraj kojih su prolazili.

-To je kustosov stan.

-A, tako.

-Jeste li za čaj?

-O, ne, hvala, ne bismo htjeli zlorabiti... nego, one ste izložke vjerojatno prenijeli u Osijek, ne?

-Ne, nisu u Osijeku.

Mladić je nekoliko trenutaka šutio, ostavljajući vrtlaru vremena da kaže još nešto o tome što je započeo. Kad ovaj ne pokaza namjeru da nastavi, on slegne ramenima, kao da se preko volje miri s takvim stanjem stvari.

-Što možemo kad je tako - reče. - Mi smo krivi, nismo se trebali izlagati trošku i polaziti kao grlom u jagode. Morali smo prethodno provjeriti je li muzej otvoren. Ali, ništa. Doći ćemo iduće godine ako dotle završite s preuređenjem.

-Nadam se da će biti završeno do jeseni - reče vrtlar - ali ja tada više neću biti ovdje.

-Odlazite?

-Da, čim se kustos vrati.

-A kada će se vratiti? - zapita mladić kao usput.

-Za nekoliko dana, nadam se.

Izveo ih je pred dvorac. Mladić mu zahvali i ponudi da plati koliko stoje četiri muzejske ulaznice, ali to gospodin Krašić odbije.

Zatim se skupina udalji. Dok su odmicali, mladić se približi djevojci i reče.

-Madlen, guskice, umalo si sve uprskala.

-Kako? - Madlen-guskica iznenađeno raširi svoje lijepe umjetne trepavice i pogleda ga.

-Koji te je vrug tjerao da zabrblijaš engleski? To je valjda jedina rečenica koju si naučila.

Madlen skine s glave svileni rubac i strpa ga u torbicu. Kresta od kose izazovno joj se nakostriješi.

-Gotovo da si pogodio - reče. - Ali nije jedina, znam još nekoliko. Naučila sam ih iz one brošure »Engleski za turiste«. Mislím da je bilo silno uvjerljivo. This is really wonderful! Oh! Ta kakva bih ja bila londonska studentica, kad ne bih govorila engleski? I to studentica umjetnosti, oh, Bože!

-Ti i umjetnost! A što da je No 1 kojim slučajem znao engleski i upustio se s tobom u razgovor?

-Snašla bih se ja već nekako s brkajlijom, ne znaš ti mene. Pa i poveo si me jer, kao, studiram umjetnost, volim muzeje; i te gluposti. Zar gluma nije bila na visini, reci?!

-Daj šuti!

-Čuj, Skorbi - reče Zimzelen - jesi li vidio one šatore u dvorištu?

-Dakako. Zašto pitaš?

-Tako. Klinci će biti blizu vatre.

-Neka, možda je i bolje tako. Treba ih i dalje držati na oku. A što ste ti i Štaka radili gore cijelo vrijeme? Jedva da sam vas i vidio na izložbi.

-Malo smo njuškali okolo dok ste vi razgledali onu trulež i starež. Bože, kome je još stalo do tih požutjelih kostiju i trulih krpetina! Meni ne.

-Ni meni. Jeste li što nanjušili?

-Jesmo - ubaci Štaka. - Iz nekih se prostorija može izići na jedan beskrajno dugačak balkon.

-To je već nešto.

-Ali s balkona se ne može sići - dometne Zimzelen- visok je oko tri metra.

-To je već ništa - nasmije se Madlen. - Joj, dečki, dečki, s kim ja trošim dane!

-Što si ono ti bilježila u notes? - zapita je Skorbut.

Madlen iz torbice izvadi notes.

-Evo - reče - možda će biti od koristi.

-Neka, ostavi to sada - predomisli se Skorbut otklanjajući joj ruku s notesom. - Pogledat ćemo večeras.

Jedanaesto poglavlje

MIRONA PROGUTA TAMA - IZVLAČENJE IZ PODZEMLJA - NA KOŠULJI SE VIDJELO MALO KRVI - VRTLAREVA PRIČA - nastavak (Oboljeli časnik - Priča slaboumnog seljaka) - IZ ZAVEŽLJAJA SU VIRILE NEČIJE NOGE

Nad rupom u kojoj je nestao Eukaliptus digao se oblak prašine...

Miron skoči u rupu i nadviri se kroz provaljeno nadsvođe. Hladni, ustajali zrak, iznenada oslobođen vjekovnog zarobljeništva, zapljusne ga iz otvora. Vonjao je po plijesni i truleži.

Dolje se nije ništa vidjelo, pa se dubina nije mogla ni približno ocijeniti.

-Liptus! - zazove pun strepnje.

Ništa.

-Liptus! - ponovi malo glasnije, uzdrhtala glasa.

Opet ništa.

Crna usta podzemlja prijeteći su zjapila prema četirima glavama natisnutim nad otvorom.

-Brzo! - zavapi Miron i skoči do svoje naprtnjače.

Izvuče konopac i džepnu svjetiljku. U dva sljedeća skoka evo ga već kraj kržljava drveta nedaleko od rupe. Drhtavim je rukama jedan kraj konopca vezivao oko stabilca. To mu je jedva pošlo za rukom. Cimne konopcem kako bi provjerio čvrstinu uzla, a zatim, propuštajući konopac kroz ruke, opet se stuši u rupu. Ono gužve što mu je od konopca još ostalo u ruci ubaci u otvor.

Videći što kani činiti, Tajanstveni Ivan stade uza nj i stisne ga za ruku.

-Čekaj, Mirone, ja ću - reče.

-Ne - gotovo ljutito odbije Miron, na rubu plača. - Ja sam Liptusov najbolji prijatelj.

-I mi smo mu prijatelji, zar nismo? Čekaj malo!

Miron ga nije slušao. Primio je konopac i već se, nogama naprijed, objesio o nj i počeo se spuštati u podzemlje. Videći da je uzaludno s njime se prepirati, Tajanstveni Ivan prihvati konopac, za svaku sigurnost, bojeći se da kržljivo drvo neće izdržati Mironovu težinu.

Ostala dvojica su bez riječi, uplašeni i premrli od straha, pratili što se zbiva.

Mirona proguta tama.

Konopac mu je kao užaren klizio među dlanovima. Ali bilo ga je dovoljno, na sreću. Nogama dodirne nešto mekano. Sigurno Eukalptusovo tijelo! Oprezno raširi noge i opkorači ga sve dok ne napipa čvrsto tlo.

Bože, samo da bude živ, molio se u sebi Miron.

Niz kralježnicu mu milili ledeni srsi.

Otpusti konopac i upali svjetiljku.

Bio je to Eukalptus. Ležao je poput poluprazne vreće. Nikakva glasa, nikakva znaka života. Na njemu bijaše zemlje i komada cigli što se odozgo sručilo za njim. Ne znajući što da započne, Miron zdvojno uzgleda gore. Nekoliko metara iznad sebe, u svijetlom otvoru, vidio je glave svojih prijatelja.

To ga malo ohrabri. S unesrećenog dječaka brzo razgrne zemlju i komade cigli, klekne kraj njega i prsloni mu uho na grudi.

Sljedećeg trenutka obuze ga neopisiva radost, gotovo da zavrišti od sreće.

Eukalptus je disao! Istina, malo hroptavo i zapinjući, ali je disao, a to je sada bilo najvažnije. Od silne radosti koja ga je preplavila Miron neko vrijeme ostade kao opčinjen, nagnut nad prijateljem, uha prslonjena uz njegove grudi. A onda se trgne, užurba, odlučan da nešto poduzme.

Oni gore se utajili, uvukli dah u se, reklo bi se - ne dišu. Ne pitaju ništa, plašeći se odgovora koji bi mogao stići odozdo. Napokon Tajanstveni Ivan ipak smogne hrabrosti i protisne hrapavim glasom:

-Mirone, što je?

-Živ je! - dopre do njih Mironov povik, kao iz duboke kace.

Ona trojica odahnu.

-Kako da ti pomognemo, Mirone? Ne možeš ga sam izvući.

-Ja znam - reče Trostruki Joja. - Idem po ljestve! Vidio sam jedne u dvorištu.

-Kakve ljestve?

To je rekao Eukalptus tihim, šaputavim, isprekidanim glasom, tako da ga je i Miron jedva mogao čuti. Ali od toga šapata sve je u njemu zakliknulo.

-Ne još, Trostruki, čekaj malo - reče. - Najprije ćemo vidjeti što je s ovim momkom.

Po tonu njegova glasa dječaci su zaključili da je sve pošlo nabolje. Trostruki Joja dogradi naprtnjaču, izvuče iz nje konopac i počne na njemu vezivati čvorove.

-Liptus, što je? - govorio je Miron. Nije ga se usuđivao pomaknuti, ne znajući kakve je ozljede zadobio prilikom pada.

-Kako se osjećaš, stari moj?

-Super - blijedo se osmjehne mršavi dječak. - Što se to sa mnom dogodilo?

Žuljali su ga komadi cigli koji su se dolje urušili prije njega i na kojima je sada ležao. Pokuša se pomaknuti i pritom jekne.

-Ništa se nije dogodilo, ne brini, Liptus. Samo se nemoj pomicati. Čekaj, ja ću ti pomoći.

Miron namjesti svjetiljku na jednu ciglu i pažljivo ga primi ispod pazuha lagano ga povuče u sjedeći položaj. Eukaliptus još nekoliko puta zaječi. Miron mu brzo opipa glavu, ruke i noge.

-Boli?

-Ne, samo ovdje - Eukaliptus dlanom malo pritisne rebra pod desnim pazuhom. - Smeta mi pri disanju.

-Da nisi slomio koje rebro? - zabrinuto će Miron. Opipavao mu je bolno mjesto. - Tu?

-Da, oh... - Eukaliptus lagano zakašlje, ječeći pri svakom zakašljaju.

Oni gore nisu znali što se događa. Kljova bijaše najnestrpljiviji.

-Idem ja po pomoć! - vikne u rupu.

-Ne! - zaustavi ga Miron. - Sami ćemo ga pokušati izvući.

-Mirone, gdje smo mi to? - odjednom zapita Eukaliptus. Zatim podiže glavu prema otvoru, pa kad gore ugleda Kljovu, kao da mu se malo razbistri u glavi. - Mi smo u... pokušavao se prisjetiti.

-U podzemnom hodniku, čovječe! Ono se nadsvođe provalilo pod tobom, sletio si dolje malo prebrzo. I malčice si se onesvijestio, mislim.

Brzo prošara snopom svjetla oko sebe. Tunel se doista protezao u pravcu sjever-jug, kako su i pretpostavljali. Zidovi i svod bijahu mu zidani ciglom i kamenom. Kamenje, cigle i zemlja urušili su se na više mjesta, pa je prolaz bio djelomično zakrčen, a tu i tamo crnjele su se lokve vode.

Uto i Kljova spuže dolje.

-Došao sam da pomognem - reče i potapša Eukaliptusa po ramenu.

- Ne daj, se, Liptus!

-Hajde da ga izvučemo - reče Miron.

Trostruki Joja ubaci dolje konopac na kojemu je napravio čvorove. Prethodno ga je privezao za drvo kraj rupe.

Miron i Kljova su konopac bez uzlova pažljivo vezali oko Eukaliptusovih ramena.

-Ovo ti je kao sigurnosni pojas - sokolio ga je Miron. - Tako. Sada se pokušaj uz ovaj s čvorovima lagano uspinjali, nas dvojica ćemo te držati, ne brini. Dobro je, stavi ovdje nogu, tako, tako. Ako te zaboli, a ti stani, pa ćemo smisliti nešto pametnije.

Eukaliptus se uspenrao nekako do otvora. Četiri su ga ruke odozdo gurale, druge četiri čekale da ga prihvate i izvuku.

Uspjelo je. Za njim odmah uspuzaše i njegovi spasitelji.

Eukaliptusa polegoše na travu i pregledaše. Vidljivih povreda nije bilo, ako se izuzme crveno-modri podljev na rebrima ispod desnog pazuha, dugačka ogrebotina preko leđa i otekline na lijevom gležnju.

Dječak ustade i napravi nekoliko nesigurnih koraka.

-Bit će sve u redu - reče, a zatim, na opće iznenađenje, doda: - Idemo dolje, ne?

Četvorica ostalih se nasmijaše.

-Ti si lud - izbeči Kljova oči na nj. - Zar ti nije dosta one rupetine?

A Tajanstveni Ivan reče:

-Danas više nećemo ulaziti, neka pričeka do sutra.

-Hajde da nabacamo ovo granje na rupu.

Tako i učiniše. Zakamuflirali su iskopište, pokupili stvari i zaputili se k dvorcu. Eukaliptus se oslanjao na Mirona. Kad su prelazili most preko suhog korita potoka Jadike, on reče:

-Najbolje da gospodinu Krašiću ništa ne kažemo o ovome.

-Da - prihvati Tajanstveni Ivan. - On i tako još ne zna da smo naišli na tunel. Neka zasad tako i oстане.

Poslijepodne su uglavnom proveli u svom dvorišnom logorištu. Čitali su, igrali šah i razgledali dvorišne zgrade. Oprali su Eukaliptusovu košulju, na kojoj se vidjelo malo krvi, i razastrli je na crpki za vodu što se nalazila na sredini dvorišta.

Eukaliptusov je gležanj malo otekao, ali srećom bolovi nisu bili jaki. Kako bi cijelu večer mogao ležati i mirovati, a i da izbjegnu moguća vrtlareva pitanja o Eukaliptusovu hramanju, odluče zamoliti gospodina Krašića da večeras on bude njihov gost.

Vrtlar prihvati njihovu molbu.

- Dakle - započe vrtlar novi nastavak svoje priče - gotovo tristo godina poslije valpovačke bitke i okrutnog umorstva Marije Stilinović, o valpovačkoj će se junakinji opet početi pričati. I ne samo pričati, kao što rekoh sinoć.

Valja nam znati da je u to vrijeme vlasnik ovoga dvorca bio barun Gustav Prandau, čovjek nadasve razuman i plemenit. Temeljito je obnovio dvorac i oblikovao ga ovakvim kakvim ga vidite danas. U sklopu dvorca ostavio je stara zdanja koja su odoljela zubu vremena. Tek ih je obnovio i unekoliko preuredio kako bi se svojom arhitekturom i vanjskim izgledom što bolje uklopila u novostvorenu cjelinu. Među ta zdanja spada i Morovića kula i još neke sporedne zgrade na zapadnoj strani. Barun je potrošio mnogo novca i na uređenje parka, kojemu je osnovu dao njegov predak barun Josef Ignac Prandau 1801. godine. A u vrhu svega ostavio je i svoje zapise o neobjašnjivim događajima koji su se zbivali u dvorcu i oko njega u vrijeme dok mu je on bio vlasnik i gospodar.

Nekako u to vrijeme u Osijeku je bila smještena konjanička pukovnija baruna Schnellera (Šneler). Među pukovnijskim časnicima bijaše i natporučnik Kuschman (Kušman). U više je navrata posjećivao baruna Prandaua i svagda bio gostoljubivo dočekivan. No za mladoga se časnika počelo pričati da živi razuzdanim životom, sve dok, malo-pomalo, nije izgubio dobar glas, pa mu barun jednoga dana stavi do znanja da u njegovu domu više nije dobrodošao. Tako je Kuschman prestao posjećivati valpovačkoga baruna, ali se u Valpovu ipak pojavio u srpnju 1838. godine. Bio je to sada iznemogao i oronuo čovjek, iako još mlad. Prijevremeno je umirovljen zbog kostobolje, opake i u to vrijeme neizlječive bolešćurine, koja ga je sigurno i neumoljivo gurala prema grobu. Liječnici su ga uputili u valpovačke toplice, željezovite vode, kako su ih onda zvali, da bi mu barem donekle olakšali to njegovo kukavno stanje. Uz to je mladi časnik i osiromašio, pa ne imajući dovoljno novca da plati bolji smještaj, za vrijeme liječenja se nastani u

nekakvoj bijednoj seljačkoj kućici s nabijenom zemljom umjesto poda, punoj vlage i plijesni. Barun Gustav Prandau, koji je, kao što sam rekao, bio plemenite duše i dobrotiva srca, posjeti ga jednoga dana, pa kad vidje u kakvu je bijednu stanju negdašnji mu prijatelj, smili se nesretnom časniku i pozove ga u dvorac, gdje će mu biti osigurana bolja njega i skrb. U toplice su ga iz dvorca odvozili barunovom kočijom, jer sam Kuschman, bez štaka, jedva da je mogao napraviti desetak koraka. Inače je cijelo vrijeme provodio u dvorcu, u jednoj sobi na drugom katu. Pokadšto je, uz pomoć štaka, izlazio u dvorište ili park da malo prošeta i udahne svježeg zraka i ljetnih mirisa, kojih u okolini dvorca nije nedostajalo.

Šetajući tako jednoga dana, bio se dosta udaljio od dvorca, izišao iz parka i zašao u polje. Tu je sjeo na snop kukuruzovine da se malo odmori. Nedaleko od njega neki je čovjek napasao krave. Kravara je zacijelo zadivila sjajna časnička odora, koju je Kuschman imao na sebi, pa mu se malo-pomalo stao približavati. I, eto, već je sjeo kraj njega na onaj snop šašljike i zapodjenuo razgovor. Taj seljak-kravar bio je dosta čudan svat. Jedna mu je noga, činilo se, bila kraća, malo skupljena u koljenu, te je, dok bi pravio sitne, skakutave korake, rukom ispod koljena pridržavao kratak štap i tako sebi pomagao pri hodu. Rijetka mu kosa u čupercima visila s glave; brada, neuredna i kovrčava, prošarana prvim sjedinama, uokvirivala mu mršavo, suncem preplanulo lice, a oči mu se svejednako krijesile nekim rudnim, bolesnim sjajem. Te su mu oči, dok bi pričao, igrale kao na ulju i bježale nekako u stranu, kao da je u veliku strahu. Tankim je, mršavim prstima, što podsjećahu na čaporke, svako malo potezao one kovrčave pramenove brade. Po njegovu držanju Kuschman zaključi da seljak nije pri zdravoj pameti. Ne, nije bio lud, ali njegovo ponašanje i govor odavali su da mu baš nisu sve koze na broju. Zvao se Ivo Mušić. Neko je vrijeme služio u dvorcu, ali je poslije određenog događaja, o kojemu ćemo još govoriti, napustio službu i otišao čuvati seoske krave, da bi bio što dalje od dvorca i njegova zdenca.

-Zdenca? - uskoči Miron malo se lecnuvši. Sjetio se one neupotrebljive crpke iza njihovih šatora, na kojoj su toga poslijepodneva rasprostrli Eukaliptusovu košulju.

-Da, zdenca - potvrdi gospodin Krašić i maši se za lulu. - U ono vrijeme u dvorištu je postojao zidani zdenac s pitkom vodom, iz kojega se opskrbljivao čitav dvorac. Voda se iz njega izvlačila pomoću kola i vratila.

-Oprostite - opet će Miron - je li taj zdenac bio na mjestu na kojemu je sada ona crpka?

-Jest, baš na tome mjestu. Vode u njemu ima i danas, ali se ona više ne upotrebljava.

-Zašto?

-He - vrtlar zasuče brk - he, he... upravo zbog priče Ive Mušića, koju je onoga ljetnog dana 1838. godine ispriповjedio natporučniku Kuschmanu. Pripovijedao je on nju i prije susreta s bolesnim časnikom i ona je već naveliko kolala Valpovom i okolicom. I, razumije se, nitko više nije htio piti vodu iz toga zdenca.

-Kakva je to priča, znadete li je?

-Znadem. Mušić je, sjećate se, rekao Kuschmanu da je bio sluga u dvorcu. Jedne je večeri pošao zagrabiti vode iz zdenca. Bilo je oko osam sati. Dvorište je bilo pusto, a dvorac, utonuo u blage sjene ljetnog sutona, zaodjenuo se prvim sumračjem. Nesretni je sluga otpustio bunarsko kolo, konopac se počne veselo odmotavati s vratila i drveno se vjedro spusti u vodu. Pričekao je da se napuni, a kad je po laganom trzaju osjetio da je puno, počeo je okretati kolo i namatati lanac na vratilo. Ali odmah, dok vjedro još nije ni izronilo iz vode, učinilo mu se da je neuobičajeno teško. Mušić je tada, kako je rekao Kuschmanu, bio snažan čovjek; bunarsko je kolo s vjedrom punim vode mogao okretati malne jednim prstom. Ali taj put, ne, nikako nije išlo. Pogotovo kada je vjedro izronilo iz vode. Upro je iz sve snage. Kolo, vratilo i cijeli pokrovni dio zdenca škripali su kao da ih trese olujina, a kolo jedva da se pomicalo. Ipak je, povuci-potegni, uspio vjedro dovući do vrha. Kada je pogledao u nj i vidio što je izvukao, skamenio se od užasa...

-Što je bilo u vjedru? - dahnu dječaci, ne skidajući pogleda s pripovjedača. Eukaliptus se podigao na laktove očekujući s krajnjom napetošću odgovor gospodina Krašića.

-Voda - reče ovaj kratko i kroz brkove ispusti dim.

-Voda?

Slušatelji su ga gledali s nevjericom, zbunjeno, preneraženo, kao da nisu mogli shvatiti da je u vjedru zaista bila voda. Eukaliptus othukne i spusti se na ležaj. Izgledalo je da su dječaci malo razočarani. A gospodin Krašić nastavi:

-Da, voda. Ali o vjedru je nešto visjelo, dugačko i bijelo, a za gornje mu se rubove grčevito držale dvije ženske ruke, bijele poput guskina krila, dugih tankih prstiju, noktiju zabodenih u mokre duge. Sluga je kriknuo i ispustio kolo. Ono se počelo bjesomučno okretati. Lanac se velikom brzinom odmotavao s vratila odnoseći u dubinu vjetro s vodom i ono što je o njemu visjelo. Držalo bunarskog kola zahvatilo je jadrnika po koljenu, ali on, zbog silnog straha koji ga je obuzeo, nije to u onom trenutku ni osjetio. Još jednom je kriknuo, divljački, izbezumljeno. Pobjegao je od zdenca navrat-nanos, uspenrao se do svoje sobice, skutrio se u postelji i navukao pokrivač preko glave. Sav drhtav i cvokotav još je neko vrijeme slušao strašnu buku što je dopirala iz dvorišta. Nadnaravni vrisci, krici i jauci, spajali su se s treštanjem i dubokom tutnjavom, od čega su, reklo bi se, podrhtavale okolne zgrade. A kada je sva ta buka jenjala, u cijelom se Valpovu začuo lavež i zavijanje pasa, zlokobno, sablasno, neprirodno, da se čovjeku ledila krv u žilama.

Eto, poslije tog događaja više se nije uzimala voda iz zdenca. Na tom su mjestu kasnije napravili crpku, ali ni njome se nije koristilo, jer joj je crpilište na istom mjestu na kojemu je prije bio zdenac. Tako je crpka zahrđala i - vrtlar pokaže palcem preko ramena - eto je i sada tu.

Malo se osmjehne i doda: - Može poslužiti za sušenje košulja.

Dječaci se naježiše. Miron kradom pogleda kroz otvor na šatoru. Na crpki se bijeljela Eukaliptusova košulja.

-Ivi Mušiću je od onog udarca bunarskog kola počela trnuti neka tetiva u koljenu - nastavi gospodin Krašić. - Ranari su mu pomogli koliko su mogli, ali mu je noga ostala skvrčena. Napustio je službu u dvorcu i otada ga nadaleko zaobilazio. Čak i dok je sjedio s Kuschmanom neprestano je bacao uznemirene poglede u pravcu dvorca.

-Koliko taj događaj ima veze s legendom o Mariji Stilinović? - zapita Tajanstveni Ivan.

-U prvi bi se mah moglo pomisliti da nema, ali je u neku ruku i on sastavni dio legende, jer će vrijeme uskoro pokazati da se i taj događaj može povezati s nekim čudovišnim zbivanjima u dvorcu, u središtu kojih će se ubrzo naći i sam natporučnik Kuschman. A tu je, na primjer, i priča grofa Artura. I ona će se moći dovesti u vezu s pripovijedanjem slaboumnoga Ive Mušića, a posebno s neobičnim zbivanjima u vrtlogu kojih će se, kao što rekoh, vrlo brzo naći i bolesni časnik Kuschman.

Lula gospodina Krašića bijaše dogojela i ugasila se. On pažljivo istrese pepeo iz nje i spremi je u džep kućnog ogrtača. Činilo se da će ovo biti sve za večeras.

-A što se to dogodilo grofu Arturu? - upita Miron.

-E, to ćemo čuti sutra, ako vam je po volji - reče gospodin Krašić i ustade.

U šatoru se nije mogao sasvim uspraviti, pa, onako poguren, izađe i stade pred ulazom. Tu je stajao kao da ne zna kamo bi, pritezao šal oko vrata, onda ga otpuštao, pa se sve nekako stjecao dojam da dječacima još nešto želi reći, a onda, kao da se predomislio, pozdravi ih i ode.

-Što li će mu šal? - dobaci Trostruki Joja kad se vrtlar već udaljio.

Dječaci su još neko vrijeme posjedili u Eukalptusovu šatoru. Žvakali su preostale sendviče (vrtlar ih je donio iz neiscrpne kustosove ostave) i prepričavali ono što su netom čuli. Nije im se žurilo razići se, nešto zbog sendviča i zanimljive teme o kojoj su razglabali, a nešto i zbog blizine onoga zdenca.

Na kraju se Tajanstveni Ivan i Miron povukoše na spavanje. Kljova, koji se sam koristio jednim šatorom, izrazi želju da još malo ostane uz Eukalptusa, da ga njeguje i mijenja mu obloge na gležnju. Svima je bilo jasno da ova neočekivana Kljovi na uslužnost ima i neki dublji razlog, a ne samo želju da bude prijatelju na usluzi. Njegov se šator, naime, nalazio tik uz mjesto na kojemu je bio zdenac, gotovo se naslanjao na zahrđalu crpku i, štoviše, jednim je konopčićem bio privezan za nju...

Duboka je noć, svi spavaju osim Kljove. On sjedi udno Eukalptusovih nogu i premišlja bi li se usudio poći u svoj šator. Trostruki Joja ravnomjerno diše; s vremena na vrijeme, pri dubijem udisaju, malo i zahrče.

Kljova se taman bio osmjelio nakanivši se povući u svoj šator, kadli mu se učini da čuje nečije korake, tihe, šušketave, kao da netko gazi kroz travu. Oprezno zadigne krilo šatora i proviri u dvorište.

Vrtlar je upravo prolazio kraj njihovih šatora. Zastade nedaleko od crpke i nekoliko se puta osvrne, kao da želi provjeri ti ne prati li ga tko. U ruci mu na tren bljesne svjetiljka, samo na tren, a potom se ugasi.

Ali i taj tren bijaše dovoljan da Kljova zamijeti nekakav duguljast predmet umotan u bijelu plahtu, što ga je vrtlar držao pod rukom.

Iz plahte su - Kljova bi se na to mogao zakleti svim svecima! - virile nečije noge.

Od zaprepaštenja mu se umah osuše usta.

A vrtlar se već počeo uspinjati stubama Morovića kule.

Dvanaesto poglavlje
VRTLAR NEŠTO SKRIVA - TAJANSTVENI IVAN NE PUŠI -
OPET U PODZEMLJU - I ŠIŠMIŠI MORAJU OD NEČEGA ŽIVJETI
- PRESJEČENA ODSUPNICA

Kljova je kao opčinjen zurio u vrata iza kojih je nestao vrtlar sa svojim zagonetnim teretom. Napokon se trgne iz ukočenosti, brzo probudi Eukaliptusa i Trostrukog Joju i šapatom im ispriča što je upravo vidio. Upol glasa se stadoše dogovarati što bi trebalo poduzeti. U prvi mah pomisliše da bi bilo dobro probuditi i ostalu dvojicu, ali od toga odustaje, držeći da će biti bolje pričekati dok se vrtlar ne vrati iz kule.

Čekali su i čekali, ali se odande nitko nije pojavljivao.

Na kraju pozaspaše.

Ujutro se sva petorica okupiše u Eukaliptusovu šatoru.

-No, Kljova, što je - zapita Miron razgrćući ulazna šatorska krila - čemu ta strka? Što nam to tako važno imaš reći?

Tek se bio umio u prizemnoj prostoriji koju im je vrtlar stavio na raspolaganje. Ručnik mu je još bio prebačen preko ramena. Iza njega je ušao Tajanstveni Ivan.

-Sada ćete čuti - reče Kljova nastojeći svome glasu i držanju dati što više tajnovitosti. - Sjednite, evo, ovdje.

Pomakne se i napravi mjesta dvojici pridošlih. Zatim ih potanko upozna sa svojim noćasnjim otkrićem.

Na Mirona i Tajanstvenog Ivana to je ostavilo snažan dojam. Neko vrijeme ne progovoriše ni riječi. Gledali su Kljovu osupnuto, kao da ne mogu povjerovati u ono što im je rekao.

-Jesi li siguran da su iz toga zavežljaja virile noge? - zapita Tajanstveni Ivan.

-Potpuno siguran.

-Baš noge? Promisli dobro, Kljova, možda ti se samo učinilo, bila je noć.

-Ma kakvi učinilo, čovječe! Noge, kažem ti! Mogao bih se zakleti! Istina je da je bila noć, ali je sjala mjesečina, sve se vidjelo kao po danu.

-I s tim je zavežljajem otišao u kulu, kažeš?

-Da, prošao je, eno, baš onuda - pokazivao je Kljova rukom - nekoliko puta zastao i osvrnuo se i produžio prema ulazu u kulu. I tamo je zastao, ispod grba kneza Morovića, onda se opet osvrnuo, a zatim ušao. Onaj je zavežljaj prije ulaska zabacio na rame, a bogme izgleda da je bilo teško, sav se ugnuo pod njim, to se lijepo vidjelo. Nisam vas htio odmah buditi da vam kažem, probudio sam samo Liptusa i Trostrukog.

-A zašto nisi probudio i nas dvojicu?

-Htjeli smo pričekati da se vrati iz kule i ode na spavanje, onda bih probudio i vas.

-Pa zašto nisi?

-Predugo se zadržao unutra. Mi smo čekali i čekali i onda zaspali. Trostruki Joja se nečega sjeti.

-Čuj, Kljova, je li i tada imao onaj svoj šal oko vrata? - zapita.

-Otkud bih znao, nisam na to obraćao pozornost. Kad sam vidio one noge što vire iz plahte, čovječe, tko bi tada još mislio o nekakvu šalu?!

-Čudi me što on šal nosi usred ljeta, eto, o tome ja razmišljam.

-Pa neka nosi, što si zapeo za taj šal! Možda se čovjek prehladio.

-Sve mi to nikako ne ide u glavu - javi se Miron. S tim zavežljajem i nogama, mislim. Kao da nešto skriva od nas.

-Nešto, ili... nekoga - reče Eukaliptus polako.

-Ja stvarno držim da je on čestit čovjek - nastavi Miron. - Mislim da smo se na neki način i sprijateljili s njim. A sada...

-Nismo mu rekli za onaj podzemni prolaz - podsjeti ga Tajanstveni Ivan.

-Nismo, ali to nema veze s tim. Nismo se ni obvezali da ćemo mu podnositi izvješće o svemu što nađemo. Kad bismo mu to otkrili, mogao bi nam zabraniti da dalje istražujemo.

-Ima Miron pravo - složi se Eukaliptus. - Bolje da mu ne govorimo.

-Nego, Liptus - pogleda ga Miron - kako stoji s tvojim gležnjem?

-Od sinoć je oteklina splasnula, samo me još malo zaboli kad se oslonim na tu nogu.

-A rebra?

-I s rebrima je u redu.

-Mislim da bi ipak bilo bolje da ti i Trostruki danas ostanete u šatoru. Nas trojica ćemo otići u grad da nabavimo nešto hrane, i tako, a

onda ćemo na iskopište.

-Mogao bih i ja ići, ako misliš na moj gležanj.

-Ipak, vi ostanite u šatoru. Pripremite i nešto za jelo.

-Dobro, nema problema.

Ulazeći u šator, Miron je raširio ulazna šatorska krila i zabacio ih na krov. Tako su sada iz šatora mogli vidjeti gospodina Krašića kako s malom motikom pod miškom i limenom kantom u ruci prolazi dvorištem. Ugledao je i on njih.

-No, momci - reče spustivši kantu - vijećate li o nečemu važnom?

-Ne baš - odgovori Tajanstveni Ivan - pravimo dnevni raspored.

-I? Kakvi su planovi za danas?

-Još ne znamo, upravo se dogovaramo.

-Dobro, samo vi nastavite. Ja idem malo pogledati mahonije i kerije i zaliti one nevene uz ogradu. Dolazite večeras?

-Dolazimo.

Poslije doručka provjerili su stanje svojih novčanih sredstava i zaliha hrane. Bili su zadovoljni. Novca su još imali, a ni njihova priručna smočnica nije bila prazna. Za to su mogli zahvaliti i gospodinu Krašiću i njegovim pozivima na čaj, jer je uz čaj uglavnom išla i cijela večera. Tako je povoljno stanje njihovih zaliha svakako bila posljedica smanjenja zaliha u kustosovoj smočnici.

Zadovoljni takvim stanjem, Miron, Kljova i Tajanstveni Ivan pođoše u grad, a dvojica visokih dječaka ostadoše u šatoru.

U gradu su se zadržali duže nego što su planirali. Na povratku, Kljova zastade pred kinematografom.

-Hajde, Kljova - požurivao ga je Miron - što si blenuo u to? Ona će se dvojica zabrinuti za nas.

-Ma, neće - zatezao Kljova gledajući reklamne slike. - Gle, Mirone, večeras prikazuju »Blago cara Salamuna«. Baš bih volio pogledati taj film.

-Ja ga imam na kaseti, posudit ću ti kad se vratimo u Osijek.

-Više bih ga volio pogledati u kinu, to ti je...

-Pa, dobro, pođi večeras u šest sati, tko ti brani? Dotle ćemo se vratiti s iskopišta.

Nekoliko koraka dalje od panoa s reklamnim slikama čekao ih je Tajanstveni Ivan. Priđe mu djevojka s nezapaljenom cigaretom među prstima.

-Imaš li šibicu, dečko? - zapita.

-Nemam - odgovori dečko, tj. Tajanstveni Ivan.

-Zašto nemaš?

Tajanstveni Ivan gledaše je nekoliko trenutaka.

-Pa, eto - malo se osmjehne - među ostalim i zato što ne pušim.

-Ma, nemoj mi reći! Ne pušiš? No, baš mi je žao.

-Zbog čega žališ? Zato što ne pušim ili zato što nemam šibicu?

-Zato što tako velik dečko još nije naučio pušiti, zbog toga sam sva potresena i žalosna.

-E, vidiš - mirno će Tajanstveni Ivan - nemoj se tresti i nemoj biti žalosna. Moglo bi ti utjecati na ljepotu. Osim toga, mislim da cigareta ni tebi ne pristaje najbolje.

-Da? - Djevojka ga pogleda svisoka.

Rekavši to, zagladi krestu plave kose što joj je stršila na glavi poput podstrižene grive u mlada konja. Bila je koju godinu starija od Tajanstvenog Ivana, pa je valjda držala da s »dečkom« može razgovarati na taj način. Ali i Tajanstveni Ivan je kadšto znao uzvratiti istom mjerom.

-Da - odreže on sada.

-Samo ti rasti, dečko - potapša ga ona po ramenu. - Mnogo ćeš toga još naučiti.

-Hvala lijepa - odvrati Tajanstveni Ivan naglašeno uljudno. - I ja se nadam da ću naučiti, ali ću sam odabrati što.

Djevojka zabaci glavu i nasmije se, zatrese onom svojom perjanicom od kose, pa ode.

-O, Bože, s kim se ja sve upuštam u razgovor - čuli su je kako govori odlazeći.

Iz torbice je izvadila upaljač i pripalila sebi cigaretu.

Za cijelo vrijeme ovog razgovora Miron i Kljova su se cerili pred panoom, praveći se da razgledaju raspored kino-predstava.

U šatorima se nisu dugo zadržavali. Već se bližilo podne, a oni su nakanili riješiti danas tajnu podzemnog prolazu.

Ostavili su stvari koje su nakupovali, uzeli naprtnjače s priborom i nekoliko sendviča i zaputili se na iskopište. Eukaliptus i Trostruki Joja ostali su nagnuti nad šahovskom pločom.

Gospodin Krašić je još okopavao svoje nevene.

-Mislite li - govorio je Miron dok su se približavali iskopištu - da uđemo sva trojica, ili bi bilo bolje da jedan ostane na straži?

-Sva trojica - reče Tajanstveni Ivan.

-To bih i ja volio, ali se bojim da će netko primijetiti onu rupu kada s nje uklonimo granje.

-Ne moramo ga ni uklanjati, Mirone. Možemo se uvući ispod granja, ubaciti dolje naprtnjače, a onda se spustiti niz konopac. Ulaz će ostati pokriven i maskiran. Konopac ćemo od stabla do rupe provući kroz travu, tako da ga nitko ne može uočiti.

-Sviđa mi se ta ideja - kimne Kljova.

Tako i učiniše.

Kada su se, pomoću konopca s uzlovima, spustili dolje, upalili su jaku baterijsku svjetiljku, ponovno zabacili naprtnjače na leđa i zaputili se tunelom u pravcu sjevera. Konopac kojim su se spustili ostavili su da visi.

Tunel bijaše prava ruševina. Na pojedinim je mjestima njegova visina sezala i do tri metra, a na drugima su se opet morali saginjati da ne bi glavom udarili o svod. Zidovi su bili zidani kamenjem nepravilna oblika, a ovalno nadsvođe ploštimize složenim ciglama - sve to učvršćeno žbukom. No kamenje je sada, zbog djelomičnog urušavanja, bilo vlažno, upravo mokro, posebice ono u podnožju i na mjestima na kojima se tunel spuštao više u dubinu. Na takvim se mjestima skupljala voda, pa su dječaci morali birati kamenje na koje će položiti nogu, kako ne bi, doslovno, gacali po lokvama. Unatoč tome, noge su im se uskoro smočile. Pod je bio izveden od širokih kamenih ploča, koje su na mnogim mjestima nedostajale, te su tu lokve bile duboke i čitav pedalj, pa i dublje.

Zrak bijaše težak i ustajao, voda u lokvama hladna.

-Možda stotinu godina ovuda nije nitko prošao - roče Kljova i, okliznuvši se na glatku kamenu, pljusne u lokvu.

Što su više napredovali, u njima je sve više splašnjavala nada da bi mogli pronaći nešto posebno zanimljivo. Ipak, nijedan od njih nije glasno izrazio svoju sumnju.

Na jednom mjestu - bili su već prevalili stotinjak metara - tunel se znatno spuštao i širio. Tu naiđoše na dvije stube, kojima se spustiše u prošireni dio.

Tajanstveni Ivan počeo njuškati zrak.

-Ovdje nešto smrdi - reče. - Osjećate li?

-I te kako - potvrdiše Miron i Kljova.

-Od čega bi to moglo dolaziti?

-Tko zna - reče Miron. - Taj vonj... ne znam, možda se nešto isparava iz zemlje ili dotječe odozgo, s površine.

Na desnoj strani ugledaše prostranu nišu. Pod ovdje bijaše gotovo neoštećen, ali sav poplavljen vodom, koja se pod svjetlošću baterijske lampe ljeskala i crnjela. Postranični su zidovi nekada, po svoj prilici, bili nepropusni za vodu, ali zbog njihova mjestimičnog oštećenja vodi je bio otvoren put i ona se sada slijevala niza stijene i dotjecala u najniže dijelove tunela. Tako je bilo i s ovim proširenjem, koje je moglo biti i dobrih pet metara ispod površine.

Više se i ne obazirući na neugodan zadah i vodu, jer već i tako bijahu mokri, oni zagaziše prema niši.

A onda Kljova krikne.

-Što je? - uplašeno će Miron, uspravivši svjetlost prema njemu.

-Nešto mi se zaletjelo u lice!

-Ma, hajde, što bi ti se zaletjelo? Samo ti se učinilo...

-Hej! - uzvikne sada i Tajanstveni Ivan. Miron je bio okrenuo svjetiljku, pa se on našao u sjeni. - Koji je to vrag! I oko mene se nešto mota.

-Što vam je, što vas je spopalo? - pokuša ih Miron umiriti. - To vam se...

Okrećući svjetiljku prema Tajanstvenom Ivanu, snopom svjetla zašarao je po svodu. Odozgo su, obješeni naglavce, visjeli tamni grozdovi šišmiša, koji se sada, uznemireni svjetlom, počеше odljepljivati od stropa, cičati i lepršati.

Ubrzo cijelo jato nestade.

Trojica dječaka odahnuše.

-Neugodnih li stvorenja! - s gađenjem reče Kljova.

-Od njih je i dolazio onaj smrad - objašnjavao je Tajanstveni Ivan. - No, dobro je, važno je da su odletjeli. Čitao sam da oni imaju nekakvo osjetilo, poput radara, i to im pomaže da izbjegnu nalete na zapreke.

Konačno priđoše niši.

Tu je, na kamenu postolju, stajala vaza od obična bijela stakla, s nakupljenim kamencem na unutrašnjim stijenama. U nju bijaše

zadjeveno nekoliko grančica.

-Bože - reče Tajanstveni Ivan uzbuđeno - čija li je ruka stavila ovaj stručak u vazuu?

-I kada? - dometne Kljova.

Miron je sa strahopoštovanjem gledao vazuu i suho cvijeće u njoj, ne usuđujući ga se dotaknuti. Na kraju ipak posegne za vazom, no čim ju je dotaknuo, one se grančice smrviše i rasuše u prah.

-Možda ruka Marije Stilinović... - reče.

-A ono? - uzvikne Kljova uprijevši prstom u zid iznad niše. - Pogledajte!

Miron podigne svjetiljku. U snopu svjetla, koje se rasulo po zidnoj plohi, ugledaše raspelo.

-Bože moj - šaptao je Miron - možda je Marija Stilinović baš pod ovim raspelom izmolila svoj posljednji Očenaš!

Najprije je vazuu umotao u rupčić i spremio je u naprtnjaču. Zatim se uspeo na postolje i dohvatio raspelo. S velikom ga je pažnjom i nježnošću držao u ruci, kako to već čine arheolozi i dobri poznavatelji vrijednosti starih predmeta.

Kipić Isusa Krista bio je izliven od mjedi, pričvršćen na križić od tvrda drveta obložena kožom. Površina kipića bijaše obla i još sjajna a pod prstima se osjećala njezina svilenkasta mekoća.

-Tajanstveni - i dalje je uzbuđeno šaptao Miron, iako nije bilo nikakve potrebe za šaptanjem, jer osim njih trojice jamačno nikoga nije bilo u podzemlju - spremi raspelo u svoju naprtnjaču, u mojoj više nema mjesta... ali čekaj, čekaj malo!

Skine košulju i u nju zamota raspelo, pa ga tek tada predade Tajanstvenom Ivanu.

Ovo su svakako bila dva sjajna nalaza, raspelo i vazaa, i samo je radi njih vrijedilo poduzeti čitav ovaj put i doći u Valpovo.

-Sve nešto razmišljam... - započe Tajanstveni Ivan spremajući smotuljak s raspelom.

-O čemu? - upitaše ona dvojica.

-O šišmišima.

-Ne moraš više o njima razmišljati, odletjeli su - reče Kljova. - Uplašili su se svjetlosti.

-Znam što misliš, Tajanstveni - Miron će, poslije kraćeg razmišljanja. - I šišmiši moraju od nečega živjeti, je li to?

-Da.

-Pa od kukaca, muha i komaraca - opet će Kljova, ne shvaćajući na što ona dvojica misle. - Neki sišu krv, zovu ih vampirima. Znam ja to, čitao sam.

-Točno je, ali ovdje nema kukaca, muha i komaraca.

-Ne misliš, valjda... - zagrcne se Kljova. - Ali smo mi tu, jesi li to htio reći? Misliš da su ono bili vampiri i da će sada nas... - uhvati se za vrat, ne usuđujući se nastaviti.

-Ne - umiri ga Miron. - Šišmiši moraju noću u lov, shvaćaš?

-Znam da moraju. Ali kukce mogu naći samo gore.

-Da, a kako će izići?

-Možda kroz onu rupu koju smo provalili.

-E, moj Kljova, nije njihovo stanište ovdje od jučer. Tu su njihova jata desecima, možda i stotinama godina. I prije su morali izlaziti radi hrane. Ne vjerujem da su cijelo vrijeme čekali da im mi dođemo napraviti izlaz.

-Znači da moraju imati i neki drugi, to si mislio! - napokon je sinulo Kljovi.

-Dakako! Kad bismo znali u kojem je pravcu taj njihov izlaz, trebali bismo poći za njima.

-Ja znam - reče Tajanstveni Ivan i pokaže rukom prema sjeveru. - Tamo su odletjeli, vidio sam.

-Pođimo onda za slijepim miševima! - okuraži se Kljova.

-Tako ćemo i učiniti - zaključi Miron. - Tamo mora biti izlaz. Moguće je da je to u podrumu dvorca, ili kule. Ako je tako, onda će nas tunel dovesti upravo tamo gdje smo i željeli.

Počеше se dogovarati što im je dalje činiti. Poći za slijepim miševima, kako je predložio Kljova, i tako nastaviti napredovanje tunelom, ili za danas prekinuti? Već bijahu mokri, malo su i drhturili, a Miron uz to bijaše i gol do pojasa. Osim toga, već su imali dva lijepa nalaza za svoju zbirku, pa odlučiše da se vrate u šatore i sutra nastave istraživanje.

Tako okrenuše natrag. Sada su se kretali mnogo brže, jer su poznavali put. Ubrzo dospješe pod provaljeni dio nadsvođa, kroz koji su se spustili u podzemlje.

Tu ih dočeka neugodno iznenađenje.

Konopac s uzlovima, koji su ostavili visjeti da bi se uza nj mogli uspuzati na površinu, sada je, smotan u gužvu, ležao tu, pod njihovim nogama.

Netko ga je očito odriješio od stabla i ubacio za njima.

Tako im je bio onemogućen izlazak...

Trinaesto poglavlje

STIGLA JE POMOĆ - PLAVOKOSA MADLEN POSTAJE
NESTRPLJIVA - ODOZDO SE NITKO NE JAVLJA - VRTLAREVA
PRIČA - nastavak (U salonu za pušenje baruna Lewina Raucha -
Grof Artur stiže u Valpovo - Bijeg u zoru)

Nikad im se bubuljičavo lice Trostrukog Joje nije učinilo tako lijepo kao onog trenutka kad se ukazalo iznad njihovih glava, nagnuto nad otvor kroz koji se bijahu spustili. Zasjalo im je između nasječena granja poput sunca.

Malo prije toga bili su se sjetili sendviča što su ih ponijeli sa sobom. Valja reći kako su se i sami vrlo brzo ponadali da će prijatelji doći po njih. Upravo su žvakali sendviče i nagađali kada bi to moglo biti, kadli se gore, iznad rupe, začuje nekakvo šuškanje.

-Hej, krtice - zaviče odozgo Trostruki Joja - zašto ne izlazite? Zar ste nakanili prenoćiti u toj rupčagi?

-Uistinu, napokon! Oni brzo potpraše ostatke sendviča u džepove.

-Dobro, pa gdje si dosad? - prigovori Tajanstveni Ivan, ali mu se u glasu moglo osjetiti veliko olakšanje. - Zar nisi mogao doći prije?

-Došao sam sada, pa što? - cerilo se odozgo ono lijepo bubuljičavo lice. - Strpite se još malo, odmah ću napraviti čvorove na svom konopcu.

-Ne trebaš - reče Miron. - Hvataj ovo!

Hitne mu odozdo konopac s uzlovima pomoću kojega su se spustili. Trostruki Joja ga prihvati i priveže za stablo. Sva trojica se uspuzaše uza nj.

Odmah pođoše prema dvorcu. Kljova je drhturio, jer mu odjeća još bijaše mokra.

-Možete zahvaliti Liptusu, on je cijelo vrijeme mislio na vas i uzrujavao se poput neke dobre mamice. A kad se sjetio da je Kljova namjeravao od šest sati u kino, a šest je već bilo prošlo, s njim se naprosto više nije moglo izdržati. Bojao se da je nešto pošlo naopako. Na kraju je zašepesao u potragu za vama. Ali kad je vidio da mu hodanje ne ide najbolje od ruke, meni je utrapio konopac i potjerao me za vama.

-Liptus je pravi prijatelj - reče Miron.

-I ima soli u glavi - dometne Kljova - a ne kao neki...

-To misliš na mene, je li? - malo se naroguši Trostruki Joja. - Kao da ja ne bih došao po vas i bez njegova navaljivanja. Ali ja nisam čuo kad si rekao da ćeš u šest u kino.

-U redu, Trostruki, sve je dobro što se dobro svrši.

Trostruki Joja nekoliko je trenutaka šutio, a onda zapita:

-Jeste li otkrili kamo vode one katakombe?

-Još nismo - odgovori Miron - ali vjerujem da završavaju negdje ispod dvorca.

-A jeste li što pronašli?

-Jesmo.

Sjedoše na klupu kraj koje su se upravo zatekli i pokazaše mu nalaze.

-Vaza je malko oštećena - reče Trostruki Joja - ali kipiće mi se baš sviđa. Kako je dolje?

-Puno je zarušenih zidova i lokvi.

-I šišmiša - doda Kljova.

Raspelo i vazu ponovno su spremili u naprtnjače.

-Zbilja - reče Trostruki Joja kada su nastavili put - Što je bilo s onim vašim konopcem? Je li se razvezao?

-Vraga se razvezao! - odvrati Miron navlačeći košulju. - Mučni malo glavom! Kad je mogao izdržati našu težinu dok smo se spuštali, promisli, zar bi se mogao razvezati sam od sebe?

-Ne bi, zaista - suglasi se Trostruki Joja. - Ali, to bi onda značilo...

-Da ga je netko razvezao i bacio dolje, da - dovrši Miron njegovu misao. - Drugo ne može biti.

Trostruki Joja zastade i pogleda ga zaprepašteno.

-Pa taj vam je onda, znači, radio o glavi! - reče. - Ma tko da je to učinio, nije mogao znati da će netko doći po vas. Htio vas je ostaviti dolje, s tim šišmišima.

-Napokon ti se upalila lampica - reče Tajanstveni Ivan.

-Ali tko bi to mogao učiniti?

-Mogao bi svatko - mudro će Kljova. - Na to je pitanje lako odgovoriti. Ali tko je to uistinu učinio, e, o tome ja razmišljam cijelo vrijeme.

-Imaš li kakvu ideju?

-Imam.

-Na sunce s njom.

-Skorbutovi momci!

-Bravo, ima Kljova pravo! - podrži ga Tajanstveni Ivan, pa zapita Mirona: - Gdje je ona ceduljica?

-U našem šatoru.

-Kad si baš spomenuo tu ceduljicu - reče Kljova- sjećate li se kad su nas ona dvojica izazivala kod mosta?

-Da - odgovoriše Miron i Tajanstveni Ivan.

-Eto, što duže razmišljam o onoj našoj makljaži, i sve to, nekako mi se čini daje onaj crveni Džeki vidio kad sam je podigao s asfalta.

-Čekaj malo, Kljova - Miron će nato. - Kad sam te pitao je li on vidio kad si je uzeo, rekao si da nije. A sada govoriš drukčije.

-Onda sam rekao da mislim da nije vidio. Tada još nisam potanko razmišljao o tome. I baš me je ono tvoje pitanje potaklo da tome posvetim više pozornosti. A kad sam o svemu dobro promislio, počeo mi se film odmotavati i sada mi se sve nekako čini da je on vrlo dobro vidio kad sam podigao taj papirić. Štoviše, da je baš i želio da ga pokupim.

-Po čemu to zaključuješ?

-Po njegovu držanju poslije onoga našeg obračuna. Ti si mu prikucio jedan dobar bubotak u stražnjicu, a zatim je još i nosom obrisao prašinu s asfalta. A onda je Tajanstveni odvalio ćušketinu onom Štaci koji je skočio s klupe da pomogne crvenome. Ja sam se tada, za svaki slučaj, postavio ispred Džekija. I onda je on, ustavši s asfalta - pazi dobro! - svrnuo onu svoju pjegavu njušku na asfalt i upro pogled u tu ceduljicu, baš kao da mi je želio skrenuti pozornost na nju. Dok se razbarušeni Štaka držao za lice i vrtio oko sebe poput ošamućene kokoši, ja sam je podigao i gurnuo u džep. Crveni je to gledao i, bogme... kao da mu je odlanulo kad je vidio da sam je uzeo.

-Što bi sad to moglo značiti?

-Ne znam, to se i ja pitam. Ali tako je bilo.

Na prilaznom mostu pred dvorcem, Eukaliptus ih je nestrpljivo očekivao.

-Ako za tri dana ne završite taj posao, ja se vraćam u Zagreb!

-Polako, Madlen - otegne Skorbut i prinese čašu ustima. - Sve se odvija po planu. Ne smijemo sada prenapliti, to moraš stalno imati na umu.

-Oh, baš i jeste nešto jako nagli! - reče ona ironično. Vrzmate se po ovoj provinciji već sedam dana i - što ste učinili? Vama je, čini mi se, više stalo do igre s onim dječacima nego do posla.

-Znam ja što radim, ne brini brigu. Tvoja je uloga da budeš naš čovjek za vezu, pa na tome neka i oстане. Možeš javiti onima u Zagreb...

-Oni iz Zagreba - uskoči mu Madlen u riječ nestrpljivo zatoptavši nogama - već su osigurali kanal i dogovorili način prebacivanja preko granice. Dečki stvarno znadu svoj posao, pravi su profesionalci. Sada se čeka samo na vas. Danas poslije podne opet su me zvali i otvoreno zahtijevali da im definitivno javim hoće li od toga posla nešto biti ili neće. Kažu mi da sama ocijenim jeste li vi u stanju to izvesti. Zaprijetili su mi obustavom plaćanja hotelskih troškova, jer vide da nema svrhe što ovdje i dalje kradem Bogu dane. A i meni se već čini da od toga brašna neće biti pogače.

-Bit će, Madlen, bit će - umirivao je Skorbut djevojku. - Čula si što je rekao onaj brkonja u dvorcu, kustos će se vratiti za nekoliko dana. Već nam i to nalaže da sve ubrzamo koliko god možemo, i bez tvoga požurivanja.

-Pa ubrzajte, zaboga!

-Hoćemo, ali - sve u svoje vrijeme. Nego, daj da vidim one tvoje bilješke iz muzeja.

Oko stola za kojim se okupila Skorbutova družina sjedili su, osim Skorbuta i plavokose Madlen, još i Džeki, Štaka i Mrki. Samo je Zimzelen nedostajao. Ono dvoje, Madlen i Skorbut, razgovarali su upol glasa. Kavana je bila ispunjena duhanskim dimom i alkoholnim parama. Automati za igru štekali su i zvoncali, a negdje kod šanka drečao je kasetofon.

Madlen pročepka po ručnoj torbici i izvuče notes.

-Evo, ako ti to nešto pomogne - reče. - Tu su ti skice, a ovdje lijevo neke moje natuknice. Možeš li se snaći?

-Mogu - odgovori Skorbut razgledajući bilješke, a zatim pokaže Štaki jednu stranicu u notesu i reče: - Ti si rekao da se iz ove dvorane može izići na balkon. Može li?

-Može - kimne Štaka pošto je pogledao u notes - ali je balkon dosta visok, oko tri metra.

-Dobro je, to ćemo već nekako riješiti, imam zamisao - reče Skorbut, pa se okrene djevojci. - Čuj, Madlen, pokazao sam ti danas onu trojicu kod kina.

-Jesi, mili, oh...

-Jesi li im prišla?

-Jesam, onako, iz štosu.

-Što si razgovarala s njima?

-Tražila sam šibicu i malo se zavitlavala, bez veze. Klinci ne puše.

-Kamo su otišli?

-U dvorac.

-Išla si za njima?

-Jesam, ali sam već morala i u hotel, na ručak. Pred dvorcem sam, u jednom grmu, primijetila njega - pokaže na Štaku - i dala mu znak da ih on preuzme. Uostalom, takve dječje igre bolje pristaju njemu nego meni. Joj, Bože, Bože, s kim se ja ovdje bakćem! Sažalijevam samu sebe...

-Nemoj se samo rasplakati nad sobom - reče Skorbut, pa upitno pogleda mladića čupave kose. - No?

-Sakrio sam se u grmlje - trgne se Štaka - i motrio kada će izići. Pojavili su se dosta brzo, natovareni svojim torbetinama. Bila su to ona trojica s kojima smo se Džeki i ja potukli.

-Jesi li ih slijedio?

-Jesam.

-I?

-Nestali su u šikari između parka i Vučice. Privukao sam se sasvim blizu i vidio kako za drvo vežu nekakav konopac. Zatim su se podvukli pod granje što je tamo ležalo na hrpi i dugo nisu izlazili.

-Kada su izišli?

-Nikada. Već je bilo prošlo šest sati i zbilja mi je dodijalo cmoljiti kod one gomile granja. Privukao sam se još bliže i što sam vidio?

-Nemoj sam sebi postavljati pitanja, nego odgovaraj na moja! Što si vidio?

-Nasječenim je granjem zapravo bila pokrivena nekakva rupetina s provaljenim dnom. Onim su se konopcem spustili negdje dolje, u podzemlje.

-I kada su izišli, no?

-Nisu izišli, rekao sam, jer sam ja odriješio onaj nauzlani konopac i ubacio ga za njima. - Štaka se nasmije. - Malo sam im zapržio čorbu.

Očekivao je da će smijeh prihvatiti i ostali. Umjesto toga, svi su ga pažljivo gledali. Samo se Mrki blijedo osmjehne, dajući mu slabašnu podršku, ali kad vidje da su svi ostali ozbiljni, osmijeh mu brzo iščezne s lica.

-Štaka - prvi zausti Džeki - pa to onda znači da su oni i sada dolje i da ne mogu izići.

-Da, tako nekako - opet se pokušava osmjehnuti - ali to je njihov problem.

-Nije njihov - počeo se uzrujavati crvenokosi dječak. - Nije samo njihov, blesane! To je i naš problem, i te kako! Znaš li ti što si učinio?

-Znam, pa što? Zar sam cijelu noć trebao drežditi uz onu rupu?

-Jesi, dečko, trebao si - ozbiljno reče plavokosa Madlen - a mogao si ih jednostavno napustiti, to bi bilo manje zlo. Ali to što si učinio, nisi smio učiniti, nikako nisi. Klinci mogu poludjeti od straha, shvaćaš? Ili će podići dreku do neba i uzbuniti pola Valpova. Tada će ih netko čuti i dozvati policiju, a to nam je u ovom trenutku najmanje potrebno.

-Ma, neće...

-Štaka - reče Skorbut polako, otresajući pepeo s cigarete - iz ovih se stopa tornjaj tamo i popravi tu svoju svinjariju kako znaš! Jesi li razumio? Hajde, noktaj!

-Već je mrak, kako ću...

-Sijevaj! - prosikta Skorbut ljutito, na što Štaka skoči kao podboden. Brzo pogleda Džekija i Mrkoga, očekujući da mu se koji od njih pridruži. Crvenokosi doista počeo ustajati, ali ga Skorbut povuče za rukav. - Ostani gdje jesi, Džeki! Neka sam kusa tu svoju čorbu.

Štaka se vratio za pola sata.

-Nema ih više tamo - reče sjedajući. - Valjda su se nekako izvukli.

-Po čemu to zaključuješ? - zapita Skorbut.

-Zvao sam, odozdo se nitko ne javlja...

U taj čas u kavanu uđe Zimzelen i priđe njihovu stolu.

-Gdje si dosad? - Skorbut pogleda na sat.

-Bio sam s djevojkom u kinu.

Ukratko ga uputiše u svoj maloprijašnji razgovor i ispriповjediše mu o kaši koju je Štaka zakuhao, a u kojoj bi se i sami mogli naći.

-Možete biti mirni, što se toga tiče - reče Zimzelen i trgne glavom. - Maloprije sam s djevojkom prošao kroz park i vidio ih, vraćali su se u dvorac. Ali bila su četvorica. Trojica su na leđima imala naprtnjače i izgledala poput pokislih miševa. Onom su četvrtom pokazivali nekakvu bocu, što li, nisam dobro vidio.

-Bila su samo trojica - zausti Štaka.

-Onaj četvrti je sigurno došao da ih izvuče - reče Džeki.

-Eto, vidite! - malo se okuraži Štaka, a po glasu mu se moglo osjetiti da ga to osobito ne veseli, da bi mu čak, možda, bilo milije da se nisu izvukli. Njega je, zacijelo, ona ćuška koju mu je priljepio Tajanstveni Ivan još žarila.

Skorbut se iznenada nasmije.

-Popij nešto, Štaka - reče prijateljskim glasom. - Hajde, može jedna jaka koktica, a?

-Što ti je sad? - pogleda ga Štaka iznenađeno.

-No, popij, kad ti kažem! - Skorbut dozove konobara i naruči piće za cijelo društvo. Kad se konobar udalji, protrlja dlanove i reče: - Štaka mi je dao sjajnu ideju. Sjajnu!

-Ja? Kakvu ideju?

-S tim konopcem. Oni ga, dakle, vežu za drvo, pa se onda spuštaju niza nj?

-Da.

-I dok su dolje, konopac ostaje privezan za drvo?

-Da, kako bi se kasnije mogli izvući.

-Super! Prema tome, svatko ga može povući gore i onemogućiti im izlazak, ili ga ubaciti za njima, kao što si ti učinio. To mu izlazi na isto. No, nadam se da će oni još koji put ulaziti u tu svoju rupetinu. Ali volio bih da tada uđu sva petorica...

-Oh, znam - zakikoće Madlen. - To će biti fantastično! Ali, pazi...

-Tiše! - Skorbut je ovlaš uštine. - Evo, što ćemo napraviti...

I započne im izlagati svoju zamisao.

Gospodin Krašić iz stalka izdvoji lulu duga kamiša i počne je puniti duhanom.

Poslije večere uveo je dječake u muzejsku biblioteku. Upoznao ih je da je knjižnica u dvorcu izgorijela za vrijeme velikog požara 1801. godine, a da je ovu opremio i knjige za nju prikupio barun Gustav Prandau.

U očekivanju nastavka priče Miron je obilazio police i zadivljeno razgledao nizove knjiga poredanih u njima, Kljova se igrao džepnim nožićem s drškom od jelenjeg roga, Trostruki Joja je prelistavao knjigu dojmova, a Tajanstveni Ivan i Eukaliptus razgledali su stari zemljovid što je visio iznad komode kraj kamina.

Kad je pripalio lulu, gospodin Krašić ih zamoli da posjedaju u kožne naslonjače. Tada otpoče:

-I učini tako. Barun Prandau lijepo dočeka visokoga plemića i ukaže mu dolično gostoprimstvo. Grof Artur nije mu odao s kakvom je nakanom doputovao u Valpovo, upravo u njegov dvorac. Samo je zamolio baruna da ga smjesti u jednu od soba na drugom katu, ne otkrivši mu da je čuo kako se baš na tom katu ukazuje duh mlade djevojke.

Prvih je nekoliko noći proteklo bez ikakva događaja. Grof Artur, koji je inače patio od nesanice, u dvorcu je spavao zdravim snom. Poslije tri noći provedene u sobi na drugom katu izrazio je želju da se barunovim gostoprimstvom koristi još sedam-osam dana, jer je zaključio da ravničarska klima, udobnost i potpuni mir na njega djeluju veoma umirujuće. Barun rado udovolji njegovoj želji.

Bile su noći puna mjeseca. Jaka mjesečina osvijetljivala je velebna zdanja valpovačke utvrde, kroz visoke se prozore ulijevala u sobe na južnoj strani dvorca - vrtlar rukom pokaže dva visoka prozora što su iz knjižnice gledala prema jugu - i tu, baš u našoj susjednoj sobi, zatekla grofa u spokojnu snu. Činilo se da će sve proteći mirno kao i prethodnih noći. A tada...

Vrtlar zastade.

-A tada? - dahnu dječaci kao jedan.

-O tome ćemo malo kasnije. Sada ćemo samo reći da je već sljedećeg jutra, u cik zore, grof probudio baruna i zamolio ga da mu hitno opreme kočiju. Domaćina to veoma iznenadi - Ta još sinoć grof je izrazio želju da produži svoj boravak u dvorcu - pa zapita visokog gosta za razlog iznenadnom preokretu, našto se grof iskupi nekakvom navodnom obvezom u Zagrebu, na koju bijaše posve

zaboravio. To opravdanje ispade sasvim blijedo i neuvjerljivo, ali domaćin ne uznastoja u traženju prihvatljivijeg objašnjenja. Dok je služinčad opremala kočiju, grof ih je svejednako požurivao. Na licu i u očima vidjeli su mu se tragovi neispavanosti i krajnje iscrpljenosti. Uzrujano je šetao po dvorištu, zastajkivao s vremena na vrijeme i, duboko zamišljen, svejednako nešto mrmljao i gestikulirao, kao da s nekim razgovara. A kad je kočija bila pripravna da krene, on zahvali domaćinu na gostoljubivosti, pozdravi se s njim i brzo sjedne u kočiju koja ga poveze put Zagreba.

Grof Artur nije barunu otkrio razlog svoje uznemirenosti i naglog odlaska iz dvorca. Ali, na dan njegova odlaska, plemenita barunica-majka priopćila je svome liječniku da je prethodne noći opet čula ženske jauke na drugom katu, šuškanje nečijih koraka u hodniku i uplašene grofove povike. Te se noći u dvorcu jamačno nešto događalo, što je odvažnoga grofa Artura nagnalo da navrat-nanos napusti dvorac.

-Što se događalo? - zapita Tajanstveni Ivan.

-Događalo se nešto što će se uskoro dogoditi i natporučniku Kuschmanu. Iako grof onoga jutra barunu nije ništa govorio o posljednoj noći provedenoj u dvorcu, neće on o tome dugo šutjeti. Povjerit će se nekolicini prijatelja i priča će se ubrzo početi širiti. Kako će se doživljaj grofa Artura, do određene točke, gotovo navlas poklapati s onim što će se nešto kasnije dogoditi i oboljelom Kuschmanu, nećemo sada pripovijedati što se to dogodilo grofu posljednje noći provedene u dvorcu kako se ne bismo ponavljali. Čut ćete to sutra-preksutra, kad nastavimo priču i vratimo se natporučniku Kuschmanu. Samo nesretni Kuschman, poradi svoje kostobolje i nepokretnosti, neće moći napustiti dvorac, kao što je to učinio grof Artur, nego će čudnovatim zbivanjima morati biti nazočan sve vrijeme do njihova jezovitog završetka.

Tu gospodin Krašić prekine svoju priču.

Četrnaesto poglavlje

MOLITVE MILOSTIVE GOSPOĐE LETICIJE - RASPELO TREBA VRATITI NA STARO MJESTO - PONOVI SUSRET SA SKORBUTOVIM MOMCIMA - NOŽ SKAKAVAC - PLAVOOKI PAS

Miron pozvoni. Prvi put... drugi put... treći put...

Iznutra se začuje tapkanje papuča, zatim okretanje ključa u bravi, skidanje zasuna i zveckanje sigurnosnog lanca.

-Ljubim ruke, milostiva - Miron pozdravi što je mogao uljudnije.

Milostiva gospođa Leticija, ostarjela praunuka negdašnje baruničine komorkinje, povuče naočale niz tanki nos, malo iskrivi glavu i pogleda ga preko rožnatog okvira. Jednom se rukom držala za naočale, dok je drugu ruku, omotanu krunicom, položila na prsa. U prvi mah nije prepoznala Mirona. A onda se osmjehne.

-O, vi ste, mladi čovječe - reče, pa širom otvori vrata.

-Uđite, samo uđite! Kojim dobrom?

-Tako, malo sam navratio...

-To je vrlo lijepo od vas, zaista, vrlo lijepo! Da malo obidete staricu, je li?

-O, ne... da... donio sam vam... evo, izvolite - predade joj cvijeće.

-Gle, gle - starica se gotovo snebivala. - Kako lijepe gladiole!

I uvela je dječaka u gostinsku sobu i cvijeće stavila u vazuu. Kad je sjeo na ponuđeni stolac, milostiva gospođa ga toplo pogledu i pogladi po kosi.

-Malo soka od borovnice, hoćete li?

-Da, hvala, milostiva.

-I koju kap pelinkovca u sok, može?

-O, ne, hvala, milostiva.

-Samo dvije kapi, zašto ne?

-Dobro, samo dvije kapi, molim.

Natoči mu sok u čašu i ukapne nekoliko kapi pelinkovca. Odnekud donese i tanjurić s kolačićima.

-Tako, mili moj, poslužite se.

Milostiva gospođa Leticija bila je draga starica, sitne glave i uska, šiljata nosa. Općenito, sva nekako usiljena i tanka - tanjušni joj prsti, vazda zakićeni krunicom, bradica šiljata, a struk utegnutoj pojasom

preko kućne haljine, kao da će se svaki čas prekinuti nadvoje. Samo su joj naočale bile krupne, masivne, te se stjecao dojam da su preteške za krhki nosić.

Miron otpije nekoliko gutljaja. Sok bijaše ukusan i mirisan.

-Pričajte, mladi čovječe - suhe je ruke položila u krilo i tankim prstima premetala zrnca krunice - ... i ne uvedi nas u napast, nego izbavi nas od zla. Amen.

Znao je Miron da bi bilo neuljudno prekidati je u molitvi, a opet, kad je prošli put bio kod nje, primijetio je da ona ne prestaje moliti, bez obzira na to pričao ili ne. Sada ga je gledala pažljivo, očekujući da započne razgovor, ali je i dalje micala usnama.

-Mladi istraživači, je li? Kako napredujete? - zapita kako bi ga malo potakla - ... i blagoslovljen plod utrobe tvoje, Isus...

Jutros je Tajanstveni Ivan poželio da ode na pecanje i predložio da tek poslije ručka nastave s istraživanjem u tunelu. I tako je s pečačkim priborom otišao na Vučicu. Miron je za to vrijeme izišao u grad da se javi Meliti. Telefonska je govornica bila zauzeta. U njoj je crvenokosi Džeki s nekim naširoko razvezao razgovor. No čim je pred govornicom prepoznao Mirona, naglo je prekinuo razgovor, objesio slušalicu i napustio govornicu. Na izlasku je Mironu uputio dugi pogled, no ovaj ga samo odgurne u stranu i uđe. Melita se odmah javila, kao da ga je čekala kod telefona. Rekla mu je da se naveliko priprema za rođendan, a onda počela zapitkivati kako se provode, kupaju li se, ima li kakvih iznenađenja, jesu li susreli koga poznatoga. Na rođendansku je proslavu pozvala cijelo Mironovo društvo, obećavši da će im prirediti prvoklasno iznenađenje. Neprestano se smijuckala i potcikivala, što je Mironu pomalo išlo na živce. Pozdravio se s njom i prekinuo vezu. Na povratku, prolazeći pokraj kuće milostive gospođe Leticije, odluči da malo posjeti staricu, tek onako, da je pozdravi i pročaska s njom koju riječ. Skoknuo je do cvjećarnice i kupio cvijeće.

Kod milostive je namjerio ostati kratko vrijeme. Ali sada mu se jezik razvezao. Grickao je kolačiće i pio sok s pelinkovcem, koji mu se sa svakim gutljajem činio sve bolji, ukusniji i mirisniji. Starica mu po drugi put natoči. Postajalo mu je sve ugodnije i u ovoj samotnoj kućici, punoj starinskog namještaja, molitava i svetih slika, bivao mu sve draži razgovor sa staricom, koja neprestano mrmlja molitve i,

rekli bi se, sluša ga i ne sluša, ali sve čuje. Tako je Miron pričao i pričao, a milostiva molila i molila. Tu i tamo, između riječi molitve, ubacila bi pokoje pitanje, ili bi značajno kimnula i pogledala ga preko naočala, iz čega se moglo zaključiti da vrlo dobro prati sve što on priča.

Tako joj je u kratkim crtama ispriповjedio što su doživjeli tijekom boravka u Valpovu. Neke je događaje preskočio, a neke opisao dosta detaljno, malne do pojedinosti.

-... sveta Marijo, Majko Božja, moli za nas grešnike, sada i na čas smrti naše. Amen... Virile noge iz zavežljaja, je li?

-Da. Kljova - to je taj moj prijatelj koji ga je vidio - kaže da bi se mogao zakleti na to.

-... ne izgovori ime Gospodina Boga svoga uzalud... Baš noge, mladi čovječe?

-Da, milostiva.

-O sveti Florijane, što smo dočekali... oprosti im, jer ne znaju što čine... i uložiti riječ svoju dobrotivom kod milostivoga Gospodina Boga našega, neka nas obaspe dobrotom svojom i prašanjem... Koliko je tom gospodinu Krašiću godina?... jer riječ je tvoja istina; providnošću svojom izvedi nas na put pravedni...

-Pedesetak.

-... kojim će nas ruka tvoja dovesti u kraljevstvo nebesko... Pedesetak, kažete?

-Da, milostiva, pedesetak. Možda koju godinu više ili manje.

-... a ti, sveti Florijane, zaštiti nas od ognja što vrebalo na nas dok posrčemo stazama vrletnim i samo Njemu dokučivim, a on, Gospodin naš, neka nam ukaže milost svoju... Je li taj svežanj odnio u kulu ili kapelu?

-U kulu, milostiva, tako je rekao Kljova, taj moj prijatelj.

Starica na tren prestane micati usnama. Spusti naočale na vrh nosa i zagleda se u Mirona.

-Taj što je bio zamotan u ponjavu...

-U plahtu, milostiva - ispravi je Miron.

-Dobro, u plahtu. Je li bio mrtav, što mislite?

-Ne znamo, vidjele su se samo noge. Mogao je biti živ, ali i mrtav.

Vrati naočale u njihovo užlijebljeno ležište na nosu.

-Mogao je, da... i milošću svojom neka nas izbavi od grijeha naših svagdanjih, reci mu riječ za naše spasenje... jer tvoja je blagost poznata srcima našim... sveti Florijane, oprosti im... Izvolite, mladi čovječe, poslužite se. Ja nisam bila u dvorcu više od četrdeset godina. Ne poznajem kustosa niti mi je poznato ima li nećaka... i zamoli ga da nam blagošću svojom ukaže na put pravedni... Jeste li se zapitali, mladi čovječe, kako je taj vrtlar mogao onako potanko opisati pogibiju Đure Bakića?

-Zapitao sam se, milostiva...

-I kako je mogao znati što je pomislio u času smrti svoje?

-To sam ga baš i ja htio zapitati, a opet, nisam...

-... jer čovjek smrtni ne može prodrijeti u dubinu misli umirućeg, ona je samo tebi dokučiva... spasi ga i primi u okrilje svoje i dušu njegovu uznesi... Svakako morate zatrpati tunel kada budete odlazili... u kraljevstvo svoje... a ono raspelo imajte vazda uza se, da vas čuva i štiti od sila Bogu nemilih, a kad budete odlazili - pazite dobro, mladi čovječe! - kad budete odlazili, svakako ga ostavite na mjestu na kojemu ste ga našli... Pomozi im, premili Bože...

-A vazdu? Moramo li i nju ostaviti?

-Vazdu možete zadržati.

Poslije tih riječi starica otapka do klecala u kutu, spusti se na koljena i nastavi žarko moliti.

Iznenada prestade. Okrene glavu Mironu. U zanosu molitve oči su joj ostale sklopljene.

-Jeste li vidjeli vrtlarev vrat, mladi čovječe?

Mirona nešto presiječe, gotovo se naježi. On starici nije spominjao šal koji je gospodin Krašić u svakoj prilici nosio oko vrata. A upravo je to i za Mirona bila zagonetka, taj vrtlarev šal. I Trostruki Joja se, sjeti se Miron, bio okomio na taj njegov šal. A sada i milostiva postavlja to čudnovato pitanje.

-Nismo - odgovori. - Kad god je s nama, oko vrata nosi nekakav šal.

-Zar niste nimalo mogli zaviriti ispod šala, kad mu se malo razveže?

-Ne, nismo, on ga stalno priteže oko vrata.

Starica se okrene i spusti glavu. Srebrnasta joj se kosa raspe po naslonu klecala, a iz bezubih joj usta prožuboriše šaputave riječi:

-... i neka se milost tvoja prospe na nas, o, Gospodine... ljubav i dobrota tvoja neka vazda upravlja postupcima našim, jer ti si naša

nada, naša vjera i naše ufanje... Je li vaš prijatelj rekao da ona životinja ima crvene oči?

-Da, milostiva, tako je rekao. - Opet ga nešto štrečne.

-... a mi ćemo dobrotom i ljubavlju prema bližnjemu svome iskupiti grijeha naše... otkloni napast od života njihovih, rukom ih svojom povedi, o, Gospodine...

Bližilo se podne. Miron odluči krenuti. Starica je klečala i molila u dubokom zanosu. Tiho joj priđe.

-Ja sada idem, milostiva - reče i poljubi joj suhu ruku. - Puno vam hvala... prijatelji me čekaju...

-Pođite s milim Bogom, mladi čovječe. Neka vas vodi ruka Svevišnjega, jer samo nas ona vodi pravim putem, a sve naše postupke blagošću svojom određuje... jer ti si, Gospodine naš, sva naša nada i utjeha jedina, naša vjera i ufanje...

Ostala je klečeći, sva u žaru molitve. Mironu će ostati u sjećanju njezin krhki lik, sklopljene ruke omotane krunicom i sijeda kosa rasuta na naslonu klečala.

Izišao je nečujno. Iskoračivši iz staričina dvorišta, odjednom se našao u ulici punoj života, užurbanosti, buke i smijeha. Požurio je k svojim prijateljima.

Ondje ih je zatekao svu četvoricu. Tajanstveni Ivan bio se vratio s pecanja.

-Pa gdje si dosad? - zapita Mirona čim je zakoračio u šator.

-Malo sam se zapričao s milostivom Leticijom. Jesi li što upecao?

-Nije, umalo su njega upecali - reče Trostruki Joja, a Kljova dometne:

-Susreo se sa Skorbutovim momcima. Hajde, Tajanstveni, sada nam pričaj sve po redu. - Pa onda Mironu - Obećao je da će sve ispričati kad i ti budeš ovdje.

-Pričaj, Tajanstveni - reče Miron.

-Eto, otišao sam na Vučicu i pronašao lijepo mjesto za pecanje - otpoče Tajanstveni Ivan. - Tek što sam zabacio udicu, začujem nekakvo šuškanje u grmlju. Tamo, uz obalu, ima dosta gusta grmlja. Pomislio sam da je zec ili odlutala mačka, ili gnjetao, tih ptica ima tamo sva sila. Zato i nisam obraćao pozornost na to šuškanje. Nije prošlo dugo, a ono opet šušne, pa opet. A baš tada i zagriže. Ja zgrabim štap i povučem - ništa. Neki se sitni ribuljak otkinuo s udice.

Popravim meku i ponovno zabacim, a ono opet zašuška, onako kao da netko tresse granom. Ja se osvrnem i pogledam, a kad tamo iz grmlja na obali izviruje nacereno lice onoga Štaka...

-Štaka? - reče Kljova. - To je momak kojemu si priljepio onu čušketinu.

-Da. Stajao je na desetak metara iza mene i zatresao jednim grmom kako bi me upozorio na svoju nazočnost. Cerio se kao vrag. Nisam se uplašio. Mislim da bih s njim mogao izići na kraj.

-To si mu i dokazao kod mosta - podsjeti Kljova.

-Ja mu kažem da mi ne plaši ribu, a on se samo ceri. A onda se uozbilji i reče: »Je li, momak, rekoh li ja ono tebi da ćemo se nas dvojica još susresti?«

-To je zaista rekao - primijeti Miron - sjećam se da je rekao.

-Nije me uplašio - nastavi Tajanstveni Ivan. - Nisam ni ustao, samo sam mu rekao da smo se sada susreli i zapitao ga što želi. »Odmah ćeš vidjeti, dripac!« reče nato on i zovne Džekija. To me malo zabrinulo, jer se s dvojicom ne bih mogao nositi. Ustao sam i ostao stajati kraj štapa. Iz grmlja se pojavi i Džeki. Situacija je postajala škakljiva. Još prije sam bio svukao košulju i prebacio je preko leđa, zbog komaraca. Kad je osjetio da je Džeki iza njega, Štaka, ga, ne skidajući pogleda s mene, zapita gdje je bič. »Što će ti bič?« pitao je Džeki. »Da malo prošaram leđa ovome momku«, odgovorio je Štaka i opet zapitao za bič. »Tamo je, kod naših udica«, rekao je Džeki. »Donesi ga, brzo!« zapovjedio je crvenom. Ja zbilja ne znam kako to da su sa sobom nosili bič, možda su pucketali njime i gađali žabe uz obalu. Džeki mu reče »Čuj, Štaka, nećeš ga valjda bičem...«, ali ga Štaka presiječe »Donesi ga kad ti kažem!« Onda se Džeki udalji.

-Kad si ostao sam s njim, mogao si sve brzo završiti - reče Eukaliptus trljajući gležanj.

-I ja sam to odmah pomislio. Pošao sam prema njemu s tom nakanom, a on se samo naceri i posegne rukom u džep. Iz džepa izvuče nož skakavac...

-Nož? - zaprepasti se Eukaliptus i prestade masirati gležanj.

-Da, nož. Pritisnuo je dugme i sječivo je izletjelo. Ja ipak nisam očekivao da će ga i upotrijebiti, mislio sam da se neće usuditi upustiti u tako nešto. Ali kad sam mu vidio onu pakost u očima, e, bogme, trnci su mi prošli kralježnicom. Počeo mi se primicati. Nije se

prestajao ceriti, vidjelo se da uživa u mome strahu. A ja kod sebe nisam imao baš ništa čime bih se mogao braniti. Sjetim se štapa, ali što bih štapom mogao učiniti, kad je o njemu visjelo tri metra silka s udicom i olovom? Ipak posegnem za njim - bio je ovlaš zaboden u mokru zemlju - i, pazi, u tom istom času riba snažno zagriže, plovak se zaveze i potone, a odmah potom štap iskoči iz zemlje i otplovi niz rijeku.

-Mogao si preplivati na drugu obalu - reče Miron.

-Znam, pomišljao sam i na to, ali sam to ipak ostavio za zadnje, ako baš dođe do najgušćeg. Štaka mi se polako približavao, držeći u ruci onaj nož s oštricom uperen u mene. Izmicao sam se natraške i već zagazio u rijeku. Uz obalu je ona plitka i muljevita, puna travuljine i šaša. Kad mi se već primakao na nekoliko metara, malo se pokolebao i neodlučno zastao, pa opet pozvao Džekija.

-»Evo me, odmah!« odnekud se odazove crveni. To ohrabri Štaku i on zakorači prema meni. Već sam se htio baciti u vodu i zaplivati, kadli se iz grmlja začuje lavež, isti onakav kakav smo neku noć čuli u parku. I na obali se pojavi pas. Bože, kakva grdosija od psa! I Štaka se, začuvši lavež, bio okrenuo, pa kad vidje ono čudo od psa, problijedi poput krede...

-Stani malo, Tajanstveni! - prekide ga Kljova. - Je li taj pas imao crvene oči?

Tajanstveni Ivan je nekoliko trenutaka razmišljao.

-Nije me zanimala boja njegovih očiju - reče i nastavi: - Štaka se nasmrt prepao, od straha mu se počela tresti ruka s nožem. Vrisnuo je i pozvao Džekija. Taj put nisam čuo da mu se odazvao. A ona velepsina sjela je kod grma i gledala čas jednoga, čas drugoga. Malo bi zamahnuo repom, pa onda zarežao dubokim glasom. Pritom bi mu se gubica nabrala i ispod nje bljesnuli oštri očnjaci. Bilo je strašno. Obojicu nas je držao prikovane, svakoga za svoje mjesto. Štaka ipak počne uzmicati i, malo-pomalo, dohvati se grmlja i nestade. Pas je još neko vrijeme ostao tu, a ja, paraliziran od straha i u vodi do koljena, nisam znao što bi bilo najpametnije učiniti.

-U vodu, on ne bi pošao za tobom - reče Miron.

-To sam i namjeravao, ali tada pas nekoliko puta mahne repom i izgubi se u grmlju. Eto, to bi bilo sve.

-A Džeki? - zapita Trostruki Joja.

-Nije se više pojavljivao. Bit će da je ugledao psa prije nas i sakrio se ili odmaglio. A što si ti tako dugo razgovarao s gospođom Leticijom?

-Pričat ću vam večeras. Hajdemo sada nešto pojesti.

Tajanstveni Ivan maši se za džep i izvuče nož.

-Evo Štakina noža - reče.

Svi ga pogledaše iznenađeno.

-Kako si došao do njega? - zapita Miron.

-Ruke su mu se toliko tresle od straha pred onim psom da mu je nož jednostavno ispao. Možda on to nije ni osjetio, a možda i jest, ali se nije usudio sagnuti da ga podigne. Ja sam ga kasnije pokupio.

Nož je imao glatki rožnati držak okovan mesingom. Pritiskom na jedno puca oštrica bi munjevito iskakala iz ležišta u dršku, a pritiskom na drugo, isto bi se tako brzo uvlačila. Bio je to pravi pravcati bodež.

Poslije ručka su s priborom za iskopavanje pošli prema ulazu u tunel. U jednom trenutku Tajanstveni Ivan povuče Mirona za rukav.

-Stani malo, Miron - reče da drugi ne čuju. Kad je Miron zastao, doda šapatom - Ono što me danas najviše začudilo nisam vam rekao. Reći ću samo tebi.

-Reci - Miron ga upitno pogleda.

-Sjećaš li se kako nam je Kljova pričao da je vidio golema psa crvenih očiju, kad je ono ostao na straži umjesto tebe?

-Sjećam se.

-Poslije smo razgledali onaj otisak kod šatora.

-Da, a neku noć smo čuli i ono stravično zavijanje.

-Kljova me maloprije pitao, čuo si, je li i onaj pas kod rijeke imao crvene oči. Rekao sam da me nije zanimala boja njegovih očiju.

-I toga se sjećam. Jamačno je riječ o istom psu.

-I ja sam uvjeren u to. Ali ove oči...

-Jesi li mu ih vidio?

-Jesam, vrlo dobro.

-Bile su crvene, ne?

-Ne, nisu bile crvene.

-Nego?

-Modre, poput različka. Nikad nisam vidio psa modrih očiju.

Petnaesto poglavlje
PORUKA NEPOZNATOG PRIJATELJA - JAUCI U PODZEMLJU -
IZ TAME IZRANJAJU CRVENE OČI - VRATILA SE SAMO
POTMULA JEKA - TRI ZGRČENE PRILIKE U TUNELU

Stigavši do ulaza u podzemlje, sprtili su naprtnjače i sjeli kraj njih da malo predahnu i dogovore se.

-Pitam se zašto smo vukli sve naprtnjače - započe Tajanstveni Ivan.
- Mislim da ne bi bilo dobro da svi ulazimo.

-Zašto? - zabrza Kljova.

-Znam što misliš, Tajanstveni - reče Miron, pa će Kljovi: - Zato što bi netko opet za nama mogao poslati i naš konopac.

-Točno - kimne Kljova. - Toga se nisam sjetio.

-Možda bi bilo najbolje - nastavi Tajanstveni Ivan- da dvojica ostanu gore i stražare kraj konopca.

-Nema potrebe da gore čekaju - Miron je u mislima otišao još malo dalje. - Zašto bi konopac cijelo vrijeme tu visio? Neka ga pokupe i u određeno vrijeme dođu po one koji budu ostali.

-Pravo kažeš - suglasi se Tajanstveni Ivan. - Koja će to dvojica biti?

Nakon kraćeg vijećanja dogovoreno je da istraživanje nastave Tajanstveni Ivan, Miron i Eukaliptus. Ovaj posljednji više gotovo nije ni osjećao bolove u gležnju. Kljova i Trostruki Joja trebali su se vratiti u šatore i doći po njih točno u šest sati.

Kada su se trojica dječaka spustili u podzemlje, Kljova je izvukao nauzlani konopac, odriješio ga od drveta i s Trostrukim Jojom se vratio u dvorac.

Ulazna su vrata bila otvorena. Nisu na to obraćali pozornost jer su znali da je vrtlar negdje u blizini. I njihovi su šatori bili u redu. Ipak... Krilo na jednome od njih bilo je malo zadignuto i posuvraćeno. A oni su bili sigurni da su sva tri šatora prije odlaska zatvorili patentnim zatvaračem. Zaviriše unutra.

-Gle, opet neka ceduljica - začudi se Kljova.

Uzeli su je i pročitali, a pisalo je:

Ne ulazite više u podzemlje, zlo vam se piše!

Znajte da se prati svaki vaš korak.

Budite spremni na sve!

Prijatelj!

-Ne znam - razmišljao je Kljova - je li nam to doista pisao prijatelj ili neprijatelj. Ako je prijatelj, tada ovo treba uzeti kao dobronamjernu opomenu i upozorenje, a ako je neprijatelj, onda bi to bila prijatnja.

-Hmmm - Trostruki Joja je prevrtao papirić među prstima. - Što da radimo?

-Hajdemo do one trojice da im pokažemo - predloži Kljova.

-Zašto? Oni su i tako sada unutra i ništa im se ne može dogoditi. Ako su ovi »prijatelji« kanili za njima ubaciti konopac, kao što su to učinili sinoć, to im više neće upaliti, jer je konopac kod nas. A ako i dođu tamo pa vide da ga nema, mogu jedino zaključiti da danas nismo ni silazili dolje.

-Ima nešto u tome što kažeš - povladi mu Kljova češkajući se iza uha. - Samo, tko li je ovo pisao?

-Potpisao se kao prijatelj, ha - odvrne Trostruki Joja u šali, pa dometne uozbiljivši se: - Ako se ovime mislilo na prijatnju, onda bi to mogao biti netko od Skorbutovih momaka... a, da nije gospodin Krašić, što misliš?

-Moglo bi biti. Možda nas je koji put slijedio i vidio kamo odlazimo, pa nas sada upozorava da to više ne činimo.

-To nam je sasvim lijepo mogao reći svojim riječima reče Trostruki Joja. - Ako mene pitaš, taj mi gospodin postaje sve veća nepoznanica. Najprije onaj njegov zavežljaj i noge koje si ti vidio... čuj, Kljova, jesi li ti uistinu vidio te noge? Sada mi možeš reći, sami smo. Ili si se htio malo praviti važan, a?

-Boga mi! - zakune se Kljova. - Vidio sam ih svojim očima!

-Dobro, vjerujem ti, ne moraš se odmah zaklinjati. Eto, kažem, te noge. Pa onda šal. Ja buljim u taj njegov šal, on ga stalno nešto priteže i zateže. A čuo si što je rekao Miron. I ona stara gospođa... kako se ono zove?

-Milostiva Leticija.

-Da, vidiš, i ona je Mironu nešto govorila o tom šalu.

-Nije o šalu - ispravi ga Kljova. - Pitala ga je jesmo li vidjeli vrtlarev vrat.

-Pa to ti je to. Nismo mu mogli vidjeti vrat jer ga skriva šalom. Ne znam... puno mi je tu čudnih stvari. Onaj pas crvenih očiju, Bogo

moj... a i ti Skorbutovi momci, najbolje bi se bilo odmaknuti što dalje od svega toga, to ti ja kažem, zapamti!

-Ma ne brini, Trostruki. Nego, hajde da nešto bacimo u kljun.

-Pa maloprije smo jeli, čovječe! Bolje daj da odigramo partiju šaha.

U međuvremenu Miron, Eukalptus i Tajanstveni Ivan već su bili prevalili dionicu od prokopanog ulaza u tunel do njegova proširenog dijela, u kojemu su dan prije pronašli vazu i raspelo. Ovaj put tu se nisu zadržavali. Prošli su kraj niše i kamenog postolja, nastojeći ne uznemiriti šišmiše. Životinjice su ostale visjeti prilijepljene o svod, poput crnih školjčica na podvodnoj morskoj stijeni. Pokazalo se da Eukalptusov gležanj još nije posve zdrav. Još je malo hramao, ali mu to nije zadavalo većih teškoća u kretanju.

Prije odlaska iz šatora, Miron je na uzicu privezao raspelo i sada mu je ono visjelo o vratu, kako je savjetovala milostiva Leticija.

Iza proširenja s nišom, tunel je bio prilično suh. Mjestimično su na tlu nedostajale kamene ploče, pa su dječaci koračali po pjeskovitoj podlozi. No i ovdje se voda cijedila i svjetlucala na zidnim stijenama, gubeći se u sloju pijeska. Da bi prištedjeli baterije i produžili im trajnost, koristili su se samo jednom svjetiljkom.

Na jednom mjestu u pijesku nešto zasvjetluca. Miron se brzo sagne i iščepka srebrni novčić. Sva trojica se obraduju vrijednom nalazu. Miron strpa novčić u džep i počne rukama prekopavati pijesak, ali ne nađe više nijedan.

Nastaviše put. Uskoro se pred njima ispriječi gomila kamenja, cigli i zemlje. Osvjetliše svodni dio tunela iznad hrpe. Gore se vidjela samo vlažna zemlja, iz koje su, poput crnih zmijica, izbijali vršci korijenja. Pri vrhu gomile bio je jedan otvor, ali suviše uzak da bi se mogli kroza nj provući. Latiše se trnokopa i navališe na gomilu. Odstranjivali su urušeni materijal, proširujući pretijesni otvor. Kada su ocijenili da je dovoljno proširen, spremiše trnokope u naprtnjače i, jedan po jedan, provukoše se kroz prokop.

Na drugoj strani gomile upadoše u vodu do koljena, koja se, po svoj prilici, slijevala iz žive zemlje niz ono korijenje i skupljala u velikoj lokvi. Izgacali su iz vode i nastavili kretanje. Pod je opet bio popločan četvrtastim plosnatim kamenjem.

U tom je dijelu tunel bio gotovo suh i u znatno boljem stanju od onoga kojim su prošli. Kretali su se sada znatno lakše, povremeno

osvjetljavajući zidove i pod.

Na jednom mjestu ugledaše odvojak. Bio je dosta uži i niži od tunela. Oprezno zakoračiše u nj. Prokop nije bio ozidan. Bila je to zapravo bušotina u zemlji, kao da je tuda prošla neka orijaška krtica.

-Stanite! - krikne Eukaliptus. Zgrabio je prijatelje i povukao ih natrag.

Tek sada ova dvojica ugledaše mračnu provaliju što je zjapila na korak pred njima. Uski je tunel tu bio odsječen, kao da se survao u dubinu. Na rubu provalije zemlja bijaše vlažna, pomiješana s pijeskom. Komadi, pokrenuti njihovom težinom, odronjavahu se i survavahu u tamno grotlo. Zahvaljujući Eukaliptusovu upozorenju, na vrijeme su se izmakli nekoliko koraka izvan domašaja pokretnog pijeska i tako izbjegli najgore. Kada su osjetili čvrsto tlo pod nogama, Tajanstveni Ivan pronađe kamen i baci ga u provaliju. Poslije nekoliko sekundi začuje se pljusak.

Na tom se mjestu i glavni tunel sužavao i stubama se u ravnoj crti spuštao nekoliko metara ispod razine u kojoj su se nalazili.

-Pet je sati - reče Miron osvijetlivši bročcanik na ručnom satu.

-Hoćemo li nastaviti?

-U šest će ona dvojica doći po nas - podsjeti Eukaliptus. - A treba nam i vremena da se vratimo do izlaza.

Čekali su da čuju mišljenje Tajanstvenog Ivana.

-Ove me stube baš privlače - reče on. - Mislim da se sada nalazimo ispod ruba opkopa. Tunel se dalje zacijelo provlači ispod samog opkopa i izbija negdje pod dvorcem. Sasvim smo blizu njegova završetka i mogli bismo još malo niz ove stube, da vidimo... - iznenada zastade.

Sva trojica stadoše pažljivo osluškivati.

Čuo se nekakav neobičan zvuk. Odozgo, sa strane ili odozdo - nije se moglo sa sigurnošću zaključiti. Bilo je to tiho cviljenje, koje ubrzo prijeđe u jednolično zavijanje i završi jaukom.

Dječaci se stresu. Priljubiše se uza zid na početku stuba. Eukaliptus ugasi svjetiljku. Za nekoliko sekundi začuje se krkljanje, kao da tu, sasvim blizu njih, netko izdiše u strašnim mukama. Zatim hropac, pa slabašan uzdah.

-Netko je dolje, u provaliji - šapne Miron.

Eukaliptus se naježi pomislivši da bi to mogle biti unepokojene duše davno izginulih ratnika u onoj bitki otprije nekoliko stotina godina.

-Ali tko? - protisne Tajanstveni Ivan suhих usana.

-Hajdemo natrag - dahne Eukaliptus i upali svjetiljku. U dubini slijepog odvojka sada je vladao muk. A onda opet zakrklja, zahropće.

Miron je stezao raspelo na grudima. Srsi mu promiliše kralježnicom i on se sjeti molitve milostive Leticije. Dobro je razabirao riječi kojima je vidovita starica njega i njegove prijatelje preporučivala Bogu, moleći ga da ih čuva i štiti od sila njemu nemilih. Pokuša i on izmrmljati koju molitvu, ali mu nikakve suvisle riječi nisu padale na pamet.

-Dobro, hajdemo - prošapće.

U tom času od one gomile zarušenog kamenja i zemlje začuje se pljusak. To ih zbuni. Ukočiše se u zakoračaju kao skamenjeni.

Odmah potom iz tame izroniše dva crvena oka. Kao dvije žive žeravice, dvije vatrene, plamteće kugle. Približavahu im se i postajahu sve krupnije, sve zlokobnije...

Bilo je prošlo pet sati.

-Prošlo je pet sati - zijevne Kljova. - Još malo pa ćemo poći po onu trojicu. Dosta mi je šaha.

Trostruki Joja poruši figure.

-Uvijek ti je dosta kad ja stojim bolje - reče.

-Ih, izgubio bi ti i ovu da smo nastavili. Spasio sam te od još jednog poraza.

-Ma, nemoj - reče bubuljičavi Joja, pa uzvikne: - Ej, k vragu, odletješe naši rupčići!

Prije podne su oprali rupčice i rasprostrli ih na šatore da se osuše. Sada je zapuhao vjetar, grunuo iznenada, podigao već osušene rupčice i zavitlao ih po dvorištu. Dječaci poskakaše i stadoše ih loviti.

-Unesi šah! - vikne Kljova ulovivši posljednji rupčić. Bit će kiše.

Na zapadu se nebo zatamnijelo. Tamni su oblaci zaklonili sunce, ali se ono još nije predavalo; živim zlatom pozlatilo im rubove, koji na očigled postajahu najprije rumenozlatni, pa krvavoružičasti, zatim

zagasitocrveni, sve dok se oblaci ne spojiše i postaviše neproziran zastor između zemlje i sunca.

-Neće, vjetar će rastjerati oblake - reče Trostruki Joja.

-Čuj, prošlo je pola šest, možemo poći.

Uzeli su nauzlani konopac, izišli iz dvorišta, zaključali ulazna vrata i zaputili se na iskopište.

Kada su privezali konopac za drvo, Kljova se podvuče pod granje i vikne u otvor:

-Ej, štakori, ispadajte iz te rupčage!

Kao da je viknuo u prazno bure. Iz podzemlja mu se vrati mukla jeka, a potom zavlada tišina.

Zavikne još jednom, pa još jednom, ali rezultat bijaše isti. Pridruži mu se i Trostruki Joja.

-U cara Trajana kozje uši! - prodere se. - Hoćete li izići, eheeee!

Samo potmula jeka, pa muk.

Izvuku glave iz otvora i pogledaju se.

-Već je prošlo šest sati - reče Kljova pun tjeskobe. - Bojim se da nešto nije u redu.

-Bojim se i ja.

Opet počеше dozivati, ali im se ni ovaj put nitko ne odazva. Bližilo se šest sati i trideset minuta. Kod obojice se strah pretvarao u paniku.

-Dogodilo im se neko zlo! - zdvajao je Trostruki Joja.

-Već bi se morali odazvati da su... živi.

-Mirone! - drekne Kljova koliko ga je grlo nosilo. Jedna uplašena svraka diže se iz šikare i odletje kriješteći.

I to bijaše sve.

-Što da radimo? - Trostruki Joja uzrujano je stiskao oznojene šake.

-Idem ja po njih! - reče Kljova odlučnim glasom.

-Ne smiješ sam, što ti je? Ako je njih snašlo zlo, moglo bi snaći i tebe.

-Ipak idem!

-Idem i ja!

-A tko će nas izvući?

-Hm... - Trostruki Joja bio je u nedoumici.

-Jedan od nas mora ostati gore. Ostani ti. - Nije ovo Kljova rekao laka srca. Panika ga bijaše potpuno obuzela, gutao je teške gvalje

straha. Srce mu čekicalo u grudima. Na što li bi sve mogao naići u podzemlju? I što ako ih ne nađe, ili... o, Bože! Poče govoriti brzo, očiju punih suza: - Da, ti moraš ostatii gore, Trostruki, čuvaj konopac. Možda ćemo morati na brzinu izići. Ja ću se spustiti, ne brini. Ako se ne vratimo za jedno pola sata, obavijesti policiju.

I već se počeo spuštati niz konopac.

Skrenuo je udesno, pa niz tunel, putom kojim je s prijateljima prošao jučer. Stigao je do proširenja, nastavio se probijati u istom smjeru, provukao se kroz otvor koji su ona trojica proširila, upao u lokvu iza hrpe odronjena materijala, pa onda dalje, još dalje. Sa svakim je korakom strah u njemu sve više rastao, tresao ga, grudi mu postale pretijesne, upravo ga boljale, a sve mu nešto drhtalo u grlu. Kretao se šutke, daščući, ne puštajući ni glaska od sebe. Pomislio je nekoliko puta da ih pozove, ali mu grlo bilo suho, stisnuto od straha.

O, eno ih, eno ih! Sve zaklikće u njemu. Ugledao je tri zgrčene prilike priljubljene uza zid. Pomislio je da im se nešto dogodilo, da se ne mogu pokrenuti. Ali kad ga prijatelji prepoznaše, pohrliše k njemu.

-Zašto ne izlazite, ljudi? Šest je odavno prošlo!

Rekao je to tobože nemarnim glasom, s malo predbacivanja, kako bi prikrio suze radosnice što su mu navrle na oči. U grlu i grudima nešto mu se najednom otkočilo, osjetio je silno olakšanje.

-Svaka čast, Kljova - reče Tajanstveni Ivan umjesto odgovora, pa upita: - Jesi li nekoga susreo dok si išao prema nama?

-Koga bih susreo? Vidio sam samo one šišmiše, ako na njih misliš.

-Ne mislim na njih, nego...

-Dobro, onda hajdemo - reče Miron.

I pođoše.

-Zašto pitaš jesam li nekoga susreo?

-Neka, šuti sad - zataška Miron odgovor. - Reći ćemo ti kad iziđemo.

Uspentrali su se uz konopac i iskobeljali kroz provaljeno nadsvođe. Kad ugleda prijatelje i vidje da su svi živi i zdravi, Trostrukom Joji zasja bubuljičavo lice.

Tek sada ispričaše što su dolje čuli i vidjeli.

-Ja tu životinju nisam susreo. Možda vam se samo učinilo, a?

-Ne govori gluposti, Kljova! - reče Eukaliptus. - Trebao si biti dolje, onda bih te ja pitao.

-Oho, već sam se ja susreo s tom psinom, i to kad sam bio sam. U četiri oka. Sigurno je to ista životinja.

-Takve dvije valjda i ne bi mogle postojati na ovom svijetu - nato će Eukaliptus.

-Gledao vas, kažete, a onda podvio rep i otišao?

-Da.

-Kamo li je samo mogao nestati? - čudio se Kljova. - Uopće mi nije jasno.

-Uz konopac se nije uzverao, to vam jamčim - pokuša Trostruki Joja prebaciti na šalu.

Nitko se nije nasmijao. Hitali su prema šatorima.

-A taj što je dolje jaukao - opet će Kljova - što je bilo s njim?

-To nije bio ovozemaljski jauk - reče Eukaliptus. Malo pošuti, pa onda doda: - Hoćemo li uopće još kojiput silaziti dolje?

-Neka, Liptus - pogleda ga Miron - nećemo sada o tome. O svemu ćemo se dogovoriti večeras, kad se vratimo od gospodina Krašića.

-Ej, umalo smo zaboravili! - Trostruki Joja se sjeti ceduljice. - Pogledajte ovo!

Izvuče je iz džepa i pruži Tajanstvenom Ivanu.

-Gdje ste to našli? - zapita Miron kada su sva trojica pročitala poruku s papirića.

-U šatoru. Netko je ostavio dok smo bili odsutni.

-Možda vrtlar - reče Kljova. - I Trostruki tako misli.

-Mislim, da - potvrdi ovaj. - Imao bih ja njega nešto zapitati.

-Što? - Miron ga pogleda.

-Ha, što! Pitao bih ga zašto nosi šal u ovo doba godine.

Bili su nadomak dvorca. Miron Kljovi i Trostrukom Joji pokaže srebrni talir.

-Zašto na tome mjestu niste još tražili? - zapita Kljova diveći se novčiću. - Ovaj je odličan, kao iz kovnice!

-Naravno da smo tražili - odgovori Miron. - Nema ih više.

Vjetar je još povijao krošnje platana oko dvorca, hućao u Morovića kuli. Zavitlao je vrtlog prašine i lišća i uzdigao ga iznad parka. Oblaci se počeli razbijati, sunce opet sinulo. Na prilaznom mostu Miron zastane i počne se smijati.

-Što ti je? - Tajanstveni Ivan se osvrne.

-Zar ne znaš?

-Što?

-Pa ono zavijanje i krkljanje. Eno, i u kuli zavija kao u tunelu! Od vjetra je to dolazilo, od vjetra, čovječe! Siguran sam.

-Od vjetra? - zaustavi se i Eukaliptus. - O, Bože, da!

-Tamo sigurno ima nekakav otvor - nastavi Miron - kroz koji je vjetar jaukao i uzdisao.

Pred šatorima zbacije naprtnjače i požuriše u prostoriju s tušem.

Šesnaesto poglavlje

VRTLAREVA PRIČA - nastavak (Koraci u hodniku - Pojavljuje se duh bijele žene - Pokopajte moje kosti - Barun Prandau popušta - Tri topovske kugle) - NOĆ UOČI ... - AKO SE PO JUTRU DAN POZNAJE, TKO ZNA KAKO ĆE VEČER ZAVRŠITI - POSLJEDNJA IZVJEŠĆA SKORBUTOVTH MOMAKA - AKCIJA ĆE POČETI VEČERAS

Vrtlar uvede dječake u gostinsku sobu.

Izuzev televizora i električno-plinskog štednjaka, svi su komadi pokućstva u ovoj sobi bili povezani jednom zajedničkom sponom - starošću. Vitrina od mrke hrastovine, bijeli i komoda, stolić od orahova drveta i golemi pisaći stol s nezgrapnim nogama, pa starinske sofe, da i ne govorimo o bijelom kaminu od keramičkih pločica, u kojemu vatra nije zaplamsala barem stotinu godina - kao da je sve to netko pažljivo pronio kroz minula stoljeća i smjestio u ove naše dane. Čak i vrtlar, s gustom prosijedom kosom i brkovima vrijednim svakog poštovanja, na neki se poseban način uklapao u sve to.

-E, tako - reče vrtlar kad su dječaci posjedali - izvolite, poslužite se!

Bilo je opet sve kao i prilikom njihova prvog posjeta. Domaćin je iz smočnice donio već pripremljeni pladanj i stavio ga na stol. Pladanj bijaše pun divnih jela, pa Kljova, bacivši letimičan pogled na nj, uzdahne i reče:

-Baš vam hvala što se nam dopustili da šatore premjestimo u dvorište!

Vrtlar se osmjehne, a dječaci pogledaše Kljovu s nerazumijevanjem. Oni su gospodinu Krašiću za to već bili zahvalili, pa nisu mogli shvatiti zašto on sada opet zahvaljuje. A tijekom Kljovinih misli bio je ovakav: sjetio se da je jedanput morao dežurati uza šatore pokraj Karašice dok su se njegovi prijatelji sladili ovakvim jestvinama, a sada, zahvaljujući sretnoj okolnosti što su šatori u dvorištu, nitko nije morao dežurati, pa je i on mogao biti uz bogati pladanj.

-Kako napredujete? - zapita ih vrtlar. - Jeste li otkrili kakav vrijedni nalaz?

-Jedan srebrni talir - reče Kljova preko zalogaja.

-Talir? Gdje ste ga pronašli?

Na ovo pitanje odgovori onaj od koga bi se to najmanje očekivalo - Trostruki Joja. On reče:

-Bio je u zemlji što se držala uz onu otkrhnutu topovsku kuglu. Kada smo je sastrugali, iz zemlje je ispao novčić.

-Dobro je, odahne Miron, dugački je spretno pokrio Kljovinu brzopletost. Zbilja se dobro snašao. Jer, da su rekli gdje su ga doista našli, morali bi vrtlaru još ponešto objasniti.

Kljova je već počeo jesti, a ni ostali se nisu dugo skanjivali, tek onoliko koliko je potrebno da se pokaže dobar odgoj. A dobar odgoj je također nalagao da se ponuđeno ne odbija unedogled, pogotovo ako ste od srca ponuđeni. Pa se i oni lijepo prihvatiše jela.

Vrtlar sjedne kraj kamina i počne puniti lulu.

-Sinoć sam vam ispričao - otpoče - kako je grof Artur onoga jutra doslovce pobjegao iz dvorca. A prije toga smo čuli i što je slaboumni Ivo Mušić ispričao natporučniku Kuschmanu. Ovaj tada nije ni slutio da će mu se već sljedeće noći dogoditi nešto zbog čega će njegov život - a nije mu preostalo još mnogo života, ako je vjerovati predviđanjima dr. Josipa Šibera, koji ga je i uputio na liječenje u valpovačke željezovite vode - nije ni slutio da će njegov život od te noći poteći sasvim drugim tijekom.

Ustao je s onoga snopa stare šašljike i dohramao do dvorca, svejednako pod snažnim dojmom priče koju je netom čuo. Te noći dugo nije mogao usnuti. Dovodio je tu priču u vezu s pričom grofa Artura, koju je znao otprije, sveudilj se pitajući kako to da je barun i njega smjestio baš u onu istu sobu u kojoj je spavao grof. Na kraju ipak usne.

Oko pola noći nešto ga trgne iza sna. Nije znao što je to, ali nešto je bilo, nešto što mu je poremetilo san. U sobi je vladao muk, grobna tišina obavila dvorac. Širom otvorenih očiju piljio je u vrata. I te je noći sjala jaka mjesečina, baš kao i posljednje noći grofova boravka u dvorcu. Tada se u hodniku začuje prigušeno tapkanje; netko je u papučama koračao po sagu. Kuschman se malo izdigne u postelji,

osloni se na lakat, sav napet od uzbuđenja i iščekivanja. Privuče štap bliže uzglavlju, kako bi mu se u slučaju potrebe našao pri ruci.

Tapkanje u hodniku postaje sve razgovjetnije. I sve bliže. Koraci zastadoše pred vratima. Odande dopre tihi jecaj. Kvaka se pokrene, vrata škripnuše i počеше se lagano otvarati...

Na vratima se ukaže bijela sjena nejasnih obrisa, nekakvo svjetlucanje, treperenje. Kuschman protrlja oči ne bi li razlučio san od jave, ali još nije mogao razabrati tko ili što to stoji u okviru vrata. Zamagljeni se obrisi počеше uobličavati; iz onog treperenja izroni lik mlade žene, sav prozračan i lagašan, kao da nije od ovoga svijeta. Dugi joj se ružičasti veo spuštao do poda, a zlačana kosa, rasuta po grudima, svjetlucala poput srne. Lice joj je bilo prelijepo, upravo neviđene ljepote, ali sablasno bijelo, blještavo. Kuschman ispruži ruke kao da se želi zaštititi od čudnovate magije što je isijavala iz toga lika i strujila prema njemu. Ali nije se uplašio. Sjetio se da je grof Artur pričao kako je one noći molio prikazu da se udalji od njega, no takvo što Kuschmanu nije padalo na pamet.

Tada žena u bijelom - duh! - kroči prema njegovoj postelji, stade kraj uzglavlja i šutke ga promatraše. I on opet začuje slabašne jecaje i uzdahe, kakvi su se maloprije čuli iz hodnika. I žena-duh progovori. Riječi su joj bile tihe, prekidane dubokim uzdasima, ali nadasve umilne i uhu ugodne. Reče mu da je ona duh Marije Stilinović - barun Gustav Prandau će kasnije u svojim dnevničkim zapisima točno navesti riječi koje je te noći duh izrekao uz Kuschmanovo uzglavlje - reče mu, dakle, da je ona duh Marije Stilinović, djevojke koja je davno, davno živa zazidana u posebnom grobu između kule i kapele i da joj tijelo i sada tamo leži, okrenuto naglavce i pritisnuto s tri teške topovske kugle na stopalima, te da ju je takvom smrću umorio Murat-beg jer nije prihvatila njegovu ponudu da mu postane robinjica u haremu. Još reče da se njezin duh ne može smiriti dok joj se kosti ne iskopaju i ne pokopaju po katoličkom obredu, na groblju, u posvećenoj zemlji. I stade preklinjati Kuschmana da njezinu molbu prenese barunu, vlasniku dvorca, jer je samo on mogao narediti iskopavanje kostiju, a da će za to obojicu nagraditi - Kuschmana ozdravljenjem, a baruna blagom.

-Valjda je mislila na onu škrinju s blagom koju je Marija Stilinović bacila preko bedema kad je pohitala u pomoć Đuri Bakiću - reče

Tajanstveni Ivan.

-Nije ona bacila škrinju, ako se sjećaš, nego ključić kojim je škrinja bila zaključana - ispravi ga vrtlar. - Škrinju je zakopala negdje u podrumu i samo je ona znala za nju. Dakle, vrlo je vjerojatno da je posrijedi bila baš ta škrinja, da je nju obećala barunu. A ovdje ćemo još jednom naglasiti da je za mjesto na kojemu je škrinja bila skrivena i u ono davno vrijeme znala samo Marija Stilinović. Tijekom sljedećih 295 godina pazite, duh se pojavio 1838. godine - sve do te noći, o škrinji se nije niti pričalo niti bilo što znalo.

-A kako je onda znao taj duh? - zapita Kljova.

Gospodin Krašić je lupkao lulom o kamin, duboko zamišljen.

-Kako je znao, ha. Ni o mjestu na kojemu je Marija bila zazidana nitko ništa nije znao. A duh je to rekao Kuschmanu one noći, točno mu opisao to mjesto, što potvrđuje da se doista radilo o duhu umorene valpovačke junakinje. A pokazat će se... ali, čekaj, bolje je da idemo redom. Kada je Kuschmanu iznijela svoju molbu, prikaza je nestala, rasplinula se. No tapkanje u hodniku još se čulo, sve udaljenije, tiše, dok nije posve utihnulo.

Natporučnik te noći više nije usnuo. Sutradan je, sav iscrpljen, zamolio baruna da ga posjeti. Kada se ovaj pojavio u njegovoj sobi, bolesnik mu potanko ispriča sve o pojavi prikaze i njezinoj čudnoj molbi. Barun ga je pažljivo saslušao, neprestano kimajući sažalno glavom. Nije mu povjerovao ni riječi. Cijelu njegovu priču pripisivao je halucinacijama teškog bolesnika. Savjetovao mu je da se smiri i uzme lijekove, uvjeravajući ga da sve to ne može biti ništa do posljedica njegova pogoršanoga zdravstvenog stanja, dakle čisto priviđenje. U sebi je pak zaključio da se bolesnom časniku bliži kraj i da ga treba što prije otpraviti u Osijek.

-Je li mu se duh ukazao još koji put? - prošapta Eukaliptus.

-Jest, već sljedeće noći. I tada ga je lijepa prikaza molila sve kao i prethodne noći. I opet natporučnik poruči barunu da ga posjeti, pa kad se ovaj odazva njegovu pozivu, ispričavši mu ga da je prikaza ponovno posjetila. I ovaj put barun ostade hladan na njegove molbe.

Barunica je, međutim, imala mladu komorkinju, koja je dvorila bolesnoga časnika i s kojom se on u neku ruku bio sprijateljio. Tako on sve ispriča i komorkinji i zamoli je da prikazinu molbu prenese plemenitoj barunici, da bi ona utjecala na svoga supruga i privoljela

ga da naredi iskopavanje. Mlada ga je komorkinja u čudu gledala, onako kukavnog i shrvanog teškom bolešću, zacijelo zaključujući isto što i barun nekoliko noći prije. Ipak, sva potresena ispriповjedita je gospodarici sve što je čula.

Barunica je u više navrata molila svoga supruga da postupi po želji prikaze, sve dok on na kraju ne popusti i ne obeća da će se kopanje obaviti krajem studenoga. No i dalje je čvrsto vjerovao da su sve to Kuschmanove tlapnje što mu se javljaju uslijed teške bolesti. O cijelom je slučaju obavijestio pečuškog biskupa Ivana Sćitovskog i zamolio odobrenje za kopanje. Kad je odobrenje stiglo, barun naredi vrtlaru i kuharu da, uz nazočnost kapelana Marijana Bazelskog, započnu kopati na mjestu na koje je prikaza uputila.

Gospodin Krašić ustade i s prozora pogleda u dvorište, pa rukom pokaže kut između dvorske kapele i ulaza u Morovića kulu.

-Eto - reče - tamo je to bilo.

Ustanu i dječaci i pogledaju mjesto koje im je vrtlar pokazivao. Zatim svi opet posjedaju, a gospodin Krašić nastavi:

-Kopanje je obavljeno 28. studenoga noću, u najvećoj tajnosti, kako se praznovjeren svijet ne bi uznemirivao. Noć je bila mračna, kišna i vjetrovita. Vrtlar i kuhar kopali su na onom mjestu, a u kapeli je čekao pripravan lijes. Dvojici čestitih slugu nije bilo lako pri duši, iako je uz njih bio i dvorski svećenik i neprestano molio. Vjetar je urlao gore, u Morovića kuli, a sluge, drhteći od jeze, kopale su predano, sve dublje, dublje...

I tada, na metar i pol dubine, vrtlareva lopata udari o nešto tvrdo. Bila je to topovska kugla. Malo dalje nađoše još dvije, upravo onako kako je to prikaza i prorekla. A ispod kugli, pri blijedoj svjetlosti fenjera, zabijeljele su se kosti stopala...

Budući da je pladanj već bio prazan, vrtlar ustade i sa štednjaka donese već skuhani čaj. Nalije ga u šalice i stavi pred dječake.

-Eto, tako - reče - tako je to bilo. Ako se slažete, za večeras ćemo prekinuti pripovijedanje i nastaviti sutra navečer. To će biti posljednji nastavak, i završetak. Samo pazite, ja sutra imam posla u Osijeku. Otići ću poslije podne i vratiti se kasno navečer. Vi možete nastaviti svoja istraživanja, ili otići na kupanje, po volji vam. No bojim se da bi se sutra vrijeme moglo pogoršati. K meni se uspnite kad budete vidjeli svjetlo u mojoj sobi, pa ma koje to doba noći bilo.

-Recite nam još samo - zamoli Miron kada su polazili - zar iskopavanju nije bio nazočan Kuschman?

-Nije - odgovori gospodin Krašić. - Njega je barun početkom rujna otpremio u svoju kuću u Osijeku, kako ne bi izdahnuo u dvorcu.

Zaželješe gospodinu Krašiću laku noć i odoše.

Osvanulo je lijepo lipanjsko jutro. Zrak bijaše bistar i svjež, tek blago zagrijan prvim sunčevim zracima.

Vrtlar se zaputio živici što obrubljavaše nekoliko razgranatih grmova mirisave skobotovine. Jučer je zapazio da su iz živice prorasle šibljike lijeske, pa ih je nakanio okresati.

Dječaci su još spavali. Noćas su dugo ostali budni i razgovarali o vrtlarevoj priči, koja je, očito, dostizala vrhunac i bližila se kraju. Vrtlar je i najavio njen skori završetak. Miron je dobar dio onoga što im je dosad ispričao znao već otprije, ali je osjećao da gospodin Krašić valpovačku legendu poznaje do u tančine. Zato je po svaku cijenu njegovu priču htio čuti do kraja.

To je i bio jedan od razloga što je uznastojao da njihov boravak u Valpovu potraje barem do završetka priče. Uz to je bilo i dobrih izgleda da konačno otkriju tajnu podzemnog prolaza. No bilo je i drukčijih mišljenja. Trostruki Joja je držao da bi već danas trebali započeti pakirati naprtnjače i spremati se za povratak. Ipak je prevladao Mironov prijedlog da ostanu još dan-dva. Njegov su prijedlog poduprli Eukaliptus i Tajanstveni Ivan. Unatoč svemu, već su sada sa zadovoljstvom mogli zaključiti da njihov dolazak u Valpovo nije bio uzaludan. Ta oni su već imali probušenu kacigu, zahrđalu bajunetu, nekoliko čahura, otkrhnutu topovsku kuglu, raspadnuti opasač s fišeklijama i tri okvira neupotrebljiva streljiva, donju polovicu sablje s ukrašenim balčakom, vazu i srebrni talir!

Na kraju su ipak jednostušno odlučili da i danas uđu u podzemlje, ali se postavilo pitanje bi li to učinili prije podne ili poslije objeda. Našli su za sve prihvatljivo rješenje: bude li vrijeme kišovito i neprikladno za kupanje, kao što je predvidio vrtlar, spustit će se odmah poslije doručka, jer će im u podzemlju i tako biti malo važno pada li gore kiša ili grije sunce. Ako bi pak vrijeme bilo lijepo i sunčano, prije

podne će otići na kupanje, možda skoknuti i u grad, a u tunel će se spustiti poslije podne.

A vrijeme bijaše lijepo i sunčano da ljepše ne može biti. Tako je barem navješćivalo jutro.

Pa, ako se po jutru dan poznaje...

Ako se po jutru dan poznaje, tko zna kako će završiti večer...

A večer se bližila.

U maloj kavani na kraju grada počeli se okupljati gosti. Maloprije tu je stigla i družina koja se posljednjih večeri ovdje viđala veoma često.

Skorbut otpije gutljaj coca-cole pomiješane s rumom i dublje se nagne nad stol. Ostali to protumačiše kao poziv da se pri maknu bliže. Privukoše stolice da bi bolje čuli što im namjerava reći. To je zacijelo namijenjeno samo njihovim ušima.

-Momci - započe Skorbut poluglasno, povukavši još jedan dim iz cigarete i gnječeći je u pepeljari - mislim da je došlo vrijeme za akciju.

-Čekaj malo - umiješa se Zimzelen. - A Madlen i Đeki? Zar ih nećemo pričekati?

-Nećemo.

-Zašto?

-Čuj - zagleda se Skorbut u njega - nemoj ti meni postavljati pitanja, nego dobro slušaj što ću ja reći. Vrijedi?

-U redu - malo se pokunji Zimzelen.

-Rekao sam da je došlo vrijeme - obuhvati pogledom svu trojicu i zadrži ga po trenutak na svakome. - Jeste li spremni?

Štaka i Mrki odgovoriše da jesu. Zimzelen samo kimne. Bio je malo uvrijeđen zbog Skorbutova prijekora.

Ovaj nekoliko puta provuče prste kroz kosu, pa pogleda na sat.

-Sada je pet sati i pet minuta - reče. - Možete li mi sa sigurnošću reći gdje se u ovom trenutku nalaze osobe koje nas zanimaju?

Odgovoriše da mogu.

-Prvo, No 1, gdje je on?

Pitanje i Skorbutov upitni pogled bijahu upravljani krupnom momku, koji je upravo ustima prinosio šalicu s kavom.

-Sada je već u Osijeku - trgne Zimzelen glavom i, ne srknuvši kavu, spusti šalicu na stol. - U četiri je kupio povratnu kartu za

»Panturistov« bus.

-Znaš li približno kada će se vratiti?

-Znam točno. Večeras u devet i četrdeset pet.

-Po čemu to znaš?

-Jer je kupio povratnu kartu. A samo jedan »Panturistov« dolazi večeras iz Osijeka, taj u devet i četrdeset pet. Povratna mu karta vrijedi samo za »Panturistov«, ne?

-Da. To je oštroumno izveden zaključak. Jesi li ipak na kolodvoru provjerio vozni red? Da nema još koji »Panturistov«, prije toga u devet i četrdeset pet?

-Nema. Samo taj u devet i četrdeset pet.

-Dobro, vrlo dobro - pohvali Skorbut Zimzelenovu domišljatost, želeći time malo ublažiti maloprijašnji prijekor. - Dakle, No 1 će biti odsutan do devet i četrdeset pet. Imat ćemo dovoljno vremena na raspolaganju. A vas dvojica? - pogleda Štaku i Mrkoga. - Oni su nam se klinci upetljali u posao i mogli bi zasmetati u najodlučnijem trenutku. Gdje su oni sada?

-U rupi - spremno prihvati Štaka. - Nešto poslije tri sata izišli su s No 1 iz dvorca. Na mostiću su se rastali. No 1 je okrenuo u grad, valjda na autobusni kolodvor.

-Dobro - kimne Skorbut - to se uklapa u ono što je rekao Zimzelen. I?

-Spustili su se u onu rupčagu. Njih četvorica.

-A peti?

-Pokupio je konopac kojim su se spustili i vratio se u vigvame.

-Znači da su ta četvorica sada u rupi?

-Da, jesu.

-A peti u dvorcu?

-Da - riječ prihvati Mrki. - To je onaj bubuljičavi dugonja kojega sam neku večer maznuo po tintari. On će sigurno večeras otići s nauzlanim konopcem po onu četvoricu.

-Neće, neće - smrmlja Skorbut i nasmiješi se. - No, dobro. On je, dakle, u dvorcu. A ulazna vrata?

-Zaključao ih je.

-Ključ je kod njega?

-Da.

-Fino - Skorbut protrlja dlanove. - Super! Bolje se ne može poželjeti, sve nam ide na ruku. Pa, momci, ja to zovem dobro obavljenim predradnjama. A što se tiče Madlen, ona je do sada već podmirila svoj hotelski račun. Sada je vjerojatno na kolodvoru i kupuje karte za sebe i nas četvoricu. Do Osijeka, u devet i trideset. Odande imamo vlak noćas u dvadeset do jedan. To znači da do pola deset moramo obaviti posao.

-Nismo platili stan - podsjeti Zimzelen.

-Tko te pita za plaćanje! - nasmije se Skorbut. - Stara nam je izdala sobu na poštenje, ne pitajući za osobne iskaznice. Malo će se iznenaditi kad nas ujutro ne zatekne u sobi. Tko joj je kriv, morala je biti opreznija.

-A Džeki?

-Uzmite kao da ga nema, kao da ga nikada nije ni bilo. Taj valpovački deran i tako nam se prikrio naknadno, kad smo već sve bili isplanirali i zagazili u posao.

-Dobro - složi se Štaka objeručke, sjetivši se kako mu Džeki nije priskočio u pomoć kad je ono na rijeci htio napasti Tajanstvenog Ivana. - A kako ćemo izvesti akciju? Jesi li smislio?

-Naravno da sam smislio. - Skorbut se osvrne preko ramena da vidi nema li koga neželjenog u blizini. - Prošli put sam vam u grubim crtama izložio svoju zamisao, a sada ću vas upoznati s pojedinostima. Akciju ćemo izvesti večeras. To je naš dan »D«! Momci, bit će to muški posao!

Riječi »muški posao« ponukaše svu četvoricu da posegnu za čašama i iskape ih. Zatim opet povjerljivo sastaviše glave nad stolom.

-Ovako - nastavi Skorbut obrisavši usta. Još jednom pogleda na sat, pa se obrati Štakinj čupavoj kosi, jer mu je glava bila nisko spuštena nad stol - Ti, Štaka, i Mrki, iz ovih ćete stopa otići do te njihove rupe i zatrpati je.

-Zatrpati? - trgne se Štaka i podigne glavu.

-Da.

Nastade tajac. Kao da nisu odmah mogli shvatiti značenje Skorbutovih riječi. Onda Štaka rekne:

-Pa oni su unutra, ona četvorica! Neku večer si se ljutio kad sam ubacio konopac, a sada...

-To je bilo neku večer. Sada je slobodno zatrpajte, to je dio moga plana, razumiješ? Ne brinite vi za njih. Ako budu imali sreće, nekako će se izvući. Sutra ili prekosutra, to je njihov problem. To se nas ne tiče.

-Čime ćemo je zatrpati? - zapita Mrki.

-Snađite se nekako. Štaka je rekao da je tamo nekakva gomila granja. Navucite ga na otvor i potabajte da se rupa dobro zapuši. Možete nečim i pritisnuti.

-Dobro, a onda?

-Onda dođite pred dvorac i zalupajte na vrata. Kad vam onaj bubuljičavi kreten otvori - Skorbut značajno upre pogled u Mrkoga - ti ga opet nečim mazni. Onesposobite ga kako znate i oduzmite mu ključeve. Možete ga malo i uspavati. Ali mu njušku svakako nečim zapušite, da klinac ne bi drekom dozvao koga.

-Nema problema - reče Mrki, nasmije se i zadovoljno protrlja dlanove.

-Zimzelen i ja ćemo biti u blizini. Kad se domognete ključa, zazviždite. Tada i nas dvojica ulazimo u igru i upadamo unutra.

-Zar samo vas dvojica? - razočarano će Štaka.

-Sva četvorica, glupane! Zaključat ćemo za sobom vrata i munjevito obaviti taj poslićak. Jeste li se opskrbili svjetiljkama i alatom?

Mrki i Zimzelen odgovoriše da jesu, a Štaka samo kimne. Sada je on bio malo uvrijeđen.

-Dok ste vas trojica danas bili na zadatku, ja sam spakirao sve naše torbe i pohranio ih u kolodvorsku garderobu- reče Skorbut i svakome predade po jednu potvrdu o pohrani prtljage. - Neka svaki svoju potvrdu ima pri ruci, možda ćemo morati jako žuriti na autobus. - Pozove konobara i doda: Popit ćemo još po jednu, za sreću.

Kad je konobar donio piće, oni podigoše čaše.

-Samo trenutak - zaustavi ih Zimzelen i zamahne glavom. - Gdje će biti Madlen s kartama?

-U kolodvorskom bifeu - odgovori Skorbut.

Prinesoše čaše ustima.

-Za uspjeh! - rekoše uglas i iskapiše piće na dušak.

-Tako - zaključa Skorbut. - Čim iziđemo, razići ćemo se. Dvojica po dvojica. Ti, Štaka, i Mrki, na svoju stranu, a Zimzelen i ja na svoju.

Zatim plati piće.

Podigoše palčeve i razidoše se.

Sedamnaesto poglavlje

NAPREDOVANJE TUNELOM - JE LI SE TROSTRUKI JOJA
OPAMETIO - ZAGLAVIO SE TRNOKOP - NEMA IZLAZA -
PRASAK IZA LEĐA - VRATA SU NAPOKON POPUSTILA - ŠTO JE
IZA NJIH - TRAGOVI U PRAŠINI - ČIJA JE OVO ODJEĆA -
UMOTAN POPUT DIMLJENE KRVAVICE - JEDAN PAS TRČI
PREMA KULI

Četvorica se dječaka spustiše u podzemlje i bez većih teškoća napredovahu već znanim putem i prolazima. Zaustaviše se na početku stubišta i svjetlo baterijske svjetiljke oboriše niza stube. Spuštale su se u dubinu i svjetlo je jedva dopiralo do njihova podnožja.

Na desnoj im je strani ostao slijepi odvojak, koji se obrušavao u provaliju ispunjenu vodom. Uzdasi i jauci odande se više nisu čuli. Mironov oštroumni zaključak da ih izaziva vjetar, nadirući u podzemlje kroz neki otvor, po svoj prilici bio je ispravan, jer je sada, kad je vrijeme vani bilo mirno, i u podzemlju vladao muk.

- Što čekamo? - reče Kljova. - Kad smo već tu, pođimo dalje!

Počnu se oprezno spuštati. Neke su stube bile obložene grubim plosnatim kamenjem, a s nekih je ono bilo svučeno, pa je ostala samo gola zemlja, vlažna i kliska. Bit će da se preko njih dugi niz godina povremeno slijevala voda, malo-pomalo odronjavala zemlju i naplavljivala je u podnožju. Pri slabu svjetlu i s naprtnjačom na leđima, valjalo je biti krajnje oprezan, jer bi pogrešan korak mogao prouzročiti klizanje i stropoštavanje niza stubište.

Napokon se spustiše do dna. Tu ih je opet dočekala voda. Tajanstveni Ivan držalom trnokopa izmjeri dubinu. Lokva nije bila duboka, najviše do koljena, pa dječaci odluče da je pregaze.

Voda bijaše hladna. Pod stopalima su osjećali kamene ploče što su doklizile sa stubišta. No svaki put nisu mogli napipati čvrsto uporište. Tada bi zapadali u mulj, iz kojega su s naporom izvlačili noge.

Ipak se dokopaše stubišta na drugoj strani lokve i počеше se uspinjati.

-Ima mnogo vode u ovom tunelu - reče Eukaliptus. - Malo-malo, pa nekakva lokva.

-Nije ni čudno - uze objašnjavati Tajanstveni Ivan.- Tunel prolazi na dubini od nekoliko metara ispod razine zemlje, a u najdubljem dijelu, evo ovdje, sigurno ima i pet-šest, metara. Na tim se dubinama i inače nailazi na vodu prilikom kopanja bunara.

-Osim toga - dopuni Miron - možda ovamo prodire i voda iz suhog korita Jadike.

-Ako je korito suho... - nasmije se Kljova.

-Mislim - objasni Miron - kad ga kiša napuni. Voda iz Jadike tada se brzo izlije u Karašicu, ali kroz dno nešto sigurno dospije i ovamo.

-Dobro, dobro - povladi mu Kljova.

Stube kojima su se sada uspinjali bijahu suhe i u znatno boljem stanju od onih kojima su se netom spustili.

-Razumljivo, moraju biti suhe - reče Eukaliptus kad im je Kljova na to skrenuo pozornost. - Do onih kojima smo sišli katkad je iz tunela dotjecala voda i slijevala se niz njih, a ovima nije, jer one završavaju negdje pod dvorcem, ili sasvim blizu njegovih temelja. Miron je imao pravo kad je prevideo da će nas tunel dovesti pod dvorac, sada sam siguran u to.

Kljova je išao prvi, duboko pognut pod naprtnjačom, tako da je opuštenim rukama gotovo dodirivao stube pred sobom.

-I ovo mi je neki pasji život - uzdahne. - Kaljužamo se u ovim rupčagama kao svinje. A Trostruki gore lijepo planduje.

-Netko je morao ostati kod šatora - nato će Tajanstveni Ivan. - On se javio dragovoljno. Samo...

-Samo što? - zapita Eukaliptus.

-Gospodin Krašić je u Osijeku, pa je Trostruki sada sam u dvorcu. Nadam se da neće napuštati šatore, kao što je to učinio kad je prvi put dežurao, kod Karašice.

-Misliš, kad su ga ono zveknuli?

-Da.

-Pa valjda ga je to opametilo.

-Nadajmo se da jest - reče Miron. - Ali će ih ipak morati napustiti.

-Zašto? - zapita Kljova.

-Da bi nam donio konopac. Neće valjda zaboraviti za sobom zaključati ulazna vrata.

-Neće - odmahne Eukaliptus. - Kad smo polazili, ja sam ga upozorio na to. I rekao sam mu da otvori četvere oči kad bude

napuštao dvorac. Da ga ne bi zaskočili iza nekog grma. Onaj nam je prijatelj poručio da prate svaki naš korak.

Na stube se nastavljao uski hodnik popločan širokim ciglama, niska stropa, dug desetak metara, koji na kraju bijaše zatvoren teškim vratima. Hodnik je bio u veoma trošnju stanju, jedva prohodan. Poprečne stropne grede, dotrajale i trule, opasno se povile pod naslagom zemlje i kao da jedva odolijevaju silnom teretu što ga stoljećima nose na leđima.

Kljova prvi stigne do vrata i posegne za masivnom kvakom. Ona se na pritisak i ne pomaknu.

Pristigoše i ostali i spustiše naprtnjače.

Naizmjenice su pokušavali otvoriti vrata. Postigli su tek toliko da se brava malo rasklima i kvaka popusti, ali se vrata nisu odvajala od dovratka. Tajanstveni Ivan je u ključanicu ugurao vrh noža skakavca, ali nije ništa postigao. Nož je, istina, lagano ušao u otvor ključanice, ali se u njoj nije mogao okrenuti.

Vrata bijahu napravljena od grubih, debelih dasaka, sada napola trulih i punih crvotočine, pa se ponadaše da će trnokopom odvaliti koju od njih i tako napraviti prolaz kroz koji bi se mogli provući.

Kljova zabije vrh trnokopa između dviju dasaka i povuče iz sve snage. Vukao je, vukao, sav se zacrvenio u licu, sve dok mu držalo trnokopa nije puklo i on pao nauznak.

-Eto ti, na - ljutito frkne, držeći u rukama polovicu držala. Druga je polovica stršila iz vrata, jer se željezni dio trnokopa bio zaglavio.

-Daj da ja pokušam - reče Eukaliptus pošavši na Kljovino mjesto. - Mirone, pridrži mi svjetiljku, molim te.

-Nemoj, Liptus - odvrati ga Miron. - Bolje ugasi svjetiljku da se ne troše baterije. Dogovorit ćemo se što bi bilo najbolje učiniti, a to možemo i u mraku.

-Znam ja što bi bilo najbolje - reče Kljova, ljutit zbog pada.

-Što?

-Da se vratimo i od svega dignemo ruke. Ako si tražio onu škrinju s blagom, sada vidiš da nije skrivena u tunelu.

-Nisam tražio škrinju s blagom - odvrati Miron. - Samo smo htjeli ispitati kamo vodi podzemni hodnik i možda nešto pronaći za našu zbirku.

-No, sada znamo, vodi do dvorca. I što sad?

-Sad - javi se Tajanstveni Ivan pošto je osvjetlio brojčanik na ručnom satu - sad bi bilo vrijeme da pođemo, već je pola sedam. Za pola sata Trostruki će doći po nas.

-Zar već? - Miron pogleda svoj sat, pa kad vidje da je i kod njega šest i trideset, reče: - Da, trebamo poći.

Kljovi je jedva uspjelo da izvuče zaglavljani trnokop. Stavio ga je u naprtnjaču, a odlomljeni dio držala odbacio.

I tako se zaputiše prema izlazu.

Na mjestu gdje su očekivali da će ugledati svjetlo što odozgo ulazi kroz provaljeni svod, Miron neodlučno zastade.

-Tu bi negdje morao biti izlaz - mrmljao je.

-Možda smo ga prošli - posumnja Eukaliptus.

-Ma, nismo - govorio je Miron šarajući snopom svjetla po stropu. - Pogledaj, Liptus, eno tamo one gomile cigli koja se urušila kad si se neki dan stropoštao.

-Da, vidim.

Svjetlo napokon pade na provaljeni dio svoda.

-Oh! - uzvikne Miron.

Sada mu postade jasno zašto ga odmah nisu uočili. Po danu je kroz navučeno granje u tunel prodiralo malo svjetlosti. A sada je grotlo bilo tamno, iako je vani još bio dan. Svjetlost više nije mogla proći kroz granje na otvoru, jer ono bijaše gusto i zbijeno, očito odozgo nečim pritisnuto.

-Bože, zatrpali su nas - dahne Kljova.

Zaprepašteno su zurili u rupu kroz koju im je Trostruki Joja trebao spustiti nauzlani konopac. Nisu mogli vjerovati da je netko zaista to učinio.

Eukaliptus prvi spusti glavu i protisne:

-Pa, sada je tako kako jest. No uskoro će sedam sati. Ne moramo se brinuti, još malo pa će Trostruki doći po nas. On će odmaknuti granje i spustiti nam konopac.

-Čekat ćemo ga, drugo nam ne preostaje - reče Miron i ugasi svjetiljku. - Imamo još deset minuta. Ja ću za to vrijeme malo izmikati čarape, sve mi šljapka u tenisicama.

Sjeo je na onu hrpu cigli i izuo se. I ostali su slijedili njegov primjer. Izaželi su čarape i opet se obuli. Uto prođe i onih deset minuta. Odozgo se još ništa nije čulo. U njima je sve više rasla tjeskoba.

Tako proteknu i prve minute poslije sedam, protekne ih deset, pa i petnaest.

-Trostrukom se nešto dogodilo - odvaži se i reče Tajanstveni Ivan. - Ne trebamo ga više čekati.

Zazvučalo je zloslutno. I ostali su na to pomišljali kad su vidjeli da se Trostruki Joja ne pojavljuje u dogovoreno vrijeme, ali su se bojali izreći svoju sumnju.

-Možda je zaspao - uhvati se Miron za tu mogućnost, kao za slamčicu spasa.

-Ne - odlučno zaniječe Tajanstveni Ivan. - Ne, ne, nije zaspao. Nemojmo se zavaravati. To on ne bi učinio, uvijek je imao osjećaj odgovornosti. Nešto mu se dogodilo, siguran sam. Bolje je da smo s tim načisto i da s te strane ne očekujemo pomoć. Moramo se sami snaći.

-Kako? - zapita Kljova.

Zavlada tegobna šutnja.

-Kada bi Miron i Tajanstveni stali leđima uz leđa- oprezno se javi Eukaliptus - a ja im se popeo na ramena...

-Ni onda ne bi dosegnuo do stropa, možda tek vršcima prstiju - reče Miron kad je Eukaliptus malo zastao. - A i što bi mogao učiniti odozdo? Granje je sigurno pritisnuto nečim teškim, možda je na nj nabacana i ona zemlja što smo je ostavili kraj rupe.

-A kad bi donijeli nekoliko kamenih ploča i naslagali ih jednu na drugu - čuo se iz mraka Kljovin glas - pa da Miron i Tajanstveni stanu na njih, a ti na njihova ramena... možda bi se tako moglo nešto učiniti.

-To je dobra zamisao - složi se Tajanstveni Ivan. - Sve se bojim da će nam na kraju jedino to i preostati. Ipak, predlažem da prije toga...

Zastao je razmišljajući ima li smisla ono što je kanio predložiti.

-Što predlažeš?

-Da još jednom pokušamo s onim vratima, to sam mislio. Tamo negdje mora biti izlaz.

U svima zaiskri nada, iskrica se malo razgori, pa zaplamsa.

-Hajdemo! - spremno će Eukaliptus.

Prolazeći kraj niše i kamenog postolja, Miron na trenutak neodlučno zastade. Zatim skide raspelo što ga je nosio na lančiću oko vrata, popne se na postolje i objesi ga na mjesto na kojemu je i prije

stajalo. Nije bio siguran hoće li ovuda još koji put proći, a svakako se želio držati savjeta milostive Leticije. A ona mu je savjetovala da prije odlaska raspelo ostave ondje gdje su ga našli.

Spustiše se vlažnim stubištem, pregaziše lokvu i uspeše se do trošnog prolaza. Odmah stadoše trnokopima mlatiti po vratima, sve jače, sve žešće, od čega je odjekivalo cijelo podzemlje. A minute neumoljivo protjecahu, bližilo se već osam sati.

Tada se začu snažan prasak, lomljava, pa potmula tutnjava. Ukočiše se u položaju u kojemu su se zatekli. Ali im odmah bijaše jasno što se zbilom, prije nego što su i pogledali iza sebe.

One grede, nakon tko zna koliko vremena, nisu više mogle držati silan teret što ih je pritiskao. Je li im baš sada došlo vrijeme da popuste, ili su tome pripomogle vibracije izazvane bukom u podzemlju - tek, slomile su se poput šibica i velika se količina zemlje sručila u uski prolaz potpuno ga zatrpavši.

To je sigurno zato što sam se prerano lišio raspela - pomisli Miron, a Kljova zavapi:

-Majko moja, gotovi smo!

Više nisu imali izbora. Odstupnica im je bila odsječena i nisu se mogli vratiti do otvora kroz koji su se spustili, jer se na prvi pogled vidjelo da bi bilo uzaludno pokušati probijati se kroz urušeni materijal. Ostadoše tako u tijesnu prostoriju; iza njih nesavladiva zemljana zapreka, pred njima zaključana vrata.

Radilo se o biti ili ne biti.

Iz naprtnjača izvukoše konopce i privezaše ih za kvaku, pa povukoše iz petnih žila. Ništa. Kvaka iskoči iz brave i pade udno vrata, ali vrata i dalje ostadoše kao prikovana.

Opet se latiše trnokopa i stadoše udarati po vratima kao pomahnitali. Strah i bezizlazje u kojemu su se našli udvostručile im snage. Daske su još odolijevale, a onda počеше popuštati. Jedna se rascijepi, pa oni na ho-ruk otkinuše tanji dio. To ih osokoli, ta eto ih nadomak uspjeha. Ruke su im krvarile od brojnih ogrebotina i uboja, ali tko bi sada mario za to!

Ubrzo i drugi dio daske olabavi i oni ga iščupaše. Kad je i susjedna daska bila otkinuta, otvor već bijaše toliki da su se kroza nj mogli provući.

Što li ih je čekalo iza vrata?

Prvi se provuče Eukaliptus, jer on bijaše najmršaviji. S malo više teškoća uspjelo je to i ostalima.

Nadoše se u zapuštenoj podrumskoj prostoriji, punoj vlage i plijesni, u koju zacijelo odavno nije stupila ljudska noga. Posvuda bijaše nabacana starudija. Bile su tu gomile polomljenih stolaca, starih naslonjača i drvenih škrinja, a po svemu ležaše debeli sloj prašine. Iz zidova izbijahu zahrđale željezne kuke. O nekima su visjeli lanci, a hrpa lanaca stajala je i u jednom kutu. Na sredini prostorije, teško nagrižen hrđom, ležao je gornji dio limenog oklopa nekoga davnog bojovnika, a malo podalje i kaciga.

I ovdje su šišmiši našli prikladno stanište, osjećalo se to po vonju koji su dječaci već upoznali. Kljova na trenutak osvijetli svod, pa kad vidje da je sav načičkan tamnim životinjicama, brzo obori svjetlo, kako ih ne bi uznemirio. Oni bi i te kako rado malo bolje razgledali sve ove lijepe stare predmete, zavirili bi u škrinje, pogotovo one ukrašene rezbarijom i opasane željeznim okovima, ponijeli bi kacigu i oklop, ali za sve to sada nisu imali vremena.

Na suprotnom kraju bijahu jedna otvorena vrata. Iza njih su stube vodile naviše, vjerojatno u prizemne prostorije dvorca. Ta su vrata bila jedini izlaz iz podruma.

Bijahu već nadomak vrata, kadli Tajanstveni Ivan zastade i sagne se, zagledavši se u nešto pred sobom.

-Dođite! - šapatom pozove prijatelje.

Brzo se okupiše oko njega.

U prašini na podu jasno se vidio otisak šape. Isti su takav vidjeli i u blatu kod Karašice. Malo pažljivije pogledaše i cijelu površinu poda. Bilo je još otisaka. Nestajali su iza onih vrata kroz koja je i njima valjalo proći.

Sjetiše se psine crvenih očiju, s kojom se već u nekoliko navrata bijahu susreli.

-To se čudovište zaista mota po ovom podzemlju - šapne Kljova. - Imali ste vi pravo.

-Ako je to uopće pas - prošapće Eukaliptus.

-Što? - Kljova izbeči oči.

-Ništa, šuti sada.

Nedaleko od vrata stajao je omanji kovčeg, a na njemu nešto što bi se ovdje najmanje očekivalo: uredno složena nečija odjeća, a kraj

nje sandale. Na odjeći nije bilo ni truna prašine, a na sandalama se vidjelo malo svježeg blata. Sve je ukazivalo na to da je netko ipak dolazio u ovu prostoriju, i to ne tako davno.

Trebali su sada uzići uz one stube. Kljova je još stajao kod odjeće, a uzbuđenje ga sve više obuzimalo.

-Ova jakna... znam! - lupi se dlanom po čelu i posegne za njom.

-Ostavi je! - odlučno ga zaustavi Miron. - Dođi, idemo!

-Ali, Mirone, čovječe, ja znam čija je!

-Znam i ja. Hajdemo, već je osam sati!

Već je osam sati, pomisli Trostruki Joja pun očaja. A ja sam u sedam morao otići po prijatelje. Bože, pomislit će da sam zaspao!

Od nemoćna bijesa oči mu se zaliju suzama.

Trostruki Joja već više od jednog sata leži ovdje, u Kljovinu šatoru, umotan i stegnut nauzlanim konopcem poput dimijene krvavice. S tim je konopcem, po dogovoru, upravo bio pošao po prijatelje, kada se na ulaznim vratima začuo zveket alke. Pomislivši da se to gospodin Krašić vratio iz Osijeka, on je odmah otvorio vrata. I naletio na Mrkoga i Štaku. I šaku.

Evo ga sada ovdje, čvrsto vezana baš tim konopcem. I usta su mu zapušena. I to čime - Kljovinim prijavim čarapama! Pokuša ih još jednom, po tko zna koji put, izbaciti iz usta, kako bi mogao zazvati pomoć. Ni ovaj put to mu nije uspjelo.

Ja, budala, zdvojno je razmišljao, morao san najprije pitati tko je, a ne onako glupavo otvoriti čim su zalupali. A Liptus mi je lijepo rekao da otvorim četvere oči.

Usta su mu bila suha, puna Kljovinih čarapa, a čeljust razglavljena kao u punjene štuke.

Suze mu se slijevale u ušne školjke. Na lijevoj je sljepoočnici imao otvorenu bubuljicu, pa ga je sada na tome mjestu gadno peklo i svrbjelo.

Čvrsto stisne oči, kako bi iz njih istisnuo suze.

Potom ih opet otvori.

U vidokrugu mu se nađe pukotina između dva šatorska krila na ulazu, koja napadači nisu do kraja spojili.

Slab nalet vjetra malo zamlati šatorskim krilima.

Kroz maglicu od suza, kao kroz mutno staklo, dječaku a tren ugleda golema psa.

Dugim je skokovima grabio preko dvorišta u pravcu Morovića kule.

Osamnaesto poglavlje

NEŠTO SE DOGAĐA U KULI - NERAVNOPRAVNA BORBA - U STUPICI - UZMAK - SUTRA JE MELITIN ROĐENDAN - TKO ĆE JOJ ČESTITATI - NEMA MU SPASA, GOTOV JE - USAMLJENA DJEVOJKA NA AUTOBUSNOM KOLODVORU - POZIV U POLICIJSKU POSTAJU

Dječaci zatutnjaše niza stubište. Kljova zgrabi Mirona za ruku i prisili ga da se zaustavi.

-Mirone - krikne unoseći mu se u lice - ono je Džekijeva jakna!

-Znam.

-Uvukao nam se iza leđa i pratio nas, ta crvenokosa gnjida. Samljet ću ga kad ga dohvatim!

-Nećeš - mirno reče Miron. - Ako ga još koji put susretnemo, nitko mu neće ništa učiniti.

-Zašto?

Tajanstveni Ivan je stajao po strani i provirivao kroz pritvorena vrata.

-Tako - slegne Miron ramenima.

-I zašto kažeš »ako ga susretnemo«?

-Ne znam još ni sam. Prije svega moramo biti sigurni da nam je on neprijatelj.

-Hajdemo, ne smijemo gubiti vrijeme! - pozove ih Tajanstveni Ivan kad se uvjerio da iza vrata nema nikoga.

Napokon se nađuše u jednoj poznatoj prostoriji, onoj koju im je gospodin Krašić ustupio za umivaonicu.

-Idemo, ali oprez! - upozorio je Miron prijatelje. Ne znamo što nas vani čeka.

Prođuše kroz umivaonicu i zastadoše na vratima. Pogledom obuhvatiše cijelo dvorište.

Sve bijaše tu, mirno i pitomo, kao da se ništa nije dogodilo. Ponadaše se najboljemu. No tada zamijetiše da je na Kljovinu šatoru jedno krilo zabačeno na krov. Unutra ugledaše; Trostrukog Joju, umotana i stegnuta konopcem, zapušениh usta. A gore, na terasi Morovića kule, vidjela su se nečija ramena i razbarušena kosa. Bio

im je okrenut leđima, ukočen poput kipa, kao da je zadubljen u promatranje krajolika.

-Štaka - šapne Kljova.

Eukaliptus zakorači da potrči prema šatoru i pomogne Trostrukom Joji, ali ga Miron zadrži.

-Polako, Liptus - govorio je brzo, upol glasa - ne smijemo pre nagliti. Možda gore ima još koji od Skorbutovih momaka, a Štaka čuva stražu.

-Što li rade na terasi? - mrmlijao je Tajanstveni Ivan. - Nisu valjda došli tek tako.

-Zacijelo nisu - reče Miron, pa se obrati zdepastom dječaku - Kljova, trči i razveži Trostrukog. Kad ga oslobodiš, dođite obojica za nama. Mi idemo gore.

-Ali...

-Hajdemo, tutanj!

Sada se sve poče odvijati velikom brzinom.

Zatrčase se preko dvorišta. Kod Kljovina šatora malo usporiše da vide u kakvu je stanju zarobljenik. On im očima i obrvama davaše znak da produže u kulu.

Zbaciše naprtnjače i mekim, ali brzim koracima nastaviše trk. Kljova je ostao kod Trostrukog Joje.

Miron je trčao prvi. Za njim su grabili Tajanstveni Ivan i Eukaliptus. Svi su poglede priljepili za Štakina leđa, plašeći se da se ovaj ne okrene prije nego što šmugnu u sjenu kule.

Tada se dogodi.

Tajanstveni Ivan u trku zape za konopčić kojim je šator bio privezan za staru crpku. Bezglasno se sruši i pritom glavom udari o ručicu crpke. Eukaliptus klekne kraj njega i podigne mu glavu. Uplaši ga bljedilo na prijateljevu licu. Počne ga blago pljuscati po obrazima, kako bi ga probudio iz nesvjestice.

Miron nije vidio što se događa iza njegovih leđa. Bio je nekoliko koraka ispred njih, pogleda uprta u Štakina leđa. Nastavio je trčati i sam jurnuo u kulu. Mačjim se koracima počeo uspinjati zavojitim kamenim stubištem, uvjeren da su mu ona dvojica za petama.

Oprezno zakorači na terasu. Štaka je stajao u nepromijenjenom položaju, kao da je stoječki zaspao. Možda je i čuo Mironov dolazak, možda ga je i zamijetio krajičkom oka, ali se nije ni pomaknuo, ni

treptuo. Lijeva mu ruka bila dopola podignuta i savijena u laktu, desna prebačena preko ograde terase.

Raskolačenih je očiju zurio preda se. Nikada Miron u nečijem pogledu nije vidio većega straha.

Pred njim je stajao crvenooki pas.

Dlaka na hrptenjači bijaše mu nakostriješena, pogled plamtio, snažni očnjaci bljeskali u polutami. Gledali su se oči u oči, Štaka i pas, kao da jedan drugoga pokušavaju hipnotizirati. Životinja je režala dubokim, prijetećim glasom. I na sam treptaj zaprepaštenoga Štaka režanje bi se pojačalo, ubojiti zubi opasno zaškljocali. I dlaka na hrptenjači jače bi se nakostriješila, a i Štakina kosa.

S lijeve se strane začuše tihi glasovi i škripanje tavanjskih dasaka. Tamo se očito nešto događalo.

Miron se našao u velikoj nedoumici. Da pođe prema Štaci i psu, kakve bi koristi mogao imati od toga? Životinja je i tako dječaka držala u šahu, što je Mironu u ovoj situaciji odgovaralo, ali se ona svakoga časa mogla okrenuti i protiv njega.

Da izvidi što se događa na tavanu?

Ili da se neopazice povuče nekoliko koraka i pričeka dok ne stignu prijatelji?

Nije znao da su u to vrijeme Eukalptus i Tajanstveni Ivan još kod crpke. Potonji je bio došao sebi i sada se pokušavao osoviti na noge. Eukalptus mu je u tome pomagao.

A malo podalje, u šatoru, Kljova je upravo izvukao svoje čarape iz prijateljevih usta. Nije se mogao uzdržati a da ne kaže:

-No, čovječe, zašto si zagrizao baš moje čarape? Zar nisi mogao naći nešto bolje za žvakanje?

Trostrukom Joji nije bilo do šale. Pokušavao je ispljunuti neugodan vonj iz usta.

-Gore su Skorbutovi momci - protisne s naporom, pri čemu se gotovo moglo čuti škripanje odebljala, suha jezika o zube i nepce. - I onaj veliki pas.

Kljova zastane i pogleda ga.

-Ta životinja kao da nas slijedi - reče. - I u podrumu smo naišli na njezine tragove.

-Eto, mene su opet klepnuli - započe Trostruki Joja- baš kad sam pošao...

-Šuti, sada nemamo vremena, pričat ćeš nam kasnije. Moramo požuriti na kulu, tamo bi moglo biti okršaja.

Trostruki Joja bio je tako temeljito spetljan konopcem, svi čvorovi vezani mrtvouzice, da se Kljova najposlije morao poslužiti svojim nožem s drškom od jelenjeg roga.

U to je vrijeme Miron na terasi grčevito razmišljao što bi bilo najbolje poduzeti.

Odluči se za tavan. Okrene lijevo, spusti se niz nekoliko stuba, pa zakorači preko tavanaskog praga.

Odmah mu sve postade jasno.

Tri mladića - Skorbut, Zimzelen i Mrki - provalili su vrata između starog dijela tavana i onoga pregrađenog i u putne torbe trpali najljepše predmete iz muzejske riznice: zlatno i srebrno posuđe, pribor za jelo, srednjovjekovne zlatnike i predmete umjetničkog obrta. Sve je to bilo pohranjeno u posebno osiguranoj tavanaskoj prostoriji, jer je uskoro trebalo započeti renoviranje dvorca i preuređenje muzejskog prostora.

Miron ocijeni da s trojicom dječaka ne bi imao nikakvih izgleda. Zato odluči pričekati Eukaliptusa i Tajanstvenog Ivana. Nadao se da ga pljačkaši još nisu primijetili. Počne se povlačiti prema stubama.

Uzmicao je natraške, korak po korak, pazeći da se ne spotakne i ne otkrije svoju prisutnost. Osvrne se preko ramena i ugleda psa. Premre od straha. Životinja je, dakle, napustila Štaku i sada će nasrnuti na njega. No velepsina se i ne zaustavi. Promakne iza njegovih leđa i nestade niza stubište.

Štaka odozgo zaviče.

Ona se trojica na tavanu trgnuše. Ugledaju Mirona i prijeteći pođu prema njemu.

Prvi ga sustiže snažni Zimzelen. Njegova šaka pogodi Mirona posred lica. Krv Mironu bljuzne iz nosa i rasječene usne. On odmah uzvratu udarac. U jednom bljesku vidje kako se napadač ruši niza stubište s izrazom golema čuđenja i nevjerice u očima. U taj mah, njegovo bucmasto lice i blijedozelene oči podsjećahu na uplašeno prase pred kojega je iznenada iskočio štakor.

I Mironu se od udarca na trenutak zamaglilo pred očima. Skupi svu snagu da se odupre slabosti jer je svaka sekunda bila dragocjena. S tavana već nahrupiše Skorbut i Mrki, preskočiše Zimzelena koji im

se skotrljao pred noge, pa istovremeno navališe na Mirona. On vrisne:

- Liptus! Tajanstveni!

Uspio je uzmaknuti još nekoliko koraka, ali tu ga dočeka Štaka. Ovoga je pas iz posve neobjašnjivih razloga iznenada napustio i on je odmah stao na vrh stubišta kako bi Mironu zatvorio odstupnicu. Našavši se u bezizlaznu položaju, Miron očajničkom hrabrošću jurne na Štaku i pogodi da dobro odmjerenim udarcem u vrh brade, našto se čupava glava malo zaljulja. Miron to iskoristi, odgurne ga u stranu i uskoči u kružnu dvoranu na najvišem katu kule. Bijaše to u posljednjem trenutku, jer su ga Skorbut i Mrki opet bili sustigli.

Tako se našao u stupici. Jedina mu je nada bila da će se konačno pojaviti Tajanstveni Ivan i Eukaliptus. A potom Kljova i Trostruki Joja.

Uto su već i Štaka i Zimzelen došli sebi, ustali i pridružili se napadačima, pa sada sva četvorica krenuše na Mirona.

I tada - napokon!

Odozdo se pojaviše dvojica Mironovih prijatelja. Mršavi dječak iz Kopačeva spretnim zahvatom straga zagrli Mrkoga oko vrata, sruši ga i počne se s njime hrvati u tijesnom prostoru pred stubištem. Tajanstveni Ivan je prosto slistio Zimzelena i s leđa skočio na vođu pljačkaške družine. No tada ga Zimzelen, iz ležećeg položaja, uhvati za nogu i povuče. Počeše se valjati i gušati na samom ulazu.

Ne obazirući se na okršaj koji se vodio na terasi, Skorbut i Štaka se, kao dvije gladne godine, približavahu Mironu, koji više nije imao prostora ni za kakvo uzmicanje. No on se ponada da će s ovom dvojicom moći izdržati borbu neko vrijeme, dok mu ne stigne pomoć. Skorbut, kao da mu je pročitao misli, iznenada izvuče nož. Videći munjevit bljesak oštrice, Miron se sledi i počne se natraške povlačiti prema otvoru u zidu.

Bože, on će me napasti nožem, s grozom pomisli.

Ispred otvora se nalazila kamena klupa. Povlačeći se, Miron zakorači na nju, ne skidajući pogleda s oštrice noža, koja mu se sve više približavala.

Skorbut trzne nožem - lijevo, desno, naprijed - svejednako zadržavajući na licu ozbiljan izraz, koji odavaše njegove opasne nakane. Onda sune oštricom prema Mironovu licu. Tim ga zamahom još nije mogao dohvatiti, možda to nije ni namjeravao, ali je sječivo

bljesnulo tako blizu Mironova lica, da se ovaj trгнуo i zabacio glavu unatrag.

Zbog toga naglog pokreta izgubi ravnotežu, oklizne se na uglačanoj ploči kamene klupe i strovali se kroz otvor.

U posljednjem djeliću sekunde uhvati se za kameni vijenac na vanjskoj strani zida.

Pod njim se otvorilo trideset metara provalije. Mračna je dubina razjapila svoje čeljusti, čekajući njegov neizbježan pad. Miron je grčevito stezao kamenu izbočinu, osjećajući kako ga snaga napušta. Pogleda dolje i malo mu se zamuti.

Kljova i Trostruki Joja upravo su izlazili iz šatora. S one visine učiniše mu se nestvarno sitni.

Prekasno, pomisli i sklopi oči.

Onda mu bolno bljesne druga misao i pogodi ga poput mača: sutra je Melitin rođendan, a on joj ga neće moći čestitati, kao što je to činio svake godine 23. lipnja.

Bit će to sekin najtužniji rođendan, pomisli.

Ne, ne, ne, vrištalo je sve u njemu, a dubina ga vukla dolje, dozivala ga i smijala se nekim dubokim, tamnim grohotom.

Još jednom otvori oči.

Iznad sebe ugleda preplašen izraz Skorbutova lica. Otraga je prilazio Tajanstveni Ivan očajnički kršeći ruke, a odmah iza njega ukaza se Eukaliptusova glava.

- Liptus... - zašapće Miron, našto se gore prolomi prijateljev krik.

Prsti mu klizili niz kamen, gubio je posljednje milimetre spasonosne izbočine. Držao se još samo vršcima prstiju, bacakao se i nogama mlatio po zidu. Sjeti se da je ispod njega, na nižem katu, još jedan ovakav otvor, ali ga on nije mogao dosegnuti.

Eukaliptus i Tajanstveni Ivan baciše se na kamenu klupu pokušavajući mu dodati ruke. Ali im ruke bijahu daleko, beskrajno daleko.

Iz dvorišta začuje Kljovin prodoran vrisak. Još dvije sekunde... Jedna sekunda...

Kad je Kljova isjekao konopac kojim je bio vezan Trostruki Joja, ovaj je s dva-tri zamaha razgibao ukočene ruke. Zatim su izišli iz

šatora.

Tu su stali kao ukopani, pogleda uprtih u vrh Morovića kule.

-Bože mili, ono gore je Miron! - zavapi Trostruki Joja. - Nema mu spasa, gotov je!

Pa zajeca.

-Mirone, drži se! - vrisne Kljova.

Miron više nije mario nizašto. U mašti je sada gledao onaj svoj san, jasnije nego ikada: krošnje zanjihane vjetrom, razvijorenih grana, a iznad njih, daleko na modroj pozadini, razdrti oblaci nečujno plove, plove, plove...

I... više nije mogao izdržati.

Toga lijepog ljetnog predvečerja, nešto prije događaja koje smo opisali, jedna je ljepuška plavokosa djevojka stajala naslonjena na ogradu mosta na Karašici nedaleko od autobusnog kolodvora. Svatko tko bi je vidio pomislio bi da je zadubljena u promatranje ribica što se srebrnkasto ljeskahu u bistroj vodi. Kraj njenih nogu stajao je putni kovčeg.

Nervozno povuče još nekoliko dimova i nedopušenu cigaretu baci u rijeku.

Kriomice se osvrne i pogleda preko ramena. Jest, onaj mladić još je tu, nalakćen na ogradu na drugoj strani mosta. Kakve li su mu namjere, pitala se već po tko zna koji put.

Slijedi je od hotela. Prvi put ga je opazila dok je na recepciji plaćala račun. Čim je napustila hotel, pošao je za njom. I na putu do autobusnog kolodvora bio joj je stalno za petama. Mladić bijaše naočit, veoma pristojna izgleda, pa je djevojci godila pomisao da ga je privukla njezina pojava. U nekoliko mu se navrata i nasmiješila, pokušavajući ga ohrabriti da joj priđe i zapodjene razgovor, ali je on ostajao ozbiljan. I na jednakoj udaljenosti. Kad god bi zastala da premjesti kovčeg iz ruke u ruku, zastao bi i on. A kad bi nastavila put, i on bi krenuo.

Mogao bi mi malo i pomoći, mladi gospodine, pomislila je u jednom trenutku i opet mu uputila očaravajući osmijeh. Ništa. I ovaj put je ostao ozbiljan. Samo je podigao glavu i pogled zalijepio za crkveni zvonik.

Dok je na autobusnom kolodvoru kupovala putne karte, on je ostao u čekaonici. A čim je izašla, odmah se stvorio uz nju.

I eno ga sada tamo, na drugoj strani mosta. Zagledao se u park, kao da prebrojava lišće na granama.

Djevojka pripali još jednu cigaretu, ali je već poslije nekoliko dimova odbaci. Postajala je uznemirena. Sagne se da dohvati kovčeg. Tada vidje da joj mladić prilazi.

Napokon si se osmijelio, pomisli plavokosa ljepotica.

-Putujete nekamo? - nemarno zapita mladić pozdravivši je.

-Da.

-Sami ste?

-Kao što vidite.

Mladić posegne rukom u džep i izvuče policijsku iskaznicu. Pokaže je djevojci.

Plavokosa protrne.

-Oho - reče i pokuša se nasmiješiti kako bi prikrla uznemirenost - što se zbilo? Zar vam ja izgledam kao kriminalac? Kao razbojnik ili obijač banke?

-Nitko ne izgleda kao kriminalac - staloženo reče policijski inspektor. - A mnogi to ipak jesu.

-Zar i ja?

-O vama nisam ništa rekao.

-Niste, doista.

-Maloprije ste rekli da ste sami.

-Da, rekla sam.

-Zašto ste onda kupili pet karata za autobus?

-Pa... - djevojka se na tren zbuni, ali brzo doda: - Sa mnom je i nekoliko prijatelja.

-Ne vidim ih. Gdje su oni?

-Doći će kasnije.

-No, a gdje su sada?

-Tu negdje. Možda u nekom kafiću, ne znam.

-Hmmm... Pokažite mi osobnu iskaznicu, molim.

-Evo, odmah. - Djevojka u ručnoj torbici potraži iskaznicu, nađe je i pruži inspektoru, nastojeći prikriti jedva zamjetljivo drhtanje prstiju.

Inspektor pogleda iskaznicu vrlo pažljivo, kao da nastoji zapamtiti sve što na njoj piše, pa onda upravi pogled u djevojčino lice

uspoređujući njezin lik s fotografijom na dokumentu. Nekoliko puta kucne iskaznicom o nokat na palcu, pa je vrati djevojci.

-Izvolite, Madlen.

-Hvala.

-Dakle, iz Zagreba ste.

-Da, piše u iskaznici.

-Vidio sam. Kome ste došli u Valpovo?

-Nikome.

-Da zapitamo ovako: radi čega ste došli u Valpovo?

-Oprostite, zar ne smijem slobodno doći tamo gdje poželim?

-Smijete, naravno. Ne morate odgovoriti na moje pitanje.

-Ipak ću odgovoriti. Došla sam kao turistkinja. Razgledala sam dvorac i park. To je veličanstveno. I dvorac i park.

-Da, da. A vaši prijatelji? Jesu li i oni došli kao turisti?

-Jesu. To vam može potvrditi čuvar muzeja.

-Kako to mislite?

-Neki dan smo razgledali muzej. On nas je vodio.

-Vas i vaše prijatelje?

-Da.

-Dobro. A gdje ste odsjeli?

-U hotelu »Fortuna«. Vidjeli ste kad sam odande izašla.

-Da, vidio sam. Prerano ste došli na autobusni kolodvor.

-Podmirila sam hotelski račun i napustila sobu. Nisam se više željela zadržavati u hotelu.

-Zašto?

-Isteklo mi je vrijeme. Dolaze drugi gosti.

-Dobro, da, dobro.

-Možete me zvati Madlen - pokuša mu se malo približiti.

-U redu, Madlen. Što imate u kovčegu?

-Moram li odgovoriti?

-Ako nećete, ne morate.

-Hoću. Tu mi je odjeća i nekoliko knjiga. Ako vas baš zanima, imam tri haljine, jedna je plava s bijelim cvjetićima...

-Dobro, dobro, Madlen, ostavite to.

-Želite li pogledati? - reče Madlen prkosno i pogleda ga izazovno.

-Ne, vjerujem vam. Ipak...

-Molim, izvolite?

-Biste li htjeli poći sa mnom u postaju?

-Imate li nalog za uhićenje?

-Neee - otegne inspektor - nije dotle došlo. Ovisi o vašoj dobroj volji. Ipak bih vam preporučio da pođete.

-Prihvaća se - odjednom se nasmije Madlen i zagladi stršeći čuperak kose na tjemenu. - Poći ću s vama kamo god želite. A što ćete mi tamo raditi?

-Postavit ćemo vam još nekoliko pitanja.

-A moj autobus?

-Kada polazi?

Madlen je malo oklijevala s odgovorom. Ipak reče:

-U devet i trideset.

-Sada je tek sedam i petnaest, nećete zakasniti.

-Je li ta vaša postaja daleko?

-Tu je, iza nas - pokaže inspektor palcem preko ramena.

-Pođimo onda.

I pođoše. Inspektor ponese djevojčin kovčeg. To se zbilo u vrijeme dok su dječaci u tunelu još čekali da pojavi Trostruki Joja s nauzlanim konopcem.

Devetnaesto poglavlje

U POSLJEDNJI ČAS... JEDAN POZNATI GLAS - POJAVLJUJE SE »PRIJATELJ« - TAJANSTVENI IVAN DOBRO RAZLIKUJE BOJE - OTVARAJ, POLICIJA! - UHIĆENJE - LJUBOPITLJIVA SOBARICA IZ HOTELA »FORTUNA«

Poslovice kaže da u čovjeku živi nada sve dok čovjek živi. U mudre narodne izreke ne treba sumnjati. A je li u Mirona ostalo još imalo nade u spas kad su mu prsti kliznuli s kamenog vijenca?

Možda, tko zna.

Mogao se, recimo, ponadati da će mu u posljednji čas izrasti krila, kojima će na vrijeme zalepršati i meko se prizemljiti.

Nisu mu izrasla.

Ili da će se, dok bude padao, ispod njega stvoriti kakva žar-ptica i progovoriti ljudskim glasom: »Smjesti se na moja leđa, pa ću te spustiti na zemlju.«

No, tako nešto događa se samo u bajkama.

Zbilo se nešto treće.

U trenutku kada je već ispuštao spasonosni vijenac, osjetio je kako ga nečije ruke obujmljuju oko koljena. I čuo miran, ali dobro poznat glas:

-Ne boj se, Mirone. Ja te držim. Slobodno se pusti.

Mironu ništa drugo nije ni preostalo. Iz prstiju mu je i tako već bila istekla sva snaga, pa se on i na ovaj i na onaj način morao pustiti.

Čuvši taj dobro poznati glas, sav zatrepti od uzbuđenja.

One su ga čvrsto držale i lagano uvlačile u otvor na nižem katu.

Tada smogne snage i prošapće:

-Bože mili, Bakreni, zar si to ti?

-Jesam, ja sam, ali šuti sada. Nemamo vremena.

I doista, u polutami ugleda lice Bakrenog Petra, njegovu riđu kosu, čak i one pjegice što su mu se sjatile oko nosa.

-Otkud si se ti stvorio ovdje?

-Pričat ću ti kasnije. Kidajmo!

Istrčaše na stubište. Tu se sudariše s Eukaliptusom i Tajanstvenim Ivanom. Kada ih ova dvojica prepoznaše, stadoše kao skamenjeni, kao da su ugledali dvije aveti.

-Mirone... Bakreni... - zamuckivao je Tajanstveni Ivan, suhих уста и проблиједјела лица.

Eukaliptus nije mogao izmucati ni toliko. Samo je plakao.

Ne obazirući se na njihovo iznenađenje, Bakreni Petar ih obojicu snažno pogura niza stubište, a Mirona povuče za sobom. Jer odozgo se već, poput kišna oblaka, za njima stuštila Skorbutova družina.

Hrpimice ispadoše u dvorište. Riđokosi dječak hitro zalupi vrata na kuli i navuče željezni zasun.

-Tako - reče - neka se momci malo ohlade.

Događaji u kuli odvijali su se vrlo brzo, znatno brže nego što se može opisati. Eno Kljove i Trostrukog Joje, još stoje pred šatorom, kao u zaustavljenom filmu. Noge im se odsjekle od straha za Mironov život. A kad ga ugledaše zdrava i čitava, u njima kao da se nešto otkoči. Potrčaše mu u susret i padoše u zagrljaj, pa ga počеше štupati i tapšati po ramenima, kao da ne vjeruju da je to uistinu on. Tada prepoznaše Bakrenog Petra i njihova se radost pretvori u pravu provalu oduševljenja, koje su s njima svojski dijelili i preostala dvojica iz grupe, Tajanstveni Ivan i Eukaliptus.

I eto ih već u Mironovu šatoru. Upališe stolnu baterijsku svjetiljku.

Iz kule je do njih dopirala dreka i prijetnje provalnika. Vrata su se tresla od žestokih udaraca kojima ih pokušavahu razvaliti, ali je zasun, što ga je navukao dovitljivi Bakreni Petar, sve to izdržao. A kada uvidješe da time neće ništa postići, počеше moliti i preklinjati da ih puste izići. Nuđahu im brda i doline, obećavahu kule i gradove, ali se društvo u šatoru nije obaziralo.

Moralo se nešto poduzeti. Ali što? Ni sami nisu mogli izići da pozovu policiju, jer je ključ, koji su oteli Trostrukom Joji, još bio kod provalnika. Ni njihovo dozivanje zacijelo nitko ne bi mogao čuti.

Morali su pričekati povratak gospodina Krašića.

Kad je plima oduševljenja malo splasnula, razgovor u šatoru poteče u mirnijem tonu.

Većina pitanja bila je upravljena Bakrenom Petru, njihovu zajedničkom prijatelju iz Društva amatera.

To je bio miran, staložen dječak dobrodušna izgleda. Kosa mu riđa, malo valovita, oči krupne i plave, a lice bijelo kao u djevojčice, posuto sitnim pjegicama boje zrela pšenična zrna. Naoko se činio

trom i bojažljiv, ali su njegova hrabrost, domišljatost i nadasve dubok osjećaj pripadnosti grupi bili dobro poznati njegovim prijateljima.

Kako da se baš u najdramatičnijem trenutku našao na pravom mjestu?

Zašto im se prije nije javio?

Kad se vratio sa svoga tajanstvenog putovanja?

I gdje je uopće bio posljednju godinu dana?

I još mnogim drugim pitanjima obasipali su svoga starog prijatelja.

A on se samo zagonetno smijuljio i gledao ih toplo, prijateljski. Kadšto bi samo rekao:

-Stigao sam baš na vrijeme da pomognem Mironu.

Pritom bi mu izraz sreće i zadovoljstva zasjao na pjegavom licu.

-Ali, Bakreni - želio je čuti Eukaliptus - kako si ušao u dvorište? Skorbutovi su za sobom zaključali vrata.

-Nekako sam se uvukao - smijuckao se Bakreni Petar. - Ima mnogo načina da se uđe.

-Dobro da si stigao u pravi čas - reče Miron i prijateljski ga pljesne po koljenu. - To je najvažnije. Da te nije bilo... Nego, kada si se vratio s onoga svoga putovanja?

-Baš onoga dana kada ste vi otišli u Valpovo - reče, ne mogavši Mironu uskratiti odgovor. - Najprije sam došao u Institut k tati Leu, a on me je doveo u stan. Dao mi je novaca i odobrio da pođem za vama. Zatim se vratio u Institut. Melita i ja smo ostali sami.

-A gdje je bila mama?

-Upravo je otišla u vikendicu da zalije cvijeće.

-I ti si odmah pošao za nama?

-Da, ali tek navečer, jer nisam odmah imao autobus.

-Zašto nam se nisi priključio kad si stigao, čovječe?

-Pa... imao sam neku svoju zamisao.

-Svoju? - Miron ga pogleda ispod oka. - Je li to uistinu bila tvoja zamisao?

-Zapravo, nije. Bila je Melitina.

-To sam mogao i misliti. Jesi li nam ti ostavio onu poruku?

-Koju poruku?

-Da se prati svaki naš korak, tako nekako.

-A, da! Jesam.

-A jesi li... - započne Kljova, pa se prekide i samo promrmlja: - Nije važno.

-Što nije važno?

-To što sam htio pitati.

Bakreni Petar ga gledaše nekoliko trenutaka pozorno, pa reče:

-No, dobro, pitaj ako želiš.

-Jesi li često dolazio u park?

-Jesam.

-Ovuda se mota nekakav krupan pas crvenih očiju.

-Znam, vidio sam ga. I Džekija, ako te to zanima.

Svi ga pogledaše iznenađeno.

-Poznaješ Džekija? - zapita Miron.

-Poznajem... - malo je oklijevao, pa nastavi: - To je dobar dječak, možete mi vjerovati. Prvih se dana prikrio Skorbutovoj družini, ali su se poslije razišli. Skorbutu se učinilo da bi u odlučnim trenucima mogao iznevjeriti. Imao je pravo.

-I nama se učinilo da je dobar. Hajde, reci, koju ste to zamisao imali ti i Melita.

-Ma... nije važno. - Kao da se našao u nedoumici.

-U redu, Mirone, ostavimo sada to po strani - uskoči Tajanstveni Ivan. - Nego, Bakreni, rekao si da si vidio i onoga psa.

-Da, to je Džekijev pas. Izvanredno je dresiran.

-Bogme, jest, to je doista pametan pas. Često bi se našao u našoj blizini, ali nikada nije pokazao neprijateljske namjere. A, opet, umalo je skočio na Štaku kad mi je dolje kod rijeke zaprijetio nožem. Sjećam se, sa psom je tada bio i Džeki.

-E, baš nije - primijeti Bakreni Petar kao usput i smiješak mu zatitra na usnama - nije bio s njim. Promisli malo.

-Da, pravo kažeš - povladi mu Tajanstveni Ivan nakon kraćeg razmišljanja. - Kad je Štaka izvukao nož, Džeki se povukao, a tek onda se pojavio pas.

-I onda, u tunelu - prisjeti se Eukalptus - kad smo čuli one jauke, pas se odnekud stvorio kraj nas.

-Htio vas je upozoriti da ne idete... - Bakreni Petar se iznenada prekide, kao da se zaletio, pa sasvim promijeni predmet razgovora. - Što ste pronašli do sada?

Pokazaše mu pronađene predmete, ispričaše o otkriću podzemnog prolaza, te ga ukratko upoznaše i sa sadržajem legende koju im je gospodin Krašić pričao u nastavcima.

-Znadeš li, Bakreni, gdje su sada Džeki i njegov pas? - Eukaliptus vrati razgovor na započetu temu, iako mu je Miron pokušavao očima dati znak da šuti.

-Otišli su. Ja sam se s Džekijem sprijateljio. On je dječak na svome mjestu, rekao sam. Otišao je sa psom nekamo na selo.

-Taj pas - mrmljao je Tajanstveni Ivan - zašto mijenja boju očiju? Nekada ima crvene, a nekada plave.

-Kada je imao plave? - iznenadi se Bakreni Petar.

-Tamo dolje, kod rijeke.

-Baš plave? Jesi li siguran?

-Jesam.

-Koliko ja znam, uvijek je imao crvene oči.

-Jest, crvene - podržaše Bakrenog Petra ostali.

-Imao je plave, kao dva različka - uporno je tvrdio Tajanstveni Ivan.

- Ja dobro razlikujem boje.

-To je doista čudno. Možda ti se učinilo od odbleska s rijeke?

-Imao je plave - nije se dao Tajanstveni Ivan. Uočivši da mu Miron daje znakove da prestane s ispitivanjem, on reče: - No, dobro, ne moramo više o tome.

-Ne moramo. - Učinilo se da je riđokosi dječak zadovoljan.

Potom izvuče rupčić iz džepa na jakni i obriše znoj s čela. U šatoru su bila šestorica, a zrak težak i sparano, iako je noć već počela odmicati.

-Ej, Bakreni, pa to je Džekijeva jakna! - uzvikne Kljova kada se Bakreni Petar mašio za jaknu da izvuče rupčić.

-Ovo? - Dječak je u desnoj ruci još držao rupčić, a lijevom dotaknuo desni rukav. - Ovo da je Džekijeva jakna?

-Jest, siguran sam.

Miron je najbolje poznao Bakrenog Petra i samo je on uočio kako se sada našao u neprilici. No ovaj se odjednom nasmije i reče:

-Dobro zapažaj, Kljova. Evo kako je to bilo. Kad je Džeki odlazio, meni je ostavio jaknu, on ima još jednu. Eto, u tome je stvar. - Spremi rupčić u džep, pa se obrati Mironu: - S kim si u šatoru, Miron?

-S Tajanstvenim.

-Znam na što misliš, Bakreni - reče Tajanstveni Ivan. - Sigurno bi želio noćas biti s Mironom, zacijelo imate štošta reći jedan drugome. Jesam li pogodilo?

-Jesi.

-Ja ti ustupam svoje mjesto. Prijeći ću Kljovi. On je i tako sam u šatoru.

Na ulaznim se vratima začuje lupa.

-Otvoraj, policija!

Dječaci poskaču i nagrnu u vežu, pa se zgrozdiše kod ulaznih vrata.

Lupanje se ponovi.

-Vrata su zaključana - vikne Miron u ključanicu.

-Otključajte ih!

-Nemamo ključ.

Začuje se škrgutanje u bravi i vrata se brzo otvoriše. Pred dječacima stajahu inspektor i tri policajca.

-Što se ovdje događa? - zapita inspektor.

-Neki su mladići provalili u kulu - upozna ih Miron.

-Jesu li još tamo?

-Jesu. Zaključali smo ih.

-To ste pametno učinili. Imaju li kakvo oružje?

-Jedan od njih ima nož.

U tom trenutku sasvim neupadljivo u vežu uđe i gospodin Krašić. Kad vidje policajce, zastade osupnuto.

-Što se dogodilo? - zapita i ispusti kraj nogu torbu s namirnicama.

Ispričaše mu ukratko. Gospodin Krašić zalomi rukama i uzvikne:

-Pa gore su pohranjeni najvredniji muzejski predmeti!

I odmah zakorači prema kuli. No inspektor ga zadrži i zamoli da ostane s dječacima dok oni ne uHITE provalnike.

I sve je bilo začas gotovo. Inspektor podigne zasun i otvori vrata. Provalnička družina pokulja iz kule, ali kad vidješe policajce, stadoše kao da su naletjeli na nevidljiv zid. Inspektor je već bio upravio u njih snop svjetla. Policajci im vješto namaknuše lisičine na ruke.

-Kod njih je naš ključ, oteli su mi ga - reče Trostruki Joja. - Mi ga moramo vratiti gospodinu Krašiću.

-Kod kojega je, znadeš li? - zapita inspektor.

-Mislim da je kod njega - upre Trostruki Joja prstom u Štaku.

Ovaj se blesavo osmjehne, kimne čupavom glavom i pokaže pogledom na desni džep hlača. Inspektor iz njegova džepa izvuče ključ i predade ga bubuljičavom dječaku.

-Neka bude kod tebe - reče. - Ili kod gospodina Krašića. Može nam zatrebati u istrazi.

Tajanstveni Ivan se maši za džep i izvuče Štakin nož.

-Ovo je njegov nož - reče i pokaže na Štaku.

-Njegov? - inspektor uze nož i upitno podiže obrve. - Zašto je onda kod tebe?

Tajanstveni Ivan ispriča kako se nož našao kod njega.

-Oho! - inspektor pogleda Štaku. - Je li to istina?

-Jest, ali ja nisam htio... htio sam samo malo zaplašiti... šalio sam se.

-Ovim si se šalio, je li?

-Kažem vam...

-No, dobro, o tome ćeš pričati istražitelju.

Jaki Skorbutovi momci bijahu sada skrušeni, mekani momčići, reklo bi se - na ranu bi ih se moglo priviti. Lecnuli bi se na svaku inspektorovu riječ, poskočili na svaki njegov mig. Kao da su se natjecali koji će prije odgovoriti na pitanje, koji će pokazati bezazlenije lice ili iskazati neki znak uslužnosti. Zimzelen je stalno trzao glavom da bi odmaknuo čuperak kose s čela. Dječake kojima su donedavno prijetili, i koji su im na kraju dobro zapaprili, nisu udostojali ni pogleda.

Inspektor spremi u džep Štakin nož, a potom i Skorbutov, koji je u međuvremenu oduzeo. Policajcima izdade nalog da uhićenike odvedu u policijsku postaju. Zatim zamoli vrtlara:

-Gospodine, biste li htjeli poći sa mnom na mjesto pokušaja izvršenja krivičnog djela? Moramo sastaviti i zapisnik.

-Naravno - spremno se odazva on.

-A vi, dječaci, ostanite ovdje. No, jedan bi od vas mogao poći s nama. Hodi ti! - inspektor pokaže na Mirona.

Miron im se priključi.

Iz kule su se vratili brzo. Gospodin Krašić je bio zadovoljan jer ništa nije nedostajalo. Istina, mnogi su predmeti već bili potrpani u torbe, spremni da krenu put granice u nezakonitu preprodaju, ali sada će,

na svu sreću, ostati ondje gdje im je mjesto. Vrtlar je jakim lokotom zaključao vrata na kuli, jer će očevid, kako je rekao inspektor, biti obavljen tek sutra.

-Dječaci - obrati im se inspektor kad su se vratili iz kule - biste li sutra u devet mogli doći u našu postaju da date iskaze?

-Doći ćemo.

-Trebam li doći i ja? - zapita vrtlar.

-Vi niste bili nazočni pokušaju izvršenja krivičnog djela - reče inspektor nakon kraćeg razmišljanja. - A maloprije ste iskazali da je sva imovina gore. Potpisali ste i zapisnik, pa zasad nema potrebe da dolazite. Ako se ipak u tijeku istražnog postupka takva potreba ukaže, istražni će vas sudac pozvati.

-Stojim na raspolaganju.

Inspektor je bilježnicu sa zabilješkama stavio u džep. Tada Miron iskorači i reče:

-Oprostite, nešto bih vas pitao.

-A što to, mladiću?

-Kako ste doznali da se ovdje nešto događa i stigli u pravi čas?

-Ha - osmehne se inspektor - nije baš bilo u pravi čas, ali bi se moglo reći da smo ipak stigli na vrijeme. I to zahvaljujući vama.

-Nama? Mi vam nismo mogli javiti, jer nismo mogli izići iz dvorišta.

-Ali ste provalnike zadržali i izručili nam ih, kao na tanjuru. Da to niste učinili, mi bismo možda ipak zakasnili. Hvala vam, junaci!

Pohvala im je i te kako laskala, ali Miron još nije dobio odgovor na svoje pitanje. Zato reče:

-Ali kako ste znali da su oni ovdje?

-Jedna nas je djevojka uputila ovamo.

-Djevojka?

-Da, neka Madlen, ili kako se već zove.

-Svojom dobrom voljom?

-E, nije baš bilo dobrom voljom. Ta je djevojka, malo je starija od vas, stanovala u hotelu »Fortuna«, soba 109. Danas poslije podne s nekim je iz svoje sobe razgovarala telefonom. A tamošnja je sobarica, hvala Bogu, jako ljubopitljivo stvorenje, pa je malčice prislonila uho na njezina vrata. Sasvim slučajno, naravno, kako to neke sobarice čine. I tako je čula da djevojka, ta Madlen, ili kako se već zove, nekome poručuje da će roba stići najkasnije sutra ili

preksutra i da pripreme vezu za prijenos preko granice. Sobarici se to učinilo sumnjivim, pa je sve prijavila recepcionaru, a ovaj je opet s time upoznao našega glavnog inspektora. Glavni inspektor me je poslao u hotel da malo pripazim na nju. Kad sam tamo stigao, upravo je plaćala račun. Slijedio sam je do autobusnog kolodvora i vidio da kupuje pet autobusnih karata. To je još više pojačalo sumnju, pa sam je priveo u policijsku postaju na razgovor. Uz malo oklijevanje i nećkanje pa i uz malo suza, ptičica je na kraju propjevala. Otkucala je svoju slavnu družinu. Kao što vidiš, nije baš bilo njezinom dobrom voljom. Ali je na kraju sve ispalo kako treba.

-Gdje je ona sada?

-U našoj postaji. Sada će joj se pridružiti i njezini prijatelji. Dakle, junaci, još jednom zahvaljujem na suradnji. Vidimo se sutra u devet!

Pozdravi se s njima i gospodinom Krašićem i ode.

Vrtlar je još malo ostao, tek toliko da napuni i pripali lulu.

-Dječaci, hvala vam - reče. - Da nije vas, muzejska bi riznica bila znatno osiromašena.

Bijaše im drago ovo priznanje. Već su svi osjećali određeno opuštanje od napetosti koju su kod njih izazvali današnji i večerašnji događaji. I, tko zna, možda je baš to opuštanje utjecalo na Kljovu da se odvaži i rekne:

-Gospodine, ja sam vidio da ste neku večer u kulu odnijeli nekog mrtvaca zamotana u ponjavu.

Nastade tajac. Kljovine su riječi zatekle dječake, a činilo se i vrtlara. Za koji trenutak gospodin Krašić se počne grohotom smijati. Ovakav gromoglasan smijeh od njega još nisu čuli. Kad ga je napad smijeha minuo, on se zakašlje, pritegne šal oko vrata i reče:

-Taj je još gore, u ponjavi.

-Je li doista mrtav? - zapita Miron.

-Nikada nije umro.

-Bolestan?

-Ne, nije bolestan.

-Onda je živ, ne?

-Nije ni živ. Zapravo, možda je malo živ, malo mrtav.

Svi su bili zbunjeni takvim odgovorima. Gospodin Krašić ispusti oblak dima i reče:

-To je bio sveti Florijan, zaštitnik Valpova. Njegov kip. Tamo gdje smo ga držali prokišnjavalo je, pa je prijetila opasnost da se ošteti. Zato sam ga prenio na tavan, u suho.

Eto, to je to. To je ono što je moglo izazvati, a djelomično je i izazvalo, nepovjerenje dječaka prema domaćinu.

-Oprostite - reče Miron postišeno.

-Nemam vam ja što opraštati. Nego, danas je bio vruć dan - vrtlar pogleda na sat. - No, već je prošlo deset. Hoćete li doći večeras k meni?

-Doći ćemo - obeća Miron u ime svih.

-Samo, molim, neka to bude u jedanaest, ako vam je po volji. Prije toga bih morao još nešto obaviti. - Pogleda Bakrenog Petra. - Vaš prijatelj?

-Da, Bakreni Petar - Miron će.

-Kakav Petar?

-Bakreni... ovaj, Bakreni Petar mu je nadimak.

-Aha, znam, vi svi imate nadimke - osmjehne se vrtlar i pruži ruku riđokosom dječaku. - Onda, vidimo se u jedanaest. Večeras ćemo priču privesti kraju.

Uzme torbu s namirnicama, pa ode.

Dječaci se operu i povuku u šatore.

Dvorište ostade pusto.

Na nebu se počeli gomilati teški oblaci, krošnje se u parku povijale pod snažnim naletima vjetra. Spremala se oluja. Mjesne, zagrmi, grmljavina se otkotrlja preko šume Zvjerinjak i stropošta negdje u žitnim poljima.

Miron i Bakreni Petar bili su sami u šatoru.

Dvadeseto poglavlje
NA SUNCE S ISTINOM! - NEOBIČNE SPOSOBNOSTI
BAKRENOG PETRA - MELITA JE ZAKUHALA LIJEPU KAŠU -
ČEMU JE SLUŽIO PODRUM - PREKRŠENO OBEĆANJE -
VRTLAR SA SJEKIROM

- Bakreni - reče Miron - na sunce s istinom!
- Kakvom istinom?
- Cijelom istinom. Hajde!
- Ne znam o čemu govoriš.
- Znaš ti dobro, Bakreni Petre! Ili da te zovem... Džeki?
- Što ti je, čovječe?

U šatoru zavlada šutnja. Miron je čekao odgovor na svoje pitanje, a Bakreni Petar je šutio, jer je protupitanjem privremeno zakočio razgovor. Zato Miron opet pokuša:

- Meni ne možeš ništa sakriti. Ti i Džeki ste ista osoba, priznaj!
- Opet šutnja.

-No - nastavi Miron - meni je tata Leo ispričao sve o tvome podrijetlu. Znam odakle si, znam i gdje si proveo posljednju godinu dana. Na kraju, znam da imaš onu sposobnost...

- Koju sposobnost?
- Da možeš izmijeniti svoj lik.
- Čekaj malo - s iznenađenjem će riđokosi dječak - meni je tata Leo rekao da to znademo samo on i ja. I da će on čuvati tajnu.
- Ipak mi je ispričao. Tako sada znadem i ja.
- Zašto ti je ispričao kad smo se dogovorili...
- Ispričao mi je. Poslije tvoga tajnovitog nestanka bio sam zabrinut i stalno sam ga molio da mi ispriča što se s tobom dogodilo. On je na kraju popustio i rekao mi sve. Oprosti.
- Nemam što opraštati. Hvala ti što si bio zabrinut za mene.
- Molim. Tako sada znaš da preda mnom ne moraš ništa tajiti.
- Dobro, znam.
- Jesi li ti posljednjih dana bio Džeki?
- Jesam.
- Kako je do toga došlo?
- To je bila Melitina ideja.

-Ispričaj mi, molim te.

-Kad me je tata Leo doveo iz svoga Instituta, ona je bila sama u stanu. Mama je bila otišla u vikendicu da zalije cvijeće, to sam već rekao. Onda se tata vratio u Institut, raditi na nekom novom projektu. Tako smo Melita i ja ostali sami. Malo smo razgovarali, i tako. Rekla mi je da je i ona kanila poći za vama u Valpovo, ali je odustala jer, kao, mora se pripremati za rođendansku proslavu.

-No, lijepo! Pa do rođendana je imala još deset dana. Tek sutra joj je rođendan.

-Ipak je rekla da se mora pripremati. Onda je počela mene nagovarati da se prerušim i da pođem za vama, pa da motrim što radite. Zamolila me da vam se nikako ne pokažem, već da to učinim tek na njezin rođendan, kada se svi nađemo zajedno. Rekla je da bi joj to od mene bio najdraži rođendanski dar.

-Ali zašto da nas motriš, pobogu?

-Ne znam. Govorila je o nekom Podvalici, čovjeku s po dva lica, koji je, kaže, bio prerušen. I da je to bila čudesna predstava.

-O, Bože! - nasmije se Miron. - Od te male čavke čovjek zaista može svašta očekivati. I?

-Što sam mogao? Ti dobro znaš kakva je ona kad nešto uvrti u glavu. I kako zna biti uvjerljiva. Govorila je kako je sve to igra, a da se igra uvijek isplati. Na kraju - što sam drugo mogao? - pristao sam. Trebao sam se, po toj njezinoj zamisli, vratiti iz Valpova malo prije vas, a možda i malo poslije vas, a onda se na tom njezinom rođendanu pojaviti kao Bakreni Petar. Eto, tako ti je to bilo. Ali večeras je sve ispalo tako kako je ispalo, znaš već, pa sam morao prekršiti obećanje koje sam joj dao.

-Dalje?

-Dalje, ha, možeš misliti! Dohvatila je mamim kozmetički pribor i napravila lijep cirkus od mene. Trebao si me samo vidjeti kakav sam izišao ispod njezinih ruku! A onda me ćušnula da pođem na autobusni kolodvor i naložila da je svaki dan telefonom izvještavam kako napreduje igra. Tako sam izišao iz stana kao pokladna maškara. Ali nisam pošao na autobus, onakav se zbilja ne bih smio pojaviti na ulici, ta uhitili bi me! Odmah sam svratio u prostoriju za pranje rublja, onu u prizemlju, i pogledao se u zrcalo. Uplašio sam se sam sebe, možeš mi vjerovati. Izgledao sam kao neki ludi indijanski

poglavica namazan ratnim bojama. Sve sam to, naravno, oprao s lica. A zatim sam stvarno promijenio lik, onako kako ja to mogu. Ako ti je tata Leo ispričao sve o meni, onda i sam znaš...

-Znam, Bakreni. Dakle, pretvorio si se u... drukčijeg dječaka.

-Da. Kao takav stigao sam ovamo navečer i odsjeo u nekoj kavani na kraju grada, ne znajući ni sam što bih zapravo trebao poduzeti i kako započeti tu Melitinu igrariju. Iste sam večeri za jednim stolom u kutu zapazio skupinu mladića, Skorbuta i njegove. Načuo sam da govore o nekim dječacima koji su toga dana stigli u Valpovo i podigli šatore u parku kraj Karašice. Pretpostavio sam da je riječ o vama. Upravo sam im htio prići i zamoliti da me upute kako da nađem te dječake, kadli čujem kako Skorbut govori da vas treba držati na oku i po svaku cijenu protjerati jer, kao, smetate nekim njihovim planovima. E, neće biti baš tako, pomislim. Nenametljivo sam im ponudio piće, a bogme i koštalo me, svi oni piju sokove pomiješane s alkoholom. No, dobro. Oni su to prihvatili i pozvali me za svoj stol. I, malo-pomalo, nekako sam se uklopio u njihovo društvo. Predstavio sam se imenom koje mi je prvo palo na pamet. Džeki. Već sutradan sam shvatio da vas oni doista žele ukloniti iz parka i blizine dvorca, kako ih ne biste ometali u njihovoj nakani.

-Kojoj nakani?

-Poslije večerašnjih događaja, znaš i sam. Provala u muzejsku riznicu! Zato su i doputovali u Valpovo. Kada mi je to postalo jasno, svakako sam želio ostati s njima, ili u njihovoj blizini, jer bih vas tako mogao bolje štititi i uspješnije spriječiti provalu.

-Čovječe!

-Tako je bilo, kažem ti. Skorbut mi je počeo davati koje kakve zadatke, kao i ostalima. Da raznosim ceduljice s njegovim dnevnim zapovijedima, da vas slijedim, da mu javljam o vašem kretanju, i sve tako neke gluposti. Osobito mu je bila draga zamisao da vas, gdje god se za to ukaže prilika, pokušamo zaplašiti, ne bismo li vas nagnali da napustite ovo područje.

-Zato si kod one klupe izazvao tučnjavu?

-Da. Zapravo, na to me nagovorio Štaka, mislim da me htio iskušati. A ti meni onda lijepo reče da imam pjegavu njušku i oči buljave kao kuhani žabac. No, neka, neka. A bogme si me junački opalio nogom. Mene, svoga prijatelja.

-Oprosti, nisam znao da si bio ti.

-No, znam da nisi. Iako sam ja sebi ostavio i kosu crvenu i oči plave, čak i pjege po licu, gajeći potajnu nadu da ćeš me prepoznati.

-Nisam te prepoznao.

-A susreli smo se i pred onom telefonskom govornicom u gradu. Upravo sam Meliti podnosio izvještaj. Rekao sam joj kako si me opatrlijo nogom, tamo kod mosta. Smijala se kao luda. Onda si ti prišao govornici, pa sam brzo prekinuo vezu. Zastao sam na vratima i pogledao te, došlo mi da se nasmijem, ali ti si me samo pogledao svisoka, odgurnuo i ušao u govornicu.

-Sjećam se i toga. Zato se Melita i jest odmah javila, jer je bila pokraj telefona. Kesila se i zapitkivala jesam li u Valpovu susreo nekoga poznatog.

-Tamo sam, kod mosta, prilikom one tučnjave, ispustio Skorbutovu ceduljicu s dnevnom zapovijedi i nastojao da je ugledate.

-U tome si uspio. Kljova ju je pokupio, a kasnije nam je rekao da mu se učinilo kako si ti, odnosno Džeki, upravo i želio da je pokupi.

-I jesam. Kljova je pametan momak.

-Kako-kada. I onda?

-Ništa. Dalje je sve išlo kako je išlo. Napisao sam vam i ono upozorenje da više ne silazite u podzemlje.

Bakreni Petar je mislio da je rekao koliko je potrebno. Ali Miron nije mislio tako. Zato reče kao usput:

-Dolje, u podrumu, vidjeli smo tvoju jaknu.

-Da, napustio sam prenoćište u kavani i zaposjeo podrum onoga dana kada ste vi premjestili šatore u dvorište. Želio sam biti u vašoj blizini, ako do čega dođe.

-U podrumu je bilo i mnogo tragova onoga psa o kojemu smo večeras govorili.

-No, to je bio moj pas, jer ja sam bio Džeki. Razumljivo da je pas često bio sa mnom.

-Kako si došao do njega.

-Do toga psa?

Mironovo je pitanje bilo postavljeno sasvim jasno, pa je očito da je Bakreni Petar svojim potpitanjem želio zaraditi koju sekundu da promisli o odgovoru.

-Da. Kako si ga nabavio?

-To ti je bio nekakav pas lotalica, koji se od prvog dana prikrcpio uza me. Znaš kakav je pas lotalica, jednom ga nahraniš i on te više ne napušta.

-Shvaćam. - Miron je nekoliko trenutaka šutio, a onda reče: - Nego, Bakreni, ja sam uvjeren da Tajanstveni dobro razlikuje boje.

-Što želiš time reći?

-To što sam rekao. Tajanstveni dobro razlikuje boje.

-Da, i?

-Želio bih da mi kažeš cijelu istinu.

-Sve što sam rekao, istina je.

-Znam da jest, to ti vjerujem. Ali sve mi se čini da je to samo dio istine. Nisi rekao sve.

-Što sada hoćeš?

-Da pođemo još malo naprijed i da mi kažeš cijelu istinu. Ne može pas danas imati crvene oči, a sutra plave. Slažeš se?

-Slažem. Ali možda onaj pas o kojemu je govorio Tajanstveni nije bio moj. Možda je i to neki pas lotalica, ta ima ih okolo.

-Možda, dobro. Ali kako da je imao plave oči? Čovječe, nikada u svom životu nisam vidio psa plavih očiju.

-Pa, kad dobro promislim, nisam ni ja, doista. Nego, hoćemo li poći k tome vrtlaru?

Opet nastupi kratki zastoj.

-Hajde, Bakreni, reci cijelu istinu, hoćeš? - potakne ga Miron.

U šatoru muk.

-Ti si bio taj pas, Bakreni? - Miron će iznebuha.

Opet tajac.

Tada se iz mraka začuje glas Bakrenog Petra:

-No, dobro, jesam. U podrumu sam imao prikladno mjesto za preobrazbu. Zato ste tamo mogli naći moju odjeću i tragove... mojih šapa.

-Jesi li i spavao u podrumu?

-Jesam, u velikom kovčegu. Ako ti je tata Leo ispričao sve o meni, onda znaš da sam naučio boraviti u podzemlju, kao i moji sunarodnjaci.

-Znam. Ali zašto si tamo kod rijeke imao plave oči?

-Vidiš, to je bila zabuna. U onakvoj sam prilici morao nešto brzo poduzeti. Bojao sam se da će Štaka - pazi, to je vrlo opasan mladić!

- da će onim nožem napasti Tajanstvenog. U grmlju sam morao na brzinu skinuti odjeću i pretvoriti se u... psa. Ali sam zaboravio na oči, eto, ta mi je pojedinost promakla. Oči su ostale takve kakve imam, moje rođene.

-I večeras si se morao brzo preobražavati.

-Bogme, jesam. Kad ste vas četvorica provaljivala ona vrata između podruma i tunela, ja sam se nalazio u podrumu u liku psa. Nisam vas takav htio dočekati, pa sam izjurio. Čim sam se našao u dvorištu, vidio sam da se na kuli nešto događa, pa sam jurnuo gore. Nisam ni opazio da je Trostruki bio vezan u šatoru. Zadržao sam onoga goropadnog Štaku, ne znajući baš što bi bilo najbolje poduzeti. Kad sam na tavanu čuo glasove Skorbuta i njegovih, odmah mi je sinulo da se tamo događa pljačka. I tada se pojavljuješ ti, sam samcat. To me nekako zbunilo, pa sam sjurio u podrum da postanem... Bakreni Petar. Mislio sam da ću ti kao takav moći bolje pomoći. Ostalo znaš. Ipak sam stigao na vrijeme da te pokupim s onog prozora. Visio si kao kruška.

-Bilo je u zadnji čas, Bakreni, hvala ti. Ti si moj najbolji prijatelj.

-I ti si moj. A što si radio otkad smo se zadnji put vidjeli, mislim, u ovu posljednju godinu dana?

-Ah, čovječe, bilo je svašta! Imali smo neobičnih doživljaja s duhovima u jednom močvari. Liptus, Melita i ja. I Bakalar i Slanina. Zar ti Melita nije pričala?

-Nije, imali smo malo vremena zbog onog maškarenja.

-Pričaj mi ti.

-Pričat ću ti drugom zgodom, sada nemamo vremena. Uskoro...

Šatorsko se krilo zadigne i na ulazu se pojavi Tajanstveni Ivan.

-Zar vas dvojica ništa ne čujete? - zapita ih poluglasno.

-Ne - reče Miron i ustate. - A što bismo trebali čuti?

-Netko je dolje, u podrumu. Poslušajte!

Iziđoše pred šator. Tu su već stajali Trostruki Joja, Kljova i Eukalptus.

Iz podruma je dopirala potmula buka. Kao da netko čekićem udara po praznom kovčegu ili bačvi. Potrajalo je nekoliko minuta.

-Što bi sad to moglo biti? - prošapće Kljova. - Vrtlar je gore, na drugom katu.

Nije bio. Baš u tom trenutku vidješe ga kako izlazi iz praonice sa sjekirom pod rukom. Prošao je uza zid i zamakao u sjenu veže. Potom začuše njegove teške korake. Uspinjao se stubama.

-Što li je radio dolje? - pitao se Trostruki Joja.

-Kao da je lupao po onim kovčezima u podrumu - reče Kljova.

-Zašto bi lupao po njima?

Miron šapne Bakrenom Petru:

-Je li nešto tvoje ostalo dolje?

-Nije.

Tajanstveni Ivan pogleda na sat i reče:

-Već je pola jedanaest. Vrijeme je da pođemo.

Vjetar se bio malo stišao, ali sada opet grune svom snagom, zalepeće šatorskim krilima, zazviždi u krošnjama, jaukne gore, u Morovića kuli.

-Hajdemo - reče Miron. - Ali daj da najprije dobro zatvorimo šatore.

Učiniše to i pođoše u dvorac, na drugi kat.

Dvadeset prvo poglavlje

ŠTO JE VRTLAR RADIO U PODRUMU - U SOBI DUHOVA -
VRTLAREVA PRIČA - nastavak i završetak (Kostur je nakon 295
godina ipak pokopan - Kuschmanovo ozdravljenje - Gdje je škrinja s
blagom - Tri zapečaćene omotnice) - ISKRENJE NA ZIDU - ŠAL
SE RAZVEZAO - U GLUHO DOBA NOĆI NETKO LUPA NA
VRATIMA

Na drugom katu pozvoniše.

-Slobodno! - odnekud dopre vrtlarev glas.

Izišao je pred njih u predsoblje i poveo ih u prostranu sobu pokraj
muzejske knjižnice.

I ova je soba bila namještena starinskim pokućstvom. Visoke su
prozore zastirali teški nabrani zastori što se spuštahu do poda, a pod
je prekrivao skupocjeni sag. Uza zidove, na mjestima koja nije
pokrivao sag, vidio se bijelo-smeđi mozaik parket. Najuočljiviji ipak
bijaše raskošni kamin od bijelih keramičkih pločica, visok gotovo do
stropa.

Kraj kamina je stajao duboki naslonjač obložen mrkom kožom,
uglačanom i izlizanom od duge uporabe.

-Dječaci - govorio je vrtlar razmjestivši ih oko stola - još jednom
vam hvala što ste sačuvali muzejsku riznicu.

-Mi smo se samo zatekli tu, pa... - skromno će Miron.

-Ali ste se zatekli u pravo vrijeme, svaka čast! Od sveg vam srca
hvala! Vidite, meni se još prije nekoliko dana učinilo da se netko
mota po kuli, promicale su sjene, ali nisam ni pomišljao što bi moglo
biti. No, hvala Bogu, sve je ispalo dobro i to vašom zaslugom. Nego,
jesmo li večeras za čaj?

-Ne, hvala - ustezali se gosti.

-Ili nešto drugo?

-Ne, hvala - opet odbiše, premda ne baš odveć uvjerljivo.

Ne obazirući se na njihovo mlako odbijanje, vrtlar iznese pladanj sa
sendvičima i stavi ga na stol.

-Ipak, kušajte - nutkao ih je ljubazno. - Nabavio sam ih danas u
Osijeku. Znao sam da ću se vratiti kasno i da neću imati vremena
sam nešto pripremiti. A imao sam još i nekakva posla.

-Jeste li ga obavili? - zapita uljudno Tajanstveni Ivan.

-Jesam.

Miron se sjeti maloprijašnje lupe u podrumu, pa pomisli da bi to mogao biti taj posao. Zašto to ne bi odmah razjasnili? Zato pokuša izokola:

-Čuli smo maloprije nekakvu lupu u podrumu. Jeste li vi bili dolje?

-Bio sam, da - nasmiješi se vrtlar. - To je bio posao o kome govorim. A, usput govoreći, vi ste mi ga priredili.

-Mi? - pogledaše ga iznenađeno.

-No, da. Morao sam najprije u šikari podno parka zatrpati jednu rupu - još uvijek se smiješeći, značajno ih pogleda - a zatim sam opazio da i u podrumu moram popraviti jedna razvaljena vrata. Vi ste vjerojatno čuli kad sam ih zakivao.

-Oprostite - postideno će Miron - mi smo doista sutra prije polaska namjeravali zatrpati onu rupu...

-Uvjeren sam u to - prihvati vrtlar - tako smo se u početku i dogovorili. Ali sada više ne morate misliti na to. Ja sam je zatrpao.

... i baš smo vam večeras nakanili reći da smo otkrili podzemni prolaz.

-Znao sam ja za to od prvoga dana. No, dobro, sada smo to riješili. Moj se ujak sutra vraća s godišnjeg odmora, a ja sam želio da ga sve dočeka u najboljem redu. Izvolite, poslužite se!

-Hvala vam - rekoše njih nekoliko.

Zatim se poslužiše. Današnji im je dan bio veoma naporan, pa još nisu imali vremena ni misliti na glad.

Vrtlar se zavalio u kožni naslonjač kraj kamina, pripali lulu i ovije se oblakom duhanskog dima.

-Gdje smo ono stali prošli put? - zapita.

Miron brzo proguta zalogaj.

-Ja znam - reče. - Pronašli su kostur pritisnut topovskim kuglama.

-Da, tako je. - Gospodin Krašić prebaci nogu preko noge i produži: - Pažljivo su ga otkopali i položili u pripremljen lijes, a potom prenijeli u kapelicu. Sve se to, naravno, radilo u tajnosti, kako se praznovjerni puk ne bi uznemirivao. Dr. Šiber je pregledao kosti i priopćio svoj nalaz. Bile su to vrlo stare kosti veoma mlade žene. Barun je o svemu obavijestio pečuškog biskupa Ivana Šćitovskog. Biskup je naložio da se kosti, uza svećeničku pratnju, pokopaju po katoličkom

obredu na groblju u Valpovu. Obred je vodio dvorski kapelan, kapucin Marijan Bazelski. Grob je obilježen nadgrobni kamenom s urezanim datumom pronalaska i pokopa kostura.

-Je li kamen i sada tamo? - zapita Eukaliptus.

-Nije.

Bljesne munja. Plavkasta svjetlost probije zastore i obasja sobu. Električne žarulje zatreptaše, ali se ne ugasiše. Začuje se prasak, pa dugotrajna grmljavina.

Gospodin Krašić ustade i iz ladice izvadi voštanu svijeću.

-Ako nestane struje, upalit ćemo svijeću - reče, pa opet sjedne.

-Je li ga netko odnio, ili što? - nastavi Eukaliptus.

-Nadgrobni kamen?

-Da.

-Tko zna što je bilo s njim? Otada su ovim prostorima protutnjali mnogi ratovi, a ni groblje nije održavano kako treba. Tek, nema ga više ondje.

-A Kuschman? - tiho upita Tajanstveni Ivan.

-Njega je, kao što sam rekao prošli put, barun Prandau otpremio u svoju kuću u Osijeku, jer nije želio da umre u njegovu dvorcu. Evo, u ovoj sobi...

-U ovoj? - osupne se Miron. - Zar je ležao baš u ovoj sobi?

-Da, baš u ovoj. Tamo, u onom kutu - vrtlar pokaže lijevom rukom i sve se glave okrenu za njom - tamo mu je bila postelja, a duh se pojavljivao na onim vratima.

Sada se sve glave okrenu za njegovom desnom rukom. Pogledi se upiljiše u vrata, kao da će se ovoga časa na njima ukazati duh Marije Stilinović.

-Je li umro u bolnici?

-Nije. Njegova je bolest u ono vrijeme bila neizlječiva i mogao se samo čekati čas kad će umrijeti. Ali, kao što rekoh, to se nije dogodilo, barem ne u očekivano vrijeme. Dakle, nekoliko mjeseci poslije pokapanja kostiju, negdje u prosincu iste godine, barun je poslom otputovao u Osijek. Na ulici je, na svoje golemo iznenađenje, vidio kako mu u susret dolazi nitko drugi do natporučnik Kuschman, vedra i zdrava izgleda, tek malo se upirući o štap. Zastali su da popričaju - barun je jedva prikrijavao iznenađenje što ga još vidi živa, pogotovo u tako dobru stanju - i Kuschman ispriповjedi barunu kako

mu se krajem studenoga zdravlje počelo vidno poboljšavati. A, sjetite se, kosti nesretne djevojke pokopane su upravo krajem toga mjeseca.

-Duh mu je i obećao ozdravljenje - sjeti se Trostruki Joja.

-I ispunio je obećanje. Kuschman je ubrzo ozdravio, a 1848. godine čak stupio u vojsku bana Josipa Jelačića i borio se junački pod njegovim barjakom. Ali prije toga...

Gospodin Krašić zastade da pripali ponovno napunjenu lulu. Povuče nekoliko dimova i pritegne šal oko vrata.

-Što se dogodilo prije toga? - požurivao je Miron.

-Nešto doista lijepo - osmjehne se vrtlar. - Zaprosio je ruku baruničine komorkinje, one koja ga je dvorila dok je bolestan ležao u ovoj sobi i koja je namolila barunicu da privoli supruga da udovolji želji prikaze. Još u vrijeme dok ga je dvorila zaljubio se u nju i u sebi se bio zarekao da će se oženiti njome ako ikada ozdravi. I oženili su se i sretno živjeli sve do Kuschmanove smrti. A umro je 1854. godine, ali ne od bolesti, već više od starosti.

-Ako se dobro sjećam - podsjetio je Miron na nešto što je držao važnim - prikaza je obećala da će i baruna nagraditi udovolji li njezinoj molbi.

-Dobro se sjećaš. Vratimo se opet malo unatrag. Poslije barunova pristanka na iskopavanje, oboljelog su časnika zorom prebacili u Osijek. Toga dana, istina, iskopavanje još nije bilo započelo, ali barun je dao obećanje. I, eto, te noći uoči odlaska iz dvorca, duh još jednom posjeti Kuschmana u ovoj sobi. Bila je ponoć...

Kod tih vrtlarevih riječi oglase se stari dobnik u gostinskoj sobi. Otkucaji mu bijahu mukli, škriptavi, kao da je zahrđali mehanizam s velikim naprežanjem razdjeljivao dvije polovice noći. Već kod prvog udarca svi se nehotice okrenuše prema vratima na kojima se one daleke, davne noći, u ovo isto vrijeme, pojavio duh. Sve dok se zvuk dvanaestog udarca nije izgubio u olujini što je vani bješnjela, nitko ne prozbori ni riječi. Čak je i vrtlar, držeći lulu pred ustima, zastao u tom položaju, napeto osluškujući hripanje dobnika, pogleda uprta u vrata.

-I sada je ponoć - tjeskobno protisne Eukaliptus.

-Da, ponoć - reče vrtlar i kao da se malo opusti, pa se osmjehne i prinese lulu ustima. - To znači da je upravo nastupio 23. dan mjeseca lipnja, dan kada je 1543. godine poginuo Đuro Bakić...

Dakle, duh je Kuschmanu zahvalio na tolikom zauzimanju i potvrdio da će ispuniti obećanje o njegovu ozdravljenju. A uz to mu je ispriповjedio i priču o velikom blagu pohranjenom u željeznoj škrinji, zakopanoj negdje u temeljima dvorca - tu malo zastade i značajno pogleda dječake - ili skrivenoj u podzemnom hodniku.

Mironu umalo zalogaj ne ispadne iz usta.

-To je ona škrinja - reče uzbuđeno - koju je Marija Stilinović sakrila prije nego što je pala u Murat-begovo zatočeništvo, a ključeve bacila preko bedema! U njoj je bilo blago prikupljeno za obranu Valpova.

-Tako je, mladiću, vrlo dobro se sjećaš. Za tu je škrinju i mjesto na kojemu je sakrivena doista mogla znati samo Marija Stilinović. A kasnije još samo njezin duh. To nedvojbeno potvrđuje da je prikaza koja se pojavljivala u dvorcu mogla biti samo duh nesretne valpovačke junakinje.

-Je li škrinja ikada pronađena?

-Mislim da nije - reče vrtlar i osmjehne se - ali to ste već pitali. Ni vama nije pošlo za rukom da je pronađete, koliko znam.

-Mi nismo ni tražili škrinju - počne se pravdati Miron, ali ipak malo pogne glavu. - Došli smo samo da pokušamo nešto iskopati za svoju zbirku starina. Jesu li je barem tražili?

-Može se pretpostaviti da jesu. No, čekaj, još nismo sve rekli o toj škrinji. Nastavit ćemo tamo gdje smo stali. One noći, uoči Kuschmanova odlaska u Osijek, duh mu je otkrio mjesto gdje se škrinja nalazi. To je blago prikaza namijenila barunu, kako bi ispunita i obećanje spram njega, jer je on na kraju ipak odobrio kopanje. Ali ga je htjela nekako i kazniti zbog onolika odugovlačenja. Zato je naložila da blago ne smije biti predano barunu nego njegovim nasljednicima, i to tek poslije barunove smrti. Kuschman je, po uputi prikaze, u tri primjerka izradio nacrt i sastavio točan opis mjesta na kojemu se škrinja nalazi. Nacrt i opis je zapečatio u tri omotnice i predao ih na čuvanje trima pouzdanim osobama, koje s barunom nisu bile ni u kakvu srodstvu. Te su osobe trebale omotnice predati barunovim nasljednicima.

-Iz toga proizlazi - reče Tajanstveni Ivan - da barun nikada nije ni saznao kako je prikaza nagradila i njega, zapravo njegove nasljednike.

-Jest, saznao je, priča je ipak doprla do njega. Kuschman je, naime, ne mogavši više čuvati tajnu, prije smrti sve ispriповjedio nekim prijateljima. Tako je i barun doznao za nju. No to ga saznanje nije odveć uzbudilo, nije bio gramziv, mrski su mu bili pohlepni ljudi. Kažu da nije ni tražio to blago. A neki opet govore da ga je tražio, pa i našao, ali da je škrinju s blagom, i ne otvarajući je, darovao svojoj prijateljici, vojvotkinji od Meiningena.

Munja sada upravo prostriјeli sobu.

Električne se žarulje pogasiše.

Paklenski zagrmi, grmljavina kao da se sruči na sam dvorac i potrese ga iz temelja. Nebo se prolomilo, lijevajući kišu, sipajući komade leda.

Miron na stolu napipa voštanicu i upali je. Slabi plamičak osvijetli tek površinu stola i jedva dopre do vrtlareva naslonjača. Ovaj je sjedio s ugašenom lulom u ruci. Odloži je u stalak za lule.

-Eto - javi se teškim uzdahom - tako je to bilo. Tu završava legenda o valpovačkoj bijeloj ženi. Priča o Mariji Stilinović počela je davno, vrlo davno, u opkoljenom Valpovu, da bi se gotovo tristo godina kasnije nastavila ovdje, u ovoj sobi. I završila one kišne jesenske noći na valpovačkom groblju. Ali to je ipak samo priča.

Posljednje je rečenice gospodin Krašić izgovorio dubokim, sjetnim glasom. Oči mu bijahu poluzatvorene, ruke počivale na naslonima, sablasno blijede pri treperavom svjetlu voštanice.

U dječake su uvukla nelagoda, nitko se više ne usuđivaše prozboriti ni riječi. Oko stola samo blijeda lica i oči pune tjeskobe i napeta iščekivanja uperene u gospodina Krašića.

-Je li se prikaza još ikada pojavila? - dahne Tajanstveni Ivan.

-Nikada... nikada više... - dopre tamni glas iz naslonjača, zatim šumni uzdah, pa opet glas: - Nikada više...

Mironu se činilo da se s gospodinom Krašićem počelo događati nešto neobično. Njegov izgled odavao je izgubljena čovjeka. Riječi je izgovarao čudnim, izmijenjenim, šaputavo-prigušenim glasom.

U dječake kao da se uvukla neka zla slutnja.

Miron pogleda prijatelje.

Eukalptusu su suze tekle niz lice.

Kljova bijaše smrtno ozbiljan, razrogačenih očiju i otvorenih usta.

Trostruki Joja je problijedio, samo mu se bubuljice tamnjele na licu.

Tajanstveni Ivan bio je malo smrknut, ali također blijed i napeta izraza.

Samo je Bakreni Petar zadržao mir. Usne je čvrsto stegnuo i prodorno promatrao vrtlara.

Gospodinu Krašiću suza zasvjetluca na licu i skotrlja se niz brkove. Nije ju pokušao ni prikriti, ni obrisati. Ruke mu i dalje gotovo beživotno visjele.

-Nikada više - opet uzdahne bolno. - Ali sve je to samo legenda, priča...

Potpuno je utonuo u naslonjač. Brkovi mu se crnjeli i oči grozničavo sjajile.

Ukočeni mu pogled bio čvrsto prikovan za zid.

-Ne treba vjerovati - šaputao je - legenda... priča...

Glas kao da je dopirao iz velike daljine.

-Vama nije dobro! - poviče Miron.

Pokuša ustati kako bi prišao naslonjaču, ali ga Bakreni Petar zgrabi za ruku i povuče na stolac.

Na Mironov povik gospodin Krašić nije odvratio ni riječi, nije se pokrenuo.

Sada grmne tako jako da dječaci gotovo popadaše sa stolaca. Grom je po svoj prilici pogodio toranj dvorca. Jedan se zastor otkine i padne na pod, krilo prozora se s treskom otvori, a staklo prsne i saspe se po sagu. Slap kiše i leda sruči se u sobu. Bakreni Petar se prvi snađe, skoči k prozoru i navuče rebrenice.

Vrati se i sjedne kraj Mirona.

-Budi blizu mene, Mirone - šapne - i nemoj se bojati.

Za sve to vrijeme gospodin Krašić se i ne pomakne. Nije ni čuo što se dogodilo s prozorom, nije ni osjećao urnebes koji se događao oko dvorca. Samo je uporno zurio u zapadni zid sobe.

I tada...

Iz zida počnu izbijati iskre. Svijetle, ružičaste, plavičaste. U tom se iskrenju, od kojega je treperila čitava zidna ploha, počnu uobličavati obrisi lika, najprije mekani, lepršavi, pa sve čvršći i prepoznatljiviji. Još malo i sasvim se jasno, ali ipak kao u nekoj svjetlucavoj magli, počne razaznavati lik mlade žene, ovijen dugim, ružičastim, prozračno-treperavim velom, kose rasute preko ramena i grudi,

svjetlucavo-zlataste, lica nadnaravno bijela, gotovo prozirna, od čije ljepote zastajaše dah...

Gospodin Krašić napola ustade i očajnički ispruži ruke prema zidu.

Sijevanje, prasak gromova i grmljavina ne prestajahu. Vriskanje olujine i urlanje vjetra dopirahu s Morovića kule, parahu bljeskavu noć, prodirahu u živce, u kosti.

Lik prikaze na zapadnom zidu postajaše sve svjetliji, sve bliži, sve prisutniji.

Bakreni Petar grčevito stegne Mironovu ruku.

-Pogledaj gospodina Krašića, Miron - šapne - pogledaj mu vrat!

Vrtlarevo se tijelo grčilo u naslonjaču, potresali ga duboki jecaji, a ruke mu i dalje bijahu vapijući podignute prema zidu.

Krajnje uzbuđen, gotovo se gušeći, strgnuo je šal s vrata.

Na vratu mu zjapio grozan ožiljak, udubljenje, rupa, kao da mu je nekada davno iščupan komad mesa. Trostruki Joja vrisne: - Uvijek sam se pitao...

U tom se trenutku na vratima začuje snažno lupanje.

Dvadeset drugo poglavlje

TKO JE PRED VRATIMA - MILOSTIVA GOSPOĐA LETICIJA
POZNAJE VRTLARA - OSVANUO JE DAN POVRATKA - SHANTA
DEVI, DJEVOJČICA IZ INDIJE - DRUGI ILI TREĆI ŽIVOT - NEMA
ODGOVORA NA SVA PITANJA

Udarci šuplje odjeknuše iz dubine hodnika.

Dječaci protrnuše. Ispod oka pogledavahu jedan drugoga, ali nitko ne pokaza namjeru da pođe otvoriti vrata. Ta kome bi palo na pamet da u ovo doba noći i po ovakvu vremenu dolazi u posjet?

Miron pomisli kako bi to mogao biti kustos. Vrtlar im je govorio da ga očekuje. Od te pomisli malo mu lakne i napetost u njemu popusti. Upitno pogleda gospodina Krašića. Ovaj je i dalje sjedio u mrkom naslonjaču, slijep i gluh za sve što se oko njega zbiva. Ruke je poput mjesečara svejednako držao ispružene prema zidu, a grozničav sjaj plamsao mu u očima. Zacijelo nije ni čuo lupanje na vratima, ili mu ono nije doprlo do svijesti.

Slika lijepe prikaze na zidu lagano je blijedjela. Još se samo nazirahu meki obrisi, blago-treperavi, razvodnjeni, ali i oni na očigled postajahu sve nejasniji, kao da ih upija zidna ploha.

Vjetrušina je pomalo jenjavala, grmljavina gubila snagu. Kišu su još samo donosili sve rjeđi udari vjetra.

Opet zalupa.

Miron skupi snagu i ustane. Upali baterijsku svjetiljku i zakorači prema vratima.

Bakreni Petar slijedio ga ustopce. Nakon sekundu-dvije oklijevanja, za njima pođe i Tajanstveni Ivan.

Evo ih u hodniku.

Udarci na vratima opet se ponoviše. Kratki, reski, ali uporni.

Ona trojica u hodniku neodlučno zastadoše. Miron prisloni uho na vrata i oslušne. Pa ih otvori.

Bakreni mu je Petar stajao iza leđa i držao ga za lakat. Iza njegova ramena nadvirivao se Tajanstveni Ivan.

-... milošću svojom iskupi grijehе njegove i uvedi ga u kraljevstvo nebesko...

-Milostiva gospoda Leticija!

Ona trojica je gledahu osupnuto, kao da se pred njima ukazala sablast. A starica, lica zborana poput orahove ljuske, sva izdubljena u svojim crnim haljinama, stajaše pred njima mrmrljajući molitvu i prebirući zrnca krunice spletene oko mršavih prstiju. Mokra odjeća na njoj tužno je visjela. Pramenovi sijede kose, pobjegli ispod marama, spuštali joj se niz lice. Oči iza zamagljenih stakala naočala izgledale joj duboke i krupne, nestvarne. Uzdiže pogled prema dječacima, pa prepoznavši Mirona prošapće:

-Bog vas čuvao, mladi čovječe!

-Ruke, milostiva! - promuca Miron.

-Je li on unutra?

-Tko? - ne snalazeći se upita Miron.

-Taj o kojemu ste mi pričali da čuva dvorac.

-Jest, unutra je, ali...

Ne čekajući da Miron završi rečenicu, starica se provuče između njega i Bakrenog Petra i odšljapka niz hodnik, ostavljajući iza sebe mokre tragove i lokvice vode što se cijedila s njezinih haljina.

Dječaci pođu za njom.

Starica uđe u sobu, obiđe stol za kojim su sjedili Eukaliptus, Kljova i Trostruki Joja, pa priđe vrtlaru.

Prikaze na zidu bijaše nestalo. Gospodin Krašić još je držao ispružene ruke, kao da je želi ponovno dozvati. Pridošlici nije poklanjao nikakvu pozornost, po svoj prilici nije ju ni uočio. Starica mu blagim pokretom pritisne ruke na naslon. On se tome ne odupre. Sada su na mrkoj koži naslonjača ležale nemoćno te dvije ruke, neobično bijele, malo zgrčenih prstiju.

Starica klekne pred zid, duboko sagne glavu i počne moliti. S vremena na vrijeme uzdizala bi pogled, križala se i rukom izvodila pokrete u pravcu zida kao da na njemu pravi križ. Potom opet priđe naslonjaču i izreče još jednu molitvu.

A onda s beskrajnom nježnošću prinese vrtlarevu ruku svojim suhim usnama.

I poljubi je.

Sve to dječaci promatrahu s nevjericom. Ta ona je gotovo dvostruko starija od njega! A prišla mu je s tolikim poštovanjem, klečala pred njim, molila se i gledala ga kao da je pred njom božanstvo. A na kraju mu i ruku poljubila.

A on - ništa. Samo ukočenim pogledom zuri u zid.

-... smiluj se ovome patniku i sluzi svojemu - šušketale su riječi iz staričinih bezubih usta - i milosrdem svojim otvori mu dveri nebeske i primi ga u okrilje svoje. Amen.

Kad je završila molitvu, podiže pogled i zagleda se u duboki ožiljak na vrtlarevu vratu. Neka joj blagost zasja u očima i kretnje joj postadoše još mekše, još nježnije, a svaka izgovorena riječ bijaše puna topline i ljubavi.

Suze su joj tekle niza smežurano lice.

-Milostiva - zausti Miron - gospodinu Krašiću je pozlilo kad se na zidu ukazala...

-Znam, sada sve znam - mrmljala je starica ne skidajući pogled s vrtlareva vrata. - Zato sam i došla. Idite sada s milim Bogom, mladi ljudi, i vjerujte u njega, jer njegova je dobrota bezgranična, jer on je sva naša nada i naše spasenje. Nikada ne gubite vjeru u njega.

Dječaci šutke ustanu i pođu k vratima. Trostruki Joja zastane na pola puta kao da se nečega sjetio. U džepu napipa vrtlarev ključ, vrati se i bez riječi ga spusti na stol.

Plamen svijeće lagano se lelujavao i šarao sjene po zidovima.

Ostaviše staricu i gospodina Krašića.

Dok su izlazili, čuli su njezine žuborave riječi:

-... i uzmi dušu njegovu u kraljevstvo svoje. Oče nas, koji jesi na nebesima, sveti se ime tvoje, dođi kraljevstvo tvoje, budi volja tvoja...

Ujutro se nebo razbistrilo. Krošnje u parku bijahu kao okupane, lišće se sjalo pod prvim zrakama sunca. Na noćasnju oluju podsjećala je samo pokoja slomljena grana, povaljano cvijeće u gredicama oko dvorca ili razbijen crijep što ga je vjetar zbacio s krova.

Dječaci su ustali rano i spremili naprtnjače. Šatori su ostali prazni, ali ih još nisu skupljali. Ostavili su ih da se suše pod jakim suncem. Smotat će ih i spakirati kada se vrate iz policijske postaje.

U njihovoj duši bijaše tmurno. Bezvoljno i žalosno povlačili su se po dvorištu. Iz sjećanja nikako nisu mogli odagnati noćasnje događaje. Gospodin Krašić ostao je gore u dvorcu s milostivom gospođom Leticijom, a oni nisu znali je li u ovom trenutku uopće živ. A zavoljeli

su, baš su zavoljeli toga dobrog, mirnog čovjeka ugodna glasa i otvorena pogleda, koji im je uvijek bio prijateljski naklonjen. Mironu su nekako stalno dolazile u sjećanje njegove ruke na naslonu, blijede, zgrčenih prstiju, kad je ono došla milostiva Leticija, te ruke koje su im spretno slagale sendviče, nalijevale čaj u šalice... Dođe mu gotovo da zaplače.

Poslije doručka, Kljova i Bakreni Petar nekamo su se izgubili. Svaki je otišao na svoju stranu. Uskoro riđokosi dječak iziđe iz podruma, noseći kacigu koju je zapazio u prostoriji u kojoj je proveo nekoliko noći.

-Ponijet ćemo je - reče tražeći pogledom Mironovu suglasnost.- Ona dolje u podrumu i tako ničemu ne služi, a nama će dobro doći za zbirku.

-Smijemo li? - ustezao se Miron.

-Zašto misliš da ne bismo smjeli?

-To nije naše, Bakreni. Možda će gospodinu Krašiću zatrebati za muzej, ne znam...

-Ma, daj, Mirone - umiješa se Tajanstveni Ivan. - Za što bi mu mogla zatrebati? Muzej je pun takvih kaciga, ne znaju što će s njima!

Ništa ne pitajući, Trostruki Joja ugura kacigu u svoju naprtnjaču.

-Neka bude tu - reče i potapša dlanom po izbočini.

Uto se pojavi i Kljova.

-No, a gdje si se ti izgubio? - zapita ga Tajanstveni Ivan.

-Bio sam tu, okolo - izbježe odgovor Kljova. - Malo sam šalabazao po parku.

U košaru za otpatke ubaci nekakav papirić.

-Što je to? - Miron se nagne nad košaru i uzme odbačeni papirić. Bila je to vrećica od lješnjaka. - Oho, išao si se pozdraviti s vjevericom. Jesi li je vidio?

-Jesam. Ostalo mi još nekoliko lješnjaka, pa nisam znao što bih s njima, odnio sam joj...

Nešto prije devet sati otišli su u policijsku postaju i dali detaljne iskaze o svemu što su znali u vezi sa Skorbutovom družinom.

Kad su se vratili, šatori su bili suhi. Složili su ih i pričvrstili uz naprtnjače.

-A sada? - pogleda ih Tajanstveni Ivan.

Bili su spremni za polazak, ali još svi stajahu kod stare crpke za vodu.

-Sada ćemo - napokon reče Miron - otići gore da vidimo što je s gospodinom Krašićem.

Uspeše se na drugi kat. Vrata bijahu zaključana, a na njihovo kucanje nitko ne odgovori.

-Vjerojatno su ga odvezli u bolnicu - reče Eukaliptus.

U hodniku se začuje tapkanje koraka. Vrata se otvoriše i na njima se ukaže zabrinuto lice gospođe Leticije.

-On spava - prošapće.

Dječaci s olakšanjem odahnuše.

-Je li bolestan? - zapita Miron tihim glasom.

-Da, teško je bolestan.

-Da odemo po liječnika?

-O, ne, ne treba, hvala vam. Noćas je liječnik bio ovdje i pregledao ga. Danas će doći po njega i odvesti ga u bolnicu.

-Lijepo ga pozdravite. Žao nam je što ne možemo k njemu.

-To sada, mladi čovječe, nipošto ne bi bilo preporučljivo.

-I, molim vas, zaželite mu što skorije ozdravljenje.

-Ah, sve je u Božjim rukama.

Pozdraviše se sa staricom i siđoše u dvorište. Zaprtiše naprtnjače i zaputiše se prema autobusnom kolodvoru.

-Jesmo li što zaboravili? - zapita Eukaliptus.

-Mislim da nismo - odgovori Miron. - Trostruki je vratio ključ, raspelo smo ostavili u tunelu, rupu je zatrpao gospodin Krašić...

Kad je spomenuo vrtlara, opet ga malo zapeče u očima.

Jučerašnji je dan obilovao događajima, a noć se pretvorila u moru. Do pojave valpovačke prikaze na zidu u prostoriji pokraj muzejske knjižnice, sve se još moglo svesti u nekakve realne okvire, sve bijaše koliko-toliko shvatljivo i razumljivo, ali s pojavom te nevjerojatne slike, događaji su poprimili neočekivan i sasvim neobjašnjiv obrat.

Nije li to ukazanje bilo kolektivni privid?

Moguće je, bio bi razborit zaključak. Ali kako onda objasniti čudnovato stanje u koje je zapao gospodin Krašić ugledavši na zidu onu treperavu sliku? To nipošto nije mogao biti privid. Očito je gospodin Krašić uslijed pretjeranog uzbuđenja doživio šok, tko zna, možda i nešto daleko teže.

I kako da se baš u tim košmarnim trenucima pojavila milostiva gospođa Leticija? Nije li ona u svojoj samotnoj kućici držala sve konce u rukama i na neki način upravljala tim čudovišnim događajima?

O tome su dječaci raspravljali idući prema autobusnom kolodvoru.

-Ja sam čitao - živahno je govorio Miron - o nekoj djevojčici iz Indije. Zvala se Shanta Devi. Bila je rođena u Delhiju. Čim je počela govoriti, ispričala je kako je ona i prije rođenja živjela, kako je čak bila udana za nekog Kedarnatha i živjela u Muttri, gradu udaljenom nekoliko stotina milja od Delhija. Potanko je opisala, ta djevojčica Shanti, nekakvu kuću sa žutim ornamentima, u kojoj je, kao, živjela u prijašnjem životu. Na kraju su doista u tome gradu, Muttri, pronašli kućicu sa žutim ornamentima, a u njoj udovca Kedarnatha, baš na adresi kamo ih je dovela mala Shanti. Ona je, u nazočnosti svjedoka, sama došla do te kuće, iako nikada nije bila u Muttri za cijeloga svog novog života. I tako je tamo, u toj kućici, pronašla svoga bivšeg muža iz prijašnjeg života, i sina, koji je tada bio već mnogo stariji od nje.

-To bi mogla biti nekakva indijska bajka - osmjehne se Tajanstveni Ivan.

-Mogla bi - zasmijucka se i Kljova. - Ima li u toj knjizi kakvih dokaza za to?

-Samo se vi smijte. Rekao sam da je bilo svjedoka koji su pratili malu Shanti kada je išla u Muttru i otprve pronašla kuću sa žutim ornamentima. Sve je u toj knjizi zapisano. A čim je ušla u dvorište, ponašala se kao kod kuće. Smjesta je produžila u vrt i pokazala mjesto na kojemu je, navodno, u prijašnjem životu, zakopala svoj nakit, mislim, dok je još bila djevojka u onom prvom životu.

-I? - zine Trostruki Joja.

-I, tako. Pričam vam ono što sam čitao.

-Jesu li pronašli taj nakit?

-Naravno da su pronašli. Za njega je samo mogla znati ona, ta mala Shanti, ako ga je uistinu tamo sakrila u prijašnjem životu, i onaj njezin nekadašnji muž, Kedarnath. I on ga je odmah prepoznao. Sve pred svjedocima. Sad, vi u to možete vjerovati, a ne morate, od volje vam.

-Hmmm...

-A neki je opet profesor, i to sam čitao u toj knjizi, mislim da se zvao Ian Stevenson - nastavi Miron - eto, taj je profesor prikupio mnoštvo istinitih priča o djeci koja su nakon smrti bila ponovno rođena nakon deset godina, ili pedeset, ili čak poslije nekoliko stotina godina. I, pazite, u novom su životu na sebi imali ožiljke od rana koje su zadobili u prijašnjem životu.

-Ožiljke? - lećne se Trostruki Joja.

-Da, ožiljke.

-Čekaj malo - Eukaliptus zastane u hodu. - Što ti, Mirone, zapravo hoćeš reći tim svojim pričama?

Miron je nekoliko trenutaka šutio. I ostali su se zaustavili i okupili se oko njega.

-Što hoćeš time reći? - ponovi Eukaliptusovo pitanje i Kljova.

-Ne znam ni sam - slegne Miron ramenima. Malo se počeška po licu i dometne: - Stalno mislim o onom ožiljku na vratu gospodina Krašića...

Trostruki Joja mu se sasvim približi.

-Čuj, ja sam uvijek govorio - reče - da s tim njegovim zamotanim vratom nešto nije kako treba.

-Znam da si govorio. Ali što si mislio kad si to govorio?

-E, Bože moj, mislio sam da nešto skriva ispod šala. I, eto, skrivao je taj ožiljak.

-No, ožiljak je doista dubok i ružan, baš ga nije lijepo vidjeti - umiješa se Eukaliptus - ali svatko može zaraditi ožiljak.

-Znam da može, ali...

-Mirone - reče Bakreni Petar - s čime ti zapravo povezuješ taj njegov ožiljak?

Miron je šutio. Čelo mu se malo naboralo, oči je držao poluzatvorene.

Tajanstveni Ivan ga gurne laktom.

-Znam na što smjeraš - reče. - Sada i meni postaje jasno.

-Ja to povežujem s Đurom Bakićem - napokon će Miron.

-S onim junakom što je poginuo na bedemu? - priupita Eukaliptus.

-Da, s njim. Zapravo s onom smrtonosnom ranom na njegovu vratu. Najčudnije su se stvari počele događati noćas poslije ponoći. A tada je, kao što nas je gospodin Krašić upozorio, bio nastupio 23. lipnja, dan kada je Đuro Bakić poginuo od onoga strašnog uboda sabljom.

Gledahu ga zbunjeno.

-Hoćeš time reći - proslijedi Eukaliptus - da je gospodin Krašić zapravo Đuro Bakić u drugom životu i da je tu ranu donio na sebi prilikom svoga drugog rođenja.

-Ništa ja neću reći - zaniječe Miron - ali taj me vrtlarev ožiljak podsjetio na ranu od koje je umro Đuro Bakić.

-Zar samo zato - sumnjičavo će Kljova - što je 1543. godine taj Đuro Bakić usmrćen tako što mu je sablja protjerana kroz grlo, a 450 godina poslije pojavio se gospodin Krašić sa sličnim ožiljkom na vratu?

-Ne samo zato - nije se dao Miron. - Sjećate li se kako nam je gospodin Krašić pričao o zadnjoj misli Đure Bakića, koja mu je pala na pamet kad je umirao, a koju nikada nikome nije mogao priopćiti? Držao je glavu u Marijinu krilu i izdisao. Sjećate li se?

Nisu se sjećali, pa Miron nastavi:

-Gospodin Krašić nam je rekao kako je Đuro Bakić, umirući, pomislio da se trebao ispričati djevojčici Mariji Stilinović što je onu mačku, njezinu miljenicu, ubacio u štenaru i da se zbog toga želio pokajati, ali više nije imao snage otvoriti usta.

-Sada se sjećam - prisjeti se Tajanstveni Ivan. - Ti si tada zaustio da ga nešto zapitaš, ali si ušutio. Kad smo se vraćali u šatore, ja sam te pitao što si mu onda htio reći, a ti si rekao da nije važno.

-Da. Htio sam ga tada pitati kako to da on zna koja je bila zadnja misao umirućeg Đure Bakića, kada je Bakić nikada nije izrekao. On je tu svoju zadnju misao, neizrečenu, ponio sa sobom u grob. Pa kako je onda za nju mogao znati gospodin Krašić? A sada se upravo sjećam da me i milostiva Leticija pitala jesam li razmišljao o tome kako to da je gospodin Krašić mogao onako potanko opisati pogibiju Đure Bakića i kako to da je mogao znati o čemu je Đuro Bakić mislio dok je umirao. A onda me odjednom zapitala jesmo li vidjeli vrtlarev vrat.

Trostuki Joja izbeći oči.

-Zar te već onda to pitala?

-Pitala je, da.

-Zašto nam to nisi rekao?

-Tu sam pojedinost bio smetnuo s uma.

-Eh, čovječe!

-Ja mislim da je ta stara vidovita - reče Kljova.

Sada su se i ostali počeli prisjećati onog dijela vrtlareve priče o kojemu su govorili Miron i Tajanstveni Ivan. Samo se Trostruki Joja nije mogao sjećati, jer on je one večeri dežurao kod šatora.

-A osim toga - nastavi Miron - gospodin Krašić nam je rekao da je samo umirući Đuro Bakić vidio kako je Marija Stilinović bacila ključeve od škrinje preko bedema u kanal. Kako je onda on, gospodin Krašić, to mogao znati? Eto, to ja vas pitam.

-To bi bilo to! - reče Eukaliptus. - Slažem se s tobom.

-Gospodin Krašić je zapravo Đuro Bakić u drugom životu! To nam cijelo vrijeme pokušavaš kazati, je li, Mirone?

-Ah, ne znam - reče Miron zamišljeno, pa nastavi: - Uz to nam je gospodin Krašić još sinoć rekao kako se Kuschman, dok je ono ležao bolestan u dvorcu, u sebi čvrsto zarekao da će se oženiti komorkinjom koja ga je dvorila, samo ako ikada ozdravi. I oženio se. Pa, sad...

Zastade.

-Hej - pogleda ga Trostruki Joja - što ti to znači: pa, sad...?

-Znači - mirno će Miron - da se postavlja još jedno pitanje.

-Koje?

-Evo ovo: kako je gospodin Krašić mogao znati što se Kuschman zarekao u sebi? Na to vi meni odgovorite.

-Odgovori ti! - gotovo se ljutne Trostruki Joja i počne iskaljivati bijes na jednoj nedužnoj bubuljici.

Tajanstveni Ivan se smijuljio.

-Miron zapravo hoće kazati - reče - da je sada vrtlar u trećem životu. Bio je najprije Đuro Bakić, pa časnik Kuschman, a na kraju Jakov Krašić. Ako je tome tako, onda je ona prikaza što se pojavljivala u dvorcu, a noćas i na zidu, prije 450 godina bila njegova zaručnica, mislim, dok je bio Đuro Bakić. Možda ga je zato pojava one slike na zidu noćas i uzbudila tako jako.

-A ako je kasnije bio i Kuschman - nakon dužeg vremena javi se Bakreni Petar - to bi onda značilo da bi ona stara gospođa Leticija bila njegova nekakva praunuka, to jest, one komorkinje i časnika Kuschmana.

-Pa da - složi se Kljova - vidjeli ste kako mu je sinoć poljubila ruku. Bogme, možda je stvarno tako.

-To su pretpostavke o kojima se može razmišljati - kimne Miron s odobravanjem, pa dometne osmjehnuvši se: - Ako se malo mašti popuste uzde.

-Rekao sam - gorljivo će Kljova - da je ta baba vidovita. I ostajem pri tome. Kažem vam, ona je točno znala što se noćas događalo u dvorcu i pojavila se u pravom trenutku.

Tajanstveni Ivan pogleda na sat.

-Moramo požuriti - reče - naš autobus polazi za petnaest minuta.

Kao po dogovoru, svi se još jednom okrenuše u pravcu dvorca. On je blistao pod lipanjskim suncem, tih i veličanstven, sa svojom prastarom Morovića kulom, mrkosivom, masivnom, što se pokroviteljski nadvila nad uzbibane krošnje platana.

-Sve je tako blizu, a tako daleko - promrmlja Miron za sebe.

-Što si rekao, Mirone? - Bakreni Petar mu priđe.

-Ah, ništa, Bakreni - odmahne Miron rukom. - Ja ću za koji dan opet doći ovamo da vidim kako je gospodinu Krašiću.

-Bit ću s tobom, naravno.

-Hajdemo sada, krajnje je vrijeme. Meliti ne bi bilo pravo da zakasnimo na njezin rođendanski ručak.

-Tko to govori o rođendanskom ručku? - javi se Kljova.

-Meliti je danas rođendan, pozvala nas je na ručak. Zar vam nisam rekao?

-Upravo jesi - reče Kljova i trzne ramenima da popravi naprtnjaču. I pođoše.

Njihov je autobus upravo dolazio na kolodvor.

Table of Contents

[Prvo poglavlje](#)
[Drugo poglavlje](#)
[Treće poglavlje](#)
[Četvrto poglavlje](#)
[Peto poglavlje](#)
[Šesto poglavlje](#)
[Sedmo poglavlje](#)
[Osmo poglavlje](#)
[Deveto poglavlje](#)
[Deseto poglavlje](#)
[Jedanaesto poglavlje](#)
[Dvanaesto poglavlje](#)
[Trinaesto poglavlje](#)
[Četrnaesto poglavlje](#)
[Petnaesto poglavlje](#)
[Šesnaesto poglavlje](#)
[Sedamnaesto poglavlje](#)
[Osamnaesto poglavlje](#)
[Devetnaesto poglavlje](#)
[Dvadeseto poglavlje](#)
[Dvadeset prvo poglavlje](#)
[Dvadeset drugo poglavlje](#)